G.H. BENNETT

PREȘEDINȚII AMERICANI 1945-2004

Traducere: ANCA IRINA IONESCU

EDITURA ȘTIINȚELOR SOCIALE ȘI POLITICE
EDITURA LUCEAFĂRUL

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
BENNETT, G.H.
Preşedinţii americani : 1945-2004 / G.H. Bennett; trad.: Anca Irina Ionescu - Bucureşti: Editura Ştiinţelor Sociale şi Politice, 2004
ISBN 973-85405-3-4

I. Ionescu, Anca Irina (trad.)

342.511(73)''1945/2004"
94(73)

THE AMERICAN PRESIDENCY
Originally published in English by Sutton Publishing under the title „The American Presidency" copyright © G.H. Bennett, 2000
Toate drepturile asupra acestei ediţii în limba română aparţin **Editurii ŞTIINŢELOR SOCIALE ŞI POLITICE**

B-dul Libertăţii nr. 4, bl. 117, et. 3, ap. 7, sector 4, cod 040128-Bucureşti, Tel: 337.48.81, 335.07.80, 0744.530.940, 0723.334.291; Fax: 337.48.22, e-mail: lider@fx.ro; site: www.trustul-lider.ro

Tiparul executat la **S.C. TIPARG S.A.**
Piteşti, B-dul N. Bălcescu, nr. 93
Tel.: 0248 22 12 75; Fax: 0248 22 13 48
E-mail: tiparg@geostar.ro

CUPRINS

Introducere 7
1. Dezvoltarea puterii prezidențiale 15
2. HARRY TRUMAN
O să le arate Harry pe dracu'! 43
3. DWIGHT EISENHOWER
Inteligența ascunsă 77
4. JOHN F. KENNEDY
Dosar împotriva carismei prezidențiale 105
5. LYNDON JOHNSON
Zenitul puterii prezidențiale 139
6. RICHARD NIXON
Dicky cel abil – președintele viclean 177
7. GERALD FORD, JIMMY CARTER
Un dublu act improbabil 210
8. RONALD REAGAN
Președinția cinematografică cu ce are ea mai bun? ... 244
9. GEORGE H.W. BUSH
Președintele are un mare succes, dar lumea nu-l iubește 282
10. BILL CLINTON
Rîde o țară întreagă 307
11. GEORGE W. BUSH
Un conservator războinic plin de compasiune 335
Concluzii: Puterea prezidențială la moment de răscruce 338
Bibliografie selectivă 361
Cronologia președinților americani 372

Introducere

Cartea de faţă examinează evoluţia puterii prezidenţiale la începutul şi la sfîrşitul secolului al XX-lea. Ea se concentrează, în mod deosebit, pe puterea prezidenţială în domeniul afacerilor externe şi a modului imperativ în care securitatea naţională a ajuns să fie văzută ca o ameninţare în cadrul balanţei dintre Constituţia SUA şi democraţia americană ca atare. Aceasta examinează, de asemenea, revolta împotriva puterii prezidenţiale din anii '60 şi '70, revoltă la care au participat Seale şi mulţi alţii. Repercusiunile acestei revolte din perioada Ford–Carter sînt analizate pe fundalul reafirmării unei preşedinţii puternice prin politica externă a administraţiilor Reagan şi Bush. Lucrarea continuă cu o analiză a puterii prezidenţiale în timpul Administraţiei Clinton şi formulează următoarea întrebare: Ce dezvăluie încercarea de punere sub acuzare a lui Clinton, din 1999, cu privire la starea preşedinţiei la sfîrşitul secolului al XX-lea? George W. Bush beneficiază de o fişă biografică şi politică alcătuită astfel încît să poată răspunde interesului actual al cititorilor pentru situaţia electorală din SUA. Autorul recurge la o bibliografie alcătuită din lucrări ale unor distinşi oameni de ştiinţă, specializaţi în istoria preşedinţiei, lucrări ale unor biografi, politologi, istorici şi alţi comentatori. În esenţă, G.H. Bennett propune o interpretare a istoriei preşedinţiei americane începînd din anul 1945 şi pînă la finele mileniului.

Istoria prezidențială i-a fascinat dintotdeauna pe oamenii de știință. Biografi ca Edmund Morris au analizat personalitățile președinției, politologi precum Richard E. Neustadt au examinat, în amănunt, activitatea sistemului politic american în timpul unor administrații, iar istorici cum ar fi Arthur Schlesinger, Stephen Ambrose și Robert Dallek au ilustrat dezvoltarea pe termen lung a președinției. Foști președinți ai SUA precum Truman, Eisenhower și Johnson și-au scris memoriile pentru a-și expune părerea despre viața lor în timpul ședерii la Casa Albă. Uneori, văduvele acestora, cum ar fi, de exemplu, Lady Bird Johnson, au avut o contribuție importantă pentru a putea înțelege diverse probleme legate de președinție.

În deceniile imediat următoare celui de-al doilea război mondial, doi oameni de știință au realizat o serie de cronici despre schimbările fundamentale și dramatice ale puterii de la Casa Albă: Arthur Schlesinger a scris, în anii '70, despre urmările afacerii Watergate și a insistat pe ceea ce a numit *Președinția Imperială,* care a crescut încontinuu ca putere, culminînd cu războiul din Vietnam și scandalul Watergate. Acesta a descris concentrarea tot mai mare de putere în mîinile președintelui din cauza mediului internațional ostil, începînd din 1945, și a nevoii de a menține poziția Americii în economia globală. În anii '70, puțini cercetători s-ar fi delimitat de părerea lui Schlesinger cu privire la președinția atotputernică; în schimb, în anii '90, oamenii de știință prezentau o imagine cu totul diferită a puterii prezidențiale. În 1991, distinsul politolog Aaron Wildavsky scria meditativ în introducerea la cel de-al doilea volum al său de eseuri: „Recitind și prelucrînd din nou eseurile... am fost șocat de tematica lor consecventă: președinția are necazuri, deoarece a fost criticată și nu a fost aprobată, însă era imposibil să facă față cererilor" (Wildavsky, 1991, p. ix). Wildavsky și-a intitulat volumul *Președinția Asediată.*

La sfîrşitul secolului al XX-lea, s-a produs o modificare şocantă a dezbaterii asupra puterii prezidenţiale. În douăzeci de ani trecusem de la *Preşedinţia Imperială* la *Preşedinţia Asediată* şi există puţine îndoieli cu privire la faptul că declinul a continuat pînă la sfîrşitul anilor '90. Lucrarea lui Gary Rose din 1997, *The American Presidency under Siege* (Preşedinţia americană sub asediu), surprinde realist situaţia. Autorul susţine că Preşedinţia este „sub asediul" forţelor Congresului, birocraţiei, presei, lobby-ştilor şi a diverselor grupuri de interese. Preşedinţia, după părerea lui Rose, este din ce în ce mai incapabilă să conducă, aşa cum s-a întîmplat, de exemplu, în timpul lui Truman. Nu este, aşadar, de mirare că el şi alţii au simţit nevoia reformării funcţiei. După afacerea Lewinsky, problema puterii prezidenţiale devine şi mai presantă. Nu putem să nu fim şocaţi de contrastul dintre percepţia puterii prezidenţiale în perioada Watergate, în anii '70 şi după publicarea Raportului Starr, în 1998. Declinul vizibil este aproape un cataclism, iar schimbarea percepţiei publice şi academice impresionantă. Aceste transformări reprezintă contextul în care se situează cartea de faţă. Lucrările cercetătorilor precedenţi au definit parametrii dezbaterii la care contribuie cercetarea noastră. Dar lucrul cel mai important pe care ar trebui să-l aprecieze cititorul este caracterul central al subiectului acestei cărţi pentru viaţa americanilor obişnuiţi şi a altor oameni. Puterea prezidenţială nu este apanajul exclusiv al politologilor şi istoricilor. Pentru milioane de oameni de atunci şi de acum din America, dar şi de dincolo de hotarele ei, puterea şi politica prezidenţială reprezintă o chestiune de viaţă şi de moarte, de sănătate şi prosperitate sau de boală şi sărăcie. Cartea de faţă este istoria uneia dintre cele mai influente instituţii ale secolului al XX-lea.

Deşi există un oarecare dezacord cu privire la ceea ce

reprezintă o preşedinţie modernă, există un consens în legătură cu faptul că aceasta a fost realizată de Franklin D. Roosevelt şi de Harry S. Trumann. Din 1933 pînă în 1945, Roosevelt a supus statul la experimente dure pentru a găsi o cale de ieşire din recesiune. Preşedinţia lui este caracterizată prin schimbări fundamentale pe măsură ce a devenit tot mai autonomă în formularea politicii şi a stabilit tot mai clar agenda Congresului. În timpul lui Roosevelt şi al succesorilor lui, preşedintele a devenit personificarea guvernului federal. La sfîrşitul secolului al XX-lea, preşedintele rămîne pe această poziţie, dar rigorile presei şi ale opiniei publice arată că nu există aproape nici un individ care să poată suporta singur această povară.

Analizarea în amănunt a preşedinţiei în cărţi ca aceasta accentuează probabil problema cu care se confruntă orice preşedinte. Poate că luînd ceva din aura mistică a preşedinţilor, jurnaliştii şi cercetătorii au contribuit la diminuarea respectului pentru Preşedinţie şi a încrederii în aceasta. Interpretarea istoriei prezidenţiale prezentată în această carte este neobişnuită cel puţin prin faptul că se străduieşte să ajungă dincolo de limitele tradiţionale ale lucrărilor cu acest subiect, implicînd nu numai părerile unor cercetători consacraţi despre preşedinţie. Istoria prezidenţială a devenit prea des apanajul unui număr limitat de cercetători străluciţi şi bine cunoscuţi. Opinia lor de experţi şi lucrările savante ale acestora au modelat opinia Americii despre ea însăşi. Dar există şi alte adevăruri decît cele pe care le pot sesiza savanţii renumiţi. De aceea, cartea de faţă include şi părerile unor americani obişnuiţi, care vor stabili cine va prelua funcţia de preşedinte în perioada următoare: cei care vor vota şi, ceea ce este la fel de important, cei care nu vor vota.

Lucrarea se situează, de asemenea, în afara cadrului american, fiind scrisă de un englez. S-ar putea pune întrebarea

cu ce poate contribui un cercetător englez de la Universitatea din Plymouth la dezbaterea despre preşedinţia americană. Uneori există anumite avantaje pentru cel care vine din afara problemei. Istoria americană este politizată într-o măsură cu mult mai mare decît cea a oricărei alte ţări. Elemente ale trecutului, cum ar fi tratamentul aplicat americanilor nativi, comerţul cu sclavi şi Războiul Civil sînt subiecte care îi dezbină foarte mult pe oameni şi, atunci cînd se ocupă de istoria naţională a Statelor Unite, cercetătorii folosesc adesea materiale explozive. Natura periculoasă a istoriei SUA a fost subliniată la începutul anului 2000 de John McCaine şi George Bush (jr.), care s-au luptat pentru nominalizarea republicană la preşedinţie. În momentul în care candidaţii au sosit în Carolina de Sud, la sfîrşitul lui februarie, pentru nominalizarea republicană primară, au fost rugaţi să comenteze faptul că steagul Statelor Confederate flutura la primărie. Steagul fusese arborat pentru prima dată în 1962 în amintirea Războiului Civil, dar era şi un simbol puternic al rezistenţei Sudului împotriva desegregaţiei. Steagul era un alt semnal al revoltei împotriva uniunii şi a Preşedinţiei care sprijinea cauza drepturilor civile. McCain şi Bush au refuzat cu înţelepciune invitaţiile presei de a cădea în capcana comentariilor despre steag, iar McCain a declarat chiar foarte abil: „Unii văd în el un simbol al sclaviei; alţii îl văd ca pe un simbol al moştenirii". Dacă ar fi afirmat mai mult şi ar fi făcut o declaraţie mai partizană, ar fi riscat să-şi atragă furia publicului şi să provoace o scădere a popularităţii în sondajele de opinie. Aşa cum au recunoscut ambii candidaţi, istoria Americii poate fi periculoasă.

Scriitorul australian Robert Hughes a afirmat că originea naţională unică a Statelor Unite se află în inima acestei istorii puternic politizate:

> Realitatea imigrației se află în spatele marii pietăți a Americii pentru trecut (care coexistă, la alte niveluri, cu o cumplită și uluitoare indiferență față de lecțiile acesteia); în America, trecutul devine totemic și are întotdeauna o relație dificilă cu mitul central al Americii despre progres... O cultură crescută din imigrație nu poate scăpa de sentimentul de alienare, care poate transcende în două feluri: concentrîndu-se asupra „identității"..., care este trecutul, sau prin credința în nou, ca valoare în sine (Hughes, 1997, p. 4).

O societate potențial divizată prin originile sale are nevoie de o încredere de nezdruncinat în viitor. Cînd lucrurile merg prost, așa cum s-a întîmplat în timpul scandalului Watergate, reacția pe plan național este cu mult mai radicală decît ar fi fost într-o țară europeană în fața unui eveniment de o complexitate și importanță similare. Istoricii americani trebuie să mențină mitul de virtute și progres al Republicii. Lucrurile rele trebuie atribuite unor persoane individuale sau unor grupuri restrînse – perfecțiunea sistemului american și modul de viață american sînt mai presus de orice dubiu. Istoricii sînt, astfel, în pericol de a deveni un fel de colportori ai unui set reconfortant de iluzii despre trecut și, chiar dacă unii dintre ei sînt recunoscuți pentru valoarea lor, mulți americani obișnuiți își vor găsi mai degrabă refugiu în aceștia, în loc să contemple realități mai puțin roz.

Președinții Americii de după 1945 s-au confruntat cu probleme similare. Exact la fel ca și unii istorici, președinții cu cel mai mult succes în ceea ce privește respectul poporului au fost cei care au trăit cu iluzii despre ei înșiși și despre progresul națiunii. Jimmy Carter, care vorbea întotdeauna direct și deschis, poate fi respectat pentru onestitatea lui, dar publicul l-a preferat pe Reagan, care le-a oferit viziuni idealiste bazate pe o serie de iluzii despre președinție și pe amploarea reabilitării militare

a Americii după Vietnam. La fel şi Kennedy a fost un maestru al iluziilor: familistul perfect care avea infidelitatea în sînge; bărbatul cu farmec, umor şi strălucire care a recurs la sprijinul Mafiei pentru a fi ales, bărbatul cu dinamism şi viziune, ale cărui realizări legislative au fost minime.

Apoi sînt acei preşedinţi care au încercat să fie mai deschişi, mai sinceri, mai direcţi. Lyndon Johnson, de exemplu, a fost, în multe privinţe, exact opusul lui Kennedy. Realizările lui legislative au fost remarcabile şi acesta şi-a creat o imagine prezidenţială opusă celei a lui Kennedy – simplitatea texană şi soliditatea, în locul farmecului şi specifice suavităţii celor din Noua Anglie. Acolo unde Kennedy, după un început şovăitor, a reuşit să recurgă la o iluzie pentru a scăpa de dilemele politice cu care un preşedinte trebuie să se confrunte în mod obligatoriu, Johnson le-a abordat frontal.

Unii politicieni au talentul deosebit de a fi capabili să definească sau să prezinte o problemă în aşa fel încît să nu mai constituie o ameninţare majoră. Aşa s-a întîmplat cu problema Cubei după criza rachetelor din 1962. După ce rachetele au fost retrase, Cuba lui Castro a încetat să mai fie capul de pod ameninţător pentru preluarea de către comunişti a Americii Latine, aşa cum fusese prezentată problema cubaneză înainte de octombrie 1962. Însă Johnson credea într-o abordare directă. Pentru el o problemă, cum ar fi subversiunea comunistă din Vietnam, trebuia tratată precum un juncan din Texas – trebuia luată de coarne. Probleme cum ar fi expansiunea comunistă în Asia de Sud-Est nu puteau fi evitate. Ca urmare a deciziei lui de a privi realitatea în faţă şi nu de a se hrăni cu iluzii pentru a scăpa de ea, preşedinţia acestuia a avut realizări importante, dar s-a încheiat cu durerea şi nefericirea respingerii de către public. Faptul că vine din afară îi dă autorului suficientă distanţă pentru a vedea iluziile pe care unii preşedinţi reuşesc să şi le facă.

În plus, Plymouth este o locaţie excelentă pentru examinarea istoriei americane. Oraşul este de multă vreme un punct de plecare şi de sosire pentru croazierele transatlantice. Părinţii Pelerini au pornit de aici în anul 1620, iar Charles Lindbergh a zburat peste el în primul lui zbor vestit peste Atlantic în 1927. Mii de americani au sosit la Plymouth în timpul celui de-al doilea război mondial şi alte mii au plecat din oraş către plaja din Normandia, în iunie 1944. Plymouth este o locaţie îndepărtată, dar semnificativă pentru istoria Americii. Istoria britanică şi practica constituţională le-au oferit surse de inspiraţie Părinţilor Fondatori în secolul al XVIII-lea atunci cînd se străduiau să elaboreze Constituţia americană. Acum, la începutul secolului al XXI-lea, cînd America îşi reevaluează guvernarea în lumina cercetărilor efectuate de Comisia Starr, a venit poate timpul să fie aduse laolaltă toate opiniile despre istoria puterii prezidenţiale în SUA. Cu voci puternice în Statele Unite, cum este aceea a lui Pat Buchanan, care cheamă America să continue o politică globală ceva mai restrînsă, locul Americii în lume şi instituţiile care au guvernat-o sînt revizuite temeinic. Cartea de faţă este o contribuţie adusă de o persoană din afară la această dezbatere.

G. H. Bennett
Plymouth, iulie 2000

1

Dezvoltarea puterii prezidențiale

Multe dintre problemele fundamentale care afectează președinția în secolul al XX-lea au fost întotdeauna inerente în sistemul american. Problema puterii prezidențiale este deosebit de spinoasă și a suferit numeroase fluctuații începînd din secolul al XVIII-lea. Președinții deosebit de puternici au fost comparați, favorabil și defavorabil, cu titularii mai puțin puternici ai instituției. Puterea prezidențială a fost un contencios politic chiar și la nivelul intrapartit. În plus, funcționarea unui guvern central puternic coexistă cu elementul de libertate al psihicului american. Astfel, președinții s-au confruntat pe rînd cu faptul că nivelul de putere pe care o exercită fiecare este în permanență contestat și că nu există un nivel acceptat al puterii. Efortul de a convinge publicul că, în orice circumstanțe, ei exercită exact acel nivel de putere prezidențială de care este nevoie și că nu sînt nici dictatoriali, nici slabi, a fost una dintre problemele cu care s-au confruntat președinții americani din secolul al XX-lea. În centrul acestui proces se află necesitatea de a se genera imaginea exactă a președinției: o imagine care sugerează puterea conducerii, precum și hotărîrea ei de a face uz de aceasta în funcție de sarcinile și dificultățile cu care se confruntă țara. Așadar, imaginea a fost un aspect important al președinției încă din timpul lui George Washington. Atunci cînd președinții și-au exercitat

puterea în mod liberal, crearea unei iluzii, fie pentru a masca realitatea exercitării acesteia, fie pentru a prezenta diverse probleme şi împrejurări în aşa fel încît să scoată în evidenţă meritele unei acţiuni prezidenţiale în forţă, a fost necesară ca reacţie de apărare din partea preşedinţilor care s-au succedat unul după altul.

Fireşte, una dintre problemele centrale pentru un preşedinte sau pentru o carte care se ocupă de istoria puterii prezidenţiale este problema modului în care să se definească şi, apoi, să se măsoare puterea. Problema este inevitabilă, iar rezolvarea ei cel mai adesea satisfăcătoare. Puterea prezidenţială, în forma ei cea mai simplă, presupune existenţa unei capacităţi de a decide, de a stabili rezultatele evenimentelor, de a modela agenda naţională şi internaţională, de a fi văzută ca fiind centru al evenimentelor şi, în cazul preşedinţiei moderne, ca o personificare a guvernării federale. Dar cuvîntul „putere" este în sine unul limitat, pentru că una dintre componentele vitale ale guvernării prezidenţiale este autoritatea. Constituţia, în cadrul unui sistem de dispozitive de verificare şi de stabilire a echilibrului, îl autorizează pe preşedinte să exercite anumite puteri. Alegerea acestuia de către electorat şi de către partidele politice creează un sens al autorităţii democratice şi politice. Preşedinţii au avut uneori puterea funcţiei, dar nu şi autoritatea de a guverna în mod eficient. Atunci cînd electoratul decide să numească un preşedinte dintre membrii unui partid, dar Congresul este dominat de un altul, şeful statului este lipsit de autoritate asupra Congresului. Relaţia de putere dintre Casa Albă şi Capitoliu este definită de Constituţie, dar, dacă în cele două instituţii nu domină acelaşi partid, preşedintele este lipsit de autoritatea de a impune agenda politică. La fel, în timpul războiului din Vietnam, preşedinţii Johnson şi Nixon

s-au bucurat de o putere prezidențială considerabilă, dar autoritatea lor morală de a purta război în numele poporului american era pusă sub semnul întrebării.

Este o realitate a sistemului politic american faptul că puterea și autoritatea președintelui sînt într-o permanentă stare de fluctuație. Echilibrul dintre Congres și Casa Albă se schimbă de la o administrație la alta, de la unele alegeri la altele. Natura mandatului prezidențial în funcție înseamnă că anumiți președinți sînt uneori mai puternici decît alții. Natura umană face ca un președinte nou ales să poată conta pe o perioadă de bună înțelegere, supranumită „lună de miere", cu poporul și, probabil, și cu Congresul, dar în mod inevitabil aceasta se încheie la un moment dat, atunci cînd apar probleme care îi dezbină politic. Ultimele 12 sau 18 luni în funcție sînt adesea dominate de încercările președintelui de a-și instrumenta realegerea. Există tendința de a introduce legile controversate la începutul mandatului, în speranța că popularitatea președintelui va ajunge la cele mai înalte cote în momentul alegerii. O dată cu apariția sistemului de alegere primară, președintele investește un efort mai mare pentru publicitate electorală. În realitate, structura funcției prezidențiale impune restricții considerabile autorității și puterii președintelui pentru o perioadă importantă de timp din mandatul său. Stephen Hess, în lucrarea sa *Organizing the Presidency,* merge chiar mai departe și afirmă că există un ciclu de viață al președinției. El susține că mandatele prezidențiale trec printr-o serie de stadii distincte: așa-zisa „luna de miere", la sfîrșitul căreia apar controversele; președinția dominată de afacerile externe, atunci cînd agenda legislativă internă a fost în mare parte îndeplinită sau abandonată; publicitatea electorală; după realegere, un alt efort legislativ; și, în cele din urmă, în ultimii doi ani, o pierdere a

perspectivei politice şi o autoritate diminuată, pentru că atenţia se îndreaptă spre potenţialii succesori ai preşedintelui. Ideile lui Hess cu privire la ciclul de viaţă a preşedinţiei sînt importante. Ele arată că mandatul de patru ani al preşedintelui conţine o serie intrinsecă de urcuşuri şi coborîşuri ale puterii şi autorităţii prezidenţiale. De asemenea, subliniază şi importanţa politicii externe în ciclul de viaţă al preşedinţiei. Aşa cum explică Hess, în ultimii doi ani ai mandatului, preşedintele devine din ce în ce mai puţin popular şi îşi va pierde probabil o parte din autoritate în cazul în care „nu există o criză internaţională de proporţii"; altfel, preşedintele trebuie să încerce să trezească interesul prin întîlniri la nivel înalt, vizite în străinătate (cu cît mai exotice, cu atît mai bine) şi să-şi lege numele de evenimente majore, cum ar fi cele legate de explorări spaţiale, ajutorarea în caz de dezastre sau chiar evenimente sportive în care sînt implicaţi conaţionalii săi" (Hess, 1976, p. 25).

Dacă acceptăm faptul că puterea şi autoritatea unui preşedinte fluctuează permanent, se mai pune şi problema cum să le măsurăm. O modalitate ar fi aceea de a analiza percepţiile contemporane cu privire la puterea prezidenţială în funcţie de afirmaţiile celor din opoziţie, precum şi a celor care îi sînt susţinători, oponenţilor şi suporterilor, în funcţie de articolele din presă, de sondajele de opinie etc. Acestea au tendinţa de a fi destul de superficiale şi oferă instantanee sau doar o evoluţie în timp. În plus, problema puterii prezidenţiale este adesea menţionată numai în mod indirect. O altă modalitate posibilă de a se evalua puterea şi autoritatea prezidenţială este aceea de a analiza comentariile foştilor preşedinţi după ce aceştia părăsesc Casa Albă. La sfîrşitul secolului al XX-lea, mai mulţi foşti preşedinţi americani şi-au scris memoriile, printre aceştia aflîndu-se Truman, Eisenhower, Lyndon B. Johnson. Unele

dintre acestea au fost revelatoare, altele, mai puţin. Memoriile prezidenţiale sînt o modalitate irelevantă de a judeca fluctuaţiile în autoritatea şi puterea prezidenţială, pentru că acestea prezintă numai opinia unei persoane, iar astfel de memorii nu există pentru toate administraţiile. Evaluările retrospective ale istoricilor şi politologilor oferă o a treia modalitate de interpretare a schimbărilor din timpul unei preşedinţii, iar după 1945 au existat mai multe încercări de a se prelua opiniile comunităţii academice pentru a se stabili un consens intelectual asupra mai multor probleme: cine a fost cel mai bun, cel mai slab, cel mai carismatic, cel mai norocos şi cel mai puternic preşedinte. Cu toate acestea, astfel de evaluări au generat întrebări stînjenitoare despre modul în care, de exemplu, un fost preşedinte poate să afecteze percepţia despre mandatul său prin activitatea pe care o desfăşoară după ce părăseşte Casa Albă. După 1974, Richard Nixon a reuşit să se transforme într-un fel de om de stat în vîrstă, cu ratinguri publice şi academice în continuă creştere. Succesorul lui, Gerald Ford, s-a mulţumit să ducă o viaţă liniştită la pensie, iar percepţia despre mandatul său nu s-a îmbunătăţit. Astfel, consensul istoriei cu privire la un anumit preşedinte ridică o nouă problemă celui care studiază puterea prezidenţială. Folosirea unui amestec de materiale contemporane, personale şi istorice pare să constituie singurul mijloc raţional, chiar dacă nu în întregime satisfăcător, de a analiza destinele schimbătoare ale preşedinţiei.

Abordarea trebuie să fie realizată printr-un studiu aprofundat al Constituţiei şi al modului în care a evoluat aceasta de-a lungul timpului. Schimbările din Constituţie oferă o imagine deosebit de clară a transformărilor survenite în puterea prezidenţială, dacă nu chiar şi în autoritatea prezidenţială. Această Constituţie, inspirată şi bazată pe noţiunile britanice

ale sistemului de guvernămînt, intenționa să disperseze puterea între executivul prezidențial, Congres – care trebuia să se ocupe de legislație – și o putere judecătorească independentă. Acest sistem tripartit a creat o serie de posibilități de verificare și echilibrare a diferitelor structuri care formează guvernul din Statele Unite. Pe aceste dispozitive de verificare și echilibrare se întemeiază democrația americană. Constituția a stabilit și alte măsuri pentru a se asigura că cel care va fi ales președinte va fi apt pentru această funcție și nu va deveni prea puternic. Limitarea mandatului prezidențial la patru ani, alegerea președintelui de către popor prin intermediul unui colegiu electoral și nu prin mijloace directe, precum și impunerea unor condiții legate de reședință și calificări pentru candidatul prezidențial au fost elaborate de părinții întemeietori ai Constituției pentru a fi siguri că președintele va fi un adevărat american, fără să fie influențat de ceea ce ei considerau că reprezintă pericolele unei politici populiste. Prin Constituție, președintelui i se conferă puteri nelimitate, dar acestea sînt mai largi în unele domenii decît în altele. În mod deosebit, președintele trebuia să se bucure de libertate deplină în implementarea politicii externe, mai mult decît în cea a politicii interne. În ceea ce privește problemele interne, președintele trebuia să conlucreze cu Congresul și să „recomande acestuia să ia în considerație măsurile pe care le va socoti necesare și urgente", în timp ce, în afacerile externe, președintele putea să facă politica țării iar, în calitate de comandant-șef, să sprijine această politică cu forța armelor. Tratatele și acordurile internaționale aveau nevoie de sprijinul a două treimi din Senat înainte de a putea fi ratificate. Tensiunea dintre președinte și Congres în legătură cu implementarea și controlul politicii externe era inerentă în

Constituție. Așa cum a explicat istoricul american Stephen Ambrose:

> Cea mai importantă armă a președintelui în exercitarea controlului asupra politicii externe este paragraful 2, articolul II al Constituției: „Președintele va fi comandantul suprem al armatei și al marinei militare ale Statelor Unite". Constituția conferă însă Congresului puterea de a modela politica externă: paragraful 8, articolul I, „Congresul va avea puterea... să declare război... să organizeze și să sprijine armate... precum și să întrețină marina militară"; și paragraful 2, articolul II, care conferă președintelui puterea de „a încheia tratate", dar numai „cu condiția ca două treimi dintre senatorii prezenți să fie de acord". Aceste propoziții declarative simple invită la o luptă continuă între puterea executivă și cea legislativă pentru deținerea controlului asupra politicii externe (Ambrose, 1991, p. 124).

Tensiunile inerente din Constituție și disparitatea existente între puterile prezidențiale din afacerile interne și cele externe au fost intenționate. Scopul unei guvernări federale era să împartă puterea și responsabilitatea între nivelul federal și cel statal. Politica externă, apărarea și problemele legate de trezoreria națională erau încredințate unei autorități superioare, a cărei putere urma să fie controlată și echilibrată de Congres, în timp ce statele se ocupau de chestiuni locale. Însă puterea prezidențială avea să fie determinată, în cea mai mare parte, de succesul sau de eșecul în îndeplinirea acestor responsabilități federale. Aceasta este o chestiune în același timp evidentă, cît și lesne de trecut cu vederea. În secolul al XX-lea, cînd guvernul

federal a devenit mai important în viețile cetățenilor americani de rînd, pe măsură ce și-a asumat mai multe roluri și responsabilități, acest fapt fundamental a rămas în umbră.

În afacerile externe nu existau probleme de drepturi ale statelor care să fie analizate, nici un Congres în care statele să fie reprezentate și în care președintele să fie nevoit să lupte cu problemele de zi cu zi. De la început, ca parte a sistemului federal, politica externă și de apărare au fost mijloacele primare prin care președintele își putea demonstra puterea, mai ales că problemele financiare au fost întotdeauna un prilej de a greși și nu de a face ceva corect. Acordurile constituționale necesare pentru o președinție dominată de politica externă au fost întotdeauna latente în cadrul sistemului imaginat de părinții fondatori. În lucrarea sa din 1994, *The Myth of the Modern Presidency*, David Nichols arată că baza constituțională a puterii și autorității era suficient de largă pentru a permite apariția unei președinții imperiale. În unele sensuri, baza constituțională a autorității prezidențiale este o modalitate precară de a măsura puterea prezidențială, mai ales că unele elemente ale practicii constituționale, cum ar fi cele stabilite de George Washington, după care un președinte va putea avea numai două mandate, erau nescrise și se putea trece peste ele cu un expedient, așa cum a procedat Roosevelt în 1940 și 1944. Cu toate acestea, modificările ocazionale operate în Constituție reprezintă o dovadă clară a schimbărilor din puterea și autoritatea prezidențială. Înscrierea Amendamentului Douăzeci și Doi în 1947, prin care se limita formal posibilitatea unui președinte de a avea mai mult de două mandate, a impus o restricție importantă puterii prezidențiale.

Folosind o Constituție care evoluează lent și un amestec de dovezi contemporane, personale și istorice ca indicii ale puterii prezidențiale, putem ajunge la o înțelegere a modului în

care s-a dezvoltat puterea prezidențială pînă la sfîrșitul celui de-al doilea război mondial. După elaborarea Constituției, puterea prezidențială a mai fost rareori o chestiune de importanță politică, în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea. Afacerile interne dominau agenda politică, în timp ce economia și populația Statelor Unite creșteau, iar cîmpiile erau colonizate de americanii albi. Statele Unite erau departe de scandalurile diplomatice din Europa, iar economia mondială nu era nici pe departe interconectată. America putea să-și vadă de problemele ei și după războiul cu britanicii din 1812, iar după încorporarea teritoriului Alaskăi putea să lase și restul lumii să-și vadă de ale ei. La sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, acest lucru avea să se schimbe, la fel și funcția prezidențială.

Washington, primul titular în funcție între 1789 și 1797, și-a manifestat dorința de a exercita o conducere puternică atît pe plan intern, cît și pe plan extern. O astfel de conducere era necesară pentru ca republica să prospere, astfel încît sub Adams (1797–1801) și Jefferson (1801–1809) tradiția conducerii prezidențiale puternice a continuat. Însă, o dată ce Republica a fost ferm stabilită, succesorii lui Jefferson au dat dovadă de mai puțin dinamism și hotărîre, rezultatul fiind o înclinare a balanței către Congres. În secolul al XIX-lea a urmat o succesiune de președinți cinstiți, muncitori, dar fără prea multă imaginație, care s-au succedat unul după altul. În ceea ce poate fi descris ca o istorie liberală standard a președinției, o președinție bună se caracterizează prin activism – cuvîntări măreție, legislații măreție, acțiuni măreție. Se consideră astfel că majoritatea președinților din secolul al XIX-lea au fost sub acest standard. Dar adesea există anumite virtuți și în lipsa de imaginație. Securitatea fermă, nespectaculoasă este uneori de preferat emoțiilor prea puternice. Din grupul de președinți de

la mijlocul şi de la sfîrşitul secolului al XIX-lea, numai doi ies în evidenţă: „bătrînul Andy Jackson" şi Abraham Lincoln. Jackson, preşedinte între anii 1829 şi 1837, credea într-o preşedinţie puternică atît pe cîmpul de luptă, cît şi în politică, iar Lincoln, din 1861 pînă în anul în care a fost asasinat de John Wilkes Booth, şi-a demonstrat credinţa într-o preşedinţie puternică în timpul evenimentelor care au declanşat Războiul Civil şi pe parcursul acestui război. Washington, Jackson şi Lincoln au făcut ca, înainte ca Statele Unite să împlinească o sută de ani de existenţă în calitate de stat independent, să existe deja o asociere strînsă între susţinerea războiului şi ceea ce se va considera o conducere prezidenţială puternică. După Lincoln, preşedinţia s-a întors la modalităţile foarte şterse, dar sigure, înviorate numai de scandalurile din timpul administraţiei Grant, din 1869 şi pînă în 1877, precum şi de perioada scurtă a mandatului lui James A. Garfield la Casa Albă, ca urmare a asasinării acestuia. Rutherford B. Hayes (1877–1881), Chester Arthur Harrison (1881–1885), Grover Cleveland (1885–1889 şi 1893–1897) şi Benjamin Harrison (1889–1893) au jucat în cea mai mare parte rolul unor preşedinţi liniştiţi, iar mandatul lor este lipsit de spectaculozitate.

Dar chiar şi la sfîrşitul secolului al XIX-lea, puterea prezidenţială devenise o problemă contestată. Succesorul lui Lincoln, în 1865, a fost vicepreşedintele Andrew Johnson, care s-a străduit să realizeze planurile preşedintelui decedat cu privire la reconstrucţia Sudului după războiul civil. Congresul, care s-a reunit în 1865, era dominat de republicanii radicali, care se opuneau planurilor lui Johnson. Pe aceştia îi preocupau probleme cum ar fi întoarcerea cît mai grabnică a foştilor confederaţi la putere în Sud, dar şi temerea că, prin planurile lui de reconstrucţie, Johnson dorea să încalce autoritatea Congresului. Lupta dintre Congres şi preşedinte a fost escaladată, şi Johnson

a făcut uz de dreptul prezidențial de veto pentru a bloca legislația radicală. Dar acest veto nu era întotdeauna suficient și, la 2 martie 1867, Congresul a adoptat trei legi referitoare la reconstrucția Sudului în ciuda veto-ului exprimat de Johnson. Legea reconstrucției militare, Legea comandamentului armatei și Legea menținerii funcției au reprezentat o reacție puternică din partea Congresului față de planurile lui Johnson de reconstrucție. Acesta a realizat ce înseamnă Legea menținerii funcției, prin care Senatul trebuia să-și dea acordul pentru îndepărtarea din funcție a oricărui titular a cărui numire fusese deja aprobată, cînd l-a dat afară pe Secretarul de Război, Edwin Stanton, după ce acesta a refuzat să îndeplinească un ordin prezidențial. Republicanii s-au simțit jigniți, pentru că Stanton era unul dintre simpatizanții lor. Întrucît Senatul nu și-a dat acordul în privința îndepărtării lui Stanton din funcție, s-au făcut imediat demersuri pentru punerea sub acuzare a lui Johnson, printre altele pentru încălcarea Legii menținerii în funcție. Avocații lui Johnson au contraatacat, spunînd că această lege era neconstituțională. În cele din urmă, radicalii au pierdut cu un vot (35 la 19) și nu au putut să întrunească cele două treimi necesare pentru a-l îndepărta pe Johnson din funcție. Supraviețuirea acestuia a ajutat la menținerea echilibrului constituțional între Congres și Președinție. Dar succesorii lui au preferat o abordare mai conciliantă a Congresului. S-a încercat mereu evitarea ciocnirilor și, astfel, puterea prezidențială s-a diminuat treptat. La sfîrșitul secolului al XIX-lea, Președinția își pierduse jumătate din putere.

Dar, o dată cu William McKinley din Ohio, care a devenit președinte în 1897, a început o transformare completă a destinului Președinției. Aceasta avea să se intensifice în timpul succesorului său, Theodore Roosevelt. În 1897, cînd McKinley

a preluat funcția, nu părea să existe nici un motiv pentru a bănui că nu va continua să aplice același model de conducere prezidențială fără efect. Dar afacerile externe și, în mod deosebit, războiul dintre Spania și America, din 1898, aveau să-l forțeze pe McKinley să-și exercite puterea prezidențială și să reinstaureze o conducere prezidențială puternică în țară. În 1897, situația din insula Cuba, pe atunci parte a Imperiului Spaniol, a dat naștere unor îngrijorări sporite în cercurile americane. În 1895, în Cuba a izbucnit revolta împotriva stăpînirii străine. Spaniolii au încercat să înăbușe această revoltă, iar în presa americană au apărut știri despre tratamentul abuziv aplicat cubanezilor de către armata spaniolă. După alegerea lui McKinley, diverse facțiuni, de la umanitari pînă la războinicii republicani, care erau în favoarea intervenției americane, au asaltat noua administrație. Presa, în special *New York Journal* al lui W. Randolph Hearst și *New York World* al lui Joseph Pullitzer, a jucat, de asemenea, un rol important în presiunile exercitate asupra lui McKinley pentru ca acesta să intre în acțiune. În cele din urmă, McKinley a trimis vasul *Maine* în portul Havana, ca simbol al interesului SUA pentru afacerile cubaneze și ca mijloc de protejare a vieților americanilor și a proprietăților acestora de pe insulă. Pînă în acest moment, McKinley manifestase foarte puțin interes în a-și conduce țara în război. Reacțiile sale au fost limitate și precaute. Mîna însă i-a fost forțată la 15 februarie 1898, cînd vasul *Maine* a explodat în timp ce se afla în portul Havana. Pentru facțiunile din Statele Unite, care erau în favoarea intervenției în Cuba, scufundarea navei *Maine* și pierderea echipajului alcătuit din 260 de persoane era clar opera spaniolilor, cu toate că ulterior Marina SUA nu a reușit să ajungă la nici o concluzie cu privire la cauza scufundării. Deși McKinley dorea să evite războiul, știa că, dacă nu intervine în Cuba, Partidul Republican din Congres se

va scinda. Presat de mass-media populară, de către publicul şovin şi de facţiunile prorăzboinice din Camera Reprezentanţilor şi din Senat, la 11 aprilie McKinley a trimis Congresului un mesaj în care îşi exprima părerea că Statele Unite ar trebui să intervină în Cuba pentru a restabili pacea. La 19 aprilie, Congresul şi-a dat acordul la propunerea preşedintelui.

Războiul care a urmat între Statele Unite şi Spania a durat cîteva luni: în august, Statele Unite şi Spania au semnat un protocol în care se stabilea faptul că în octombrie urma să aibă loc conferinţa de pace. Muriseră cinci mii cinci sute de americani, iar spaniolii au fost înfrînţi peste tot, din Cuba pînă în Filipine. A fost un război în care McKinley a fost silit să intre, iar, ca o consecinţă a acestuia, la alegerile prezidenţiale din 1900 s-a văzut asaltat de democraţi pentru a realiza un imperiu american alcătuit din Filipine, Guam şi Puerto Rico. McKinley nu a avut de ales şi a trebuit să apere războiul ca pe o cruciadă dreaptă. Iar Theodore Roosevelt, care se remarcase în război, se întorsese acasă şi cîştigase titlul de guvernator al New York-ului, a fost nominalizat drept candidat la funcţia de vicepreşedinţie din partea republicanilor. McKinley nu-şi dorise războiul cu Spania, dar acum se vedea silit de tactica democraţilor să apere exercitarea unei puteri prezidenţiale ferme în domeniul afacerilor externe. Oamenii s-au decis să accepte ideea unei politici externe americane ferme şi tot ceea ce însemna aceasta: o preşedinţie puternică care exercită conducerea la nivel naţional. McKinley a învins în faţa rivalului democrat, William Jennings Bryan, cu 292 de voturi ale electorilor faţă de 155.

Prin forţa împrejurărilor, McKinley a fost obligat să exercite o conducere puternică. Această conducere a fost una în domeniul afacerilor externe şi l-a implicat pe preşedinte, cu aprobarea Congresului, în folosirea prerogativelor sale de comandant suprem pentru a duce un război împotriva Spaniei.

McKinley nu a dorit acest război, dar, în cele din urmă, a obținut o „recoltă" electorală bogată. Se pare că ceea ce-și dorea poporul era o președinție puternică. Întrucît economia americană se dezvoltase și era acum implicată mai mult în pieţele globale, se simţea o nevoie crescîndă de apărare a intereselor SUA în străinătate. America devenea mai puțin „insulară", pe măsură ce zilele existenței granițelor se ștergeau din memoria populară, și lumea era dominată de noțiuni cu privire la supraviețuirea națiunilor în competiția dintre marile puteri. În Congres, în cercurile de afaceri și în țară se producea o schimbare în privința importanței acordate afacerilor interne și externe. Agitația populară în favoarea războiului cu Spania a fost una dintre manifestările acesteia; o alta era cererea de a se deschide ușa pentru bunurile americane în China, care, în secolul al XIX-lea, era tot mai mult împărțită în sfere de influență de către puterile europene și Japonia.

După alegeri, McKinley a avut timp pentru a-și schimba politica. La 6 septembrie 1901, a fost rănit mortal de către un anarhist pe nume Leon Czolgosz, în timp ce participa la Expoziția Panamericană de la Buffalo. Peste șase zile a murit. Președintele Truman avea să comenteze mai tîrziu: „Se spune că era un om drăguț, îmi pare rău că a fost împușcat. Dar (pentru că nu era prin natura sa un adept al președinției puternice) a fost totuși un președinte slab" (Miller, 1974, p. 120).

Asasinarea lui McKinley l-a adus pe Theodore Roosevelt la președinția SUA. Roosevelt era tînăr, exuberant și dinamic. Avea o înțelegere acută a politicii populare și dezvoltase deja o relație foarte strînsă cu anumiți reporteri. În calitate de guvernator al New York-ului după 1898, Roosevelt se evidențiase ca lider progresist și învățase lecția politică din războiul cu Spania. Cu toate acestea, nominalizarea lui drept candidat la vicepreședinție pentru alegerile din 1901 nu a fost bine primită în unele cercuri:

> Roosevelt avea acea calitate de stea pe care republicanii ar fi preferat s-o lase să strălucească într-o splendidă izolare. Fusese promovat pentru a fi nominalizat vicepreşedinte în 1900 de către politicienii din New York, care doreau să-l vadă plecat din primăria din Albany. La celălalt capăt al mesei negocierilor, preşedintele McKinley şi managerul lui politic, Mark Hanna, erau mai puţin entuziasmaţi la gîndul că vor avea „un nebun" atît de aproape de tron, şi, pentru un timp, s-au opus acestei mişcări. Adept al reformei, Roosevelt era prea independent pentru a fi primit cu braţele deschise; strălucind încă de pe urma gloriei aventurilor lui cubaneze din timpul războiului dintre America şi Spania, s-a dovedit a fi prea popular pentru a fi ţinut în frîu (Skowronek, 1993, pp. 233–234).

După moartea lui McKinley, Theodore Roosevelt a încercat să dea asigurări partidului că nu avea intenţia să fie radical. În acelaşi timp, dorea să folosească preşedinţia pentru a implementa elemente ale programului progresist şi pentru a-şi exercita puterea prezidenţială în limitele sale. De asemenea, realiza că putea îndruma publicul american în multe privinţe şi, cu sprijinul poporului, Congresul ar fi fost mai uşor de condus. Discursul său despre starea naţiunii, rostit în faţa Congresului american în decembrie 1901, a stabilit tiparul pentru restul preşedinţiei lui Roosevelt. Se cerea o mai mare implicare a guvernului federal în problemele economice ale ţării şi o politică externă dinamică. Extinderea puterii federale în vederea îngrădirii practicilor adoptate de marile corporaţii era un scop progresist. Exista sentimentul tot mai accentuat că segmente din ce în ce mai mari din economia SUA erau la dispoziţia monopolurilor ce aveau ca unic scop jecmănirea consumatorului. Folosind Legea

Sherman antitrust din 1890, Roosevelt a ordonat Departamentului de Justiţie să oblige aşa-numitele trusturi să revigoreze concurenţa în domenii cum ar fi piaţa ţiţeiului, a cărnii de vită şi a tutunului. Cerinţa lui Roosevelt referitoare la „o procedură corectă" nu a modificat situaţia consumatorului american, dar transforma poziţia Preşedinţiei. Iată un preşedinte care proteja interesele ţării, care îşi interpreta puterile în mod liberal şi implica Preşedinţia în viaţa de zi cu zi a americanilor!

În plus, această extindere a responsabilităţii prezidenţiale era asociată cu o politică externă care, dacă nu era dinamică în conformitate cu standardele europene, era cel puţin remarcabilă pentru standardele americane de atunci. Roosevelt a fost cel care a acordat sprijin efectiv unei revoluţii din Panama împotriva Columbiei, în noiembrie 1903, ceea ce a deschis drumul construirii canalului din istmul Panama. Canalul avea să fie terminat în 1914, exact înainte de izbucnirea primului război mondial. Roosevelt a continuat, de asemenea, să afirme Doctrina Monroe în America Latină, intrînd în acţiune în 1902, în momentul în care Anglia, Germania şi Italia au trimis vase de război în Venezuela pentru a obliga guvernul sud-american să achite datoriile uriaşe pe care le avea faţă de marile puteri europene. Roosevelt i-a determinat, în ultimă instanţă pe europeni să accepte aproximativ 20% din ceea ce considerau că li se datorează. Problema venezueleană urma după o criză similară legată de datoriile Republicii Dominicane din 1901, care l-a obligat pe Roosevelt să dezvăluie un corolar al Doctrinei Monroe. În primul discurs despre starea naţiunii, Roosevelt declarase că Statele Unite se pregăteau să acţioneze ca o putere poliţienească în această regiune unde ordinea era ameninţată, ceea ce a făcut ca Statele Unite să-şi asume un control tot mai crescut asupra afacerilor Republicii Dominicane. În 1905, Administraţia Roosevelt negociase un acord cu Republica Dominicană

pentru a pune sub control american aspectele-cheie ale managementului finanţelor ţării. Senatul a refuzat să ratifice tratatul, dar Roosevelt s-a folosit de puterea executivă ca să pună în vigoare termenii acordului. Era hotărît să fie agresiv în politica externă şi nu avea de gînd să permită Congresului să-i stea în cale. Existau şi alte aspecte ale acestei hotărîri cu care acţiona. Retorica lui Roosevelt era mai agresivă decît politica lui externă şi ilustra, de fapt, credinţa lui în proverbul vest-african pe care îl cita foarte des: „Vorbeşte blînd, dar ţine o bîtă mare în mînă". Roosevelt nu vorbea deloc blînd, nici în faţa poporului american, dar nici în faţa diplomaţilor europeni. Şi unii, şi alţii erau impresionaţi, şi un alt exemplu de demonstraţie de putere a avut loc în decembrie 1907, cînd flota americană a fost trimisă de jur-împrejurul lumii pentru a flutura peste tot drapelul Statelor Unite şi pentru a face o demonstraţie de forţă americană în faţa japonezilor, care erau mai dornici ca oricînd să-şi extindă imperiul în China după victoria împotriva ruşilor din timpul războiului ruso-japonez din 1904–1905.

Instinctele politice ale lui Roosevelt, care îi spuneau că poporul american dorea un nou tip de preşedinţie, agresivă în străinătate şi protectoare în privinţa intereselor interne, au fost confirmate la alegeri. Lupta electorală pentru alegerile prezidenţiale din 1904 s-a bazat pe stilul de preşedinţie al lui Roosevelt, care a triumfat cu 336 de voturi faţă de cele 140 ale rivalului său democrat. Mai mult ca sigur că ar fi cîştigat şi realegerea sa ca preşedinte în 1908, dacă nu s-ar fi decis să respecte convenţia stabilită de Washington, conform căreia preşedintele nu putea avea decît două mandate. Mandatul lui Roosevelt a avut un impact enorm asupra preşedinţiei americane în general. El a scos în evidenţă bazele pe care se va sprijini puterea prezidenţială de-a lungul întregului secol: o politică

externă puternică şi o extindere a responsabilităţii prezidenţiale în problemele interne. Preşedinţia a fost pusă de Roosevelt pe un făgaş pe care succesorii săi nu puteau să-l ignore decît expunîndu-se unor mari pericole.

Succesorul imediat al lui Roosevelt a fost William H. Taft, pe care Roosevelt l-a numit în funcţia de preşedinte al SUA. Dar, în ciuda faptului că acesta se bucura de sprijinul lui Roosevelt şi, în ciuda speranţelor pe care şi le pusese poporul american, Taft nu a fost capabil să continue politica predecesorului său. Mulţi dintre membrii Cabinetului său erau juriştişi manifestau în mod firesc o anumită îngrijorare faţă de aspectele legale ale acţiunii şi puterii prezidenţiale. Considerau că este dificil să se realizeze cele mai multe puncte ale agendei progresiste. În special în Camera Reprezentanţilor, Partidul Republican era tot mai mult scindat între aripa lui conservatoare şi cea progresistă şi era din ce în ce mai greu să faci ceva. Dar Taft a continuat să profite de evenimentele externe pentru a-şi susţine imaginea prezidenţială. În 1912, puşcaşii marini au fost debarcaţi în Nicaragua ca să restabilească pacea în haosul politic de acolo, iar apărarea intereselor americane în China a continuat. În acelaşi an în care puşcaşii marini au debarcat în Nicaragua, poporul american şi-a dat verdictul în privinţa lui Taft. În campania pentru alegerile prezidenţiale din 1912, Partidul Republican s-a scindat între cei care îl sprijineau pe preşedintele titular şi aceia care au reuşit să-l convingă pe Theodore Roosevelt să candideze din nou. Această situaţie a culminat cu formarea unui Partid Progresist separat, care şi-a ţinut prima Convenţie la Chicago în 1912. La alegerile prezidenţiale care au urmat, Taft a candidat din partea republicanilor, Roosevelt, din partea Partidului Progresist şi Woodrow Wilson, din partea democraţilor. Eugene Debs a adăugat un element picant acestor alegeri prin faptul că a

candidat ca socialist. În aceste împrejurări, nu este deloc surprinzător că Wilson, universitarul democrat de la Princeton, a ieşit învingător. Wilson a cîştigat 435 de voturi în colegiul electoral faţă de 8 obţinute de Taft şi 88 de Roosevelt. Debs nu a obţinut nici un vot la colegiul electoral, deşi a cîştigat 6% din voturile populare.

Wilson primise un mandat puternic din partea electoratului şi era un adept ferm al unei preşedinţii puternice. Îşi cîştigase renumele de cercetător academic publicînd, în 1885, lucrarea *Guvernarea Congresului*, în care deplîngea starea de slăbiciune a preşedinţiei. Mult mai pe placul lui era un stil de a conduce asemănător celui adoptat de Roosevelt. O dată ajuns la putere, Wilson era hotărît să meargă pe o linie progresistă. El a continuat politica predecesorilor săi de practicare a unei politici externe de autoritate, mai ales în zona Caraibelor. În 1915 a trimis trupe în Haiti pentru a prelua controlul asupra unei republici aflate în pragul falimentului şi al prăbuşirii. În 1916 s-a organizat o expediţie împotriva banditului mexican Pancho Villa, iar în 1917 au fost achiziţionate Indiile de Vest daneze la preţul de 25 milioane de dolari.

Politica lui Wilson se bucura de suficientă popularitate pentru a-i asigura realegerea în 1916, dar în acest an poporul american avea să afle care este preţul ultim al unei politici de autoritate, în momentul în care Wilson a cerut Congresului să pronunţe o declaraţie de război împotriva Germaniei. Eforturile lui Wilson de mediator în timpul primului război mondial, care a izbucnit în august 1914, nu au dus la nici un rezultat, iar tensiunea dintre Statele Unite şi Germania a crescut şi mai mult, pentru că germanii au recurs la un război nerestricţionat cu submarine. Congresul i-a dat lui Wilson declaraţia de război pe care o cerea, astfel încît o forţă expediţionară americană a fost trimisă în Europa. Aproximativ 117 000 de americani au fost ucişi în

acțiune sau au murit de diverse boli, în timp ce alți 200 000 au fost răniți. Politica lui Wilson a plasat SUA de partea puterilor învingătoare, a adus uriașe beneficii economice și financiare Statelor Unite și le-a conferit o poziție dominantă în lumea internațională a afacerilor. La 8 ianuarie 1918, Wilson a prezentat în fața Congresului un program în paisprezece puncte pentru pacea care avea să urmeze după război. Programul cerea ca lumea să fie remodelată în conformitate cu principiile americane: să se pună capăt diplomației secrete, să se creeze o Ligă a Națiunilor pentru a reglementa relațiile internaționale și să se combată agresiunea, ceea ce lovea politica europeană tradițională, care condusese la izbucnirea războiului. S-a reafirmat importanța comerțului liber, iar Wilson a cerut aplicarea principiului autodeterminării, care lovea în esența imperiilor europene. Afirmarea cu putere de către Wilson a acestui principiu a reprezentat o bombă cu efect întîrziat asupra guvernării britanice a imperiului, de la Dublin la Delhi. Cele paisprezece puncte ale președintelui trebuia să fie liniile directoare ale viitorilor negociatori ai păcii care urmau să decidă asupra reglementărilor postbelice. Însă, în cadrul negocierilor dintre puterile învingătoare pentru încheierea unui tratat de pace cu Germania sub forma Tratatului de la Versailles, cele paisprezece puncte ale lui Wilson au fost adesea compromise de graba politică și de vestita Realpolitik europeană. După ce au fost ratificate Tratatul de la Versailles și celelalte tratate cu puterile centrale, pe la jumătatea anului 1919 Wilson a simțit că a obținut o poziție dominantă în politica internațională, așa cum nu mai avusese nici un alt președinte al SUA pînă atunci.

Dar, chiar dacă poporul american a înțeles că balanța puterii se înclinase în mod decisiv în favoarea Statelor Unite,

nu a demonstrat acest lucru. La standardele puterilor europene, cei 117 000 de morţi ai armatei Statelor Unite, ca urmare a implicării în primul război mondial, reprezentau pierderi minime, dar pentru americani erau o adevărată catastrofă naţională. Ţara a respins internaţionalismul lui Wilson şi politica lui externă agresivă, pe seama căreia unii puneau moartea inutilă a atîtor cetăţeni americani. Şi, dintr-o dată, Wilson a devenit autorul implicării Americii într-un război inutil: o altă luptă, de această dată mai sîngeroasă, între dinastiile conducătoare din Europa. Wilson dorea să dicteze viitoarea ordine a lumii, dar a descoperit dintr-o dată că poporul american respingea internaţionalismul lui şi modelul de preşedinţie pe care îl admirase la Theodore Roosevelt şi pe care se străduise atît de mult să-l menţină. Pentru poporul american, „să vorbeşti blînd şi să ai o bîtă groasă în mînă" era suficient atîta timp cît nimeni nu era obligat să folosească bîta. Războiul cu Spania, în 1898, şi debarcarea puşcaşilor marini în Haiti, în 1915, era un lucru, iar lupta împotriva armatei germane bine înarmate şi instruite era cu totul altceva. Era foarte bine să aibă o preşedinţie puternică, dacă asta nu însemna un alt război de asemenea dimensiuni. Americanii considerau că internaţionalismul lui Wilson ar putea însemna trimiterea unei alte generaţii de americani să lupte în Europa în numele Ligii Naţiunilor.

La sfîrşitul anului 1919, Wilson se confrunta cu o luptă puternică pentru a determina Congresul să ratifice, cu majoritatea necesară de două treimi, Tratatul de la Versailles pe care îl negociase la Paris. A decis atunci să ocolească Congresul şi să facă apel direct la public. Astfel, în septembrie 1919 a pornit într-un turneu, în Vestul Mijlociu, în care a susţinut o serie de discursuri. Fiind bolnav, a trebuit să se întoarcă la Washington, unde a suferit un atac cerebral care l-a lăsat paralizat. În timp

ce doamna Wilson, medicul preşedintelui şi Cabinetul său încercau să facă faţă sarcinii de a conduce ţara, la 19 noiembrie 1919 Senatul a respins Tratatul de la Versailles. Încercările ulterioare de ratificare a Tratatului s-au lovit mereu de nevoia de a avea două treimi din voturi, astfel încît, cel mai puternic preşedinte din istoria de pînă atunci a Statelor Unite a fost silit să-şi trăiască ultimele zile ale Administraţiei ca un semiinvalid ale cărui visuri s-au spulberat. Plecarea lui Wilson părea să marcheze încheierea unei ere în preşedinţia activă.

Wilson a fost urmat de o succesiune de preşedinţi republicani. În timpul lui Warren Harding, ales în 1921, şi a succesorului lui din 1923, Calvin Coolidge, Preşedinţia s-a retras fericită spre izolaţionism. Politica externă autoritară şi costisitoare a lui Wilson a fost evitată. Harding şi Coolidge nici măcar nu au încercat să îmbine izolaţionismul cu vigoarea prezidenţială în problemele interne: *laissez-faire* era politica lor atît în ţară, cît şi în străinătate. Pe scurt, preşedintele era văzut, dar rareori auzit, iar prezenţa lui nu se făcea simţită. În timp ce preşedinţii de după McKinley erau decişi să intervină în vieţile oamenilor obişnuiţi şi să demonstreze vigoare în domeniul afacerilor externe, Harding şi Coolidge au considerat că cel mai bine era să lase poporul în pace. Astfel, s-a produs o întoarcere la modelul de preşedinţie din secolul al XIX-lea. Succesele economice dintre anii 1920 şi 1929 i-au menţinut pe republicani la Casa Albă, iar în 1929 Herbert Hoover i-a urmat lui Coolidge. Dar, în acelaşi an s-a produs crahul de pe Wall Street. După ce iniţial nu a intervenit pe piaţă, Hoover a adoptat o atitudine din ce în ce mai intervenţionistă şi a încercat să scoată America din recesiunea mondială. Însă, din păcate, acesta nu era apt pentru această misiune. Succesele economice din anii '20 îi convinseseră pe mulţi republicani că piaţa nu poate fi ţinută în frîu, iar intervenţia prezidenţială nu putea decît să agraveze lucrurile.

Aceasta a fost ocazia pe care o aşteptau democraţii. Nominalizarea lui Franklin Delano Roosevelt la funcţia de preşedinte în 1932 se baza pe promisiunea unei conduceri puternice şi pe faptul că Preşedinţia îşi va asuma continuu responsabilitatea pentru bunăstarea poporului. Este vorba aici de mai multe lucruri interesante: dezastrul primului război mondial îi convinsese pe republicani că trebuie să urmeze concepţia din secolul al XIX-lea despre o preşedinţie izolaţionistă de tipul *laissez-faire;* dezastrul crahului de pe Wall Street reconfirmase convingerea multor democraţi că misiunea preşedintelui era de a conduce. Cu toate acestea, izolaţionismul însemna pentru poporul american că preşedintele trebuie să se concentreze pe problemele interne şi că trebuie să se evite o politică externă de expansiune. Roosevelt a cîştigat alegerile din 1932 cu un sprijin foarte important. Semnificativ este şi faptul că, în ciuda tendinţelor izolaţioniste ale opiniei publice americane, în momentul în care acesta a abordat problema recesiunii cu promisiunea unui Nou Pact, retorica lui politică era una războinică. El a spus că problema recesiunii este la fel de gravă ca şi războiul şi a cerut să i se confere puteri fără precedent pentru a face faţă acestei crize. În discursul inaugural din 4 martie 1933, a vorbit despre „această armată măreaţă a poporului nostru destinată unui atac disciplinat împotriva problemelor noastre comune" şi, ca un indiciu timpuriu al atitudinii sale faţă de Preşedinţie, a continuat apoi spunînd:

> Trebuie să sperăm că echilibrul dintre autoritatea executivă şi cea legislativă este adecvat pentru a face faţă unei sarcini fără precedent. Dar, s-ar putea ca o solicitare de acest gen, precum şi nevoia de acţiune imediată să necesite abaterea temporară de la echilibrul procedurii publice. În conformitate cu datoria mea constituţională sînt pregătit

să recomand măsurile de care are nevoie o țară lovită în mijlocul unei lumi lovite. Voi încerca să adopt rapid aceste măsuri sau altele pe care Congresul le va putea elabora pe baza experienței și a înțelepciunii sale. Dar, în cazul în care Congresul nu va adopta una dintre aceste două măsuri și, în cazul în care problema urgentă națională va fi critică, nu voi da înapoi în fața situației cu care mă voi confrunta atunci. Voi cere Congresului singurul instrument care mai rămîne pentru a face față crizei – puteri executive nelimitate de a purta război împotriva acestei situații de urgență, la fel de mari ca cele care mi-ar fi acordate dacă am fi invadați de un dușman străin.

În timp ce Roosevelt se lupta să rezolve problemele legate de recesiune, a implicat Președinția în viața oamenilor obișnuiți pînă la un nivel nemaivăzut pînă atunci. Președintele a creat milioane de locuri de muncă, care i-au costat pe contribuabili miliarde de dolari. Congresul a fost tratat adesea ca un fel de „ștampilă de cauciuc" aplicată pe dorințele prezidențiale. Unii republicani au afirmat că în timpul lui Roosevelt aveau impresia că Președinția se îndreaptă către un model de conducere de tip sovietic sau nazist și nu se conformează cu precedentele create de Cleveland și Coolidge. Astfel, republicanii au atacat ceea ce ei vedeau a fi o putere prezidențială prea mare. Înregimentare, comunism, fascism – acestea erau cuvintele republicanilor. Curtea Supremă a SUA s-a alăturat și ea atacului împotriva Noului Pact și a declarat că unele dintre cele mai importante legi încalcă Constituția. După ce și-a asigurat un al doilea mandat, în 1936, Roosevelt s-a decis să abordeze Curtea Supremă și să schimbe componența acesteia pentru ca membrii ei să fie mai indulgenți față de legislația Noului

Pact. Dar pînă şi Congresul, în general destul de obedient, şi unele secţiuni-cheie ale Partidului Democrat s-au revoltat împotriva acestei încercări. Astfel, un asemenea preşedinte puternic părea ferm decis să distrugă textul Constituţiei, din cauza controlului pe care Curtea Supremă putea să-l exercite asupra sa. Unii republicani aveau impresia că preşedintele era pe punctul de a deveni un adevărat dictator. Nemulţumirea iscată în jurul său era suficientă pentru a-l convinge pe Roosevelt să bată în retragere, deşi ameninţarea că va schimba componenţa Curţii Supreme era suficientă pentru a se asigura că aceasta nu se va mai opune niciodată vehement legilor legate de Noul Pact.

Luînd notă de părerea opiniei publice, Roosevelt a fost nevoit să menţină, în ciuda reticenţei sale, izolaţionismul predecesorilor săi republicani. Retorica politicii externe a lui Teddy Roosevelt, vărul lui FDR, a fost transferată cu succes în politica internă. Este, de asemenea, interesant de notat faptul că, aşa după cum Teddy Roosevelt cultivase relaţia cu presa populară, FDR avea să cultive relaţia cu camera de luat vederi (televiziunea) şi radioul. Actorul înnăscut şi fotogenic, care era Roosevelt, a făcut din acesta un extraordinar titular al funcţiei. Puterea prezidenţială avea o imagine nemaiîntîlnită pînă atunci. În faţa aparatului de filmat era un actor desăvîrşit; la radio, în seriile lui de „discuţii în faţa focului" cu publicul american, întruchipa personajul părintelui care dă asigurări poporului şi linişteşte spiritele.

> FDR a dus la perfecţiune un stil care era direct, lucid, prietenos şi informativ. Avînd grijă să nu rateze efectul exagerîndu-i trăsăturile, a susţinut numai douăzeci şi şapte de „discuţii în faţa focului" în cei doisprezece ani petrecuţi la Casa Albă, şase dintre acestea în primele optsprezece

luni ale Noului Pact. Impresia produsă a fost atît de puternică, încît, privind retrospectiv, mulţi oameni au fost convinşi că acestea avuseseră loc săptămînal. Vocea se auzea pe toate străzile ţării iar cuvintele rostite stăruiau în imaginaţia poporului. Dorinţa lui era ca guvernul federal al administraţiei democrate să fie nu numai activ, ci şi cunoscut ca fiind activ (Cunliffe, 1972, p. 265).

Atît jurnalele de ştiri ale televiziunilor, cît şi radioul i-au oferit lui Roosevelt mijloacele pentru a apela direct la poporul american, peste capul Congresului, într-un mod la care Wilson nu ar fi putut decît să viseze în 1919. În timpul lui Roosevelt, au apărut noi mijloace de informare în masă care au reprezentat o armă puternică a arsenalului prezidenţial, dar acestea erau, de fapt, arme cu două tăişuri. În timpul preşedinţiei sale, Truman avea să reflecteze: „Se pare că toată lumea de la Casa Albă este torturată şi înnebunită de aşa-numita presă liberă... Bătrînul care era proprietarul şi editorul ziarelor *St. Louis Post Dispatch* şi *New York World* era, după părerea mea, cel mai jalnic personaj şi asasin din întreaga istorie a mincinoşilor care au controlat presa... Credeam că filmul şi radioul îi vor vindeca pe mincinoşii din presă, dar aceştia i-au depăşit şi pe unii, şi pe alţii" (Ferrell, 1989, p. 136). Truman nu avea să aibă niciodată o relaţie apropiată cu presa, aşa cum avusese Roosevelt.

Cu Roosevelt, noţiunea de preşedinţie dinamică a atins apogeul, în aşa fel încît, între anii 1939 şi 1941, în ciuda stării opiniei publice din SUA, acesta s-a asigurat că America se va implica tot mai mult în război. Unii comentatori au susţinut că în 1941 încerca în mod activ să instrumenteze diferite incidente ca să aducă America în război. În septembrie 1941, Roosevelt

şi-a folosit prerogativele de comandant-şef al armatei pentru a trimite Marina Militară a SUA în Atlantic să lupte într-un război particular împotriva Marinei Germane. Pentru unii istorici, atacul japonez de la Pearl Harbor, din 7 decembrie 1941, a reprezentat ocazia aşteptată de Roosevelt. Din 1939, folosise urgenţa reprezentată de război pentru a suplimenta urgenţa reprezentată de recesiune: ambele îi permiteau să devină tot mai puternic. În 1940 a cîştigat un al treilea mandat, fără precedent în istoria Statelor Unite, iar în 1944 avea să candideze din nou pentru a cîştiga cel de-al patrulea mandat. Cursa lui Roosevelt pentru putere, atît în Statele Unite, cît şi la nivel global părea că nu mai cunoaşte limite, pentru că în timpul războiului a participat frecvent la conferinţele internaţionale. Numai moartea survenită în aprilie 1945 a putut pune capăt deciziei lui de a rămîne în funcţie şi de a se sigura că Statele Unite vor continua să joace un rol de lider şi după încheierea ostilităţilor.

În 1945, relaţia dintre puterea prezidenţială şi politica externă suferise nenumărate contorsionări şi schimbări. Începuse cu izolaţionismul şi diminuarea puterii prezidenţiale din secolul al XIX-lea, trecînd apoi prin revigorarea semiaccidentală, reprezentată de McKinley prin războiul hispano-american. Theodore Roosevelt învăţase lecţiile acelui război şi a guvernat în mod corespunzător, deşi poporul american avea să respingă preşedinţia dinamică a unei politici externe îndrăzneţe, după ce aceasta a provocat numărul mare de victime din timpul primului război mondial. Acest război a arătat posibilele capcane ale modelului de preşedinţie urmat de Theodore Roosevelt şi Woodrow Wilson. Preşedinţiile republicane din anii '20, marcate de *laissez-faire* acasă şi izolaţionism în străinătate, au fost, în parte, o reacţie conştientă la o conducere prezidenţială dinamică periculoasă. Stilul de preşedinţie al secolului al XIX-lea,

care l-a atras şi pe Coolidge, printre alţii, a fost lipsit de imaginaţie, dar era sigur, Lincoln fiind singura excepţie de la regulă. Cu toate acestea, Franklin Delano Roosevelt, care lucrase în timpul Administraţiei Wilson, dorea să fie un preşedinte activ. Recesiunea i-a oferit şansa de a exercita o conducere prezidenţială puternică în problemele interne. Mai tîrziu, Tojo, Hitler şi Mussolini i-au dat posibilitatea de a fi dinamic pe scena mondială şi de a-şi exercita pe deplin puterile de comandant suprem. O dată cu moartea lui Roosevelt, survenită în aprilie 1945, puterea prezidenţială a ajuns la o altă răscruce de drumuri: oare succesorul lui, Harry S. Truman, va încerca să continue politica anterioară a şefului de stat. Poporul american va proceda aşa cum a procedat la sfîrşitul primului război mondial, reacţionînd împotriva modelului de preşedinţie urmat de arhitectul Noului Pact şi al victoriei Americii, în cel de-al doilea război mondial?

2

HARRY TRUMAN

O să le arate Harry pe dracu'!

La alegerile prezidenţiale din 1944, Harry S. Truman a fost nominalizat drept candidat la vicepreşedinţie din partea Partidului Democrat. Colegul lui de candidatură era Franklin Delano Roosevelt, care dorea să fie ales la Casa Albă pentru a patra oară, după ce triumfase la alegerile din 1932, 1936 şi 1940. Truman era un om respectat, dar puţini vedeau în el un viitor preşedinte: era mai degrabă adjunctul eficace şi mai puţin actorul principal. Părea să fie născut pentru o mediocritate respectabilă şi mai puţin pentru o funcţie înaltă. Era de origine modestă şi obţinuse succese cu greu. S-a născut la 8 mai 1884, în Independence, Missouri, şi a încercat să-şi găsească un loc în viaţă, cînd a crescut, dar afacerea cu vite a familiei sale nu-i plăcea şi nici nu avea vederea suficient de bună ca să se ducă la West Point, aşa cum sperase la un moment dat. Iar familia nu era suficient de înstărită ca să-l ţină într-un colegiu. După ce a terminat liceul, a petrecut cinci ani în Kansas City, între anii 1901 şi 1906, practicînd diverse meserii, după care s-a întors

la ferma familiei care continua să se afunde tot mai mult în probleme financiare. După moartea tatălui său, survenită la 2 noiembrie 1914, Truman a încercat să facă diverse speculații financiare și investiții care nu i-au reușit și l-au lăsat fără nici un ban. La vîrsta de treizeci de ani, Truman putea fi considerat, pe drept cuvînt, un ratat. Însă primul război mondial l-a ajutat să-și definească personalitatea. În 1919, a intrat în armată și, în calitate de comandant al Bateriei D din Regimentul al doilea artilerie de cîmp Missouri, din iulie 1918 pînă la sfîrșitul războiului, și-a cîștigat o reputație de comandant exigent și disciplinat. Războiul l-a schimbat pe el, dar nu i-a schimbat și soarta.

În 1919, s-a întors în America, s-a căsătorit și a deschis un magazin cu haine bărbătești în Kansas City, care însă a dat faliment în 1922. Atunci Truman s-a orientat către politică, reușind să fie ales comisar al comitatului Jackson, Missouri. A candidat apoi, în 1934, pentru Senatul SUA și a preluat această funcție în 1935. În Senat a continuat să-și consolideze poziția și să dobîndească vechime, iar în timpul celui de-al doilea război mondial s-a evidențiat ca președinte al unui comitet de investigare a risipei și corupției. Eforturile lui au reușit să economisească din banii contribuabililor suma de 14 milioane de dolari. De aceea, a fost caracterizat potrivit pentru a-l secunda, în 1944, pe democratul Franklin Delano Roosevelt. Truman era considerat de unii politicieni drept un cetățean remarcabil, care va reprezenta un sprijin eficient pentru Roosevelt, mult mai dinamic și mai carismatic. Însă alții îl considerau un politician obscur, adus în mod fraudulos în partid și acum în fața țării de Roosevelt. Roosevelt se oprise asupra lui Truman după ce avusese în vedere mai multe alte persoane, cum ar fi Henry Wallace, vicepreședinte în 1940, și Harold Ickes, secretar pe probleme interne. Nominalizarea lui Truman a venit ca o mare surpriză în anumite cercuri.

După alegeri, Truman a fost ținut în umbră de Roosevelt. Concepția lui despre puterea prezidențială era de așa natură, încît Truman era ținut departe de luarea deciziilor. Fluxul de informații care îi parveneau era unul restrîns. În după-amiaza zilei de 12 aprilie 1945, în timp ce vicepreşedintele asculta o dezbatere din Senat, a primit un mesaj telefonic prin care i se comunica faptul că Roosevelt a murit şi că el era cel care trebuia să meargă la Casa Albă să preia funcția de preşedinte. Truman a depus jurămîntul la puțin timp după ora 7 seara şi s-a trezit a fi într-o funcție pentru care nu se simțea pregătit. În ziua imediat următoare morții lui Roosevelt, a evaluat perfect situația şi a dat tonul pentru restul preşedinției sale, atunci cînd i-a întrebat pe reporteri: „Vi s-a întîmplat vreodată să vă cadă în cap un car cu fîn tras de boi? Dacă da, atunci ştiți cum m-am simțit eu aseară." În maniera clasică a lui Jimmy Stewart, Truman avea să continue să joace rolul omului obişnuit din Independence, Missouri, pe parcursul celor două mandate prezidențiale.

Truman a trezit un interes considerabil printre contemporanii săi, şi, mai tîrziu, printre cercetători. Istoricii războiului rece l-au învinuit pentru că ar fi început conflictul şi pentru că ar fi pus bazele unui stat de securitate națională, care a ajutat la menținerea războiului rece timp de peste patruzeci de ani. O parte a contemporanilor săi l-a învinuit că ar fi fost prea slab în fața comunismului. Acest lucru este uimitor – reacția întîrziată față de amenințarea comunistă în Europa şi faptul că nu a preîntîmpinat victoria comunistă din războiul civil chinez din 1949 nu se potrivesc foarte bine cu acuzațiile ulterioare de responsabilitate machiavelică pentru începerea războiului rece. În fața imaginii lui Truman de preşedinte cu idei şi inteligent trebuie să punem imaginea omului mărunt din Missouri pe care şi-a cultivat-o. Deşi a fost acceptat fără a fi prea mult criticat în unele cercuri, după scandalurile care i-au implicat pe Nixon, Reagan

şi Clinton, s-a simţit nevoia, în unele cercuri ale publicului american, ca Truman să fie acceptat încă o dată ca o adevărată valoare. Părea să descindă din vremuri mai puţin tulburi, mai simple, cînd putea fi ales preşedinte un om simplu, obişnuit. Miile de chipuri ale lui Truman derivă din faptul că a fost un vînzător de iluzii – iluzii despre el, despre preşedinţia lui, despre circumstanţele în care se aflau Statele Unite la sfîrşitul celui de-al doilea război mondial. Indiferent cum ar fi privit Truman, există un consens general asupra faptului că bărbatul din Missouri a continuat să transforme Preşedinţia, jucînd un rol vital în consolidarea şi reafirmarea unei instituţii puternice, aşa cum fusese aceasta în timpul lui Roosevelt. Ceea ce era semnificativ în legătură cu modul în care şi-a exercitat Truman puterea executivă este faptul că s-a concentrat mai ales pe afacerile externe. A înfiinţat un comitet american pentru combaterea comunismului, care a fost continuat de succesorii lui pînă în anii '90. A refăcut, de asemenea, tiparul politicii externe ca test definitiv al puterii prezidenţiale, aşa cum apăruse el pentru prima dată la Theodore Roosevelt.

Impactul pe care l-a avut Truman ca preşedinte asupra dezvoltării instituţiei celei mai înalte din stat a fost considerabil şi era o dovadă clară a calităţilor sale politice deosebite. Cel care era considerat o mediocritate în Missouri avea să fie, în calitate de preşedinte, orice altceva decît un om obişnuit. Primul lucru care trebuie remarcat este faptul că moartea lui Franklin Roosevelt nu era chiar atît de neaşteptată cum apare în relatările actuale. În campania din 1944 s-a văzut clar că sănătatea lui Roosevelt era şubredă. Ochii lui erau mai înfundaţi în orbite decît înainte şi părea tot mai zbîrcit şi fragil. Truman ştia că existau şanse ca el să ocupe într-o zi poziţia de frunte, astfel încît a înţeles şi preşedinţia, şi istoria mult mai bine decît cei mai mulţi dintre cei care ocupaseră această funcţie înainte sau aveau să o

ocupe ulterior. Probabil că nu există ceea ce am putea numi o pregătire în prealabil pentru funcţia de preşedinte, în afară de experienţa din Congres sau de cea în calitate de guvernator al unui stat. Succesul în afaceri, ca în cazul lui Herbert Hoover şi al lui George Bush, sînt considerate adesea drept semne de bun augur. Truman fusese o adevărată catastrofă în domeniul comercial, însă acesta se pregătise foarte temeinic pentru această funcţie citind, reflectînd şi remarcînd. În tinereţe, citise extraordinar de mult: de la enciclopediile din biblioteca din Independence trecuse, la vîrsta de zece ani, la o carte în patru volume cumpărată de mama sa, *Mari bărbaţi şi femei vestite*. Cunoştinţelor dobîndite din cărţi li s-au adăugat şi observaţiile personale, fiind martor la schimbările fundamentale ale puterii şi la prestigiul prezidenţial. Pentru el, preşedinţii din trecut nu erau pur şi simplu nişte personaje îndepărtate din istorie, ci, precum „bătrînul Andy Jackson", prieteni dragi despre care se puteau spune poveşti şi de la care se puteau învăţa adevărurile fundamentale. Truman îşi amintea de campania prezidenţială a lui Grover Cleveland din 1892, chiar dacă pe atunci nu avea decît opt ani, studiind Constituţia care stabilea parametrii puterii prezidenţiale.

În ciuda aparenţelor contrare cultivate cu grijă, Truman era un politician receptiv şi un adevărat luptător. Primul război mondial avusese un impact puternic asupra vieţii lui, iar cel de-al doilea război mondial avea să aibă unul şi mai mare asupra carierei sale. Cînd Truman a ajuns la preşedinţie, cel de-al doilea război mondial încă mai făcea victime şi el a fost cel care a trebuit să ia decizia fatală de a arunca bombele atomice la Hiroshima şi Nagasaki, în august 1945. Truman a înţeles necazurile războiului şi a fost temperat de acestea. Sesiza şi modul în care războiul ridicase autoritatea lui FDR pe noi culmi. Războiul îi dăduse lui Roosevelt ocazia de a-şi consolida puterea pînă la un nivel

nemaiîntîlnit. A folosit războiul ca o scuză pentru a încălca regula stabilită de Washington conform căreia un președinte nu poate deține mai mult de două mandate și a utilizat-o pentru a închide gura opoziției republicane prin realizarea unei coaliții bipartite care să ducă războiul la bun sfîrșit. Cu toate acestea, o dată cu capitularea Japoniei, la 10 august, Truman trebuia să se confrunte cu întoarcerea la standardele de guvernare de pe timp de pace. Era greu să mențină puterea și autoritatea prezidențială la nivelul pe care îl avusese în timpul lui Roosevelt, iar republicanii aveau să atace unele elemente din Noul Pact.

Singura modalitate de a menține președinția la acest nivel de putere – au susținut criticii contemporani ai lui Truman și istoricii de mai tîrziu – era să se mențină starea de urgență – să se genereze realitatea sau iluzia unui pericol care să mențină Statele Unite pe picior de război. S-a spus că trecerea rapidă de la războiul mondial la războiul rece nu a fost un accident, ci o mișcare calculată a lui Truman pentru a păstra o parte din caracteristicile președinției lui Roosevelt, inclusiv autoritatea și puterea acestuia. Războiul rece servea și pentru a împiedica poporul american să se mai retragă în izolaționism, așa cum se întîmplase după primul război mondial, și a avut un impact economic și financiar considerabil, ducînd la apariția a ceea ce Eisenhower a numit mai tîrziu complexul militar industrial. În 1952, Republicanii susțineau că prosperitatea Americii este în parte o iluzie generată de continuarea economiei de război. Platforma Partidului Republican pentru alegerile prezidențiale din acel an afirma: „Vorbesc despre prosperitate, dar aparenta sănătate economică este generată de cheltuielile, risipa și extravaganța războiului, de urgențele planificate și criza de război" (Caridi, 1968, p. 219). Dar, deși Truman era, fără îndoială, un om deștept, criticii lui au fost dispuși să-i atribuie mult prea mult geniu și lipsă de principii. Nu a existat o tranziție liniștită între războiul mondial și cel rece și, în nici un caz, Truman nu a creat vreun conflict sau nu s-a grăbit să-l îmbrățișeze.

Prima problemă a păcii, cu care s-a confruntat Truman, a fost demobilizarea imediată. Aducerea tinerilor acasă era un gest de mare popularitate politică, dar reducea capacitatea Americii de a domina lumea postbelică. În 1950, efectivul armatei americane scăzuse la 600 000 de la cele 12 milioane din timpul războiului. Dar, în acelaşi timp în care armata americană îşi reducea efectivul, angajamentele politicii externe ale SUA se extindeau, întrucît tensiunea între America şi Rusia crescuse la sfîrşitul anilor '40. O altă problemă era creată de creşterea sentimentului de securitate pentru cei mai mulţi americani. Încheierea războiului nu provocase o întoarcere la recesiune, datorită mai multor factori, printre care şi Legea readaptării militarilor din 1944, care a oferit 13 miliarde de dolari pentru a sprijini procesul de demobilizare. Deşi Garson şi Bailey au arătat că „în primele zece zile ale păcii aproximativ două milioane de oameni şi-au pierdut locurile de muncă şi 640 000 au cerut ajutoare de şomaj" (Garson şi Bailey, 1990, p. 39), după aceea economia s-a dezvoltat rapid. Produsul intern brut al Statelor Unite a crescut de peste trei ori în perioada 1940–1950. Siguranţa locului de muncă a a eliminat frica de şomaj, iar noua generaţie de americani şi-a exprimat încrederea, întemeind familii mari şi dînd naştere generaţiei baby boom. Această încredere nu a fost subminată nici de valul de proteste, ca de exemplu atunci cînd muncitorii de la United Automobile au intrat în grevă cerînd o mărire a salariilor cu 30%, ţinînd seama de profiturile realizate de General Motors. În realitate, acest militantism industrial era un semn al încrederii în economia americană. Această încredere s-a extins asupra tuturor aspectelor vieţii americane, inclusiv în ceea ce priveşte forţa armatei americane şi implementarea politicii externe a ţării. Truman a intervenit în repetate rînduri în conflictele de muncă pentru a se asigura că nu se aduce atingere prosperităţii naţionale.

Intervenţionismul său în vieţile americanilor obişnuiţi, în anii 1945 şi 1946, a arătat că intenţiona să guverneze statul la fel ca Roosevelt. Într-adevăr, în anumite privinţe, Truman dorea să ducă mai departe Noul Pact.

Însă, trecerea relativ senină a lui Truman de la război la pace a fost întreruptă de nemulţumirea faţă de Partidul Democrat. Republicanii au făcut mult caz de intervenţiile lui Truman în conflictele de muncă, care au nemulţumit ambele părţi. De asemenea, în 1946, republicanii puteau să cîştige mult capital politic întrebînd pur şi simplu electoratul dacă, după treisprezece ani de guvernare democrată, nu era timpul pentru o schimbare. Afirmaţiile conform cărora guvernul era plin de comunişti infiltraţi au mai condimentat puţin cruciada republicană împotriva democraţilor, şi, în 1946, la alegerile pentru Congres, republicanii au cîştigat controlul în ambele Camere ale Congresului. Astfel, autoritatea politică a preşedintelui asupra Congresului ameninţa să se diminueze puternic.

Republicanii erau hotărîţi să schimbe anumite aspecte ale Noului Pact şi să diminueze importanţa Preşedinţiei. Puterea Uniunii era primul punct pe agendă şi era urmat îndeaproape de încercarea de a scădea impozitele. În ciuda recurgerii la dreptul de veto, republicanii puteau să-şi impună planurile legislative. Şi, ceea ce era şi mai serios, în hotărîrea lor de a preveni apariţia unui alt Roosevelt, republicanii au elaborat Amendamentul 21 la Constituţie, ratificat în cele din urmă în 1951, care interzicea unei persoane să mai candideze la preşedinţie după ce deţinuse două mandate. Truman nu era nemulţumit de adoptarea acestui amendament. Mai tîrziu, el a notat în jurnalul său: „Opt ani ca preşedinte este suficient şi uneori chiar prea mult pentru orice om" (Ferrell, 980, p. 177). Cu toate acestea, adoptarea Amendamentului 21 reprezenta un atac dur şi încununat de succes împotriva puterii prezidenţiale. Acesta sublinia faptul că, după Roosevelt, puterea prezidenţială devenea din nou o problemă

contestată, însă mai mult în cercurile politicienilor, decît în rîndul publicului larg. Pentru cei mai mulți oameni, care simțeau cum crește nivelul de trai american aproape anual, o președinție puternică era demnă de toată lauda.

Părerea lui Truman cu privire la natura puterii prezidențiale este fundamentală pentru înțelegerea Administrației lui, a dezvoltării președinției moderne și a războiului rece. Acceptarea de către Truman a Amendamentului 21 pare să confirme părerea unor cercetători, precum Colin Seymour-Ure, potrivit căreia: „Truman nu a dorit niciodată președinția și se pare că nici nu se aștepta la ea în momentul în care a devenit vicepreședinte. În mod sigur, nu dorea să amplifice importanța funcției. Cu zece ani de experiență în Senat, Truman avea sentimentul că balanța puterii trebuie să încline înapoi, de la președinte către Congres, și spera să dezvolte potențialul pentru un Cabinet" (Seymour-Ure, 1982, p. 135). Fără îndoială, ideea puterii care a venit peste el era cea pe care dorea s-o proiecteze Truman, dar, dacă o acceptăm în întregime, rămînem cu imaginea bizară a unui om aparent lipsit de orice ambiție de a ajunge în fruntea politicii americane. Dar Truman nu a ajuns din întîmplare la președinție. Deși în public Truman nu a făcut declarații care să arate că dorește să mențină puterea prezidențială la nivelul de care se bucurase aceasta pe vremea lui Roosevelt sau să sporească acea putere, în particular gîndurile sale se îndreptau exact spre această intenție. În mod deosebit, chiar dacă era dispus să accepte faptul că Amendamentul 21 ar putea fi o idee bună, în alte domenii ale puterii prezidențiale era mult mai agresiv în apărarea statu-quo-ului. În special în afacerile externe, Truman considera că președintele trebuie să aibă mînă liberă. Astfel, acesta scria într-un memorandum din 12 mai 1945: „Mi-ar plăcea să văd Constituția amendată în așa fel încît să fie eliminată regula celor două treimi" (Ferrell, 1980, pp. 22–23). Eliminarea regulii celor două treimi, care îi adusese atîtea necazuri lui Wilson

după primul război mondial, ar facilita considerabil ratificarea tratatelor şi implementarea politicii externe. Dar Truman era dispus să renunţe la creşterea puterii prezidenţiale într-un domeniu, pentru introducerea unor controale în altele. Regula celor două treimi putea acţiona în dublu sens şi, dacă s-ar fi acceptat opţiunea pentru votul cu majoritate simplă, ar fi fost mai uşor pentru Congres să respingă veto-ul preşedintelui. Truman era, de asemenea, în favoarea simplificării procedurii prin care preşedintele putea fi înlăturat din funcţie prin procesul de punere sub acuzaţie. Părerea lui despre problema puterii prezidenţiale este la fel de sofisticată ca însăşi această problemă, dar un lucru este sigur: nu dorea nici un fel de diminuare a acestei puteri. După ce a părăsit funcţia de preşedinte, a scris unui senator despre Amendamentul la Constituţie propus de Bricker pentru limitarea puterii Preşedinţiei de a elabora tratate: „Dacă toate puterile preşedintelui vor fi în continuare limitate de Amendament, aşa cum se sugerează, ţara poate foarte bine să adopte din nou Articolele Confederaţiei şi să revină la statutul de cetate grecească" (Ferrell, 1980, p. 314).

Truman înţelegea detaliile Constituţiei, pe care o respecta, şi aprecia faptul că aceasta îi oferea preşedintelui mai multă putere în domeniul afacerilor externe decît în cel al afacerilor interne, la care preşedintele trebuia să conlucreze mai de aproape cu Congresul. Înţelegea contradicţiile din interiorul Constituţiei, dar simţea şi nevoia de a privi dincolo de ea. Constituţia descria ceea ce avea dreptul şi trebuia să facă un preşedinte, însă puterea prezidenţială se situa dincolo de aceste definiţii. Ulterior, el a afirmat:

> Cea mai mare putere pe care o are preşedintele... este aceea de a-i convinge pe oameni să facă ceea ce trebuie, fără să fie nevoie să-i facă să înţeleagă acest lucru. Mai

există mult alte puteri cuprinse în Constituție și conferite președintelui, dar cea de a-i convinge pe oameni să facă ceea ce trebuie... este cea mai importantă. Iar dacă persoana care este președinte nu înțelege acest lucru, dacă își închipuie că este prea important pentru a face eforturile necesare de a-i convinge pe oameni, atunci a dat de un mare necaz, și, țara la fel (Miller, 1974, p. 10).

Truman știa că Președinția depinde în mare măsură de cine anume ocupă această funcție și cum hotărăște să-și interpreteze rolul. Îi displăceau, în mod deosebit, unii dintre președinții care l-au succedat pe Washington și nu au decis să-și exercite puterea așa cum a făcut-o el. Truman considera că perioada cuprinsă între începutul și mijlocul secolului al XIX-lea era deosebit de nefericită pentru istoria Americii din cauza acestei succesiuni de președinți inactivi. Acesta afirma: „Dacă nu am fi avut acești președinți atît de slabi, am fi putut evita războiul civil" (Miller, 1974, p. 375). Truman disprețuia ceea ce s-ar putea descrie ca fiind modelul de președinte grijuliu. Era un adept convins al președintelui cu mînă forte, care trebuia să stabilească agenda națională și să conducă, nu să reacționeze pur și simplu la opinia publică, fiind hotărît să-și interpreteze autoritatea constituțională în cel mai larg mod cu putință.

În afară de Amendamentul 21 nu au mai existat nici un fel de alte mișcări încununate de succes pentru limitarea formală a puterii prezidențiale, dar dominarea de către republicani a Congresului, după alegerile din 1946, l-a adus pe Truman într-o poziție dificilă. Cum putea să mențină o conducere prezidențială puternică cu un Congres ostil, hotărît să-i diminueze puterile? Truman a găsit răspunsul studiind activitatea președinților din trecut. Politica externă îi oferea ocazia de a-și afirma autoritatea, iar o conducere puternică în acest domeniu putea să-i

consolideze poziția în fața publicului în așa fel, încît îi era mai ușor să discute cu Congresul problemele interne. Pe parcursul anului 1947, Truman a urmat în politica mondială o linie bipartizană, antisovietică. Anticomunismul republicanilor îl asigura de faptul că aceștia vor sprijini aproape orice măsură îndreptată împotriva Uniunii Sovietice. În această perioadă, a stabilit pentru Președinție un curs care avea să fie urmat timp de peste o jumătate de secol. La sfîrșitul anului 1946, el declarase încheierea ostilităților celui de-al doilea război mondial. În martie 1947, intrase într-un nou conflict cu Uniunea Sovietică. În anii 1945 și 1946, încercase să lucreze cu Stalin. La sfîrșitul acestei perioade, Truman era convins că singura cale de a avea de-a face cu sovieticii era confruntarea, și nu parteneriatul. La începutul anului 1947, Anglia a recunoscut că nu mai poate sprijini guvernul grec în lupta sa pentru înfrîngerea subversiunii comuniste, acesta fiind un catalizator pentru Truman, care și-a asprit politica față de Uniunea Sovietică. Confruntat cu perspectiva ca un guvern prooccidental să fie răsturnat, ceea ce n-ar fi făcut decît să încurajeze ambițiile comuniste din alte părți ale globului, Truman nu a stat mult pe gînduri pînă să reacționeze față de criză. La 12 martie a anunțat public că Statele Unite vor sprijini „popoarele libere care se opun încercărilor de subjugare de către minorități înarmate sau de către presiuni din afară". Anunțarea Doctrinei Truman a semnalat faptul că SUA vor răspunde provocării subversiunii sovietice ascunse și, dacă e nevoie, agresiunii directe. Diverși președinți care i-au succedat aveau să mențină angajamentul inerent în doctrină la intensități variate, dar, lăsînd la o parte perioadele de destindere, doctrina a rămas piatra de temelie a politicii externe americane de la Truman pînă la George Bush. De asemenea, semnificativ este și faptul că doctrina a dat formă președinției lui Truman, pe măsură ce a început să se risipească

ceaţa celui de-al doilea război mondial. Franklin Delano Roosevelt a venit la putere în 1932 cu promisiunea Noului Pact pentru publicul american – o promisiune prost definită de a urma politici interne care să ducă la scoaterea Americii din recesiune. Ceea ce a dat preşedinţiei lui Truman un sens al direcţiei a fost doctrina lui şi angajamentul care decurgea de aici – de a combate comunismul. Doctrina a ajutat la consolidarea puterii prezidenţiale la toate nivelurile pe care le atinsese în timpul celui de-al doilea război mondial, situînd afacerile externe în vîrful agendei politice şi lansînd o chemare către toţi americanii să se alăture cauzei apărării democraţiei – cauză în care preşedintele Statelor Unite urma să joace rolul-cheie. Apelul către poporul american urma să fie încorporat într-un apel către lumea occidentală de a face front comun în spatele Naţiunilor Unite, conduse de America şi create în 1945 în cadrul Conferinţei de la San Francisco, pentru a apăra cauza libertăţii în întreaga lume. Preşedintele îşi asuma rolul de apărător al lumii libere.

Doctrina Truman a fost urmată de elaborarea Planului Marshall. Deşi războiul se încheiase de doi ani, economiile statelor europene continuau să fie instabile. Pericolul unei prăbuşiri complete a economiei care să netezească calea spre revoluţia roşie nu putea fi exclus. Dificultăţile economice ofereau condiţii ideale pentru recrutarea oamenilor pentru cauza comunistă. În plus, fragilitatea economiilor Europei însemna că Europa Occidentală nu era pregătită să facă faţă unei ameninţări a sovieticilor la adresa securităţii ei. Prin Planul Marshall, anunţat de Secretarul de Stat George C. Marshall, Statele Unite acordau ajutor Europei pentru a sprijini un rival economic. Ajutorul Marshall, care a avut o valoare de peste 12 miliarde dolari, a fost oferit şi Uniunii Sovietice, precum şi blocului răsăritean nou-apărut, dar a fost refuzat. Stalin a adoptat

față de Planul Marshall aceeași atitudine care poate fi rezumată în vechiul proverb „Fereşte-te de greci chiar şi atunci cînd îţi aduc daruri".

Acceptarea ajutorului Marshall ar fi fost incompatibilă cu politica economică sovietică şi cu scopurile politice ale regimului. În schimb, ţările vest-europene, inclusiv Islanda şi Turcia, au acceptat ajutorul Marshall. La Washington, Congresul a înfiinţat Administraţia pentru Cooperarea Economică pentru a supraveghea programul de ajutorare. În 1948, Europa a creat Organizaţia pentru Cooperare Economică Europeană. Europa a făcut astfel primii paşi importanţi către crearea unei comunităţi europene, ale cărei scopuri urmau să fie prosperitatea economică şi cooperarea militară, amîndouă fiind necesare pentru păstrarea libertăţii sale. Puterea lui Truman era atît de mare încît el modela acum destinele continentului care dominase afacerile mondiale timp de peste cinci sute de ani. Ajutorul Marshall, care avea să continue pînă în 1952, a trezit Statelor Unite interesul de a controla afacerile Europei Occidentale, şi, din acest moment, agenda europeană avea să fie dictată, parţial, de către preşedintele Statelor Unite.

Pentru a combate în mod eficient războiul rece trebuia reformat şi guvernul american. În anul 1947, s-a adoptat Legea securităţii naţionale. Aceasta militariza guvernul american, creînd funcţia de secretar al Apărării şi un Consiliu al Securităţii Naţionale, compus din personal civil şi militar, pentru a-l consilia pe preşedinte cu privire la problemele de securitate. În fruntea personalului Consiliului se afla un consilier pe probleme de securitate naţională, iar acesta mai avea şi alţi consilieri speciali, printre care şi şeful Statului-Major Interarme. Directorul Agenţiei Centrale de Informaţii (CIA), care a fost înfiinţată tot prin Legea securităţii naţionale, urma să fie şi el consilier special la CSN. CIA a fost creată pentru a centraliza, a corobora şi a realiza

informațiile străine. Ulterior, acesteia i s-a adăugat Agenția de Securitate Națională, înființată printr-o directivă prezidențială în 1952. Agenția era o entitate de sine stătătoare în cadrul Departamentului Apărării, iar rolul său era acela de a proteja comunicațiile guvernamentale și de a furniza informații din străinătate. Lucrînd alături de FBI, CSN și CIA au oferit SUA mijloacele necesare pentru a se apăra de subversiunea internă și pentru a strînge informații pe ascuns, și, dacă era cazul, pentru a întreprinde acțiuni militare împotriva dușmanilor din străinătate ai guvernului american. Expresia „securitate națională" a dobîndit conotații noi – un imperativ pentru supraviețuirea națională și implicarea unei amenințări împotriva celor care ar încerca s-o amenințe. Președintele se afla în vîrful noului sistem național de securitate. Senatorul Daniel Patrick Moynihan a scris, la un moment dat, că adoptarea Legii securității naționale marca începutul unei ere noi în istoria Președinției și a Americii:

> Și așa a început era modernă. În viața americanilor au intrat trei noi instituții: Conspirația, Loialitatea și Subversiunea. Fiecare avea antecedente, dar acum ele reprezentau altceva. Fiecare dintre acestea funcționau ca niște adevărate instituții. Cu timpul, Biroul Federal de Investigații avea să urmărească conspirațiile din țară, Agenția Centrală de Informații avea să controleze ceea ce se întîmplă în străinătate, devenind consilii de spionaj și de loialitate menite să eradicheze lipsa de loialitate sau subversiunea (Moynihan, 1998, pp. 98–99).

Prețul plătit de stilul american de viață pentru lupta împotriva comunismului a fost mare.

Președinția lui Truman avea să fie criticată cel mai mult, în primul rînd după succesul sau eșecul în lupta împotriva

comunismului. Este semnificativ faptul că abia în 1949 Truman şi-a ataşat eticheta „Pact Corect" campaniei sale de diminuare a şomajului şi de îmbunătăţire a nivelului de trai, mai ales prin servicii de sănătate mai bune şi locuinţe noi. Nevoia adoptării unei politici interne şi amînarea ei pînă după ce Truman a cîştigat la un scor strîns victoria în cursa pentru Casa Albă arată că problemele interne nu ocupau un loc prioritar pe agenda acestuia. Într-adevăr, Pactul Corect era în parte o reacţie la programul Republicanilor în Congres. În anul 1947, în ciuda veto-ului exprimat de preşedinte, Congresul a adoptat Legea Taft-Hartley cu privire la relaţiile de muncă. Pactul Corect promitea să respingă legea, şi nu era o iniţiativă, ci o reacţie de răspuns. Primatul problemelor externe în faţa celor interne s-a reafirmat în timpul preşedinţiei lui Truman şi avea să continue pe toată durata războiului rece. Acest lucru era de importanţă vitală în istoria Preşedinţiei. Angajînd Statele Unite să joace un rol internaţional după încheierea celui de-al doilea război mondial şi prin politica sa ulterioară, Truman s-a asigurat că nu se va mai produce o retragere în izolare, aşa cum se întîmplase la sfîrşitul primului război mondial. Aceasta însemna, în acelaşi timp, că problemele de politică externă vor fi predominante în timpul viitoarelor alegeri prezidenţiale şi în ciocnirile electorale mai puţin dure dintre partide. Acest primat al problemelor externe, precum şi puterea economică şi militară americană care conferea SUA statutul de lider al lumii libere însemnau, la rîndul lor, faptul că preşedinţii următori vor trebui să joace un rol pro-activ în funcţia pe care o vor deţine. Atunci cînd puterea prezidenţială cea mai mare era manifestată în domeniul extern şi militar, o agendă dominată de astfel de probleme însemna menţinerea puterii şi a autorităţii prezidenţiale la un nivel înalt. După lansarea Doctrinei Truman era imposibil să se mai adopte un model de preşedinţie de tipul *laissez-faire* sau de părinte grijuliu.

Cu toate acestea, aşa cum ştia foarte bine Truman, era foarte bine ca preşedinţii să adopte politici de autoritate – dar oare îi va sprijini electoratul? Anul 1948 era unul electoral, şi Truman candida pentru a fi reales, dar semnele nu erau de bun augur. La 23 iunie, forţele sovietice au oprit orice trafic terestru din Germania Occidentală prin coridorul de acces către Berlin. Capitala antebelică a Germaniei se afla în inima Germaniei de Est, fiind controlată de comunişti, şi era împărţită în zone de ocupaţie americană, franceză, britanică şi rusă. Acordurile legate de oraş le reflectau pe cele adoptate pentru Germania în ansamblu, care era împărţită între cele patru puteri de ocupaţie. Dar la începutul anului 1948, americanii, englezii şi francezii au unificat zonele pentru a forma o singură entitate, pentru a permite desfăşurarea alegerilor pentru adunările statale şi pentru o convenţie constituţională federală. Reacţia sovieticilor a fost decizia de a institui blocada pe coridorul de acces către Berlin, linia vitală de care depindea aprovizionarea oraşului. Acum, cînd existau două Germanii, Stalin nu voia să aibă un rai capitalist în mijlocul blocului sovietic care apăruse. Reacţia lui Truman a fost de a realiza aprovizionarea oraşului pe calea aerului, şi nu de a risca să trimită un convoi spre Berlin pe cale terestră. Din iunie 1948 pînă în mai 1949, cînd sovieticii au decis să ridice blocada, tot ceea ce avea nevoie oraşul peste 4500 de tone de bunuri de toate felurile, cartofi, cărbuni, haine etc. – a fost transportat pe calea aerului. În momentul cînd s-a ridicat blocada, se formase deja Republica Democrată Germană şi divizarea Germanici în cadrul războiului rece fusese realizată.

Podul aerian al Berlinului a fost un motiv de discordie pentru Convenţia Democrată ţinută la Philadelphia, în iulie 1948. Partidul era profund scindat, nu atît în legătură cu modul în care Truman îşi exercita puterea prezidenţială pentru a purta războiul rece, cît în legătură cu modul în care folosea puterea prezidenţială

pentru a sprijini cauza libertăţilor civile. Ca preşedinte, Truman era cît se poate de conştient de discriminarea împotriva negrilor practicată în statele din Sud. Era hotărît să se folosească de puterile sale constituţionale pentru a rezolva problema, iar în discursuri a pus ferm pe agendă problema drepturilor civile. Mulţi democraţi din Sud erau împotriva imixtiunii lui Truman într-o chestiune de importanţă crucială pentru această regiune. Între timp, democraţii liberali erau dornici să-l încurajeze pe Truman pe calea extinderii drepturilor civile. La Philadelphia s-au trasat liniile de bătaie, iar Truman a fost prins în mijlocul unei lupte tot mai înverşunate. Lupta a culminat cu ieşirea ostentativă din convenţie a delegaţiilor din Mississippi şi Alabama. După aceea, la 17 iulie, la Birmingham, în Alabama, s-a reunit un partid al democraţilor sudişti, etichetaţi dixiecraţi, care l-au numit pe Strom Thurmond, guvernator al statului Carolina de Sud, drept contracandidat împotriva preşedintelui. Acesta urma să-şi desfăşoare campania electorală pornind de la problema drepturilor statelor, pe care se pare că politica drepturilor civile a lui Truman o încălca. Puterea prezidenţială de a interveni în afacerile Sudului era contestată într-un mod public deosebit de periculos. Mai mult chiar, la 23 iulie, un grup de democraţi de stînga s-a întîlnit la Philadelphia pentru a sprijini candidatura lui Henry Wallace din partea progresiştilor. Partidul Democrat era acum complet scindat în privinţa problemei puterii şi a politicilor prezidenţiale. Unii susţineau că Truman mersese prea departe: progresiştii aveau sentimentul că acesta trebuia să facă uz de autoritatea sa pentru a duce problema drepturilor civile mult mai departe. Într-adevăr, aceasta era exact ceea ce făcuse Truman. La sfîrşitul lui iulie 1948, a dat un ordin executiv prin care s-a pus capăt segregării din armata Statelor Unite. Discriminarea rasială a fost interzisă şi în interviurile pentru ocuparea unui post de muncă printr-un

alt decret prezidențial. Aceasta a fost reacția lui Truman la sciziunile din cadrul propriului partid, dar ea a avut un efect minor asupra alegerilor, care păreau deja o cauză pierdută.

Pînă în ziua votului, Truman părea sortit a pierde alegerile. În ciuda turneului întreprins de acesta cu trenul prin țară și în ciuda atacurilor sale pline de furie la adresa Congresului dominat de republicani, părea sigur că va pierde în favoarea rivalului său, Thomas E. Dewey, cu o marjă considerabilă. Însă, în cele din urmă, Truman a sfidat sciziunile din Partidul Democrat și previziunile ziarelor, cîștigînd cu 303 de voturi față de cele 189 ale lui Dewey. Candidații Partidului Dixiecrat și Progresist s-au descurcat foarte bine și au obținut fiecare peste un milion de voturi populare, iar Strom Thurmond a cîștigat alegerile în Mississippi, Alabama și Carolina de Sud. Victoria șocantă a lui Truman ascundea anumite trăsături importante ale alegerilor. Sudul nu mai era teritoriul solid al democraților, dar, ceea ce era încă și mai important, Thurmond demonstrase cu succes că interpretarea dată de Truman puterilor sale constituționale era respinsă în unele cercuri și va fi contestată și în continuare. Atingerea drepturilor și intereselor unor state din Sud în campania pentru drepturi civile era un lucru, dar problema devenea mai gravă atunci cînd implica un segment mult mai mare din societatea americană. Politica externă și războiul rece în desfășurare ofereau exact această șansă.

În discursul său inaugural din 20 ianuarie 1949, Truman a extins campania împotriva comunismului, prezentînd un program în patru puncte pentru respingerea amenințării continue din partea acestuia:

> În primul rînd, vom continua să sprijinim necondiționat Națiunile Unite și agențiile acesteia și, de asemenea, vom încerca să căutăm modalități noi de a întări autoritatea acestora și de a crește eficiența lor...

În al doilea rînd, ne vom continua programul pentru a reface economia în întreaga lume...

În al treilea rînd, vom consolida naţiunile iubitoare de libertate împotriva pericolului reprezentat de agresiune...

În al patrulea rînd, trebuie să adoptăm un program îndrăzneţ pentru a contribui, cu progresul nostru ştiinţific şi industrial, la îmbunătăţirea nivelului de trai în zonele subdezvoltate.

Programul în patru puncte promitea să ducă războiul rece în Africa şi în Asia, unde urma să aibă loc lupta între Uniunea Sovietică şi Statele Unite pentru prietenia acelor părţi ale imperiilor coloniale ale Europei care se îndreptau rapid către cucerirea independenţei. Punctele ridicate de Truman vor reprezenta, în final, una din pietrele de temelie ale programului de acordare a unui ajutor extern promovat de Statele Unite.

Şi Truman a simţit nevoia de a electriza naţiunile Europei Occidentale pentru a lua măsuri mai eficiente de apărare. O parte a discursului său inaugural avea drept scop unirea forţelor democrate împotriva totalitarismului; la 4 aprilie a luat naştere Organizaţia Tratatului Atlanticului de Nord, prin semnarea la Washington a Tratatului Nord-Atlantic. Douăsprezece ţări democrate au semnat documentul prin care se aliau pentru a apăra Europa Occidentală de eventuale atacuri. Aprobarea din partea Congresului pentru Tratat a fost obţinută cu 82 de voturi la 13, un gest remarcabil de aprobare a modului în care Truman conducea războiul rece.

Deşi anul 1949 a fost unul al înăspririi politicii lui Truman faţă de comunism, acesta a fost şi anul unora dintre cele mai mari triumfuri ale comunismului. La începutul lui 1949, era din ce în ce mai evident faptul că forţele comuniste cîştigau teren în războiul civil chinez, care făcea ravagii după înfrîngerea, în

1945, a Japoniei. Naţionaliştii chinezi, pe care se bazau speranţele americanilor în privinţa Chinei, fuseseră sprijiniţi în mod generos cu ajutoare în valoare de peste 2 miliarde de dolari începînd din 1945, iar Statele Unite îi ajutaseră şi altfel. La sfîrşitul anului 1949, naţionaliştii au fost învinşi în mod neaşteptat şi s-au retras în insula Formosa; numai Marina Militară a Statelor Unite a împiedicat victoria totală a forţelor lui Mao Tzedun. Pentru mulţi republicani, intervenţia lui Truman venea prea tîrziu şi însemna prea puţin. Cel mai popular stat din lume era pierdut în favoarea comunismului, şi în termeni globali acest lucru însemna o înfrîngere majoră pentru blocul capitalist. Puterea comunismului mondial crescuse considerabil, iar în Asia se stabilise un nou front pentru lupta ideologică. Supus unor critici severe, guvernul american şi-a accentuat eforturile de ţinere sub control a comunismului şi a început să vadă lumea într-un mod mult mai clar bipolar. În condiţiile războiului rece era greu de acceptat că ţările ar putea să fie nealiniate. Astfel, în 1950 Statele Unite îi sprijineau pe francezi în eforturile lor de a eradica forţele antiimperialiste ale naţionalismului vietnamez. Ho Şi Min, liderul naţionalismului vietnamez, era inspirat atît de revoluţia americană, cît şi de Manifestul Comunist, dar în condiţiile războiului rece a fost etichetat mai întîi comunist, şi apoi naţionalist.

Pe lîngă căderea Chinei şi descoperirea faptului că forţele comuniste deveneau tot mai puternice în Vietnam şi în alte colţuri ale lumii, în 1949 Preşedinţia, Congresul şi lumea ştiinţifică americană au aflat şocaţi că Uniunea Sovietică reuşise să construiască şi să detoneze o bombă nucleară. Acest eveniment a avut mai multe repercusiuni, ducînd la aprofundarea isteriei anticomuniste din Statele Unite. Din 1938, Comitetul Activităţilor Neamericane din Cameră cercetase amploarea subversiunii străine în Statele Unite. Atenţia s-a mutat, în 1945, de la

simpatizanţii naziştі către marionetele Uniunii Sovietice. În martie 1947, Truman a contribuit la creşterea panicii în legătură cu subversiunea internă, stabilind un program destinat să asigure loialitatea funcţionarilor federali. Pînă în 1951, peste un milion de funcţionari fuseseră investigaţi şi peste 2200 dintre aceştia îşi părăsiseră posturile voluntar sau fuseseră concediaţi. Au existat mai multe procese penale spectaculoase care au pus în practică vînătoarea comuniştilor. În 1949, unsprezece membri ai Partidului Comunist American au fost găsiţi vinovaţi de conspiraţie prin încurajarea răsturnării revoluţionare a guvernului american. În anul următor s-a înregistrat o satisfacţie generală, cînd a fost descoperit un cerc de spioni anglo-americani care strînseseră secrete atomice pentru sovietici. În 1953, au fost executaţi doi pretinşi membri ai cercului de spioni, Julius şi Ethel Rosenberg. Mult mai dăunător pentru reputaţia Administraţiei Truman a fost cazul Alger Hiss. Hiss, preşedintele Fundaţiei Carnegie pentru Pacea Internaţională, care lucrase la Departamentul de Stat, a fost identificat ca spion comunist în depoziţia din 1948 din faţa Comitetului Activităţilor Antiamericane. Hiss a respins acuzaţiile, dar a fost judecat pentru spionaj. Rezultatul a fost o greşeală de procedură. Cu toate acestea, a fost judecat ulterior pentru sperjur şi a fost condamnat pentru că a mintit cu privire la întreprinderea unor acţiuni antiamericane. Pe parcursul acestor evenimente, Truman şi Secretarul de Stat Dean Acheson au făcut declaraţii care au fost interpretate ca un semn de sprijin în favoarea lui Hiss. Condamnarea lui Hiss i-a convins pe mulţi republicani că Truman era într-adevăr mult prea blînd în faţa comunismului şi că în Departamentul de Stat, precum şi în alte structuri ale guvernului se infiltraseră agenţi comunişti.

Unii republicani s-au folosit de lupta împotriva comunismului ca să-şi dezvolte carierele. Astfel, Richard M. Nixon şi-a făcut un nume prin urmărirea lui Hiss şi a cîştigat alegerile pentru

Senat, în 1950, pe această bază. Ceea ce a fost însă şi mai periculos a fost faptul că la 9 februarie 1950, senatorul Joseph McCarthy din Wisconsin a ţinut o cuvîntare în Virginia de Vest, în care a afirmat că Departamentul de Stat era un cuib de comunişti şi simpatizanţi comunişti. Cînd i s-a cerut o listă cu persoanele bănuite din cadrul Departamentului de Stat, a schimbat discuţia şi şi-a extins acuzaţiile. A fost nevoie de trei ani pentru ca lumea să se convingă de caracterul fals al afirmaţiilor lui McCarthy şi ca senatorul să fie discreditat. Între timp însă, a distrus şi întinat carierele multor americani bine cunoscuţi, printre care şi George C. Marshall. Într-un climat de isterie, puţini erau cei care îndrăzneau să-i conteste pe comuniştii din Wisconsin. Faptul că preşedintele păstra tăcere în mijlocul unei astfel de campanii particulare era deosebit de evident. Uneori, McCarthy părea mai puternic decît Truman şi, în timp ce nimeni nu punea la îndoială loialitatea senatorului din Wisconsin, existau persoane care aveau anumite dubii cu privire la anticomunismul fostului senator din Missouri. Şi totuşi, în mod paradoxal, comunismul a consolidat în continuare autoritatea şi puterea prezidenţială. În climatul acela de teamă, devenise periculos să-ţi exprimi cu voce tare dezacordul faţă de politica guvernului SUA. Comunismul a ajutat la formarea unei opinii comune cu privire la pericolele pe care le presupune acesta, la politica externă americană şi la exercitarea puterii prezidenţiale necesare pentru a înfrunta Uniunea Sovietică.

Pe lîngă intensificarea panicii legate de „oamenii roşii de sub pat", de la sfîrşitul anilor '40 şi începutul anilor '50, detonarea unei arme atomice sovietice în 1949 a dus la reevaluarea politicii externe şi de apărare a SUA. Statele Unite pierduseră monopolul nuclear, şi Uniunea Sovietică putea acum să recurgă la represalii în cazul în care SUA ar fi folosit arma atomică. Superioritatea sovietică în forţele convenţionale nu

mai putea fi contrabalansată prin ameninţarea armelor atomice. Consiliul Securităţii Naţionale a revizuit situaţia într-un document numit NSC 68. Acest document a ridicat războiul rece la un nou nivel de intensitate, deoarece cerea o dezvoltare masivă a armatei pentru a asigura securitatea lumii libere şi pentru a convinge blocul comunist – aşa se spera – să renunţe la expansionism. NSC 68 a făcut ca războiul rece să devină cu adevărat global şi a subliniat că era la fel de important să se stopeze expansiunea comunistă nu numai în Europa, ci şi în Asia şi Africa. Istoricii americani Stephen Ambrose şi Douglas Brinkley au afirmat ulterior:

> NSC 68 a reprezentat, practic, o extindere a Doctrinei Truman, care a devenit globală prin implicaţiile ei, dar limitată la Europa în ceea ce priveşte aplicarea ei. Documentul oferea Americii justificarea pentru asumarea rolului de justiţiar al lumii... NSC 68 era realist în evaluarea costurilor pe care le implica pentru America asumarea acestui rol. Oficialităţile de la Departamentul de Stat au estimat că va fi nevoie de fonduri în valoare de 35 miliarde de dolari anual pentru a se implementa programul de reînarmare a Americii şi a NATO (Ambrose şi Brinkley, 1997, pp.111–112).

NSC 68 a fost un document interesant şi important. Îşi datora originea unuia dintre cele mai noi organe ale statului securităţii naţionale, iar eroarea din serviciul de informaţii care a dus la crearea lui nu a făcut decît să sublinieze şi mai mult accentul care trebuia pus pe securitatea naţională. Prin implicaţiile sale, cerea sporirea vigilenţei americane şi menţinerea unei economii de război. Efectele asupra Preşedinţiei erau, de asemenea, profunde. Poporul trebuia să fie convins că banii de pe urma impozitelor aplicate sînt cheltuiţi

pentru armată şi că o Preşedinţie puternică este esenţială pentru succesul reînarmării şi controlarea Uniunii Sovietice.

În iunie 1950, războiul rece s-a intensificat şi mai mult cînd Coreea de Nord a atacat Coreea de Sud, care era un stat capitalist. În 1945, ţara fusese împărţită, ca măsură temporară, între o zonă de ocupaţie americană, în sud, şi o zonă de ocupaţie rusă, în nord. Pe măsură ce războiul rece s-a amplificat, zonele de ocupaţie au început să aibă o existenţă de sine stătătoare. În 1948, forţele americane şi sovietice au fost retrase, iar guvernele aflate în opoziţie se priveau peste linia de demarcaţie constituită de paralela 38. Cu aprobarea lui Stalin, la 25 iunie, Coreea de Nord a început o invazie împotriva Sudului, măturînd rapid în calea ei forţele adversarului. Truman a văzut invazia ca pe un test vital pentru doctrina sa, ca şi pentru tot ceea ce reprezenta aceasta: hotărîrea fermă a lumii occidentale coalizate de a se opune expansionismului comunist. Dacă aliaţii occidentali nu ar fi răspuns efectiv la această provocare, ar fi existat posibilitatea unor urmări nefaste în Berlin sau într-o altă parte a Europei.

Naţiunile Unite au condamnat imediat Nordul pentru agresiunea sa neîntemeiată. Şi au putut face acest lucru pentru că, la momentul respectiv, Uniunea Sovietică boicota Naţiunile Unite, care refuzaseră să permită Chinei comuniste preluarea locului din organizaţie ocupat de guvernul naţionalist, retras în 1949 în insula Formosa (Taiwan).

La 27 iunie, Consiliul de Securitate al Naţiunilor Unite a cerut tuturor membrilor Organizaţiei să sprijine Coreea de Sud în faţa agresiunii armate a Nordului. Acest lucru i-a dat ocazia lui Truman de a interveni în conflict, dar întrebarea era cît de departe putea sau trebuia să meargă. Pe Truman îl ajuta şi faptul că Naţiunile Unite preluaseră conducerea pentru a reacţiona faţă de criza din Coreea. Statele Unite puteau fi văzute numai ca o ţară care îşi respecta obligaţiile internaţionale, dar nu ca una ce

lupta împotriva comunismului. Şi, într-adevăr, Truman avea să prezinte mai tîrziu intervenţia în Coreea ca pe o acţiune justiţiară, şi nu ca pe un război. Forţelor SUA li s-au alăturat ulterior cele ale altor paisprezece naţiuni, lucru care a mascat şi mai mult realităţile crizei din Coreea. Astfel se vor ascunde, în parte, realităţile constituţionale ale intervenţiei din Coreea – era un război pur şi simplu, iar pentru aceasta ar fi fost nevoie de aprobarea Congresului. Existau o mulţime de oameni din Congres şi din afara acestuia care erau mai fericiţi să se refugieze în spatele acestei mascări a realităţii decît să ajungă să fie consideraţi prea blînzi în faţa comunismului.

La 29 iunie, Truman a luat decizia de a angaja în Coreea nu numai forţele aeriene şi navale, ci şi pe cele terestre. Acesta a mărit efectivul de luptă chiar din ziua următoare. Dar acum problemele constituţionale deveneau şi mai grave. Întrebarea era dacă preşedintele avea autoritatea constituţională de a angaja Statele Unite într-un război în Coreea fără a obţine mai întîi asentimentul Congresului. Erau membri ai Congresului, precum senatorul Kenneth Wherry din Nebraska, care considerau că acesta nu are o astfel de autoritate. La sfîrşitul lui iunie, Truman se confrunta cu această situaţie dificilă: nu ştia ce să facă mai departe. Aşa cum îşi aminteşte Arthur Schlesinger:

> Era clar că Truman nu se decisese încă în legătură cu amploarea autorităţii prezidenţiale. Şi nici nu se gîndise la aspectul legal al problemei. Dar avea un avocat eminent ca fiind mîna lui dreaptă. Secretarul lui de Stat fusese grefierul judecătorului Brandeis, pe care Truman îl cunoscuse şi îl respecta ca fiind un eminent exeget al Constituţiei. Acheson era pe lîngă aceasta şi membru superior al unei firme de drept dintre cele mai cunoscute din Washington, precum şi unul dintre cei care îl acompaniau zilnic la plimbare pe

judecătorul Frankfurter. La data de 3 iulie, Acheson a recomandat ca Truman să *nu* ceară o rezoluție din partea Congresului (pentru a-i aproba acțiunea), ci să se bazeze pe puterile lui constituționale ca președinte și Comandant Suprem al Armatei. În aceeași zi, Departamentul de Stat a prezentat un memorandum care cuprindea 87 de situații sau împrejurări... în care președinții au trimis forțele americane la luptă din proprie inițiativă. Truman, impresionat de aceste precedente și preocupat să nu slăbească puterea funcției sale, a acceptat recomandarea Secretarului de Stat (Schlesinger, 1974, pp. 132–133).

Cei mai mulți comentatori de la vremea respectivă considerau că Truman ar fi trebuit să obțină aprobarea Congresului pentru acțiunile sale, dar, pentru că nu a cerut suportul membrilor acestuia, președintele a provocat nemulțumire în rîndul congresmenilor. Unii credeau că Truman își depășise autoritatea ca președinte și că precedentele pe care Departamentul de Stat le prezentase, inclusiv utilizarea puterii prezidențiale pentru eliminarea pirateriei, nu aveau nici o legătură cu susținerea unui război terestru major în Asia. De asemenea, s-a făcut mult rău și prin faptul că Administrația americană a profitat de această criză pentru a opri orice potențiale dezbateri legate de exercitarea autorității prezidențiale și de angajamentul din Coreea de Sud.

Intervenția lui Truman în Coreea, considerată de multă lume ca fiind una dubioasă, a avut anumite repercusiuni importante. În primul rînd, a dus la o divizare însemnată, dar fără folos, între latura executivă și cea legislativă a guvernării în ceea ce privește situația din Coreea, precum și autoritatea prezidențială. În al doilea rînd, exercitarea puterilor prezidențiale de către Truman pentru a purta războiul fără aprobarea Congresului crea un precedent pe care l-ar fi putut invoca orice viitor președinte pentru

avea altceva de făcut decît să-l concedieze pe general, ceea ce de fapt s-a şi întîmplat la 11 aprilie.

Concedierea unei personalităţi militare atît de distinse cum era MacArthur a adus consecinţe imediate. Şi nicăieri acestea nu au fost mai puternice decît în Congresul american, locul în care se produsese actul de insubordonare al acestuia. La întoarcerea sa, MacArthur a ţinut o cuvîntare în faţa Camerelor reunite; a jucat perfect rolul soldatului de carieră şi o mare parte din congresmeni au fost de partea lui. În întreaga ţară, sprijinul acordat lui Truman a scăzut vertiginos. Cu toate acestea, o anchetă ulterioară realizată de Senat a sprijinit opinia Administraţiei conform căreia MacArthur ameninţase că va implica Statele Unite într-un război mai amplu într-o zonă deosebit de defavorizată a globului. La 10 iulie 1951 au început negocierile pentru un armistiţiu la Panmunjom. Ele s-au încheiat la 27 iulie 1953, şi în acest răstimp în Coreea muriseră 33 000 de americani, 103 000 fuseseră răniţi sau daţi dispăruţi, iar Harry S. Truman părăsise Casa Albă de peste şase luni.

Războiul din Coreea a făcut ca Truman să plece de la Casa Albă într-un mod nu tocmai plăcut. Războiul distrăsese atenţia de la prosperitatea internă şi era o ameninţare la adresa acesteia. Dar, ceea ce era încă şi mai important, era faptul că nu urma modelul altor războaie externe ale Americii. Max Hastings nota: „Mulţi membri ai Naţiunilor Unite au venit acasă din Coreea şi au descoperit că experienţa lor nu prezenta nici un interes pentru conaţionalii lor. Războiul părea o amintire neplăcută, lipsită de glorie şi, prin urmare, deloc agreată" (Hastings, 1987, p. 409). El fusese purtat într-un loc lipsit de importanţă al lumii şi era greu să-i convingi pe alegători că acolo se aflau în joc interese vitale ale SUA. Însă dată fiind intervenţia Chinei şi sprijinul Rusiei, acest război putea deveni cel de-al treilea război mondial care (acum, cînd ambele părţi aveau bomba nucleară) „promitea"

să depăşească cu mult violenţa şi pagubele provocate de oricare alt conflict precedent de pe glob. Şi ceea ce era şi mai rău era faptul că, după ce se pierduseră atît de multe vieţi omeneşti, la încheierea războiului se părea că America nu cîştigase de fapt nimic de pe urma implicării sale în acesta. Nu a existat nici o victorie care să fie aclamată şi nici măcar o pace care să fie sărbătorită de către americani. Armistiţiul încheiat de-a lungul paralelei 38, punctul din care începuse iniţial războiul, era tot ceea ce se obţinuse. Iar Coreea nu făcuse altceva decît să accentueze şi mai mult războiul rece. Aşa după cum scria Richard Whelan:

> Războiul din Coreea nu a rezolvat nimic. A izbucnit din cauza tensiunilor şi a frustrărilor războiului rece şi a servit în special la intensificarea acestora. Înainte de Coreea, Statele Unite şi China comunistă erau adversare; după aceea, au devenit duşmani de moarte (Whelan, 1990, p. 373).

Dar aici se afla diferenţa fundamentală de percepţie dintre politicieni şi public. În timp ce publicul putea vedea în războiul din Coreea un eşec, la Washington domnea o oarecare satisfacţie. Agresiunea comunistă fusese oprită. Naţiunile Unite făcuseră faţă cu succes unei provocări majore, iar lumea occidentală se aliase împotriva expansiunii comunismului. Occidentul îşi demonstrase voinţa de a plăti un preţ scump pentru a opri agresiunea comunistă. Congresul a fost prins între ciocan şi nicovală, şi anume între percepţia publicului şi cea a guvernului, care era nemulţumit de modul în care Truman angajase America în lupta din Coreea. Existau şi membri ai Congresului nemulţumiţi de felul în care avuseseră loc luptele. Concedierea unuia dintre cei mai străluciţi soldaţi americani din secolul al XX-lea nu

părea lucrul cel mai bun pentru a avea şanse de victorie în Coreea. Într-un anume fel, MacArthur avea dreptate – extinderea războiului ar fi fost unica modalitate de a-l încheia în mod eficient. Dar prea puţini erau cei care vedeau acest lucru în condiţiile desfăşurării războiului rece şi era necesar ca preşedintele să îmbine folosirea autorităţii prezidenţiale în vederea provocării unei reacţii militare de succes împotriva agresiunii comuniste cu utilizarea aceleiaşi autorităţi pentru a se asigura că orice conflict este strict limitat. Regulile în formare ale războiului rece, condiţionate în parte de tehnologia în curs de dezvoltare, precum şi de viteza de reacţie militară în epoca avioanelor cu reacţie, însemnau că preşedintele trebuia să preia conducerea pentru a răspunde situaţiilor de criză emergente fără ieşire. Congresul şi Constituţia trebuia să urmeze acest curs. Cu toate acestea, dacă omenirea dorea să supravieţuiască, conflictul trebuia menţinut între anumite limite. Acesta era un nou tip de luptă armată, cu armament nou şi reguli noi. Ea necesita o abordare nouă a autorităţii prezidenţiale, care să implice o interpretare mai liberală a Constituţiei şi a precedentelor pe care le oferise Acheson lui Truman înainte ca acesta să intervină în Coreea fără aprobarea Congresului.

Mai mult chiar, angajamentul Americii faţă de Naţiunile Unite şi faţă de NATO a creat o situaţie deosebită, preşedintele fiind nevoit să aleagă între obligaţiile internaţionale ale SUA şi obligaţia sa faţă de spiritul şi litera Constituţiei. Angajamentele internaţionale ale SUA erau obligatoriu de îndeplinit, dar realizarea acestora cu rapiditatea necesară se putea lovi de anumite probleme constituţionale grave. Aceste obligaţii internaţionale influenţau percepţia publicului: cetăţenii americani nu erau întotdeauna siguri dacă fiilor lor li se cerea să-şi dea viaţa pentru interesele americane reale sau pentru altceva incert, neclar. Pe viitor, atunci cînd Naţiunile Unite îşi vor sărbători cea de-a 50-a

aniversare, întrebarea dacă trupele americane se află sub comanda preşedintelui Statelor Unite şi a ofiţerilor armatei americane sau a Naţiunilor Unite şi a celor numiţi de ea va deveni o problemă reală în politica internă.

În timpul lui Truman s-au făcut încercări serioase de a pregăti Preşedinţia pentru o perioadă nouă şi foarte grea. Truman a continuat să conducă din faţă, aşa cum făcuse şi Franklin D. Roosevelt. El a stabilit agenda naţională şi a jucat un rol de adevărat conducător în stabilirea celei internaţionale de la înfiinţarea Naţiunilor Unite şi pînă la stîrnirea reacţiilor occidentalilor la pericolele expansionismului comunist. Truman şi-a interpretat în mod liberal autoritatea, de la utilizarea dreptului de veto pentru a bloca legislaţia republicană pînă la autoritatea lui de comandant-şef pentru a interveni în Coreea. Multora nu le-a plăcut acest lucru, de la dixiecraţi, preocupaţi de drepturile statelor, pînă la acei membri ai Congresului care au considerat că Truman a mers dincolo de limitele Constituţiei prin intervenţia sa din Coreea. În ambele cazuri, Truman a simţit că exista un imperativ moral care îl obliga pe preşedinte să întreprindă o acţiune. De aceea, era nevoie ca acesta să fie hotărît şi rapid în luarea unor decizii.

În ultimii ani la preşedinţie, interpretarea dată de Truman funcţiei sale a fost critică. Coreea apărea ca o precursoare a războiului din ce în ce mai puţin popular din Vietnam. Dar decizia lui Truman de a interveni în criza din Coreea s-a bazat pe o evaluare serioasă şi practică a situaţiei. El a înţeles regulile şi tactica emergentă a războiului rece mai bine decît mulţi dintre criticii lui. Provocarea reprezentată de criza din Coreea nu putea fi respinsă. Şi, chiar dacă Truman a greşit în privinţa folosirii mijloacelor constituţionale în intervenţia din Coreea, interpretarea pe care a dat-o funcţiei sale este greu de criticat, pentru că aceeaşi opinie despre Preşedinţie care a costat viaţa atîtor

americani în război a dus la îmbunătățirea drepturilor civile. Truman, la fel ca și Roosevelt, vedea în funcția sa un catalizator al schimbării, o sursă a conducerii naționale.

Truman a operat mai multe schimbări concrete în instituție prin Legea securității naționale din 1947. Crearea unui Consiliu al Securității Naționale se baza pe ideea că există un pericol evident și real pentru Statele Unite și că președintele are nevoie de consiliere de specialitate. Înființarea CIA și NSA a fost destinată să ajute Guvernul SUA să facă față acestei amenințări. „Spaima roșie" și „vînătoarea de vrăjitoare" organizate de McCarthy au fost pe de o parte jenante, dar pe de altă parte au fost utile, pentru că au creat acel tip de climat în care opinia publică din America era dispusă să sprijine lupta din cadrul războiului rece împotriva Uniunii Sovietice. Cu Doctrina Truman, Planul Marshall și NSC 68 Statele Unite erau pe picior de război, ceea ce s-a văzut mai clar în 1950. Dar acesta nu era un război convențional la care să participe SUA, așa cum prevedea Constituția. Președintele era acum apărătorul lumii libere, dar Congresul și opinia publică nu vedeau această lume așa cum o vedea Casa Albă. Așadar, deși puterea prezidențială a fost sporită de războiul rece, însăși natura acestui război arăta că această sporire nu este acceptată fără critică. Războiul rece era uneori văzut mai mult ca o iluzie și mai puțin ca o realitate. Drept urmare, în anii de după președinția lui Truman, nivelul puterii prezidențiale avea să fie tot mai mult disputat și contestat în mod activ.

3

DWIGHT EISENHOWER

Inteligența ascunsă

După izbucnirea războiului din Coreea, Administrația Truman a devenit tot mai puțin populară. Lozinca „A venit timpul pentru o schimbare" aproape că funcționase împotriva democraților în 1948. În 1952, ea era și mai eficace. În acel an, războiul fiind în desfășurare, victoria republicanilor în următoarele alegeri prezidențiale a devenit aproape sigură. În timp ce Adlai Stevenson se afirma ca prim-candidat pentru Partidul Democrat, în rîndurile Partidului Republican se ducea o luptă mult mai strînsă în acest scop. Unul dintre candidații de frunte era Robert A. Taft, fiul fostului președinte republican William H. Taft. Era un om al partidului și fusese ales în Senat din partea statului Ohio în 1938. Opoziția lui față de Noul Pact și încrederea în politica aripei de dreapta a republicanilor i-au cîștigat porecla de Dl. Conservator. Era cu adevărat un ghimpe în ochii Administrației Truman și avusese un rol hotărîtor în promovarea Legii Taft-Hartley din 1947 cu privire la relațiile de muncă prin care se restrîngeau drepturile de negociere ale sindicatelor. Ca portdrapel al dreptei republicane, era firesc să se afirme în calitate de candidat pentru nominalizarea prezidențială. Cu toate acestea,

aripile de centru şi stînga ale Partidului Republican erau mai puţin entuziasmate de Taft. Fiul fostului preşedinte ameninţa să se întoarcă la o preşedinţie de tip tradiţional şi la o politică externă de tip vechi: mai puţine complicaţii în străinătate combinate cu mai puţine implicări în politica internă. Ameninţarea cu revenirea la o politică de tipul *laissez-faire* şi la izolaţionismul din timpul lui Harding şi Coolidge a determinat aripa de stînga şi de centru a Partidului Republican să caute alt potenţial candidat pentru nominalizarea la preşedinţie.

În întîmpinarea lor a venit Dwight D. Eisenhower – erou de război, arhitect al Zilei Z şi actor-cheie în organizarea apărării NATO în 1949. Născut în 1890, Eisenhower era militar de carieră. Intrase la West Point în 1911. Primul război mondial s-a încheiat înainte ca el să ajungă în Franţa, dar în perioada interbelică a avansat continuu în rîndurile corpurilor de armată ale Statelor Unite. În 1941 a fost promovat la gradul de colonel şi apoi de general de brigadă. În iulie 1942, lui Eisenhower i s-a încredinţat misiunea de a superviza invazia din Africa de Nord, iar în februarie 1943 a ajuns la gradul de general cu patru stele. Ca semn de recunoaştere a meritelor sale în invazia aliată din Europa din iunie 1944, la 20 decembrie 1944 a fost numit general cu cinci stele. După război i-a urmat lui George C. Marshall ca şef al Statului-Major la sfîrşitul anului 1945, jucînd apoi un rol conducător în reorganizarea forţelor militare americane şi apoi ale NATO. După aceea, generalul a avut de ales între a-şi petrece în linişte anii de pensie, participînd zilnic la cîte o partidă de golf, şi a aspira la o funcţie şi mai înaltă.

La începutul anului 1952, Eisenhower a dezvăluit faptul că fusese toată viaţa republican şi că, dacă ar primi semnale clare din partea electoratului, ar fi dispus să candideze la preşedinţie. Şi astfel numele lui Eisenhower a fost înaintat de republicanii entuziaşti drept candidat pentru alegerile primare. Aceste alegeri

primare, mai ales în Minnesota, Nebraska, New Hampshire, au arătat că alegătorii îl preferau pe Eisenhower altor candidaţi. După ce a demisionat de la conducerea NATO şi s-a retras din armată, şi-a lansat campania pentru nominalizare în Kansas, la 4 iunie. Imaginea lui Eisenhower era în acel moment aceea a unui erou de război, care nu a făcut compromisuri, contrabalansat de o sinceritate autentică şi o căldură paternă. La Convenţia republicană din Chicago, moderatul Eisenhower a fost preferat lui Taft, care avea o orientare de dreapta. Eisenhower a cîştigat strîns la primul scrutin. Pentru a echilibra jocurile, Richard M. Nixon, care îşi cîştigase un renume de anticomunist virulent, a fost ales candidat la vicepreşedinţie. Taft avea să moară în anul imediat următor.

Rezultatul cursei dintre Taft şi Eisenhower pentru nominalizarea la funcţia prezidenţială din partea republicanilor era vital pentru continuarea exercitării autorităţii şi puterii prezidenţiale la un nivel înalt. Opoziţia Republicanilor faţă de Noul Pact implica şi opoziţia faţă de stilul de preşedinţie adoptat de Roosevelt şi faţă de modul în care acesta interpreta autoritatea constituţională, în felul lui liberal. Oponenţii lui Roosevelt nu apreciau această atitudine a lui de ignorare a spiritului şi a literei Constituţiei. Republicanii protestau împotriva oricărui intervenţionism expansionist, inerent în modelul de preşedinţie urmat de Roosevelt şi Truman. În 1952, Robert A. Taft dorea, printre altele, o preşedinţie cu puteri mai restrînse. Semnificativ este faptul că la Chicago răzbunarea asupra acestuia a venit din afara grupului principal al Partidului Republican. Eisenhower părea să fie mai presus de politică şi de interesele sectare. El reprezenta curentul principal, care dorea să menţină cele mai multe aspecte ale Noului Pact. Poporul american nu dorea să se întoarcă la izolaţionism, la *laissez-faire* şi la o preşedinţie minimalistă. Aceasta a luat naştere în timpul alegerilor. Partidul

Republican s-a strîns în jurul politicii căii de mijloc adoptate de general şi, mai ales, a promisiunii acestuia de a găsi o cale de ieşire din războiul din Coreea. În noiembrie 1952, Eisenhower a cîştigat detaşat cu 442 de voturi din partea colegiului electoral faţă de cele 90 ale lui Adlai Stevenson. Autoritatea conferită lui Eisenhower de o asemenea apreciere din partea electoratului era indiscutabilă. În plus, alegerea sa a marcat o reafirmare a sprijinului pentru Partidul republican, care i-a sporit autoritatea şi puterea politică. Eisenhower era primul preşedinte republican din ultimii douăzeci de ani, iar alegerea lui a fost încununată şi de victoria republicanilor în alegerile pentru Congres, ceea ce i-a conferit o prezenţă majoritară în ambele Camere. Republicanii au avut succes şi la alegerile statale şi locale. Mesajul era clar: electoratul îl plăcea pe Eisenhower. Aceasta reprezenta menţinerea tipului modern de preşedinţie creat de Roosevelt şi Truman, dar, în acelaşi timp, şi o abordare ceva mai restrînsă, mai armonioasă în formularea politicii guvernamentale. La cîteva săptămîni după alegerea sa, Eisenhower şi-a ţinut promisiunea „de a pleca din Coreea". Căutarea unei soluţii paşnice avea să ducă la un armistiţiu în 1953. Acest triumf, precum şi reducerea tensiunilor internaţionale generate de războiul rece se vor îmbina cu prosperitatea economică, ceea ce va determina Partidul Republican să-l nominalizeze din nou, în unanimitate, în 1956. La următoarele alegeri prezidenţiale, Eisenhower avea să-l învingă pe Stevenson cu un scor net favorabil faţă de ceea ce se întîmplase în 1952, cîştigînd 457 de voturi în Colegiu faţă de cele 73 ale contracandidatului său. Deşi pierduse controlul în Congres, Partidul Republican şi-a dat seama că electoratul nu dădea semne că ar dori ca SUA să se întoarcă la vechiul stil de preşedinţie, şi cei mai mulţi dintre politicienii republicani au recunoscut că nu există nici un fel de viitor pentru o campanie

bazată pe o astfel de politică. Numai acceptînd schimbările realizate la preşedinţie de către democraţi din 1933 pînă în 1952, puteau să se aştepte la o aprobare entuziastă din partea electoratului. Se ajunsese la un consens între partid şi popor cu privire la natura generală a exercitării puterii şi a autorităţii prezidenţiale.

Cu toate acestea, în stilul său de conducere, Eisenhower a făcut tot ceea ce a putut pentru a asigura dreptul republicanilor, creînd un set de iluzii cu privire la preşedinţia lui care au fost concepute cu abilitate şi executate cu strălucire. Rolul preşedintelui este, pe de o parte: de şef al statului, iar pe de altă parte, de lider executiv. În anii Roosevelt – Truman, imaginea de conducere executivă a preşedinţiei fusese promovată uneori în detrimentul activităţii preşedintelui ca şef al statului. Eisenhower a încercat şi a reuşit să refacă acest echilibru. Mulţi dintre cei care l-au studiat pe Ike se împărţeau în două tabere evidente: una care susţine că Eisenhower era mulţumit să joace rolul de şef de stat, nepăsîndu-i prea mult de scandalul politic – un om interesat mai mult de handicapul său la golf decît de realizarea agendei politice; a doua tabără era de părere că aceasta era numai o imagine falsă, dar inteligentă a acestuia pentru a acoperi exercitarea puterii prezidenţiale – un exerciţiu calculat de relaţii publice în spatele căruia Eisenhower îşi urmărea scopurile lui politice, inclusiv diminuarea tensiunii generate de războiul rece. Fred Greenstein afirma:

> Pornind de la presupunerea că un preşedinte care nu este văzut, în mod predominant, din punct de vedere al puterii lui politice va pierde sprijinul electoratului dacă nu se dovedeşte a fi un adevărat şef de stat, Eisenhower a făcut totul pentru a ascunde latura politică a conducerii lui. A realizat acest lucru atît de bine şi a jucat rolul de şef de

stat apolitic atît de convingător încît, pînă de curînd, cei mai mulţi istorici ai preşedinţiei îl priveau, prin ochii criticilor lui liberali din anii '50, ca pe un erou în vîrstă care domnea mai mult decît guverna, fiind lipsit de energie, motivaţie şi know-how politic pentru a avea un impact semnificativ asupra evenimentelor (Greenstein, 1983, p. 5).

Eisenhower a jucat acest joc al exercitării disimulate a puterii cu un talent desăvîrşit. Avea calităţi deosebite de manager, ştia să fie şarmant atunci cînd trebuia, să-i oblige sau să-i convingă pe cei cu care intra în contact să adopte punctul lui de vedere. Ştia, de asemenea, să-şi construiască o imagine publică care să sugereze numai un angajament limitat în privinţa problemelor mai delicate din politică. Jurnalele de ştiri erau încîntate să-l prezinte pe şeful statului la o partidă de golf sau primindu-le pe oficialităţi la Casa Albă, în timp ce prestaţiile lui Eisenhower de la conferinţele de presă erau renumite prin numeroasele greşeli de gramatică şi de sintaxă ale acestuia, precum şi prin referirile foarte rare şi scurte la politica Administraţiei. Unii observatori au văzut aceste performanţe aşa cum se prezentau ele la prima vedere. După cum scria Piers Brendon:

> Eisenhower a fost primul preşedinte care a apărut la televiziune, iar strălucirea acestuia din timpul războiului a dispărut sub lumina reflectoarelor. Personajului vioi în uniformă i-a luat locul un cetăţean în vîrstă, incoerent, care mormăia, aşa cum le plăcea ziariştilor să spună, „generalităţi de cinci stele" şi „platitudini din treizeci şi opt" (Brendon, 1987, p. 4).

Dar această incoerenţă şi lipsă de precizie era folosită adesea de Eisenhower pentru a-şi masca intenţiile mult mai

serioase. În condițiile războiului rece, o remarcă nepotrivită în cadrul unei conferințe de presă putea provoca un incident diplomatic major, și Eisenhower știa acest lucru. Claritatea generală a reacției față de o problemă, combinată cu ambiguitatea în legătură cu un anumit punct de vedere, invită la interpretări diferite, dintre care unele pot fi în detrimentul intereselor Administrației. Cu toate acestea, dacă un răspuns era în general ambiguu, publicul era mai puțin dispus să încerce o altă interpretare. În prestațiile lui publice, Eisenhower era adesea ca un sfinx: spunea în mod deliberat ghicitori și vorbea despre generalități pentru a-și ascunde politica de detaliu. În ansamblu, Eisenhower și-a construit o imagine de general distins, acum cetățean în vîrstă, care răspunde la apelul țării de a-și face datoria pe mai departe. Problemele de sănătate, inclusiv un atac de cord grav și o operație la intestine, au contribuit și ele la acest efect. Perioadele cu boală și convalescență erau puse în scenă cu mare grijă. Publicul primea asigurări că problemele guvernului sînt rezolvate ca de obicei, și, după atacul de cord, imaginile difuzate de jurnalele de știri cu Ike în scaunul cu rotile prezentau un om care pune țara mai presus de el însuși.

Eisenhower era gata să recurgă și la alte tehnici mai puțin subtile de construire a imaginii și de disimulare. În timpul audierilor din 1954 dintre McCarthy și Armată, președintele, după ce a încercat să-l liniștească pe senatorul din Wisconsin, a invocat principiul privilegiului executiv de a refuza să furnizeze informații Comitetului McCarthy. S-a afirmat că era necesar să se țină în secret informațiile deoarece divulgarea lor ar fi amenințat „Administrația eficientă și eficace". Invocarea privilegiului executiv pe aceste temeiuri însemna o lărgire considerabilă a puterii prezidențiale, care îi permitea șefului statului să se ascundă în spatele principiului ori de cît ori acest lucru ar fi fost util din punct de vedere tactic. Cu toate acestea, în 1954, liberalii din ambele partide au aplaudat „atitudinea" lui Eisenhower în fața maccartismului. Politica conducerii

ascunse, exercitarea puterii din spatele imaginii unui om de stat în vîrstă fără preferinţe partizane, avea atît de mult succes încît Eisenhower avea să rămînă în funcţie timp de două mandate şi să se bucure de o popularitate care atingea, în mod constant, peste 50%.

În ciuda schimbării de stil, în realitate era vorba de o continuare a politicii iniţiate de Truman. În calitate de comandant suprem al forţelor NATO, Eisenhower pusese în practică măsurile necesare pentru a aplica doctrina Truman. Ca preşedinte, nu vedea de ce ar trebui să se abată de la linia lui Truman. Politica de ţinere sub control avea să continue, punîndu-se un accent mai puternic pe armele nucleare decît înainte, pentru a face economie de armamentele convenţionale. Mulţi republicani erau convinşi că dezvoltarea militară din timpul lui Truman avea să ducă în cele din urmă la faliment Statele Unite. Eisenhower a evaluat pericolul şi a elaborat strategia de apărare a Noii Imagini, punînd accentul mai mult pe armele nucleare. Atitudinea militară a Statelor Unite şi a aliaţilor săi rămînea defensivă. Descurajarea adversarului era cuvîntul de ordine. Nu avea să mai existe nici o formă de revenire a comunismului, aşa cum susţineau unii republicani de dreapta. Exista un element substanţial de bluf în politica Noii Imagini. Un comentator susţinea:

> Politica dusă de SUA, la suprafaţă, părea incredibilă. Poate că Statele Unite îşi închipuiau că Berlinul este atît de important pentru securitatea americană încît erau gata să rişte un război nuclear numai ca să-l ţină departe de mîinile ruşilor. (Truman reacţionase la blocada instituită în 1948 – cînd Statele Unite încă deţineau monopolul nuclear – trimiţînd nişte avioane de transport.) Dar îţi stă mintea în loc cînd te gîndeşti că liderii americani sînt gata să pună New York-ul în pericol pentru a salva Seul-ul sau Saigon-ul (Brands în Bischof şi Ambrose, 1995, p. 131).

În timp ce populația SUA rămînea în defensivă, în timpul lui Eisenhower acțiunea agresivă acoperită a fost folosită tot mai mult pentru a asigura obiectivele politicii americane. Într-adevăr, CIA, creată de Truman în 1947, a devenit mijlocul prin intermediul căruia Administrația Eisenhower va porni ofensiva. Acțiunea sub acoperire însemna sancțiunea prezidențială și utilizarea puterilor sale ca președinte. De asemenea, aceasta însemna că nu se va releva poporului american adevărul despre politica externă a SUA și despre amenințările cu care se confruntau, precum și faptul că se încerca să nu fie informat nici Congresul. Este adevărat că cei mai mulți președinți autorizaseră acțiuni secrete, precum și strîngerea de informații într-un moment sau altul, dar în timpul lui Eisenhower și în condițiile războiului rece această practică a devenit una curentă și bine organizată. Allen Dulles, fratele Secretarului de Stat John Foster Dulles, a devenit șeful CIA în timpul lui Eisenhower. Legătura care se crea astfel între obiectivele politicii externe și mijloacele secrete de acțiune era una puțin neobișnuită, deși ambii oameni politici erau capabili și meritau pe deplin să ocupe aceste funcții. La cîteva luni după ce Eisenhower și-a preluat-o, CIA ajutase la răsturnarea Guvernului din Iran, condus de Mohammed Mossadegh, care făcuse greșeala de a pune în pericol interesele petroliere ale Occidentului:

> Planificarea loviturii de stat a început în noiembrie 1952, cînd serviciile secrete britanice îl abordaseră pe agentul CIA Kermit Roosevelt, nepotul primului președinte Roosevelt și vărul celui de-al doilea. În parte, datorită experienței sale legate de informațiile din timpul războiului, în parte datorită dorinței lui de a avea un instrument eficient și necostisitor pentru a atinge scopurile americane ale

războiului rece, Eisenhower s-a decis să pună mult mai mult accentul pe operațiunile secrete decît o făcuse Truman. Operațiunea AJAX din Iran a fost principalul test al CIA din timpul președinției lui Eisenhower. Sub conducerea lui Roosevelt, agenții CIA au oferit sume de bani totalizînd 100 000 de dolari pentru a recruta demonstranți, care să ceară îndepărtarea lui Mossadegh. Lovitura de stat a reușit la jumătatea lunii august, și șahul, care fugise din țară cu numai cîteva zile înainte, s-a întors din scurtul său exil (Pach și Richardson, 1991, p. 88).

În anul următor, CIA, cu aprobarea lui Eisenhower, a ajutat la organizarea unei lovituri de stat militare în Guatemala împotriva președintelui Jacobo Guzman, care venise la putere cu sprijinul comuniștilor și a cărui retorică era mult prea de stînga pentru o parte a Administrației Eisenhower. O problemă similară a avut Administrația americană și în Cuba, în ianuarie 1959, după ce forțele lui Fidel Castro au venit la putere ca urmare a unui război civil îndelungat împotriva dictatorului Fulgencio Batista. Promisiunea lui Castro că va iniția o revoluție socială și economică i-a îngrijorat pe mulți americani. Împărțirea pămîntului și naționalizarea companiilor străine erau măsuri specifice comunismului. Deși Castro a îmbinat aceste decizii cu solicitarea de ajutor din partea SUA, Eisenhower a fost avertizat că Fidel Castro este comunist. Semnarea unui acord comercial între Cuba și Uniunea Sovietică în 1960 părea o dovadă concludentă a preferințelor comuniste ale lui Castro. În timpul ultimului său an de mandat, Eisenhower a scăzut importurile de zahăr din Cuba, după care acestea au încetat cu totul, la fel și exporturile. La 3 ianuarie 1961, Eisenhower a rupt relațiile diplomatice cu Cuba. Însă chiar și înainte de aceasta, autorizase instruirea unei forțe de exilați cubanezi anti-Castro, care ar fi putut fi utilizată

cîndva, în viitor. În timp ce CIA era ocupată cu subminarea economiei cubaneze prin acţiuni secrete şi căuta modalităţi de a-l ucide pe Castro, puterea prezidenţială ajunsese într-un punct în care asasinarea sau îndepărtarea unui şef de stat putea fi organizată şi chiar şi aplicată. Posibilele complicaţii care ar fi putut deriva din acţiunile secrete ale SUA nu fuseseră însă bine gîndite, şi nici implicaţiile pentru Constituţie. Eisenhower alesese din instinct „mîna ascunsă". În public, puterea prezidenţială era ţinută sub control, dar, recurgînd la acţiunile secrete, preşedintele era liber să facă aproape orice, atîta timp cît nu era surprins de mass-media sau de opinia publică. În timpul succesorului lui Eisenhower din 1961, John F. Kennedy, politica secretă a generalului faţă de Cuba avea să declanşeze un adevărat dezastru.

Acelaşi lucru este valabil şi în ceea ce priveşte modul de abordare de către Eisenhower a problemelor din Asia de Est. Eisenhower şi-a ţinut promisiunile făcute în campania din 1952, în sensul că s-a mers în Coreea, şi în iulie 1953 a reuşit să pună capăt luptelor de acolo. Dar chiar şi cînd a făcut acest lucru, „mîna ascunsă" a jucat un rol important. În mai 1953, a accentuat bombardamentele din Coreea de Nord şi l-a folosit pe John Foster Dulles ca să le transmită în secret coreenilor ameninţarea că folosirea unei arme nucleare împotriva Chinei era din nou în atenţie. Secretivitatea, evitîndu-se astfel scrutinul public al puterii şi al politicii prezidenţiale, a fost o trăsătură esenţială a anilor lui Eisenhower. La un an după ameninţarea de a bombarda China, Administraţia se lupta din nou, în secret, cu o nouă problemă – dacă să intervină sau nu în criza din Indochina. Din 1946, trupele franceze erau angajate în lupta împotriva mişcării naţionaliste din interiorul Vietnamului, care dorea să pună capăt deceniilor de stăpînire colonială franceză. Controlul francez asupra Indochinei începuse la mijlocul şi spre sfîrşitul secolului al XIX-lea numai pentru a fi înlocuit, într-un mod umilitor, cu

cel japonez în timpul celui de-al doilea război mondial. La 2 septembrie 1945, Ho Şi Min a proclamat independenţa Republicii Democrate Vietnam. Încercările de a se ajunge la un compromis cu francezii s-au dovedit a fi fără succes şi în 1946 a izbucnit războiul dintre forţele coloniale franceze şi naţionaliştii vietnamezi. Acesta a fost un eşec pentru francezi, culminînd, la 7 mai, cu ocuparea fortăreţei franceze de la Dien Bien Phu. Înainte de aceasta, Eisenhower cochetase cu ideea de a folosi puterea aeriană americană pentru a apăra garnizoana, iar din 1953 America furnizase cele mai multe fonduri necesare francezilor pentru continuarea efortului de a susţine război. Deşi Eisenhower a refuzat să asculte sugestiile în favoarea folosirii armelor nucleare pentru sprijinirea garnizoanei de la Dien Bien Phu, CIA era activ implicată în luptele împotriva naţionalismului vietnamez, care era condamnat automat ca parte a unei conspiraţii monolitice comuniste împotriva Occidentului. În realitate, pînă în mai 1954 Statele Unite au dus în Vietnam un război folosind armata franceză, cu sprijinul corespunzător din partea CIA, ai cărei membri erau ceva mai mult decît nişte mercenari anticomunişti. Statele Unite se aflau în război, dar nu în modul în care era acesta înţeles de Constituţia americană din secolul al XVIII-lea. Noul tip de conflict din cadrul războiului rece însemna ca unele dintre dispozitivele de verificare impuse de Constituţie să fie ocolite. Dacă preşedintele îşi camufla destul de bine acţiunile, nu avea să fie niciodată chemat să dea socoteală pentru acesta. Înfrîngerea francezilor în Vietnam a dus la încheierea unei înţelegeri, negociate la Geneva, care împărţea Vietnamul în două părţi, de-a lungul paralelei 17, creînd un stat comunist în Nord şi unul prooccidental în Sud. Divizarea urma să fie numai temporară pînă cînd aveau să se organizeze alegerile programate pentru anul 1956, care ar fi dus la reunificarea ţării sub conducerea

unui singur guvern ales pe cale populară. Cu toate acestea, împărţirea Coreei în două state demonstrase că divizarea temporară tinde să devină de lungă durată. Coreea arătase lumii întregi cît de expansionist este comunismul şi că Vietnamul de Sud, lăsat singur, ar fi putut deveni subiect de subversiune sau chiar atac direct din partea Nordului. De aceea, o cantitate tot mai mare de ajutoare americane era canalizată spre Vietnamul de Sud pentru a-l ajuta să înfrunte agresiunea comunismului, care era considerată inevitabilă în timp. Formarea Organizaţiei Tratatului Asiei de Sud-Est (SEATO), la 8 septembrie 1954, avea drept scop crearea în Asia a unei versiuni a NATO cu scopul de a ţine sub control agresiunea comunistă împotriva Vietnamului de Sud sau a oricărui alt stat sud-asiatic. Un document intern al Departamentului de Stat din 29 aprilie 1960 defineşte în felul următor ambiţiile Americii în această regiune:

> Să împiedice trecerea ţărilor din Asia de Sud-Est la blocul comunist sau să evite dependenţa lor economică de acesta; să le convingă că interesele lor se află în cooperarea mai largă şi afilierea la restul lumii libere; să le ajute să se dezvolte în direcţia instalării unor guverne stabile, libere şi reprezentative, cu voinţa şi capacitatea de a se opune comunismului din interior şi din exterior, contribuind astfel la consolidarea lumii libere (Glennon, 1986, p. 412).

SEATO a fost completată prin semnarea, în anul următor, a METO (Middle East Treaty Organization – Organizaţia Tratatului Asiei Mijlocii). Cu NATO, METO şi SEATO, John Foster Dulles crease o serie de pacte defensive pentru a ţine sub control lumea comunistă. Congresul a aprobat deciziile, dar, în general, aceasta însemna o extindere masivă a responsabilităţilor Americii în lume. La sfîrşitul Administraţiei

Eisenhower, Statele Unite erau angajate să poarte război pentru a apăra peste patruzeci de alte state, la care se adaugă angajamentele în cadrul Cartei Naţiunilor Unite.

Puterea prezidenţială şi condiţiile războiului rece creau o situaţie în care evenimentele din jurul globului erau văzute într-o manieră strict bipolară. Un eveniment trebuia să fie pozitiv sau negativ pentru Statele Unite şi lumea occidentală. Nu putea exista neutralitate, nu se putea ceda în nici un fel şi nici nu se putea ajunge la un compromis cu duşmanul. Lecţiile politicii de pace din perioada antebelică nu fuseseră ratate de reprezentanţii actuali ai politicii. Ele au produs o situaţie în care Eisenhower exercita puteri chiar mai mari, nu numai în Statele Unite, ci şi la nivel global, ceea ce era mult mai important. Tendinţa lui Dulles de a încheia mereu pacte însemna o extindere semnificativă a puterii americane în întreaga lume şi, implicit, a puterii preşedintelui, care urma să decidă dacă Statele Unite îşi vor respecta sau nu obligaţiile. Ori de cîte ori Eisenhower a cerut sprijinul Congresului, l-a primit, mai ales în 1955, cînd preşedintele a fost autorizat să ia măsurile necesare pentru a împiedica Taiwanul şi insulele acestuia să cadă în mîinile Chinei comuniste. Deşi maccartismul încetase o dată cu condamnarea de către Senat a tacticilor senatorului şi cu campania din 2 decembrie 1954, erau puţini aceia care doreau să fie consideraţi drept blînzi faţă de comunism. Astfel, Eisenhower se bucura de o autoritate considerabilă în faţa Congresului prin urmărirea obiectivelor lui de politică externă, deşi democraţii cîştigaseră majoritatea în 1954. În unele privinţe, faptul că democraţii cîştigaseră controlul în Congres chiar îl ajuta pe Eisenhower. În 1953, senatorul John Bricker din Ohio a înaintat o propunere de amendament la Constituţia SUA prin care orice tratat care venea în conflict cu Constituţia era declarat automat nevalabil. Amendamentul Bricker promitea, de asemenea, să confere noi puteri Congresului pentru

a controla elaborarea acordurilor executive. Amendamentul era o ameninţare directă la adresa puterii prezidenţiale şi a fost înaintat de republicani, care se temeau că democraţii vor continua să-şi menţină poziţia dominantă la preşedinţie. Era, de asemenea, dovada existenţei unui sentiment tot mai intens că Preşedinţia era prea puternică. Eisenhower, care s-a opus amendamentului, simţea că:

> Amendamentul Bricker va denigra statutul unui tratat legitim. Fiecare tratat din viitor şi, eventual, din trecut va fi supus unor continue contestaţii de către orice stat, în conformitate cu articolul X. Procesele, controversele şi confuzia vor înlocui procesele simple şi eficace vizate de Părinţii Fondatori, şi, cred eu, de aici va rezulta un haos în problemele internaţionale. Pe măsură ce lunile treceau, am fost vizitat de multe persoane civile şi de diverse grupuri care-mi cereau sprijinul sau refuzul faţă de amendament – de cele mai multe ori, pe ultimul. Din aceste întîlniri am aflat că există o mare discrepanţă în privinţa înţelegerii acestei probleme între experţi – realizau care este efectul amendamentului, iar oamenii obişnuiţi care, speriaţi de faptul că s-ar putea trăda sau înşela Constituţia dacă nu se adoptă acest amendament, au făcut un sacrificiu pierzînd timp şi cheltuind bani de călătorie pentru a împărtăşi preocupările lor. Cîtva timp a existat o stare de teamă şi îngrijorare din partea populaţiei şi acest fapt în sine mi-a produs multă neliniştе... A existat temerea populară că întreaga noastră Constituţie va fi încălcată de un tratat (Eisenhower, 1963, pp. 281–282).

Amendamentul lui Bricker a fost respins din cauza unui singur vot, nereuşind să întrunească cele două treimi cerute

pentru a fi transformat în lege. După aceea, cu un republican bine ascuns la Casa Albă, fervoarea republicanilor în favoarea Amendamentului Bricker a scăzut, şi după 1954 aceştia nu au mai deţinut controlul în Congres. Cu toate acestea, discuţiile contradictorii pe marginea Amendamentului Bricker au scos în evidenţă lupta continuă între puterea legislativă şi cea executivă pentru deţinerea puterii celei din urmă.

Pentru a linişti Congresul care era îngrijorat, Eisenhower a încercat să urmeze o linie bipartizană în politica externă, ceea ce i-a cîştigat încet, dar sigur, o influenţă considerabilă asupra Congresului. Pe Eisenhower îl ajuta şi natura schimbătoare a războiului rece. Aşa cum arăta Stephen Ambrose:

> Ameninţarea reprezentată de Uniunea Sovietică, dezvoltarea armelor nucleare şi a bombardierelor cu rază lungă care să le transporte... combinate cu teama de tip Pearl Harbor faţă de un atac-surpriză, au făcut Congresul să fie de acord – chiar grăbit – cu lăsarea deciziilor de politică externă pe seama preşedintelui. Eisenhower îi informa mai degrabă decît să-i consulte pe liderii Congresului cu privire la deciziile sale majore... Cei mai mulţi republicani, şi probabil şi cei din Congres, în ansamblu, doreau ca Eisenhower să adopte politici diferite. Dar, datorită imensului său prestigiu şi a temerilor congresmenilor, a făcut aşa cum a crezut de cuviinţă (Ambrose, 1991–1992, p. 125).

După părerea lui Ambrose, problema reală a preşedinţiei lui Eisenhower, după încheierea războiului din Coreea, era relaţia sa cu Uniunea Sovietică. China, Vietnam şi Cuba erau pur şi simplu problemele colaterale ale relaţiilor ruso-americane. Moartea lui Iosif Stalin la 5 martie 1953, la mai puţin de două

luni după începerea mandatului lui Eisenhower, a fost firește bine venită. Ea netezea drumul către apariția unei conduceri mai libere la Kremlin. La mijlocul anilor '50, Nikita S. Hrușciov se simțea destul de sigur pe el pentru a începe să exploreze posibilitatea unei păci de durată și armonioase. La fel, Eisenhower care, deși disprețuia comunismul, considera că problema cea mai gravă cu care era confruntat președintele Statelor Unite era războiul rece. Detonarea unei bombe atomice rusești în 1949 marcase începutul cursei înarmărilor, pe care nici una dintre părți nu-și putea permite să o piardă și pe care omenirea nu-și putea permite să vadă cine o va cîștiga. Eisenhower spera că, dacă va reuși să stabilească o relație de bună-credință cu rușii, va putea negocia un acord de limitare a armamentelor. O dată cu crearea Pactului de la Varșovia, în 1955, pentru a contracara pactele de securitate negociate de SUA cu scopul de a ține în frîu agresiunea comunistă, pe glob existau acum două tabere înarmate, care se supravegheau reciproc. Chiar și un incident mic care putea avea loc în cîteva puncte fierbinți de pe glob avea capacitatea de a genera al treilea război mondial. Eisenhower simțea că trebuie să facă ceva în acest sens.

În iulie 1955, Eisenhower a participat la Geneva, la un summit cu rușii. Deși summit-ul nu s-a soldat cu nimic concret (sovieticii au spulberat speranțele lui Eisenhower cu privire la încheierea unui acord al spațiului aerian care să faciliteze recunoașterea aeriană pentru stabilirea intențiilor reciproce), întîlnirea a dovedit că exista foarte multă bunăvoință de ambele părți. Summit-ul a creat o atmosferă în care relațiile Est-Vest se puteau îmbunătăți, dar aceasta a fost însă de scurtă durată. În 1956, expediția anglo-franco-israeliană organizată împotriva Egiptului pentru a anihila pretențiile panarabe ale generalului Gamel Abdel Nasser a dus la o creștere dramatică a antagonismului

ruso-american. La 29 octombrie, forţele aliate au pătruns în Egipt, creîndu-i lui Eisenhower dilema cum să reacţioneze în asemenea momente. Preşedintele era furios pe britanici şi pe francezi pentru faptul că aceştia nu dăduseră presupusului lor aliat nici un semnal de avertizare cu privire la atac. Eisenhower era deosebit de supărat pentru că acesta considera că atacul nu făcea altceva decît să-i încurajeze pe ruşi. Invazia anglo-franceză a dat Uniunii Sovietice şansa de a poza în protectoarea noilor ţări independente, foste colonii, care se tem de foştii lor stăpîni. Şi, ceea ce era şi mai rău, criza era deosebit de convenabilă pentru a acoperi intervenţia sovietică în Ungaria. Aici se formase o mişcare prodemocratică, ceea ce a determinat intervenţia militară din octombrie a Uniunii Sovietice, căreia nu-i plăcea cursul luat de evenimente într-unul dintre cei mai importanţi sateliţi ai săi. Cei care luptau pentru libertate în Ungaria au înfruntat cu mult curaj tancurile sovietice, utilizînd cocteiluri Molotov, însă revolta a durat foarte puţin. Primele pagini ale ziarelor erau dominate de ştiri despre evenimentele din Orientul Mijlociu, astfel că Eisenhower nu a putut exploata evenimentele din Ungaria. Mulţi dintre republicanii care ascultaseră în repetate rînduri retorica lui Dulles despre eliberarea Europei Răsăritene de sub jugul comunismului erau vexaţi. „Mîna ascunsă" se dovedise neputincioasă în privinţa Ungariei.

După evenimentele de la sfîrşitul anului 1956 a fost nevoie de cîtva timp pentru ca relaţiile Est-Vest să se amelioreze şi, exact cînd se întîmpla acest lucru, sovieticii au lansat primul satelit pe orbită, în ziua de 4 octombrie 1957. Cîteva săptămîni mai tîrziu, a fost lansat în spaţiu Sputnik II, care avea un cîine la bord. Abia în ianuarie 1958, Statele Unite au putut trimite şi ele pe orbită propriul satelit. Acest eveniment a provocat o controversă dură în Statele Unite, atît democraţii, cît şi republicanii acuzînd Administraţia că permisese crearea unei discrepanţe

între dezvoltarea rachetelor în America şi cea din Uniunea Sovietică. Era în mare parte o iluzie, dar dăuna imaginii lui Eisenhower ca preşedinte. O mare parte din autoritatea lui se întemeia pe imaginea sa bipolară, cea paternă, proiectată către publicul american şi cea dobîndită în timpul războiului. Discrepanţa creată în problema rachetelor sugera faptul că generalul rămăsese în urma vremurilor sale şi că exista o oarecare indolenţă în modul în care acesta abordase Uniunea Sovietică. El nu reuşise să anticipeze faptul că sovieticii vor avea tehnologia necesară pentru a lansa un satelit în spaţiu, iar reacţia Administraţiei anterioare părea prea modestă şi prea înceată. Congresul avea sentimentul că preşedintele trebuia convins de pericolul acestei discrepanţe în domeniul rachetelor. În 1958, Congresul i-a dat lui Eisenhower mai mulţi bani decît ceruse iniţial pentru domenii precum apărarea şi internele; şi asta după ce, în 1957, acelaşi organism tăiase 4 miliarde de dolari din bugetul federal general. Discrepanţa din domeniul rachetelor a dus la o schimbare completă de atitudine: în 1958, Congresul a creat Agenţia Naţională pentru Aeronautică şi Spaţiu (NASA) pentru a impulsiona performanţele Americii în acest domeniu. În acelaşi an a fost adoptată Legea educaţiei pentru apărarea naţională, care acorda sprijin financiar federal pentru studiul matematicii şi altor discipline ştiinţifice.

Episodul Sputnikului a subliniat un punct slab al preşedinţiei lui Eisenhower, care era adeptul reducerii cheltuielilor federale. El considera că bugetul federal trebuie să fie controlat ca în timpul lui Roosevelt şi al lui Truman, dacă nu se dorea compromiterea prosperităţii Americii. Eisenhower a încercat să reducă cheltuielile atît pe plan extern, cît şi pe plan intern, dar nu a reuşit să realizeze genul de progres pe care şi-l propusese la începutul mandatului. Războiul din Coreea a subliniat cazul evidenţiat şi în NSC 68 cu privire la creşterea considerabilă a cheltuielilor pentru apărare.

La încheierea războiului din Coreea, cheltuielile de război reprezentau 12,9% din produsul intern brut al Statelor Unite. La sfîrşitul mandatului lui Eisenhower, acesta scăzuse la 9,1%. În ciuda acestei scăderi, suma concretă era foarte mare şi atesta faptul că politica externă de autoritate urmată între 1945 şi anii '50 avusese drept rezultat atît de multe angajamente încît era greu să se diminueze forţele necesare pentru a li se face faţă. Aceste angajamente au continuat să se înmulţească în timpul lui Eisenhower. De exemplu, în 1958, tensiunile din Orientul Mijlociu au ajuns la un nou punct de criză, iar Eisenhower a formulat o doctrină nouă care să-i permită oferirea unui ajutor financiar şi de alt tip ţărilor din Orientul Mijlociu. Doctrina Eisenhower, care a primit aprobarea Congresului, îi dădea preşedintelui şi puterea de a interveni cu forţe armate pentru a contracara invazia sovietică. Tot în 1958, a fost reînnoit pericolul faţă de securitatea ţărilor din Orientul Mijlociu din partea tendinţelor panarabe ale lui Nasser, ceea ce a dus la angajarea unor trupe terestre americane în Liban, toate acestea făcînd aproape imposibilă o reducere a bugetului federal. Cheltuielile mari de apărare au generat şi alte complicaţii, pentru că Eisenhower a atras atenţia asupra complexului militar industrial. Şi era mult mai greu să se facă un progres în domeniul atenuării tensiunilor ruso-americane. Cu toate acestea, la sfîrşitul anilor '50, se creaseră alte condiţii care îl presau pe Eisenhower să facă eforturi noi în ceea ce-l privea pe premierul Hruşciov.

Întrucît democraţii deţineau controlul în Congres, preşedintelui i s-a părut mai uşor să preia iniţiativa în politica externă decît în problemele interne. Alegerile de la jumătatea mandatului din 1958, influenţate de investigaţiile Congresului care au scos la iveală dovezi de corupţie şi de favoritisme din partea unor persoane din cadrul Administraţiei Eisenhower, au adus mult prejudiciu republicanilor. Şeful personalului de la Casa

Albă, Sherman Adams, a fost obligat să demisioneze, şi, la alegerile de la jumătatea mandatului, democraţii au obţinut 282 de locuri în Camera Reprezentanţilor faţă de cele 153 ale republicanilor. De asemenea, în Senat republicanii aveau numai 34 de locuri faţă de cele 64 ale democraţilor. Deşi s-a dovedit că Administraţia a lucrat bine cu majorităţile democrate în probleme cu ar fi Legea Landrum-Griffin, care dorea să combată practicile corupte ale sindicatelor, Eisenhower se afla totuşi într-o poziţie dificilă. Date fiind dimensiunea majorităţilor democrate din Congres şi stilul de conducere prezidenţială al generalului, ar fi fost mult prea simplist ca după 1958 să-l vedem pe Eisenhower ca pe un preşedinte a cărui autoritate a slăbit. Aceasta a adăugat un nou imbold dorinţei lui Eisenhower de a atenua conflictul cu Uniunea Sovietică.

Nevoia de progres a mai fost subliniată şi de o creştere a tensiunilor ruso-americane, în noiembrie 1958. Hruşciov a făcut declaraţii ameninţătoare cu privire la statutul Berlinului în cadrul unei conferinţe publice de la Moscova. Administraţia Eisenhower trebuia să se gîndească la posibilitatea ca Berlinul să fie supus din nou unei blocade. Într-o încercare onestă de a găsi o soluţie, dar fără să fie dispus să cedeze în faţa ameninţărilor lui Hruşciov, Eisenhower a început tratativele cu Uniunea Sovietică. Acestea au împiedicat producerea unei noi crize în legătură cu situaţia Berlinului, deşi părţile nu au reuşit să rezolve statutul incert al oraşului. În septembrie 1959, Hruşciov a întreprins un turneu de vizite prin Statele Unite, iar în timpul şederii la Camp David liderul sovietic a afirmat că este gata să urmeze doctrina „coexistenţei paşnice". Astfel, s-a stabilit o altă întîlnire la nivel înalt pentru luna mai a anului 1960. Se părea că la încheierea mandatului său prezidenţial, Eisenhower avea şansa participării la un moment de cotitură istorică în relaţiile Est-Vest. Încheierea războiului

rece era o posibilitate. Ar fi fost un sfîrşit foarte potrivit pentru cariera unui distins soldat şi o notă perfectă pentru acesta, care se retrage într-un moment cînd prestigiul şi autoritatea îi erau considerabil sporite.

Dar în acest moment pericolele preşedinţiei cu „mînă ascunsă" au devenit evidente. Avioanele americane survolau teritoriul Uniunii Sovietice în misiuni de strîngere a informaţiilor încă din 1945. La 1 mai 1960, unul dintre acestea, un avion pilot de recunoaştere U-2, pilotat de Francis Gary Powers, pilot CIA, a fost doborît în Uniunea Sovietică. Împotriva aşteptărilor şi a scopurilor CIA, Powers a supravieţuit şi a fost capturat de ruşi împreună cu resturile avionului pilotat de acesta. Hruşciov a manipulat difuzarea de informaţii cu privire la doborîrea avionului U-2 pentru a provoca o situaţie cît mai neplăcută pentru Guvernul american. Detaliile referitoare la zbor, avion şi pilotul acestuia au fost dezvăluite după ce Departamentul de Stat a dat publicităţii o poveste complicată pentru a explica pierderea avionului. Pe tot parcursul evenimentelor, Eisenhower a fost cu un pas în urma lui Hruşciov. Preşedintele primise asigurări că U-2 era practic invulnerabil pentru apărarea antiaeriană sovietică şi că pilotul nu ar fi putut fi prins de viu de către ruşi. În cele din urmă, Eisenhower a decis că onestitatea este singura opţiune a momentului, astfel că la 11 mai şi-a asumat personal răspunderea pentru acest incident. Hruşciov a încercat să-i ofere lui Eisenhower o soluţie pentru a ieşi din impasul diplomatic în care se afla, rugîndu-l să-i cenzureze pe acei subordonaţi ai săi care, fără îndoială, executaseră o misiune periculoasă fără cunoştinţa şi aprobarea lui. Dar Eisenhower a refuzat această propunere; nu avea să fie cenzurat nimeni. Deşi cei doi s-au întîlnit pentru scurt timp înainte ca Hruşciov să plece, summit-ul se încheiase, la fel ca şi progresul înregistrat în relaţiile Est-Vest. Eisenhower

era derutat şi supărat pe el însuşi pentru că ratase o ocazie unică de îmbunătăţire a relaţiilor ruso-americane. Este însă semnificativ faptul că, deşi i se dăduse posibilitatea de a arunca vina pe propriii subordonaţi, preşedintele american refuzase să facă acest lucru. În ciuda imaginii sale de lider detaşat, atunci cînd era în joc onoarea lui, Eisenhower se simţea obligat să renunţe la iluziile pe care le avea faţă de rolul său de preşedinte şi să fie văzut aşa cum era în realitate: omul aflat la conducere.

Episodul U-2 a permis publicului american să arunce o privire dincolo de imaginea prezidenţială a lui Eisenhower. O paralelă importantă putem găsi şi în domeniul afacerilor interne. Pe tot parcursul mandatelor sale, Eisenhower a trebuit să aibă grijă cum lucrează cu majoritatea democrată din Congres. Lipsa de acţiune, şi nu acţiunea a fost tendinţa generală în ceea ce-l priveşte. Cu toate acestea, în anumite chestiuni interne Eisenhower a ştiut să fie foarte ferm. În mod special, problema drepturilor civile a provocat un conflict dur între autoritatea federală şi cea statală, în care Eisenhower a fost atras în mod inexorabil. Eisenhower credea în desegregare, şi în timpul primei sale Administraţii serviciile publice din Washington au fost desegregate. Apoi, în mai 1954, Curtea Supremă a luat o decizie extrem de importantă împotriva principiului segregării în şcolile locale. Şcolile pentru albi şi negri erau separate, deşi nu erau decît rareori pe aceeaşi poziţie, iar judecătorul suprem Warren s-a ridicat împotriva acestei practici a segregării. Curtea a ordonat apoi să se facă progrese importante pentru integrarea copiilor albi şi negri în şcoli.

Aceasta a dus la o accentuare a tensiunii rasiale. Albii respectabili din Sud s-au organizat în consilii ale cetăţenilor, care au folosit mijloace economice pentru a-i împiedica pe

negri să depăşească graniţele rasiale definite cu o atît de mare grijă. Nu este surprinzător faptul că nu s-a realizat nici un fel de progres în privinţa desegregării în şcolile din Sud. În acelaşi timp, negrii din această zonă au început să riposteze faţă de acţiunile de intimidare din partea albilor. În decembrie 1955, un tînăr pastor, pe nume Martin Luther King, a jucat un rol conducător în organizarea boicotării unui autobuz din Montgomery, Alabama, pentru că legea locală îi forţa pe americanii negri să cedeze locurile în autobuz compatrioţilor lor albi cînd li se cerea să facă acest lucru. Boicotul a avut în cele din urmă succes, iar curţile federale au dat în repetate rînduri sentinţe împotriva practicii segregării.

Pe tot parcursul acestor evenimente, Eisenhower a fost deosebit de sceptic cu privire la tactica mişcării pentru drepturile civile. Acesta era în favoarea unei evoluţii treptate şi a unei politici generale conform căreia mentalitatea sudistă ar fi trebuit lăsată să se schimbe încet, dar sigur. Eisenhower nu credea în sentinţele care marcau jaloane în istorie şi considera că o măsură coercitivă nu va face decît să dea naştere unei şi mai mari intoleranţe rasiale. Cu toate acestea, era conştient de repercusiunile politice ale problemei drepturilor civile. Partidul Democrat fusese sfîşiat de drepturile civile în 1948. Astfel, în 1956, Eisenhower a propus o Lege a drepturilor civile. După un an de modificări în Congres, Legea drepturilor civile din 1957 nu mai era deloc revoluţionară şi nici cuprinzătoare, înfiinţîndu-se o comisie pentru drepturi civile de scurtă durată şi o divizie pentru drepturi civile în cadrul Departamentului de Justiţie. Scopul acesteia era mai mult să exacerbeze tensiunile din cadrul Partidului Democrat şi mai puţin să facă un progres real în domeniul drepturilor civile, iar în termeni politici a reprezentat un succes. Dar, la fel ca Legea drepturilor civile din 1960, nu a reprezentat un succes în ceea ce priveşte

ameliorarea situaţiei americanilor de origine africană. Legea din 1960 a fost una dintre puţinele măsuri luate în favoarea mişcării pentru drepturi civile, permiţînd numirea unor oficiali ai Curţii federale care să-i înregistreze pe alegătorii negri acolo unde Curtea constatase că discriminarea face înregistrarea imposibilă sau dificilă. Legea a realizat însă foarte puţin pentru îmbunătăţirea situaţiei potenţialului alegător negru.

Deşi Eisenhower nu era prea grăbit să promoveze agenda drepturilor civile, unde aceasta se lovea de puterea şi autoritatea prezidenţială, preşedintele a dovedit totuşi că poate să ia o atitudine hotărîtă. În 1957, în Little Rock – Arkansas, guvernatorul statului a chemat Garda Naţională ca să împiedice nouă elevi de culoare să intre în Liceul Central, lucru de care aceştia erau îndreptăţiţi ca urmare a unui ordin al Curţii. Eisenhower a încercat să-l convingă pe guvernatorul Orval Faubus să revină asupra deciziei. În cele din urmă, a fost nevoie de un alt ordin al Curţii pentru a-l obliga pe Faubus să retragă garda. Celor nouă elevi li se putea permite accesul în şcoală, dar luni, 23 septembrie, o mulţime de oameni s-a adunat în faţa Liceului Central, decisă fiind să nu-i lase pe aceştia să intre în clădire. După ce revolta a luat proporţii, poliţia, la ordinele primarului din Little Rock, a calmat mulţimea scoţîndu-i pe copii din şcoală. Autoritatea Guvernului federal fusese din nou încălcată, lăsîndu-l pe Eisenhower să aleagă dacă să caute o soluţie de compromis sau să se folosească de autoritatea sa prezidenţială pentru a se asigura că statul Arkansas respectă sentinţele unei Curţi federale. Eisenhower nu avea nici un fel de dubiu în această privinţă:

> Problema a devenit acum clară atît în realitate, cît şi în ceea ce priveşte legea. Forţa mulţimii a împiedicat executarea unui ordin al Curţii Statelor Unite, iar guvernatorul statului a stat cu mîinile încrucişate, refuzînd

să facă ceva pentru a sprijini autorităţile locale. În conformitate cu legea, mi-a spus procurorul general, guvernatorul avea datoria de a pune capăt violenţei şi de a îndepărta „orice obstacol din calea aplicării în ordine a legii". În Constituţie, articolul VI, se spune: „şi legile Statelor Unite vor fi făcute pe baza ei... şi vor fi legea supremă a ţării... şi toate persoanele, reprezentante ale „Executivului" din toate statele vor fi obligate prin jurământ sau afirmare să sprijine prezenta Constituţie..." Dar acest guvernator a văzut în rezolvarea problemei nu o datorie a sa, ci, mai degrabă, o posibilitate de răzbunare pe mulţime, pentru că aceasta convocase de la bun început Garda Naţională. Dar şi aici se afla în afara legii: „Un guvern statal", spune o decizie a Curţii din Minnesota din 1936, „nu poate suprima dezordinea, care îi privează pe cetăţeni de drepturile lor legale, folosind forţa pentru a ajuta la realizarea unor scopuri ilegale ale celor care au creat dezordinea... Folosirea forţei în aceste scopuri... va constitui o asigurare pentru cei care recurg la violenţă... că, dacă se adună în număr suficient de mare pentru a reprezenta o ameninţare la adresa vieţii, forţele legii... îi vor ajuta în atingerea obiectivului lor." Rezultatul ar fi, cu siguranţă, anarhia (Eisenhower, 1965, pp. 168–169).

Ajungînd la o decizie în acest sens, Eisenhower a trimis trupele federale pentru a menţine ordinea. Acestea aveau să rămînă acolo pe tot parcursul anului şcolar în curs. În acelaşi timp, Garda Naţională a fost pusă în serviciul federal. Deşi Faubus a preferat să închidă şcolile, în 1958, în loc să accepte desegregarea şi abia în 1959 acestea au fost redeschise, după mai multe proceduri legale îndelungi, Eisenhower a demonstrat faptul că Guvernul federal va impune respectarea legii şi a

Curților federale. Imaginea eroului din Normandia, care își trimite trupele pentru a aplica hotărîrea Guvernului federal față de trupele unui stat, era exact ceea ce ar fi vrut Eisenhower să evite. Dar la Little Rock „mîna ascunsă" a devenit pumnul vizibil, izbit în mod public cu mînie în fața sfidării autorității federale.

În ciuda speranțelor unora dintre republicani că încheierea Administrației Truman va oferi unui nou președinte ocazia de a reinterpreta rolul acestei funcții, în conformitate cu o linie mai puțin viguroasă, prin Eisenhower au avut un președinte republican a cărui interpretare dată președinției o urmărea îndeaproape pe cea a lui Roosevelt, precum și pe cea a lui Truman. Președinția a rămas o instituție puternică și activă, încercînd să ascundă faptul că Eisenhower continua să conducă și să direcționeze politica, așa cum o făcuseră și predecesorii lui democrați. Noul Pact și Pactul Corect nu erau supuse unor revizuiri serioase, iar în politica externă, Dulles a continuat să adauge noi angajamente politicii externe americane. Doctrinei Truman i s-a alăturat și Doctrina Eisenhower – lupta împotriva comunismului a continuat. Dar situația crea numeroase pericole inerente. Operațiunile secrete din Iran pînă în Cuba aveau potențialul de a genera consecințe neprevăzute. Constituția era subminată de acțiuni secrete, în timp ce Statele Unite purtau război împotriva dușmanilor săi. Acest lucru era ascuns poporului american, și extensiunea privilegiului executiv în cazul audierilor McCarthy versus Armată au creat un precedent pe care aparent orice președinte poate să-l invoce cînd obiectează cu privire la furnizarea de informații Congresului sau unei Curți. Deși cazul McCarthy s-a încheiat la sfîrșitul anului 1954, atmosfera de neîncredere, subversivă, de existență a unui dușman în interior au creat un climat în care se puteau dezvolta practici străine de

principiile guvernării americane. În 1960, comunitatea informațiilor din America era tot mai independentă și autonomă în activitățile ei, în ciuda eforturilor ocazionale făcute de Eisenhower de a o aduce ferm sub controlul său. Pentru securitatea națională, poporul american era ignorat tot mai mult de Guvernul său, neinformat în legătură cu politica acestuia și supus unei propagande pentru a-și menține sprijinul în favoarea cruciadei împotriva comunismului și a genului de președinție necesare pentru realizarea acestui scop. Congresul era în mare măsură dispus să aibă încredere în președinte, și în felul acesta legislativul se subordona executivului în detrimentul democrației americane.

4

JOHN F. KENNEDY

Dosar împotriva carismei prezidențiale

Puterea şi autoritatea unui preşedinte al Statelor Unite provin dintr-o multitudine de surse, pe lîngă cea formală, respectiv prevederile înscrise în Constituție. Unii dintre preşedinții americani s-au bucurat de avantajul unei majorități considerabile în Congres. Trăsăturile personale ale unui titular la Casa Albă sînt adesea foarte importante – uneori însă nu. Datorită faptelor sale de arme din timpul războiului, Eisenhower avea o imagine de autoritate care îi lipsea lui Truman. Uneori însăşi personalitatea unui individ poate fi suficientă pentru a genera aceeaşi autoritate. John F. Kennedy, care a fost ales în 1961 pentru a-i urma lui Eisenhower ca preşedinte, făcea parte din această a doua categorie. Aşa cum a afirmat Seymour Hersh, Kennedy, cu şarmul lui aparte, cu inteligența, umorul şi înfățişarea plăcută deținea aşa-numita „putere a frumuseții". A fost „cel mai carismatic lider" din istoria Statelor Unite, „reuşind să-i seducă prin magnetismul său deopotrivă pe bărbații şi femeile altminteri puternici" (Hersh, 1998, pp. ix–x). În timpul mandatului său, Kennedy a proiectat

imaginea unui dinamism şi a unei vitalităţi a tinereţii, bucurîndu-se de o popularitate deosebită în rîndul poporului american. O dată cu asasinarea acestuia, locul său între marii preşedinţi ai SUA i-a fost asigurat pentru totdeauna. Dar mai există totuşi şi o altă latură a preşedinţiei lui Kennedy, care contestă acest statut mitic. Dezvăluirile din anii '90 cu privire la faptul că preşedintele era un afemeiat, delictele pe care acesta le-ar fi comis, precum şi injecţiile pe care şi le făcea ca să se revigoreze atunci cînd era foarte obosit au început să spulbere iluziile poporului american despre imaginea ideală a acestuia, atît de bine conturată anterior. Deosebit de semnificativ este şi faptul că în Administraţia lui Kennedy istoricii au găsit germenii războiului din Vietnam şi toate relele care au decurs de aici. Pentru unii oameni, Kennedy a fost primul preşedinte imperial în adevăratul sens al cuvîntului, acesta creînd un tip de preşedinţie care avea să fie urmat şi de succesorii lui, Lyndon Johnson şi Richard Nixon. Dar, cu toate acestea, părerile poporului şi cele a oamenilor de ştiinţă despre Kennedy sînt totuşi foarte favorabile. Aşa cum a explicat un biograf recent al preşedintelui Kennedy:

> Cel puţin pentru mulţi istorici, strălucirea şi promisiunile lui Kennedy, precum şi tragedia asasinării lui au dat curs realităţilor din Vietnam, unui activism prezidenţial excesiv şi limitărilor liberalismului acasă – toate acestea fiind înrădăcinate în preşedinţia lui Kennedy. Dar... pentru aceia dintre noi care au ajuns la maturitate la începutul anilor '60, John Fitzgerald Kennedy va rămîne pentru totdeauna în amintirea noastră ca o personalitate remarcabilă, dacă nu chiar ca un mare preşedinte (Giglio, 1991, p. 287).

Nivelul remarcabilul de autoritate al lui Kennedy ca preşedinte cere o analiză mai îndeaproape. Acesta deriva în

parte din apartenența lui la o familie din Massachusetts foarte versată în politică și finanțe, care l-a ajutat să dobîndească un loc în Senat în 1952. De asemenea, deriva și din educația făcută la Harvard și din remarcabilul dosar personal de război în calitate de comandant al vasului torpilă cu motor PT109. Deriva și din nivelul său intelectual foarte ridicat. Teza lui din anii terminali de studii intitulată *De ce a dormit Anglia* a devenit un bestseller, iar în anul 1955 a cîștiga Premiul Pullitzer pentru o altă carte, *Profiluri de curaj*. Și deriva și din căsătoria lui în 1953 cu atrăgătoarea Jacqueline Bouvier. Mariajul lui Kennedy cu aceasta a devenit o jumătate din romanul de dragoste preferat al țării, iar, ulterior, cînd s-au mai adăugat și copiii (Caroline, în 1957, și un fiu, John Fitzgerald, la șaptesprezece zile după ce Kennedy a fost ales președinte al Statelor Unite, în noiembrie 1960), Kennedy a devenit capul familiei preferate a națiunii americane. În parte, autoritatea lui Kennedy se întemeia și pe un lucru mai puțin plăcut: suferea de boala Addison, care era să-l ucidă în cîteva rînduri înainte de a deveni președintele SUA. Kennedy știa că viața este trecătoare, ceea ce era subliniat și de credința lui romano-catolică. Era, de asemenea, un om foarte norocos. În 1956, fusese cît pe ce să fie nominalizat ca vicepreședinte al candidatului Partidului Democrat. Alegerile prezidențiale din 1956 au fost încununate de victoria deplină a lui Eisenhower, astfel încît Kennedy a avut noroc să evite o înfrîngere care i-ar fi fost nefastă. În 1960, cînd Kennedy a candidat din nou pentru nominalizarea democrată la președinție, era omul potrivit la locul potrivit, dar și la momentul potrivit. Tinerețea sa, optimismul, farmecul personal ofereau un contrast real cu administrația Eisenhower, care era percepută tot mai mult ca fiind rămasă în urma vremurilor sale. Kennedy părea să ofere o abordare nouă, de care era mare nevoie în Statele Unite pentru ca țara să poată face față provocărilor continue

ale războiului rece, cît şi aşteptărilor tot mai mari de acasă. Kennedy avea şi darul singular de a fi o persoană care comunică foarte bine cu oamenii, capabil să farmece publicul cu căldura personalităţii sale. Putea să pară afabil şi relaxat atît la o conferinţă de presă, cît şi la întrunirile restrînse sau la mitinguri. Spre deosebire de Eisenhower, se simţea în largul său în faţa camerelor de luat vederi ale televiziunii. Indiferent de decorul în care apărea, Kennedy reuşea să creeze un sentiment de căldură şi intimitate cu publicul său. Preşedintele SUA considera că ziariştii sînt importanţi pentru o comunicare în dublu sens, către şi dinspre popor. Avînd în minte practicile lui Theodore şi Franklin Roosevelt, a cultivat o relaţie strînsă cu presa în general. „Kennedy a pus la inimă exemplul lui Roosevelt atît în ceea ce priveşte stilul, cît şi substanţa Preşedinţiei" (Brogan, 1996, p. 220).

După ce nu a reuşit să obţină nominalizarea democrată în 1956, Kennedy a muncit neobosit pentru a cîştiga nominalizarea sa în 1960. Cu sprijinul fraţilor săi, Robert şi Edward, statura naţională şi prestigiul lui în cadrul Partidului Democrat au crescut atît de mult, încît în 1960 acesta a cîştigat şapte alegeri primare. Democraţii l-au nominalizat încă de la primul scrutin în calitate de candidat pentru alegerile prezidenţiale împotriva succesorului ales de Eisenhower, vicepreşedintele Nixon. Alegerile au fost dominate de situaţia relaţiilor internaţionale, de economie şi de nivelul cheltuielilor pentru Apărare. În particular, Kennedy susţinea că Eisenhower permisese producerea unei discrepanţe faţă de sovietici în domeniul rachetelor, care lăsase Statele Unite într-o situaţie primejdioasă de inferioritate. Afirmaţia era în mare măsură neîntemeiată, pentru că Eisenhower era foarte conştient de starea şi volumul arsenalului de rachete al sovieticilor, dar acuzaţia a continuat să aibă un efect puternic asupra poporului american, care cunoscuse cincisprezece ani de avertismente

împotriva intenţiilor ruşilor. Kennedy promitea să pună din nou ţara în mişcare după ceea ce numea el „indolenţa Administraţiei Eisenhower". La 20 septembrie 1960, Kennedy şi Nixon s-au întîlnit în cadrul unei dezbateri televizate. Şaptezeci şi cinci de milioane spectatori l-au văzut pe Nixon apărînd dosarul Administraţiei Eisenhower şi afirmînd că John Kennedy era prea tînăr şi lipsit de experienţă pentru a i se încredinţa conducerea ţării. Diferenţa dintre vechi şi nou era acum subliniată şi de impactul vizual al celor doi bărbaţi. Nixon părea uzat, şifonat şi sub un stres puternic, în timp ce Kennedy era exact opusul lui: arăta sănătos, foarte îngrijit şi părea relaxat. Dezbaterea televizată i-a conferit lui Kennedy un uşor avantaj, iar în ziua votului popular Kennedy a obţinut 34 226 731 de voturi, suficiente pentru a-l învinge pe Nixon cu cele 34 108 157 de voturi ale lui. Victoria lui Kennedy în Colegiul Electoral a fost şi mai clară, obţinînd 303 voturi la 219, dar nu există nici o îndoială cu privire la faptul că, dată fiind majoritatea mică în cadrul votului popular, Kennedy dorea, cel puţin în subconştient, să-şi întărească autoritatea şi relaţia cu poporul american. Şi în următoarele o mie de zile pînă la asasinarea lui la Dallas din noiembrie 1963 avea să facă acest lucru înregistrînd rezultate spectaculoase.

Autoritatea prezidenţială îl interesa foarte mult pe Kennedy, pentru că era un adept ferm al preşedinţiei active. Dorea nu numai să conducă, ci să şi reprezinte ceva, aşa cum făcuseră Franklin Roosevelt şi Truman. După părerea lui Ted Sorensen, persoană din cercul intim al lui Kennedy:

> Una dintre cele mai importante contribuţii ale lui Kennedy la spiritualitatea umană a fost concepţia sa despre funcţia de preşedinte. Filozofia lui de guvernare se întemeia pe putere nu ca pe o chestiune de ambiţie personală, ci de obligaţie naţională; era vorba de primatul Casei Albe în

cadrul puterii executive şi al puterii executive în cadrul guvernării federale, conducerea Guvernului federal în cadrul Statelor Unite şi a Statelor Unite în cadrul comunităţii naţiunilor. Şi totuşi nu vorbea aproape niciodată despre „putere". Puterea nu era un scop în sine. Ea se afla acolo, la Casa Albă, pentru a fi utilizată, fără nici un fel de sentiment de vinovăţie sau lăcomie, ca un mijloc de a rezolva problemele. Nu se simţea nici înălţat, nici presat de putere. Îi plăcea preşedinţia şi se gîndea nu la puterea pe care i-o oferea aceasta, ci la oportunităţi, gîndindu-se nu la putere, ci la obligaţiile conferite de funcţie (Sorensen, 1965, p. 389).

Kennedy dorea să calce pe urmele lui Roosevelt şi Truman, susţinînd cauza justiţiei sociale şi menţinînd angajamentul de a ţine sub control comunismul. Acest lucru era posibil numai cu ajutorul unei preşedinţii puternice. Kennedy nu a adus nici un fel de transformare acesteia. Toată viaţa lui a fost consecvent în problema puterii prezidenţiale:

> În calitate de senator a sprijinit ideea de mai multă putere şi conducere pentru preşedinte în privinţa ajutorul extern, a comerţului, a dreptului de veto şi a disputelor de urgenţă naţională; de asemenea, s-a opus încercării de diminuare a puterii preşedintelui de a încheia tratate şi de a restrînge baza electorală. În calitate de scriitor şi istoric a lăudat preşedinţia independentă şi oamenii care i-au extins limitele şi prerogativele. În calitate de candidat şi-a lansat şi şi-a încheiat campania electorală cu discursuri concentrate pe ideea ca responsabilitatea prezidenţială să fie problema principală. Şi ca preşedinte, Kennedy a extins şi a exercitat puterile depline ale acestei funcţii, atît pe cele informale, cît şi pe cele formale.

Un exemplu în acest sens a fost primul lui ordin executiv, destinat să îmbunătăţească sistemul de distribuire a hranei pentru cei săraci. Eisenhower refuzase să dea un astfel de ordin, pentru că se temea că nu are autoritatea corespunzătoare şi decizia sa ar putea fi contestată. Dar Kennedy a mers pur şi simplu înainte şi a dat acest ordin, arătînd astfel că, la fel ca şi Roosevelt, va prefera să acţioneze în loc să se lase împiedicat de constrîngerile constituţionale şi legale.

Politica externă şi justiţia socială urmau să fie temele gemene ale preşedinţiei lui Kennedy. De la cuvîntarea inaugurală din 20 ianuarie 1961 pînă la cea pe care ar fi trebuit s-o rostească la Dallas, în ziua de 22 noiembrie 1963, cînd a fost asasinat, aceste teme s-au aflat în fruntea agendei de lucru a lui Kennedy. În 1961, acesta a spus lumii: „Să ştie toate ţările, indiferent dacă ne vor binele sau răul, că vom plăti orice preţ, vom purta orice povară, vom face faţă oricăror restrişti... pentru a asigura supravieţuirea libertăţii!" În noiembrie 1963, în timp ce se pregătea pentru alegerile din anul următor, dorea să-şi asigure electoratul că America este mai bine pregătită ca oricînd să facă faţă oricăror provocări militare sau economice cu care s-ar putea confrunta. În acelaşi timp, avertiza că „numai o Americă care va pune în practică ceea ce predică despre egalitatea drepturilor şi justiţia socială va fi respectată de cei ale căror opţiuni ne vor afecta viitorul". Numai o preşedinţie dispusă să se afirme, care apără America în străinătate şi susţine cauza egalităţii acasă putea îndeplini speranţele lui Kennedy legate de Noua Frontieră: o nouă misiune naţională pentru Statele Unite. În plus, la alegerile prezidenţiale din 1960, Kennedy promisese să combine energia şi dinamismul cu tinereţea şi farmecul personal, fiind devotat în toate modurile posibile ideii de preşedinţie activă.

În formarea noii sale Administraţii, Kennedy era hotărît să marcheze ruptura cu trecutul, alcătuind o echipă cu cele mai

strălucite creiere pe care le puteau oferi atunci Statele Unite. Dean Rusk avea să fie Secretar de Stat în timpul lui Kennedy şi al succesorului acestuia din noiembrie 1963, Lyndon Johnson. Rusk studiase politica la Universitatea Oxford şi era diplomat de carieră. În timpul celui de-al doilea război mondial, fusese implicat în acţiunile de spionaj din Birmania. După aceea, a lucrat la Departamentul de Stat şi a devenit expert în problemele Orientului Îndepărtat, jucînd un rol important în elaborarea acordurilor de armistiţiu cu Coreea. Prin convingerea că Statele Unite trebuie să fie ferm hotărîte în a se opune ameninţării comunismului din străinătate, promovînd în acelaşi timp egalitatea socială acasă, Rusk susţinea părerile lui Kennedy. O altă numire interesantă în funcţie de către Kennedy a fost aceea a lui Robert McNamara, care a fost adus la Departamentul Apărării să realizeze ceea ce reuşise să facă la Compania Ford Motor. McNamara a avut nevoie de toate calităţile sale de manager inovator pentru a face faţă problemelor de apărare cu care se confruntau Statele Unite la începutul anilor '60. Alte numiri au fost: Robert Kennedy în funcţia de procuror general, McGeorge Bundy ca Asistent Special pentru Afacerile de Securitate Naţională. Numirea lui Bundy arăta că preşedintele Kennedy avea intenţia să se folosească în mod deosebit de Consiliul de Securitate Naţională pentru a stabili politica naţională.

În echipa sa, Kennedy a adus atît intelectuali liberali precum Arthur Schlesinger şi J. K. Galbraith, cît şi manageri de carieră şi administratori de tipul lui Rusk şi McNamara. Atît de mulţi absolvenţi de la Harvard fuseseră numiţi în Administraţia Kennedy, încît circula o glumă conform căreia Facultatea se golise atunci cînd preşedintele şi-a alcătuit echipa. Acesta s-au bucurat de o largă aprobare şi popularitate, deşi au existat şi probleme în legătură cu anumite alegeri. În mare, au existat probleme generate de structurile şi procedurile tot mai complexe ale statului

de securitate națională, începute de Truman și extinse în timpul lui Eisenhower sub influența spaimei roșii. Așa cum a observat Harris Wofford:

> După ce Kennedy decidea asupra unei numiri, aceasta nu era anunțată pînă cînd FBI-ul nu elabora un raport asupra caracterului, loialității și pregătirii persoanei respective. Chiar și atunci cînd era vorba de o urgență, cercetarea completă pe teren dura cîteva săptămîni, în timpul cărora noul numit nu putea să-și preia funcția. Înainte de epoca lui Alger Hiss și Joe McCarthy, astfel de investigații ale oamenilor din ierarhie erau minime; în perioada de tranziție Truman–Eisenhower deveniseră deja o problemă, dar acum amenințau să devină cu adevărat un obstacol (Wofford, 1980, p. 74).

Problema numirilor și a tranziției de la o președinție la alta devenise atît de imposibil de urmărit încît în 1963 a fost adoptată o Lege prezidențială cu privire la tranziție cu scopul de a rezolva această problemă. În realitate însă, legea nu a făcut altceva decît să complice lucrurile și mai mult.

Pe cine alege un președinte pentru a lucra în Administrație și pe cine nu alege este o problemă importantă, dar adesea trecută cu vederea. Președintele își rezervă dreptul de a stabili politica în funcție de convingerile sale, dar un Cabinet organizat în spatele unei anumite linii de politică este important din punct de vedere psihologic și politic. În 1867, dezacordul dintre Andrew Johnson și Secretarul său de Stat a determinat discreditarea președintelui. Kennedy era decis să revină la modelul de activism prezidențial deschis, spre deosebire de „mîna ascunsă" a lui Eisenhower, și de aceea numirile în funcție din 1961 au fost deosebit de importante. În Rusk avea omul care simpatiza foarte mult cu

politica sa, dar care era gata să cedeze în fața președintelui în orice dispută. În McNamara a găsit un manager prin excelență, iar Kennedy aprecia în mod deosebit modul în care înțelegea acesta funcționarea unei organizații. McNamara a avut în permanență mai multă influență decît celălalt centru al puterii politice din domeniul apărării, șeful de Stat-Major Interarme. Prin McGeorge Bundy, Kennedy a numit un bărbat care, după părerea sa, era a doua persoană ca inteligență pe care o cunoștea. În Robert Kennedy avea un coleg deosebit de loial. Vicepreședintele Lyndon Johnson considera că John Kennedy prețuia sfatul fratelui său mult mai mult decît pe al oricui altcuiva. Deși vor exista împrejurări în care Bundy, Rusk și alte persoane influente din Administrația Kennedy vor fi în dezacord cu președintele (într-adevăr, uneori Kennedy avea să fie absolut singur în opțiunile sale politice), cercul de consilieri ai lui Kennedy era poate prea îngust, iar președintele le aprecia cam prea mult opiniile. Este posibil să fi fost inevitabil ca președintele Kennedy să aleagă persoanele ale căror abilități le admira cel mai mult și cu care îi plăcea să aibă o relație de muncă bună, dar acest factor a constituit o problemă permanentă a tuturor șefilor de stat. De exemplu, Warren Harding a adus la Casa Albă o mulțime de oameni bogați din domeniul afacerilor din convingerea că oamenii de afaceri știu cel mai bine cum să conducă o economie; și cu toate acestea, Administrația sa a fost implicată într-o serie de scandaluri financiare.

Tranziția de la o Administrație la alta i-a adus lui Kennedy o serie de probleme considerabile în ceea ce privește numirile în funcție. Strategii americani au identificat perioada de tranziție ca un moment deosebit de periculos de care Uniunea Sovietică ar fi putut încerca să profite. Ideea lor era că noul președinte care se instala la Casa Albă ar putea să fie lipsit de siguranța de sine necesară pentru a riposta unui gambit din partea Uniunii

Sovietice. Un astfel de gambit putea fi o lovitură împotriva Berlinului, dar putea fi şi un atac împotriva Statelor Unite. Oare noul preşedinte se va simţi suficient de sigur pe puterea sa pentru a lua măsurile corespunzătoare? În ciuda temerilor strategilor, avea să se întîmple aproape opusul: o precipitare a acţiunii americane împotriva blocului comunist. Localizarea precisă a acestui eveniment avea să fie Golful Porcilor de pe coasta Cubei.

În momentul preluării funcţiei, Kennedy a fost informat cu privire la amploarea eforturilor disimulate ale Administraţiei Eisenhower de a submina puterea lui Castro. În timpul campaniei electorale, Kennedy a sprijinit îndepărtarea lui Castro de la putere. După învestire, CIA i-a prezentat noului preşedinte SUA un plan de folosire a exilaţilor cubanezi ca o forţă cu ajutorul căreia să invadeze insula, în speranţa de a aprinde scînteia unei revolte populare împotriva a ceea ce era considerat a fi o dictatură comunistă. Planul i-a fost prezentat de Richard Bissell, directorul de Operaţiuni al Agenţiei. Kennedy a primit asigurări că acest plan va funcţiona. Avînd încredere în sfatul primit, fiind recent numit în această funcţie, angajat politic în îndepărtarea lui Castro, aflat încă în procesul de organizare a Administraţiei americane şi de stabilire a procedurilor sale de lucru, preşedintele a fost de acord cu CIA. Kennedy avea sentimentul că, deşi deţinea puterea prezidenţială de a-şi exercita dreptul de veto împotriva planului, nu avea autoritatea personală necesară pentru a contesta convingerile lui Bissel şi ale Agenţiei. Armata a sprijinit planul şi, în ciuda rezervelor exprimate de Departamentul de Stat, Kennedy a dat undă verde pentru punerea lui în practică. Preşedintele era probabil influenţat şi de un anume romantism. Debarcarea cubanezilor în patria lor pentru a-şi elibera conaţionalii de tirania comunismului ar fi fost o expresie practică a retoricii Noilor Frontiere susţinută de Kennedy. Detaliile precise ale planului de

invadare aveau să se dovedească însă romantice şi fără speranţă, în loc să fie abile, practice şi realiste. Debarcările din 17 aprilie 1961 nu au dus la o revoltă de masă. Golful Porcilor era locul perfect unde putea fi înfrîntă o armată, iar debarcările nu au fost însoţite de operaţiuni ofensive din partea forţelor anti-Castro deja existente în Cuba. Confruntat cu acest eşec, Kennedy a început să tergiverseze lucrurile. Ceea ce este şi mai important este că acesta a refuzat să permită Marinei Militare a Statelor Unite să intervină în luptă. În parte, Kennedy dorea să limiteze amploarea dezastrului care urma, dar dorea, de asemenea, să preîntîmpine o escaladare a incidentului. În plus, nu dorea să-şi depăşească puterile constituţionale, lăsînd impresia că poartă război împotriva unui stat suveran din emisfera vestică. Rezultatul a fost că majoritatea cubanezilor care erau împotriva lui Castro au fost luaţi prizonieri, iar Kennedy a fost umilit, pentru că în cele din urmă a fost silit să-şi asume răspunderea personală pentru ceea ce în multe cercuri era considerat un act de agresiune.

Evenimentele din Golful Porcilor au avut repercusiuni importante pentru Kennedy. Credibilitatea prezidenţială a acestuia a fost pusă sub semnul întrebării. Unii se întrebau dacă nu cumva Nixon avusese dreptate atunci cînd se întreba dacă un om atît de tînăr are experienţa necesară pentru a conduce naţiunea în mod eficient, ceea ce l-a obligat pe Kennedy să-şi demonstreze abilităţile de conducător. Pe termen lung, aceasta avea să se manifeste în politica externă autoritară a Administraţiei sale. Pe termen scurt, s-a concretizat în concedierea lui Allen Dulles, directorul CIA, şi a lui Richard Bissel. Kennedy era hotărît să preia din nou frîiele puterii unui organism a cărui influenţă crescuse continuu din 1947, pînă acolo încît unii credeau că reprezintă o lege în sine.

Kennedy nu era singurul care arunca vina pentru evenimentele din Golful Porcilor pe spionaj şi pe securitatea

națională. Norman Mailer, de pildă, a pus public problema dacă președintele Kennedy nu era victima unui grup de iluzii cu privire la Castro, la Cuba și la războiul rece, elaborate în mod deliberat de agențiile de informații:

> Ceea ce s-a întîmplat însă în Golful Porcilor rămîne un mister. Există mari dubii că s-ar putea afla vreodată cum s-au petrecut lucrurile cu adevărat sau care au fost forțele reale din spatele lor. Dar există un instrument de investigare pentru misterele politice. Este formula lui Lenin. „Cui?" Cui îi folosește?... Ei bine, cui? Kennedy și centrul liberal nu au cîștigat nici un fel de onoruri în urma a ceea ce s-a întîmplat în Golful Porcilor. Nici Castro în mod cert nu a cîștigat nici un avantaj, pentru că a fost silit în aceste momente să se dea cu totul pe mîna rușilor. Stînga din America, această Stîngă nouă a pacifiștilor, beatnicilor, a militanților negri și a studenților care știau că ceva nu era în ordine – această Stîngă în mod cert nu a avut nici ea nimic de cîștigat din evenimentele de pe Plaja Porcilor... Nu, cei care au avut realmente de cîștigat de pe urma evenimentelor din Golful Porcilor erau aceia care doreau să existe o amenințare comunistă serioasă pe o rază de 150 de kilometri de coasta Americii. Erau cei care au luat Partidul Comunist American și au încercat să exagereze pericolul reprezentat de acesta în așa măsură, încît țara ajunsese să poată fi redusă imediat la tăcere la simpla menționare a numelui său. Infiltraseră acest partid pînă și în ziarul *Saturday Evening Post*, făcînd aluzii la faptul că o mare parte din Partidul Comunist American era format acum din oameni de la FBI... Dacă nu mai erau comuniștii, FBI-ul ar fi fost solicitat să se ocupe de următoarea mare amenințare din viața Americii, Mafia. Și cum ar fi putut să facă acest

lucru, cum ar fi putut să investigheze Mafia fără să cerceteze Partidul Democrat şi Partidul Republican? Pentru că Partidul Democrat era sprijinit de Mafie şi, la fel, Partidul Republican. (Mailer, 1976, pp. 78–79).

Indiferent ce intenţii ar fi putut avea Kennedy cu privire la securitatea naţională şi la Mafie, atacul împotriva CIA însemna, de fapt, afirmarea puterii şi autorităţii lui personale în cadrul guvernării americane. Concedierea lui Dulles a trimis un semnal clar şi către celelalte segmente ale Guvernului în legătură cu modul cum trebuie să-l susţină în viitor pe preşedinte. Dorinţa lui Kennedy de a deţine un control personal mai mare a fóst exprimată de instrucţiunile date de acesta lui Robert Kennedy de a lua operaţiunile împotriva Cubei sub controlul său. Din 1961 încoace se poate spune că preşedintele Kennedy a urmat o politică de vendetă personală împotriva lui Castro. Faptul că era vorba de o politică foarte personală arată cît de mult l-au convins pe Kennedy evenimentele din Golful Porcilor să adopte o conducere mai fermă la preşedinţie. May şi Zellikow au notat şi alte efecte colaterale a ceea ce se întîmplase în Golful Porcilor asupra „modului de luare a deciziilor":

După aceea, Kennedy a recunoscut nu numai că ascultase prea puţin de propriii consilieri, dar şi că acordase prea puţin timp acestei probleme. Înainte de a-i oferi sprijinul public de care avea atît de mare nevoie, Eisenhower l-a supus unui test asemănător celor de la şcoală: „Domnule preşedinte, i s-a adresat Eisenhower, înainte de a aproba acest plan i-aţi adus pe toţi în faţa dumneavoastră pentru a dezbate problema în aşa fel încît să deţineţi toate argumentele pro şi contra, şi după aceea să luaţi decizia?" Kennedy a trebuit să mărturisească că nu făcuse acest lucru. Bundy, a cărui demisie a fost refuzată de Kennedy, l-a sfătuit şi el să fie mai deliberativ (May şi Zellikow, 1997, p. 28).

Astfel, după evenimentele din Golful Porcilor, puterea şi autoritatea lui Kennedy ca preşedinte au crescut, pentru că acesta a adoptat o poziţie mai fermă în guvernarea americană. Preşedintele şi-a dat seama că se bazase prea mult pe inteligenţa strălucită a consilierilor săi şi că va trebui de acum încolo să facă clar distincţia între aspiraţiile în politica externă, realităţile acesteia şi rezultatele lor probabile.

Dar, ca şi în timpul lui Eisenhower, şi în cel al lui Kennedy problemele prezidenţiale cu Congresul aveau să accentueze importanţa afacerilor externe. Congresul era controlat de o coaliţie conservatoare, alcătuită din senatori democraţi şi republicani, precum şi de membri ai Camerei Reprezentanţilor. Kennedy nu reuşea să determine Congresul să aprobe elementele-cheie ale programului său de politică internă: asigurările de sănătate pentru persoanele în vîrstă, crearea Departamentului pentru Afacerile Urbane şi creşterea ajutorului pentru educaţie, toate se loveau de incapacitatea lui Kennedy de a lucra cu Congresul în aşa măsură încît acesta a devenit reticent cînd era vorba să-i ceară preşedintelui să aprobe noua legislaţie. Astfel că, în timp ce şeful statului credea în principiul drepturilor civile, şi în timpul preşedinţiei sale a demonstrat că era dispus să-şi folosească autoritatea federală pentru a sprijini cauza în acelaşi fel în care o făcuse şi predecesorul său, se temea să introducă o nouă lege cu privire la drepturile civile. Iar cînd a făcut acest lucru, coaliţia conservatorilor din Sud din Congres s-a mobilizat pentru a bloca propunerea.

Casa Albă se putea bizui pe sprijinul legislativului numai în domeniul afacerilor externe. Într-adevăr, Congresul a votat, în general, sume de bani pentru apărare mai mari decît a cerut preşedintele. Senatul a refuzat să aprobe o scădere a impozitelor în 1963, dar era dispus să sprijine un program spaţial destinat să trimită un om pe Lună pentru a demonstra superioritatea

americană în fața rușilor. La fel, Congresul s-a opus deciziilor destinate să-i ajute pe muncitorii imigranți șomeri, dar a sprijinit crearea unui corp al păcii pentru a oferi voluntari în domeniul educațional și tehnic în vederea sprijinirii lumii a treia. Această măsură a găsit sprijin deoarece Congresul considera că sărăcia din America Latină, Asia și Africa va facilita răspîndirea comunismului. Prin înclinația sa personală și sub presiunea Congresului, președinția lui Kennedy era pe un făgaș în care succesele sau eșecurile aveau să se bazeze pe afacerile externe mai mult decît în cazul administrațiilor precedente.

În particular, relațiile Est-Vest aveau să fie în centrul atenției lui Kennedy. În iunie 1961, în urma evenimentelor petrecute în Golful Porcilor, Kennedy s-a întîlnit cu Hrușciov la Viena pentru a discuta problema Germaniei, mai ales problema spinoasă a Berlinului. Cei doi oameni de stat aveau o părere foarte proastă unul despre celălalt. În august 1961, la ordinele lui Hrușciov, autoritățile din Germania de Est au început să construiască o zonă de securitate, formată dintr-un zid, cîmpuri minate și sîrmă ghimpată pentru a opri fluxul continuu de germani care treceau din Berlinul de Est spre Occident, aspirînd către o viață nouă. Exodul reprezenta un element deloc plăcut pentru politica blocului comunist și un pericol la adresa stabilității regimului din Germania de Est. Zidul urma să aibă o lungime de aproximativ 150 km și o înălțime medie de 4 metri. El urma să pună capăt fluxului de refugiați. Încercările multor berlinezi care au mai continuat să fugă și după construirea zonei de securitate aveau să se sfîrșească tragic. Kennedy nu a reacționat foarte dur în fața acestei mișcări a lui Hrușciov, pentru că, realmente, era foarte puțin de făcut. Construirea zidului era o încălcare a drepturilor omului, dar nu exista nici o modalitate de a reacționa eficient la ridicarea acestuia, fără riscul unui război nuclear. În unele cercuri, Kennedy a fost criticat pentru lipsa lui de reacție față de ceea

ce se întîmpla în Germania. Episodul a folosit şi pentru a-i demonstra în continuare lui Kennedy slăbiciunea CIA, care nu reuşise să prevadă modul cum va rezolva blocul comunist problema fluxului de refugiaţi ce treceau în Berlinul de Vest.

Problema Berlinului a fost un test important pentru mandatul prezidenţial al lui Kennedy, dar cel mai mare test al credibilităţii Administraţiei a avut loc la mijlocul anului 1962, cînd guvernul sovietic şi cel cubanez au căzut de acord că instaleze rachete nucleare în Cuba. Golful Porcilor a furnizat dovezi ale ostilităţii americane faţă de regimul lui Castro. În multe privinţe această ostilitate s-a intensificat ca urmare a umilirii personale suferite de Kennedy după eşecul debarcărilor brigăzii de exilaţi cubanezi. Acţiunile secrete pentru subminarea lui Castro au continuat, şi Kremlinul nu putea exclude posibilitatea unui atac american direct împotriva insulei. Hruşciov dorea nu numai să continue dezvoltarea relaţiilor dintre blocul comunist şi cel mai nou membru al său, deoarece Castro se declarase marxist-leninist la 2 decembrie 1961, dar era conştient şi de faptul că rachetele din Cuba vor oferi o monedă importantă de negociere în cadrul tratativelor referitoare la Berlin sau la alte cîteva zeci de zone fierbinţi de pe glob. În Cuba urmau să fie staţionate rachete balistice cu rază medie de acţiune, precum şi rachete cu rază scurtă de acţiune pentru a fi folosite împotriva unei eventuale forţe de invazie. Aceste rachete aveau să fie puse sub comanda unor forţe sovietice staţionate pe insulă şi lansate tot de acestea.

La sfîrşitul lunii iulie 1962, CIA monitoriza o activitate de construcţie a sovieticilor pe insulă. Pentru creşterea forţelor convenţionale ale Cubei se adăugase şi un nou program de construcţii militare. La 29 august, recunoaşterea aeriană a identificat construirea unor amplasamente de rachete sol-aer. Problema era ce îşi propuneau să protejeze? La 4 septembrie,

Kremlinul şi Casa Albă au efectuat un schimb de mesaje în care Kennedy avertiza Uniunea Sovietică în legătură cu desfăşurarea unui potenţial militar ofensiv în Cuba, iar Hruşciov promitea să nu provoace nici un incident decît după alegerile pentru Congres de la mijlocul mandatului, care urmau să aibă loc în noiembrie. Era o recunoaştere tacită a realităţilor politice ale puterii prezidenţiale. Politica externă era o zonă-cheie a politicii SUA, iar de modul în care se rezolva o anumită criză depindea aprobarea venită din partea poporului, şi, în noiembrie, ocuparea locurilor din Congres. Iar de acestea depindea nivelul de putere şi autoritate al preşedintelui. Cu perspectiva alegerilor în minte, adoptarea unei linii dure faţă de Uniunea Sovietică în orice criză devenea un imperativ politic pentru orice preşedinte.

La 14 octombrie, Statele Unite au aflat sigur ce anume urmau să protejeze rachetele sol-aer identificate în august. O altă recunoaştere aeriană cu avioane U-2 a dezvăluit amplasamentul zonelor de lansare pentru rachetele balistice cu rază medie de acţiune. Reacţia lui Kennedy a fost interesantă. A format un grup special, care să-l consilieze şi să discute problemele: Comitetul Executiv al Consiliului de Securitate Naţională (Ex-Com). După deliberări îndelungate, preşedintelui i-au fost prezentate trei opţiuni, de la negocierile secrete la un atac imediat şi la o eventuală invazie. Kennedy a preferat o soluţie de mijloc: o blocadă navală împotriva Cubei. Aceasta ar fi trimis un mesaj clar Uniunii Sovietice, că Statele Unite nu aveau de gînd să lase Cuba să devină o bază pentru armele ofensive îndreptate împotriva Statelor Unite. Aşadar, erau departe de nişte discuţii private şi de posibilitatea unei soluţii de compromis, dar nici nu exista garanţia că va duce la un schimb nuclear imediat, ceea ce ar fi putut să se întîmple în cazul unei opţiuni atac aerian/invazie. Abia pe 22 octombrie Kennedy a făcut

public ceea ce se petrecea în Cuba şi reacţia pe care urmau s-o aibă Statele Unite. Congresul a fost informat, iar după aceea preşedintele s-a adresat direct poporului american, prin intermediul televiziunii, în legătură cu această situaţie gravă.

Decizia lui Kennedy de a se adresa poporului american ne intrigă. Faptul că preşedintele se adresa unei ţări întregi prin intermediul televiziunii şi al radioului transforma ceea ce era deja o situaţie dificilă într-o criză majoră. Blocada navală ar fi putut fi aplicată prin trimiterea unor mesaje corespunzătoare la Moscova, dar fără a fi informat şi poporul american. Unele persoane din Administraţie, precum Bundy, au apărat mişcarea ca fiind corectă şi potrivită. Într-o democraţie, poporul trebuie să ştie că există o asemenea ameninţare serioasă la adresa ţării, iar din cauza presei deosebit de active ar fi existat riscul ca la cunoştinţa poporului să ajungă o versiune deformată a faptelor. În plus, pentru ca populaţia să aibă timp să facă pregătirile civile necesare pentru război, ea trebuia să fie informată. Totuşi, aceste explicaţii au fost contestate de unii istorici, precum Stone şi Russell, care au argumentat că decizia de a vorbi în public era legată mai mult de încercarea lui JFK de a-şi consolida autoritatea şi imaginea sa prezidenţială decît de dorinţa unei guvernări sincere. Evenimentele din Golful Porcilor ştirbiseră reputaţia lui Kennedy ca om al acţiunii ferme şi decise, iar problema Berlinului îi dăunase şi mai mult. Noua criză din Cuba îi permitea preşedintelui SUA să-şi recupereze autoritatea pierdută. Unii istorici au mers chiar mai departe şi au afirmat că John Kennedy a escaladat în mod deliberat criza pentru a-şi consolida imaginea de preşedinte. Unul dintre istorici, T. G. Paterson, a afirmat:

> Criza rachetelor din Cuba i-a oferit ocazia preşedintelui SUA de a-şi exercita calităţile manageriale şi de a afirma puterea şefului de stat. Ceea ce este încă şi mai sugestiv

în legătură cu reacţia lui Kennedy la gestul nesăbuit al sovieticilor de a instala rachete în Cuba este că nu a recurs la diplomaţie, optînd pentru discursul televizat în locul unei abordări directe a Moscovei, pentru a-l informa pe Hruşciov că prezenţa lui inoportună în zona Caraibelor nu va fi tolerată. Kennedy practica o diplomaţie mai degrabă publică decît privată, şi în felul acesta a mărit considerabil şansele de declanşarea a unui război (Paterson, 1988, p. 203).

Acuzaţia lui Paterson este devastatoare; oare un preşedinte putea să riste în mod deliberat anihilarea ţării lui şi, eventual, stingerea vieţii pe planetă numai de dragul ratingurilor din sondajele de opinie şi a posibilităţii obţinerii cîtorva voturi în plus pentru democraţi la alegerile de la mijlocul mandatului? Indiferent cît de demonizat a fost Kennedy de unii istorici recenţi, este greu de crezut că ar fi putut alege în mod conştient un astfel de curs de acţiune numai de dragul consolidării imaginii lui publice ca om de acţiune hotărît.

Poate că merită să ne punem anumite întrebări cu privire la stresul la care era supus Kennedy în timpul crizei rachetelor şi dacă aceasta ne-ar putea oferi anumite informaţii cu privire la comportamentul său. Aproape toate studiile referitoare la criza rachetelor din Cuba abordează subiectul din perspectiva faptului că a fost un moment interesant al istoriei internaţionale şi mai puţin ca pe o serie de drame implicîndu-l pe Kennedy, Hruşciov şi Castro. Cele mai multe dintre biografiile lui Kennedy văd criza rachetelor ca o dovadă a calităţilor de om de stat ale lui Kennedy, şi astfel, ca preşedinte. Imaginea crizei rachetelor este deformată în funcţie de abordare. Aceasta înseamnă că anumite întrebări la care nu putem răspunde, dar care sînt

importante, nu au fost încă formulate. De exemplu, dat fiind faptul că preşedintele Kennedy, ca un bărbat ce a comis numeroase adultere, era în permanenţă confruntat cu ameninţarea de a fi expus în public şi criticat, la ce alte tensiuni ar mai fi putut face faţă? Relaţiile lui cu Mafia, care reprezentau un alt pericol pentru imaginea Preşedinţiei, stăruiau în mintea acestuia în timpul crizei? Oare în octombrie 1962 pe Kennedy nu-l chinuiau alte gînduri legate de evenimentele de la Golful Porcilor, de acuzaţiile referitoare la conduita necuviincioasă şi la trădare, mai degrabă decît calculul rece al victoriei în criza rachetelor, care ar fi şters din memorie problemele precedente? Kennedy era cît se poate de uman prin fragilitatea şi defectele lui, dar relatările occidentale standard referitoare la criza rachetelor nu au admis niciodată că astfel de chestiuni ar fi putut avea o influenţă asupra acestei poveşti a victoriei americane. Preşedinţii sînt, la urma urmelor, oameni, pe lîngă faptul că sînt titularii acestei funcţii, iar acţiunile lor nu se învîrt în jurul concepţiei despre Preşedinţie, separat de celelalte probleme personale.

După ce a ridicat miza prin cuvîntarea sa publică din 22 octombrie, Kennedy a încercat să facă tot ceea ce se putea pentru a asigura o rezolvare paşnică a crizei. Au fost deschise canalele diplomatice către Uniunea Sovietică. La 24 octombrie, cinci vase ruseşti cu destinaţia Cuba s-au oprit, neîncercînd să forţeze blocada. În timpul negocierilor secrete, Hruşciov a cerut înlăturarea rachetelor americane Jupiter din Turcia. Şi din nou, consilierii lui Kennedy din Ex-Com au ajuns să-l sfătuiască pe Kennedy să atace Cuba cu tot ceea ce ar fi însemnat aceasta pentru lupta nucleară dintre Uniunea Sovietică şi America. Dar în tot acest timp, Kennedy a rămas devotat căii paşnice şi a fost în permanenţă stăpîn pe situaţie. Ceea ce se întîmplase în Golful Porcilor fusese o lecţie importantă pentru preşedinte, căruia i se arătase cînd trebuie şi cînd nu trebuie să-i asculte pe consilierii săi. Aşa cum afirmau May şi Zellikow:

> Ziua de 27 octombrie s-ar putea să fi fost cea mai fericită din viaţa publică a lui John F. Kennedy. Nouă ni se pare că este mai deschis la posibilităţile şi consecinţele oricărei evoluţii noi decît oricine altcineva. A rămas calm, lucid şi în permanenţă cu un pas sau cu mai mulţi paşi înaintea sfătuitorilor săi. Este singurul din încăpere decis să nu facă război pentru rachetele vechi din Turcia. Dar înţelege perfect şi încearcă să facă faţă consecinţelor situaţiei în care va părea că i-a vîndut pe turci (May şi Zellikow, 1997, pp. 691–692).

Dar asta este exact ceea ce s-a hotărît să facă: să-i vîndă pe turci. La 28 octombrie, Hruşciov a fost de acord să retragă rachetele ruseşti din Cuba pe baza înţelegerii cu Kennedy ca acesta să le retragă pe cele americane din Turcia. Înţelegerea nu a fost făcut publică în Statele Unite, iar rachetele Jupiter au fost retrase în linişte, spre deosebire de retragerea foarte spectaculoasă a celor din Cuba.

Kennedy a înregistrat o victorie aparentă pentru Statele Unite prin modul în care a rezolvat criza rachetelor din Cuba. Poporul l-a văzut înfruntînd Uniunea Sovietică, care aparent fusese silită să se retragă umilită. Cu toate acestea, aparenţele ascund adesea realităţi mult mai profunde. Ambele părţi au avut de cîştigat ca rezultat al crizei. Rachetele au fost retrase atît din Cuba, cît şi din Turcia, şi episodul acesta a avut drept urmare mai multe îmbunătăţiri în relaţiile Est-Vest. A fost stabilită o linie telefonică directă între Washington şi Moscova, pentru ca în viitor astfel de crize să poată fi rezolvate mai uşor de la lider la lider. Episodul a demonstrat şi care este pericolul armelor nucleare, iar în 1963 Uniunea Sovietică şi Statele Unite aveau să încheie un tratat de interzicere a testării rachetelor nucleare. Acesta a fost un pas simbolic pe calea reducerii tensiunilor din cadrul

războiului rece şi unii oameni au făcut speculaţii în sensul că dacă Kennedy ar fi avut ocazia să candideze pentru un al doilea mandat ar fi pus capăt războiului rece. Într-adevăr, poate că John Kennedy se gîndea să-şi încheie cel de-al doilea mandat în acelaşi fel în care Eisenhower sperase să şi-l încheie pe al său.

Dacă criza rachetelor din Cuba a avut consecinţe serioase pentru relaţiile Est-Vest, ea a oferit şi serie de învăţăminte preţioase în ceea ce priveşte evoluţia Preşedinţiei. Ceea ce era deosebit de izbitor era faptul că preşedintele Kennedy putea să pretindă că obţinuse o victorie în octombrie 1962 datorită naturii înţelegerii pe care o încheiase cu Hruşciov. Poate că pur şi simplu Kennedy era mai inteligent decît Hruşciov în definirea lucrurilor cu care era dispus să fie de acord, dar mai există şi o altă posibilitate. Hruşciov promisese încă înainte de începerea crizei că nu va face nimic pentru a tulbura relaţiile Est-Vest înainte de alegerile pentru Congres de la mijlocul mandatului. Dîndu-şi seama că din diverse motive (unele legate de politica internă) Kennedy trebuia să adopte o linie dură în problema cubaneză, o dată ce aceasta a fost ridicată Hruşciov era dispus să accepte termenii care reflectau realităţile cu care se confruntau ambii lideri. Discursul lui Kennedy în faţa naţiunii le amintea ruşilor de problemele puterii şi autorităţii cu care se confruntă un preşedinte al Statelor Unite. Pentru Hruşciov, care era conducătorul unui stat cu un singur partid şi cu o presă manipulată, aparenţele înţelegerii realizate în legătură cu rachetele din Cuba contau mult mai puţin decît pentru Kennedy, care trebuia să facă faţă tuturor complicaţiilor sistemului democratic. La rîndul său, în schimbul unor concesiuni substanţiale în legătură cu Turcia şi a angajamentului de a nu invada Cuba, Hruşciov era dispus să lase în seama lui Kennedy cosmetizarea acordului. În fond, ambii

lideri recunoşteau realităţile politice ale preşedinţiei şi acţionau în căutarea unei modalităţi de a ieşi dintr-o criză potenţial devastatoare.

Problema Cubei comuniste era una dintre principalele probleme moştenite de Administraţia Kennedy de la predecesorul ei. O problemă dificilă similară pentru ambii preşedinţi se referea la ceea ce trebuia făcut în legătură cu răspîndirea comunismului în Asia de Sud-Est. În urma Acordului de la Geneva din 1956, situaţia din Vietnam şi din Laos continua să se deterioreze. În Laos avea loc un război între Armata Regală şi gherilele comuniste Pathet Lao. Kennedy fusese avertizat atît de Eisenhower, cît şi de preşedintele Şefilor de Stat-Major că s-ar putea ca intervenţia directă să fie singura modalitate de a împiedica victoria comunistă în zonă. Kennedy a preferat o politică alternativă: acţiuni secrete pentru a sprijini Armata Regală, combinate cu negocieri pentru a crea un stat Laos neutru, în care diversele facţiuni să împartă puterea între ele. În 1961 au început la Geneva negocierile care au condus la un acord în anul următor pe baza principiilor neutralităţii şi a exercitării puterii colective. Cu toate acestea, atît Statele Unite, cît şi Uniunea Sovietică au continuat să acorde ajutor în secret aliaţilor acestora.

Acţiunile secrete din Laos şi Cuba au reprezentat o continuare directă a politicii din timpul lui Eisenhower. Războiul era purtat în secret şi posibilele implicaţii erau ascunse poporului american. Acelaşi lucru avea să se întîmple şi cu Vietnamul. După ce ţara fusese divizată în 1954, conducerea Sudului a fost încredinţată premierului Ngo Dinh Diem. Diem fusese ales în 1955, dar după aceea sprijinul de care s-a bucurat a scăzut rapid. Diem era catolic, la fel ca şi Kennedy, şi religia le crea probleme ambilor şefi de stat. În timp ce Kennedy a reuşit să le depăşească şi să cîştige preşedinţia în 1960, pentru Diem era tot mai greu să fie liderul unei ţări preponderent budiste. În 1960,

Diem se confrunta cu o revoltă împotriva guvernării lui, pe care, în parte, o provocase chiar el prin politicile destinate să-i consolideze puterea. În timp ce alegerile în vederea reunificării Vietnamului, promise de acordurile din 1954 de la Geneva, deveneau tot mai puţin probabile, conducerea comunistă din Vietnamul de Nord a început să intensifice ajutorul acordat forţelor din Sud care îl combăteau pe Diem. În 1961, Kennedy era alarmat de deteriorarea situaţiei din Vietnamul de Sud. După cum susţine McNamara, omul pe care Kennedy îl adusese să reformeze Departamentul Apărării, preşedintele era motivat în parte şi de un zel de misionar şi era preocupat în 1961 de ştirbirea reputaţiei sale de anticomunist convins. În Vietnam, Kennedy putea începe să recîştige terenul pierdut. Opiniile lui Kennedy despre Vietnam includeau, după părerea lui McNamara, convingerea că prăbuşirea acestuia va fi o lovitură majoră în cadrul politicii de ţinere sub control, iar implicarea americană trebuie să fie limitată în mod distinct. Acest lucru era şi interesant, şi important. Identificarea pe care o opera Kennedy între Vietnam şi politica de ţinere a comunismului sub control dezvăluie modul în care fusese extinsă aceasta în timpul lui John Foster Dulles, Secretarul de Stat al lui Eisenhower în Asia şi în Orientul Mijlociu. Dar speranţa lui Kennedy că această politică va fi menţinută ca o contribuţie limitată din partea Americii arăta, de asemenea, că Statele Unite erau presate să-şi menţină angajamentele internaţionale pe care şi le asumaseră în timpul Administraţiei Eisenhower.

În mai 1961, Kennedy a afirmat că se va lua atitudine faţa de comunismul din Vietnam. Memorandumul nr. 52 cu privire la Acţiunile de Securitate Naţională, datat 11 mai, declara că obiectivul Americii în Vietnam trebuie să fie „prevenirea dominaţiei comuniste", „crearea, în această ţară, a unei societăţi

viabile şi tot mai democratice, precum şi iniţierea pe bază accelerată a unei serii de acţiuni de sprijin reciproc cu caracter militar, politic, economic, psihologic şi secret pentru atingerea acestui obiectiv". CIA urma să se angajeze într-un război secret împotriva duşmanilor regimului Diem, care era considerat drept piatra de temelie a unei politici americane de succes în Vietnam. Numărul consilierilor americani din Vietnam va creşte continuu pentru a ajuta forţele militate ale Republicii să-şi demonstreze adevărata valoare. La sfîrşitul anului 1961, în Vietnam erau 3200 de consilieri: în momentul morţii lui Kennedy erau 16 000, în clară contradicţie cu limitele stabilite prin acordurile de la Geneva. Aceştia nu trebuia să fie angajaţi direct în lupta militară, pentru că aceasta ar fi dus la întrebări neplăcute, dacă preşedintele Kennedy avea sau nu puterea necesară pentru a-i angaja. Era oare aceasta o altă „acţiune politică", precum cea din Coreea, în care Casa Albă se putea baza pe anumite precedente destul de dubioase pentru a-şi justifica operaţiunile militare? Va sprijini Congresul folosirea consilierilor într-un rol atît de important şi adesea periculos? Numărul crescînd de consilieri era esenţial dacă se dorea evitarea înfrîngerii. În 1961, generalul Maxwell Taylor a fost trimis în Vietnam ca să evalueze situaţia. Taylor a constatat că sud-vietnamezii aveau nevoie de mai mult ajutor pentru a face faţă infiltraţiilor din Nord. Din 1961 pînă în 1963 s-au acordat 400 de milioane de dolari pentru sprijinirea efortului de război vietnamez. Însă acest ajutor s-a dovedit a fi insuficient, şi în timpul Administraţiei Kennedy corupţia şi incompetenţa regimului Diem au fost identificate ca fiind o parte majoră a problemei. Diem a refuzat să-şi schimbe regimul în aşa fel încît acesta să devină unul mai popular. De exemplu, în 1963 şi-a manifestat ostilitatea faţă de credinţa budistă, punînd să fie arestaţi mii de budişti şi interzicînd arborarea steagului acestora.

În ultimul trimestru al anului 1963, Kennedy a început să bată în retragere în problema Vietnamului. Părea decis să evite angajarea altor trupe în Vietnam şi era dispus să reducă numărul de consilieri pentru a-i lăsa pe vietnamezi să se descurce singuri. Simţea cumva că Vietnamul poate afecta în mod neplăcut preşedinţia lui? La stabilirea noului curs pentru prezenţa Statelor Unite în Vietnam a contribuit şi faptul că la 1 noiembrie Diem a fost înlăturat de la putere şi ucis în timpul unei lovituri de stat avînd sprijin american. Noua conducere a Vietnamului de Sud oferea perspectiva unei schimbări a destinului pentru partea anticomunistă în desfăşurarea războiului civil. Politica pe care părea s-o promoveze Kennedy era similară cu cea folosită în Laos: neutralizare şi evitarea escaladării. Kennedy nu avea de gînd să lase Vietnamul de Sud să cadă în mîinile comunismului şi nici să angajeze Statele Unite în cîştigarea unei victorii de tip militar acolo. Kennedy îşi dădea seama că, în condiţiile războiului rece, nu se putea vorbi despre o victorie militară. Menţinînd statu-quo-ul în Vietnam şi lucrînd împreună cu Hruşciov pentru a pune capăt războiului rece, avea singura şansă realistă de pace pentru Asia de Sud-Est sau pentru orice altă parte a lumii. Din păcate, Kennedy nu a avut posibilitatea să aplice pînă la capăt această politică, deoarece a fost asasinat la Dallas, la 22 noiembrie.

Dallasul a fost, fără îndoială, un moment de cotitură în istoria Preşedinţiei. Asasinarea înălţa, dar, în acelaşi timp, submina Preşedinţia americană. Martiriul lui Kennedy, al patrulea preşedinte american care murea ucis de mîna unui asasin, ridica instituţia pe noi culmi. Un om curajos, pe care unii îl vedeau drept întruchiparea speranţelor unei noi generaţii, fusese înlăturat din slujba ţării lui. Dar existau şi alte efecte, mai insidioase. În relatările convenţionale despre istoria Preşedinţiei, Kennedy

îşi exercita puterile în mod liber. El a continuat să consolideze puterea Preşedinţiei în timp ce pregătea războiul din Vietnam. Acţiunile secrete împotriva Cubei, încercările de a-l ucide pe Castro, escaladarea crizei rachetelor din Cuba, abuzul de funcţie pentru a-şi ascunde comportamentul nepotrivit, complicitatea la asasinarea liderului unei puteri prietene aduc acuzaţii importante împotriva preşedinţiei lui Kennedy. Şi totuşi, după învăţămintele trase din lecţia crizei rachetelor din Cuba, se pare că preşedintele Kennedy a devenit mai precaut, s-a străduit să diminueze tensiunile războiului rece şi să găsească o cale de ieşire din problema vietnameză. Am putea presupune că mijloacele teribile cu care s-a luptat în timpul crizei rachetelor din Cuba au produs o schimbare în acesta: Noua Frontieră lăsa loc precauţiei. Chiar dacă adoptăm o atitudine mai puţin blîndă faţă de Kennedy, dat fiind spaţiul de manevră politică restrîns din cauza alegerilor care se profilau la orizont, este foarte probabil ca politica lui să fi devenit mai puţin agresivă şi mai liniştitoare pentru publicul american. Acesta este fără îndoială unul din aspectele discursului pe care l-ar fi rostit la Dallas, la 22 noiembrie, dacă ar mai fi trăit. Mesajul lui ar fi fost acela că deficienţele sistemului militar american, care se dezvoltase în timpul lui Eisenhower, fuseseră acum îndreptate şi obiectivele politicii externe ale Americii pot fi reconsiderate acum în interesul îmbunătăţirii relaţiilor Est-Vest. Aşadar, cititorul istoriei Americii are două imagini ale lui Kennedy: pe de o parte, pe cea a preşedintelui imperial care îşi amplifică importanţa funcţiei, iar pe de altă parte un Kennedy reformat, care încearcă să reducă tensiunile din cadrul războiului rece.

Această a doua imagine a unui Kennedy reformat a fost sugerată ca motiv pentru complotul care, după părerea unora, a dus la asasinarea acestuia. Din 1963, s-a pus mereu întrebarea

dacă Lee Harvey Oswald a fost singurul asasin răspunzător de uciderea lui Kennedy. Există dovezi puternice care arată că Oswald nu a acționat de unul singur, ci că a fost „tipul cel rău" într-o conspirație bine planificată. Conspirația a ascuns faptele după asasinarea lui Kennedy și, așa cum vor spune unii, continuă să ascundă adevărul pînă în ziua de astăzi. În anii '60 au apărut o serie de cărți în care se afirmă că adevărata poveste a asasinării lui Kennedy nu a fost spusă, iar în deceniile următoare volumul literaturii despre asasinarea lui Kennedy a continuat să crească. În 1991, s-a avansat cel mai convingător dosar pe această temă, în care se afirmă că John F. Kennedy a fost victima unei conspirații. Filmul lui Oliver Stone din 1991, *JFK*, nu numai că a investigat identitatea sau identitățile asasinului, dar a pus întrebări și cu privire la motivele conspiratorilor de a-l ucide pe Kennedy. Au fost sugerate diverse posibilități, de la răzbunarea cubanezilor anti-Castro disperați de schimbarea de curs din politica americană, la o lovitură din partea unor elemente din comunitatea spionajului îngrijorate de încercările lui Kennedy de a prelua conducerea CIA, pînă la o lovitură de stat organizată de ofițeri superiori ai armatei, îngrijorați de dorința președintelui de destindere și de retragere din Vietnam. În film, Stone a îndrăznit să-l acuze chiar și pe Lyndon Johnson că ar fi participat la asasinarea lui Kennedy, și în schimbarea politicii de retragere din Vietnam realizată de Johnson regizorul vede scopul principal al complotului.

Părerile lui Stone și ale altora ca el nu ar trebui să ne surprindă și nici să fie considerate lipsite de importanță. Întotdeauna vor exista mai multe opinii cu privire la un eveniment atît de traumatizant ca asasinarea lui Kennedy. Dar, ceea ce este remarcabil și semnificativ, este ideea conform căreia Kennedy a fost ucis de o conspirație care a ascuns poporului american

adevărul de atunci şi pînă acum. Şi nu este o părere împărtăşită numai de o mînă de excentrici, ci, în anii '90, ea a fost îmbrăţişată de majoritatea americanilor de rînd. Ideea că John Kennedy a fost victima unei conspiraţii care a implicat elemente ale complexului industrial politico-militar este foarte importantă, însă a fost adesea trecută cu vederea. Dar, în ceea ce-l priveşte pe cel care studiază istoria Preşedinţiei, nu contează cine l-a ucis pe Kennedy şi de ce. Ceea ce e important este că, dacă majoritatea poporului american crede că John Kennedy a fost asasinat de elemente din Guvernul Statelor Unite sau protejate de acestea, înseamnă că s-a creat o problemă de încredere şi de legitimitate. Atunci cînd emisia unei companii de televiziune din San Diego este asaltată de telespectatori care condamnă complotul CIA, pe care îl consideră vinovat de transmiterea cu întîrziere a unui program despre Conspiraţia Kennedy, atunci există o problemă reală. Aşa cum a spus Noam Chomsky:

> ... asasinatul este înfăţişat fie ca o încheiere a unei perioade anterioare de inocenţă (cel puţin de legitimitate politică), fie ca o abandonare a planurilor lui JFK de a ne conduce spre acea condiţie, într-o abatere radicală de la norma istorică. În cadrul fiecăreia din interpretări, legitimitatea autorităţii s-a pierdut într-o manieră fundamentală prin asasinat şi nu va mai fi recîştigată niciodată (Chomsky, 1993, p. 64).

Dacă preşedintele poate fi ucis de alte elemente din cadrul Guvernului şi această crimă poate rămîne nepedepsită, atunci care este natura democraţiei americane? Asasinarea lui Kennedy a reprezentat un avertisment brutal şi convingător pentru succesorii

lui la Casa Albă de a nu aduce atingere intereselor complexului industrial politico-militar? Uciderea lui Kennedy a demonstrat ceea ce reprezintă, de fapt, o președinție captivă. În filmul lui Stone, *JFK*, personajul principal, procurorul Jim Garrison, rezumă perfect situația: „Am devenit cu toții niște Hamleți în țara noastră, copii ai unui tată-lider ucis, ai cărui ucigași sînt în continuare în posesia tronului". Întrebările care se ridică din noiembrie 1963 încoace derivă toate din posibilitatea ca președintele Kennedy să fi fost ucis în urma unei conspirații. Temerile ar putea fi cu totul neîntemeiate, pentru că era posibil ca Oswald Lee să fi fost un pușcaș singuratic, așa cum a arătat Raportul Comisiei Warren asupra asasinatului. Poate chiar în momentul morții sale, John F. Kennedy a contribuit la crearea unei alte imagini iluzorii dintre cele care i-au ascuns părți importante ale vieții. În cazul președinției, aparențele sînt adesea mai importante decît realitatea, iar în anii '60 un număr crescînd de americani au simțit că au anumite motive să nu aibă încredere în propriile lor guverne în legătură cu acest episod-cheie. Efectele asasinării lui Kennedy și posibilitatea unei conspirații sînt incredibil de greu de judecat și foarte nebuloase. Deși președintele este un fel de personificare a guvernării federale, numărul tot mai mare de oameni care ajung să creadă în teoriile conspirației și în natura răuvoitoare a unor elemente din cadrul guvernării americane nu și-a concentrat decît rareori suspiciunile asupra președinției sau a titularilor ei. Dar creșterea neîncrederii are în mod inevitabil anumite efecte colaterale asupra percepției Președinției. În timpul succesorilor lui Kennedy, această neîncredere avea să sporească și să scape de sub control.

Asasinarea lui Kennedy a generat un anumit sentiment de nesiguranță: mai tîrziu, scandalul Watergate avea să dovedească faptul că acest sentiment era justificat. În unele

privinţe, suspiciunea care plutea deasupra asasinării lui Kennedy a fost mai importantă decît dovezile referitoare la infracţiunile comise în cazul scandalului Watergate. Watergate avea să arate că un anumit preşedinte a depăşit limitele: asasinarea lui Kennedy arăta că întregul corp politic al Statelor Unite poate fi putred pînă a ajunge la crimă. Cinismul, apatia alegătorilor şi disponibilitatea publicului de a crede că guvernul SUA este capabil aproape de orice fac parte din urmările evenimentelor de la Dallas, din 1963. Urmările împuşcării lui John F. Kennedy aveau să se vadă de-a lungul următoarelor trei decenii şi după aceea. În aprilie 1995, clădirea Alfred P. Murrah din Oklahoma City a fost aruncată în aer de o maşină cu bombă plasată de un membru al unei organizaţii, care credea că preşedintele SUA se pregătea să predea conducerea ţării Naţiunilor Unite. Neîncrederea dintre guvernatori şi guvernaţi a fost una din premisele care au dus la moartea a 168 de civili nevinovaţi. O dată cu moartea lui Kennedy din 1963, speranţa şi încrederea în viitorul omenirii s-au transformat încet în cinism şi credulitate.

Reanalizarea asasinării lui Kennedy în ani '60 şi '70 nu a făcut decît să alimenteze suspiciunile. O importanţă specială a avut-o Comitetul Select al Statelor Unite pentru Studierea Operaţiunilor Guvernamentale în privinţa activităţilor de informaţii, ale cărui investigaţii din 1975 şi 1976 au dezvăluit legăturile dintre familia Kennedy, CIA şi Mafia, într-o încercare comună de a-l elimina pe Castro. Comitetul a aflat că toate comploturile dintre CIA şi Mafie nu au fost raportate de către CIA, FBI sau Robert Kennedy Comisiei Warren. Raportul Comitetului a ajutat la asigurarea imboldului necesar pentru înfiinţarea Comitetul Select de Interne pentru Asasinate în 1976, pentru a se investiga

asasinarea lui John şi a lui Robert Kennedy, precum şi a lui Martin Luther King. Înfiinţarea Comitetului este un indicator dramatic al nivelului de teamă, de nelinişte a poporului în legătură cu această problemă. La 22 iulie 1979, Comitetul şi-a prezentat raportul, în care se constata că John F. Kennedy fusese probabil victima unei conspiraţii. Faptul că presupuşii conspiratori nu fuseseră identificaţi şi aduşi în faţa tribunalului a exacerbat şi mai mult neîncrederea publică. Atunci cînd Congresul Statelor Unite a constatat că preşedintele a fost probabil ucis în urma unui complot, dar nici el nu au putut ajunge la adevăr, nu era iraţional ca populaţia SUA să fie îngrijorată.

Reacţiile publice faţă de filmul *JFK* din 1991 au făcut ca aceste îngrijorări să ajungă la niveluri şi mai înalte şi au determinat Congresul să adopte, în octombrie 1992, Legea colectării documentelor referitoare la asasinarea preşedintelui John F. Kennedy, în ciuda opoziţiei Administraţiei George Bush. Legea implică numirea unui Consiliu de Analiză a Înregistrărilor Asasinatului, care va examina dacă Guvernul şi alte agenţii trebuie să dea publicităţii anumite înregistrări cu mărturii referitoare la asasinat. Consiliul de Analiză şi-a început activitatea în 1993 şi şi-a încheiat-o, aşa cum se cerea în lege, în septembrie 1998. Au fost publicate mii de pagini de informaţii suplimentare în încercarea de a asigura opinia publică că guvernul SUA nu era implicat într-o conspiraţie secretă majoră pentru uciderea liderului naţiunii. Însă lipsa de atenţie acordată de presă activităţii Consiliului şi faptul că cei mai mulţi oameni au nesocotit raportul ca neaducînd nimic nou nu au făcut decît să crească suspiciunile celor mai mulţi dintre oameni. În plus, raportul final al Consiliului, în care se spunea că „anumite înregistrări critice s-ar putea să nu fi fost făcute publice" şi că nu s-a reuşit să se localizeze „tot ceea ce era acolo" a mai adăugat alte suspiciuni. Atît de mare este

prăpastia de neîncredere care s-a deschis începînd din 1963, o dată cu asasinarea preşedintelui SUA, încît un segment important al poporului american pur şi simplu refuză să creadă în Guvern, în ciuda încercărilor acestuia de a recîştiga încrederea populaţiei în această chestiune. Momentul Dallas a fost un punct de cotitură semnificativ în istoria Statelor Unite şi a Preşedinţiei americane; importanţa lui va fi confirmată pe deplin în timpul mandatului lui Johnson.

5

LYNDON JOHNSON

Zenitul puterii prezidențiale

În prezent, sîntem evident martorii unei încercări flagrante din partea dictaturii comuniste de la Hanoi de a răsturna, cu ajutorul agresiunii armate, regimul democrat de la Saigon... Acum, eu știu că celor mai mulți dintre voi puțin le pasă de bunăstarea acestui popor și de problemele lor. Locuiesc într-o țară aflată la 18 000 de kilometri depărtare, au obiceiuri și tradiții diferite de ale noastre, așa că probabil vă închipuiți că lupta lor nu este și a voastră. Vă rog să mă credeți, aceasta este o judecată îngustă și neclară. Gîndiți-vă la corpul omenesc. Ce se întîmplă cu acesta dacă o infecție se lasă netratată? Bacteriile se înmulțesc, hrănindu-se cu țesuturile sănătoase, și, în cele din urmă, individul moare. Medicii sînt obligați printr-un jurămînt moral să nu ignore prezența unei boli. Nu pot să întoarcă spatele cu indiferență bolii și suferinței, și nici noi nu putem. O rană pentru o singură democrație este o amenințare la adresa sănătății noastre, a tuturor. Mai trebuie oare să vă reamintesc că patru președinți – și nu am cuvinte să subliniez suficient acest lucru –, patru președinți au recunoscut pericolul și au

considerat de cuviinţă să vină în ajutorul acestor popoare suferinde cu armament, trupe şi ajutor economic pentru a le asigura independenţa continuă... Fără îndoială că nu căutăm nici un fel de cîştig personal; pompăm acolo penicilină, domnilor, pompăm penicilină, asta-i tot (Wright, 1985, pp. 9–10).

Aşa cum explică Stephen Wright, romancier şi veteran al războiului din Vietnam, au existat motive întemeiate pentru intervenţia SUA în războiul din Vietnam. Vietnamul avea să constate cum puterea şi autoritatea prezidenţială ajung pe noi culmi, dar avea să dea naştere şi unei revoluţii împotriva a ceea ce s-a identificat cu o prea mare putere executivă. Războiul şi revoluţia aveau să se cristalizeze în preşedinţia lui Lyndon B. Johnson. „Hei! Hei! LBJ! Cîţi copii ai ucis astăzi?" Acesta avea să fie sloganul demonstranţilor din faţa Casei Albe, din 1968, acelaşi an în care Johnson, recunoscînd că Vietnamul îi afectase preşedinţia, a refuzat să accepte nominalizarea Partidului Democrat pentru încă un mandat la Casa Albă. Preşedinţia Johnson a însemnat mult mai mult decît războiul din Vietnam, dar realizările lui aveau să fie mult puse în umbră de un război dintr-un colţ îndepărtat de lume, care avea să se amplifice în mod inexorabil fără a da semne că va avea un rezultat favorabil pentru interesele americane.

În urma asasinării lui Kennedy, la Dallas, în 22 noiembrie 1963, Lyndon Johnson a depus jurămîntul de preşedinte al SUA. Era ora 2[38] şi Johnson se afla în acel moment în aer, întorcîndu-se la Washington. Johnson era alături de soţia sa, lady Bird, şi de Jacqueline Kennedy, plină încă de sîngele soţului ei, abia asasinat. Johnson fusese traumatizat de evenimentele tragice din ziua respectivă şi multe dintre întrebările legate de ceea ce se întîmplase au rămas fără răspuns. Mai erau şi alţi asasini gata să

atenteze la viața noului președinte? Uciderea lui Kennedy era o lovitură premergătoare, care preceda un atac al sovieticilor împotriva Statelor Unite sau o lovitură de stat a unor elemente din interiorul SUA? Aceste întrebări îl chinuiau pe Johnson în noaptea de 22 noiembrie, iar pe tot parcursul președinției sale asasinarea lui Kennedy și zvonurile cu privire la o posibilă conspirație au continuat să-l tulbure. Johnson a început numai cu mare greutate și lentoare să înțeleagă cît de uriașă era misiunea pe care tocmai o moștenise. Țara și Cabinetul erau în doliu, iar el se confrunta cu problema stabilirii autorității personale ca președinte în aceste împrejurări deosebit de grele și impresionante. A reușit acest lucru cu ajutorul unei combinații de calități proprii și profitînd de sentimentele care înconjurau moartea lui Kennedy. În seara de 22 noiembrie, el a apărut la televiziune pentru a face o promisiune și a lansa un apel: „Voi face tot ce voi putea. Asta este tot ce pot face. Mă rog pentru ajutorul vostru și al lui Dumnezeu." Nu avea să se mute la Casa Albă decît la 7 decembrie, din respect pentru doamna Kennedy. Imaginea lui ca președinte era aceea a americanului „cu guler alb": un om muncitor, harnic, responsabil, cu frica lui Dumnezeu, în contrast total cu strălucirea de actor de cinema a predecesorului său. Dacă Kennedy fusese priceput în folosirea iluziilor, Johnson se prezenta ca un om onest, sincer și simplu. La Kennedy, farmecul putea ascunde cele mai profunde secrete – Johnson dorea ca poporul american să simtă că în situația lui era altfel: „ceea ce vedeți este chiar ceea ce veți primi". Imaginea ursuză a lui Johnson avea să fie contrabalansată de președinția lui permanent activă, iar scopurile lui au fost mult mai extinse decît cele ale lui Kennedy. Johnson a fost unul dintre cei mai radicali președinți din istoria Americii, urmărind scopuri cu mult peste liberalismul Noului Pact, al Pactului Corect și al Noii Frontiere.

Aprobarea publică pentru stilul preşedinţiei lui Johnson s-a exprimat în ziua de 3 noiembrie 1964, cînd acesta fost ales pentru un mandat întreg la Casa Albă. Johnson a atribuit victoria sa „programului care a fost început de dragul nostru preşedinte, John F. Kennedy". Dar era şi meritul unei persoane care credea în aspiraţiile lui Kennedy şi care a avut calităţile personale şi priceperea politică de a domina Congresul într-un mod în care puţini preşedinţi reuşiseră înaintea lui. Cu toate acestea, victoria lui Johnson ridica şi semnale de alarmă. Amploarea victoriei lui Johnson – 43 129 466 de voturi populare faţă de cele 27 178 188 ale oponentului său, Barry Goldwater, precum şi victoria în Colegiul Electoral cu 486 de voturi la 52 i-a conferit un mandat fără precedent din partea poporului. În mijlocul campaniei, Goldwater se plînsese, în cadrul agendei republicane de dreapta, de ceea ce susţinea el că este o preşedinţie prea puternică. Johnson, care avea un program intern foarte extins, nu avea de gînd să schimbe acest lucru şi a ripostat: „Cei mai mulţi americani nu sînt dispuşi să schimbe vulturul american cu un cocoş amărît şi fără pene". La baza retoricii lui Johnson se afla o atitudine faţă de putere care ne amintea de faimoasa replică a regelui Ludovic al XIV-lea al Franţei, „Statul sînt eu", ceea ce nu putea fi numit un semn încurajator. Cu toate acestea, victoria lui Johnson din 1964 părea să confirme faptul că cei mai mulţi dintre americani erau mulţumiţi de modul în care continua să se dezvolte funcţia preşedintelui în SUA. Cu un asemenea sprijin în spatele lui şi cu priceperea lui de a linguşi şi de convinge Congresul să fie de acord cu punctul lui de vedere, după 1964 Johnson se afla într-o poziţie foarte puternică. Aşa cum a spus un istoric:

> Lipsit de calităţile intelectuale ale lui Wilson, de strălucirea în management a lui Roosevelt sau de farmecul lui Kennedy, Johnson a adus totuşi o contribuţie deosebită la creşterea

puterii Preşedinţiei. Nici un preşedinte nu a înţeles mai bine Congresul Statelor Unite şi nici nu a dat dovadă de mai multe aptitudini şi hotărîre de a fi conducătorul acestuia. Atributele personale, în combinaţie cu avantajele politice considerabile ale unei poziţii de frunte în sondajele de opinie, uluitoarea victorie din 1964 şi numărul mare de partizani din Congres, l-au făcut pe Johnson practic imposibil de oprit, cel puţin pe termen scurt (Shaw, 1987, p. 102).

Johnson era un adept convins al puterii şi pregătirea lui era de aşa natură încît sublinia virtuţile vieţii în apropierea frontierei. Casa părintească a fermei LBJ din apropiere de Johnson City, Texas, ne aminteşte de luptele timpurii ale familiei Johnson cu pericolele vieţii la frontieră. Bunicul lui Johnson îşi apărase căminul împotriva raidurilor prin surprindere ale americanilor nativi şi întemeiase Johnson City. Tatăl celui care devenise în noiembrie 1963 preşedintele SUA era fermier şi profesor şi servise, în acelaşi timp, în legislativ ca reprezentant al Partidului Democrat. Pionieratul, politica şi misiunea de dascăl le regăsim şi în pregătirea mamei lui, Rebekah Baines Johnson. Lyndon Johnson s-a născut în această familie puternică la 27 august 1908. După el au mai urmat încă un frate şi trei surori. În tinereţe a prestat diverse meserii mărunte, printre care şi pe aceea de lustragiu şi paznic de capre. În 1924, după ce a terminat liceul, s-a dus în California unde şi-a cîştigat existenţa din diverse meserii ciudate, după care s-a decis să se întoarcă în Texas şi să se ducă la colegiu. În cele din urmă a obţinut în 1930 diploma Colegiului Pedagogic din San Marcos, din sud-vestul statului Texas. A predat apoi la un liceu din Houston. Educaţia lui, formarea şi experienţa ca profesor i-au dat lui Johnson posibilitatea de a cunoaşte bine societatea din interiorul acesteia. Ştia ce înseamnă privaţiunea socială şi valoarea educaţiei în combaterea ei.

Educaţia politică a lui Johnson a început la vîrsta de douăzeci şi patru de ani, cînd s-a dus la Washington ca secretar al congresmanului Richard M. Kleberg. Între 1932 şi 1934, Johnson a văzut din interior cum funcţionează politica. În 1934, s-a căsătorit cu Claudia Alta Taylor, supranumită mai tîrziu Lady Bird. Aceasta a născut doi copii şi a îmbinat cu succes creşterea copiilor cu cariera de femeie de afaceri. Lyndon cîştiga prestigiu, în timp ce ea cîştiga bani: controla o bancă, mai multe staţii de radio şi televiziune şi se ocupa de proprietăţile imobiliare. Lady Bird Johnson a fost o componentă vitală în acest parteneriat egal. În 1935, Lyndon Johnson a fost ales în Camera Reprezentanţilor pe baza unei platforme de sprijin pentru Noul Pact al lui Roosevelt. A devenit aliatul acestuia, care aprecia sprijinul tînărului texan. În timpul războiului, Johnson a fost în marină – unde nu a avut un dosar la fel de strălucit ca cel al ui Kennedy –, iar în 1948 a fost ales în Senat, unde şi-a dedicat energia, deloc neglijabilă, cauzei democrate. A învăţat toate trucurile care funcţionau în Congres şi a înţeles mecanismul sistemului legislativ american aşa cum numai cineva din interior putea să-l înţeleagă. În 1953 a devenit liderul minorităţii democrate din Senat. Ceva mai tîrziu, cînd alegătorii s-au întors împotriva republicanilor, păstrîndu-l însă pe Eisenhower în funcţie, a devenit liderul majorităţii din Senat. Între timp însă, în 1955, Lyndon a suferit un atac de cord, dar s-a refăcut relativ rapid. Stilul politicii lui Johnson în timpul cît a fost lider al majorităţii este revelator. Credea în cooperarea dintre toate elementele din conducerea Statelor Unite, indiferent că erau democrate sau republicane. În felul acesta, republicanul Eisenhower a putut să lucreze cu un Congres dominat de democraţi precum Johnson. În 1960, Johnson a fost nominalizat în calitate de candidat al democraţilor la vicepreşedinţie. Era o persoană respectabilă şi respectată şi a ajutat la contrabalansarea situaţiei. Kennedy era

catolic, Johnson, protestant. Kennedy provenea din Noua Anglie, Johnson reprezenta Sudul. Kennedy era imaginea tinereții, Johnson întruchipa experiența. Nominalizarea era făcută în ciuda faptului că John Kennedy și Lyndon Johnson fuseseră rivali, iar Robert Kennedy avea o antipatie personală față de Johnson. În timpul Administrației Kennedy, Johnson a jucat tot timpul un rol activ. De exemplu, a fost șeful Consiliului Național pentru Corpul Păcii și participa la ședințele Consiliului Național de Securitate. A acționat și în calitate de ambasador pentru bune oficii pentru Statele Unite. De aceea, după asasinat a fost foarte plauzibil cînd a afirmat, mai ales în prima sa cuvîntare în fața Congresului din 27 noiembrie, că va continua politica lui Kennedy în cadrul propriei sale Administrații. În primele cîteva luni ale Administrației sale, Johnson a reușit să facă totul pentru toți. A dezvoltat relații strînse cu comunitatea de afaceri și și-a păstrat simpatiile pentru forța de muncă din America. În aprilie 1964, a intervenit într-o dispută în domeniul industriei căilor ferate și nu numai că a prevenit o grevă, dar a reușit să ajungă la o înțelegere corectă și echitabilă atît pentru angajatori, cît și pentru angajați. În plus, și-a luat angajamentul să înlăture boala, foamea și sărăcia, păstrîndu-și în același timp și angajamentul față de doctrina ținerii sub control a comunismului. Cu toate acestea, în discursul său cu privire la starea uniunii, rostit în fața Congresului la 8 ianuarie 1964, Johnson a anunțat reduceri din bugetul federal. Secretul succesului său a fost acela că a beneficiat din plin de creșterea continuă a economiei americane. Și, de asemenea, acesta știa și cum să cîștige voturile alegătorilor fără prea multe cheltuieli. În februarie 1964, a semnat Amendamentul Douăzeci și Patru la Constituție, care spunea că este ilegal să se folosească deciziile de impozitare ca o condiție a eligibilității alegătorilor în cadrul alegerilor federale. Aceasta a facilitat participarea la vot a celor săraci, care puteau fi priviți ca alegători democrați firești.

Dar după victoria lui Johnson din 1964 de la alegerile prezidenţiale, preşedinţia sa a fost în permanenţă umbrită de evenimentele din Vietnam. În mintea oamenilor de rînd, Vietnamul punea în umbră toate aspectele preşedinţiei lui. În prezentarea convenţională a istoriei Preşedinţiei americane, în timpul lui Johnson Casa Albă a devenit cu adevărat imperială şi consecinţele unei preşedinţii active au devenit manifeste. Acest lucru este fără îndoială adevărat, dar beneficiile unei preşedinţii active au devenit şi ele la fel de manifeste ca şi eventualul dezavantaj al implicării în războaie externe costisitoare, considerate uneori inutile. Înainte de a ne ocupa de aceste aspecte negative, care au ajuns să domine din ce în ce mai mult preşedinţia lui Johnson, este important să apreciem realizările efective pe care un preşedinte activ putea să le atingă în perioada 1963–1968. Aşa cum afirmă unul dintre biografii lui Johnson, Irving Bernstein: „Atitudinea faţă de Lyndon Johnson s-a schimbat rapid. A fost acuzat de tot ceea ce mergea prost şi nu i-au fost recunoscute meritele pentru nimic din ceea ce mergea bine" (Bernstein, 1996, p. vii). Şi erau foarte multe lucruri care mergeau bine. Marile realizări ale lui Johnson au permis crearea Marii Societăţi. Johnson a explicat, într-un discurs rostit la Universitatea din Michigan, la 22 mai 1964, că prin aceasta înţelegea:

> Avem acum posibilitatea de a ne îndrepta nu numai spre o societate bogată şi puternică, ci şi mai sus, spre Marea Societate. Marea Societate se bazează pe bunăstare şi dreptul la libertate. Ea cere să se pună capăt sărăciei şi urii rasiale, la care sîntem pe deplin angajaţi astăzi. Dar acesta este numai începutul. Marea Societate este un loc unde fiecare copil poate să găsească cunoştinţe pentru a-şi îmbogăţi mintea şi a-şi dezvolta talentele. Este un loc în care te poţi bucura de distracţie şi agrement, este o şansă

bine venită de a construi şi de a reflecta şi un motiv de plictiseală şi nelinişte. Este un loc în care oraşul serveşte nu numai nevoile corpului şi cerinţele comerţului, ci şi dorinţa de frumos şi setea de comuniune. Este un loc în care omul poate reînnoi legătura sa cu natura. Este un loc în care creaţia este respectată nu numai de dragul ei, ci şi pentru contribuţia ei la înţelegerea rasei. Este un loc în care oamenii sînt mai preocupaţi de calitatea scopurilor lor decît de cantitatea bunurilor lor. Dar ceea ce este cel mai important este faptul că Marea Societate nu este un port adăpostit şi sigur, un loc de odihnă, un obiectiv final, ci este o provocare în permanenţă reînnoită, care ne îndeamnă să mergem înainte spre un destin în care sensul vieţii noastre va fi secondat de produsele muncii noastre.

În dorinţa lui de a merge către Marea Societate, Johnson a dorit să depăşească reformele sociale ale lui Franklin Roosevelt, şi în primele săptămîni în funcţie Johnson şi-a format o relaţie cu Congresul care ar fi fost de invidiat de către cei mai mulţi dintre preşedinţii Statelor Unite. Deşi această relaţie avea să înceapă frumos, ea avea să se deterioreze în 1966, sub impactul războiului din Vietnam. Iniţial, Congresul i-a permis să se folosească de mai multe legi destinate să reformeze America şi să o ducă spre Marea Societate. În timp ce pentru Kennedy relaţia dintre Congres şi preşedinte a fost în permanenţă o sursă de tensiune şi frustrare, Johnson prospera cu ajutorul ei. Pentru Johnson, performanţa prezidenţială putea fi măsurată prin capacitatea sa de a determina Congresul să fie de acord cu programul lui intern şi prin eficacitatea legislaţiei care rezulta de aici. Preşedinţia avea să fie încununată de succes în măsura în care relaţia dintre preşedinte şi Congres îi va permite acest lucru.

Caracterul apropiat al acestei relaţii este evidenţiat de

numărul mare de legi importante adoptate în perioada 1963–1967. În 1965, s-a adoptat Legea învățămîntului elementar și secundar și Legea învățămîntului superior. Pornind de la legislația anterioară, cum ar fi Legea facilităților de educație superioară din 1963 și Legea învățămîntului profesional din 1963, reformele lui Johnson au avut efecte de-a dreptul uimitoare. Așa cum explica Johnson în fața Congresului, la 28 februarie 1967, rezultatul net al schimbărilor legislative a fost:

> Că astăzi alocațiile pentru Oficiul Educației sînt de aproape șapte ori mai mari decît acum patru ani. Astăzi putem arăta spre cei aproape un milion de studenți din colegii care nu ar fi putut ajunge aici decît dacă ar fi primit împrumuturi guvernamentale, burse și un program de studiu combinat cu muncă, precum și la cele peste 17 500 de școli districtuale, care îi ajută pe copiii din familiile dezavantajate să se integreze în școli, în cadrul Legii învățămîntului elementar și secundar (MacGregor Burns, 1968, pp. 362–363).

Convingerea lui Johnson că mediul trebuie protejat s-a reflectat și ea în agenda lui legislativă. Legea protecției naturii din 1964 și Legea conservării apei, adoptate în același an, erau destinate să ofere mai multă protecție mediului înconjurător. În 1963, Johnson a semnat Legea aerului curat, care din păcate s-a dovedit a fi mai puternică în ceea ce privește partea retorică decît în îmbunătățirea calității aerului, dar președintele a continuat să sublinieze importanța ei, declarînd Congresului, la 23 februarie 1966: „Poluarea ne atinge pe toți. Sîntem în același timp poluatori și victime ale poluării. Astăzi sîntem siguri că poluarea are efecte dăunătoare asupra calității vieții noastre. În viitor, s-a putea să afecteze și durata acesteia" (MacGregor Burns, 1968, p. 296).

Lui îi revin şi meritele unei legi care s-a bucurat de o deosebită popularitate. În 1964, Legea venitului a introdus o reducere substanţială a impozitelor în economia americană, ceea ce avea drept scop consolidarea acesteia. Cea mai mare rată a impozitului a fost redusă de la 91% la 77% şi cea mai mică, de la 20% la 16%. În acelaşi timp, Legea asistenţei medicale din 1965 şi Legea oportunităţii economice din 1964 s-au ocupat de problemele sărăciei şi ale mortalităţii în Statele Unite. Asigurările sociale au crescut material pentru persoanele peste 65 de ani şi au fost introduse alocaţii medicale şi ajutoare de boală. La 1 iulie 1966, 20 de milioane de oameni au devenit apţi de a primi alocaţii din programul Medicare dacă se îmbolnăveau. Johnson s-a străduit, de asemenea, să se îngrijească de necesităţile tineretului. S-a creat un Corp al Locurilor de Muncă pentru a-i ajuta pe tinerii cu vîrsta cuprinsă între 16 şi 21 de ani să-şi găsească de lucru în oraşe şi au fost acordate împrumuturi de lungă durată pentru ajutorarea şomerilor. Johnson a mers chiar pînă acolo încît a înfiinţat un Corp Intern al Păcii în America numit „Voluntarii în slujba Americii" sau, pe scurt, VISTA. Johnson a ţinut minte ceea ce Kennedy părea să uite cîteodată: că sărăcia era la fel de endemică în Statele Unite cum era şi în alte ţări ale lumii. În programul său de reformă, Johnson a adoptat o abordare largă a problemei sărăciei. De exemplu, programul „Start în viaţă" a avut drept scop asigurarea unei îmbunătăţiri imediate a situaţiei copiilor dezavantajaţi prin ameliorarea calităţii vieţii acestora, crescînd în acelaşi timp performanţele lor educaţionale pe termen lung.

O altă lege care este o adevărată piatră de hotar şi pentru care meritele îi revin lui Johnson a fost Legea drepturilor civile din iunie 1964. Proiectul de lege a fost introdus în iunie 1963, în mijlocul unor tulburări sociale şi a unor demonstraţii care aveau loc în toată ţara în legătură cu drepturile civile. După noiembrie

1963, cînd demonstrațiile și tulburările au continuat în orașe precum New York și San Francisco și în timp ce tactica mișcării Drepturilor Civile continua să scoată pregnant în relief discrepanțele dintre viața și drepturile albilor și ale negrilor, Johnson și-a pus în joc toată autoritatea pentru adoptarea legii care a trecut în Camera Reprezentanților în februarie 1964, dar numai pentru a se împotmoli în Senat. În ciuda rezistenței Senatului, legea a fost aprobată de Cameră, la 10 iunie, cu o majoritate covîrșitoare. Noua lege era un efort uriaș de a pune capăt discriminării din Sud, întrucît preciza că aceasta este ilegală atît în locurile publice, cît și la locul de muncă.

Pe scurt, Johnson s-a bucurat de cea mai spectaculoasă serie de succese legislative dintre toți președinții americani. În parte, acesta moștenise programul de la Kennedy. Reforme precum Legea drepturilor civile din 1964 și Legea venitului din 1964 își aveau originea în Administrația Kennedy. De asemenea, succesul lui Johnson deriva parțial din faptul că se bucura de un sprijin atît de larg din partea electoratului. Dar secretul succesului său se afla în capacitatea lui de a manipula Congresul în așa fel încît aprobarea legilor se făcea mult mai repede. Johnson știa cu cine să vorbească și cum să vorbească. Stilul lui era un amestec de șarm și agresivitate, în funcție de public și de ceea ce dorea de la acesta. De exemplu, la 30 aprilie i-a telefonat vicepreședintelui Hubert Humphrey ca să-l întrebe ce știe despre un reportaj al unei agenții de presă, care susținea că Humphrey afirmase că Johnson ar putea să accepte un compromis în legătură cu Legea drepturilor civile, care mergea așa de greu în Congres. Iată cum a decurs conversația:

LBJ: Hubert, nu cred că ar trebui să mă citezi în legătură cu ce am de gînd să fac cu aceste amendamente. Mai bine spune-mi ce vreți să faceți voi.

HUMPHREY (înţepat): Domnule preşedinte, eu nu v-am citat şi îmi pare foarte rău.

LBJ: Dar ştirea e pe toate canalele şi fac un tărăboi nemaipomenit. Nu mă cita decît dacă ştii că vreau să spun ceva. (Beschloss, 1997, p. 336).

Johnson era capabil de cele mai neaşteptate modalităţi de a suci braţul cuiva atunci cînd simţea că acest lucru este necesar şi că ar putea ajuta la propulsarea programului legislativ prin Congres. „Tratamentul Johnson" devenise legendar în vremea cînd era liderul majorităţii Senatului în Congres. Acordîndu-i titlul de om al anului 1964, revista *Time* nota:

> La vestiar şi pe coridor, în biroul său şi la pupitrul Camerei se ducea să pregătească cîte un coleg – îl strîngea de cot, îi punea o mînă uriaşă pe umăr, îl împungea cu degetul în piept, se apleca atît de mult spre el încît, practic, îşi frecau nasurile. La telefon (şi se despărţea foarte rar de el) era la fel de eficient. Hubert Humphrey s-a plîns o dată că singura modalitate prin care putea să reziste capacităţii hipnotice de persuasiune a lui Johnson era să nu răspundă la telefon.

În 1963, după ce a devenit preşedinte, Johnson a continuat să-şi folosească abilităţile politice, rafinate la un nivel superior cu trecerea anilor, pentru a combate în Congres ca totul să rămînă cum aşa cum voia el. Chiar cînd era în culmea succesului, în anul 1965, a avut un eşec major atunci cînd Congresul a refuzat să respingă Legea Taft-Hartley, cea care impunea restricţii serioase şi importante sindicatelor în a-şi urmări scopurile. Dar succesele lui au fost de departe mult mai numeroase şi mai importante decît aceste eşecuri ocazionale.

În pornirea lui Johnson către Marea Societate, puterea

sporită a preşedinţiei moderne a adus cele mai mari recompense pentru poporul american. Johnson a extins considerabil promisiunea lui Roosevelt că guvernarea federală îşi va asuma o responsabilitate continuă pentru vieţile americanilor de rînd. Reforma învăţămîntului, serviciile medicale, războiul împotriva sărăciei şi Legea drepturilor civile din 1964 au reprezentat realizări remarcabile, posibile numai datorită puterii şi autorităţii de care se bucura Johnson, mai ales după alegerile din 1964. La aceste alegeri, Johnson a apărat principiul unei preşedinţii puternice, pentru că programul său intern arăta ce beneficii poate oferi. Pe de altă parte, exista şi cealaltă faţă a monedei, pericolele unei preşedinţii puternice fiind la fel de evidente în timpul Administraţiei Johnson. Victoriile din războiul împotriva sărăciei şi a ignoranţei au fost contrabalansate de tragedia războiului din Vietnam.

Deteriorarea situaţiei din Vietnam a fost una dintre numeroasele probleme moştenite de Johnson de la Kennedy. Căderea regimului lui Diem nu a îmbunătăţit simţitor situaţia din Vietnamul de Sud, unde infiltrările şi eficacitatea comuniştilor creşteau pe măsură ce eficacitatea şi forţele Vietnamului de Sud scădeau sub presiunea unui atac tot mai puternic. Johnson se afla în faţa unei alegeri dificile: Marea Societate necesita cheltuirea unor sume mari de bani acasă, dar pentru ca Vietnamul de Sud să nu se prăbuşească era nevoie de sume mari de bani pentru a fi cheltuite acolo. Ce era mai important: reforma socială sau continuarea politicii de ţinere sub control a comuniştilor şi respectarea obligaţiilor internaţionale ale Americii? Ţinerea sub control a comuniştilor fusese una dintre preocupări încă din 1947 şi punerea ei în pericol ar fi implicat serioase riscuri politice. Însă în faţa unor tulburări sociale care se manifestau în mai multe oraşe din sudul Americii, unde izbucneau revolte serioase din cauza mişcării pentru drepturile civile şi a politicilor

unui preşedinte proactiv, Johnson trebuia să facă presiuni în continuare pentru înaintarea către Marea Societate. În mod instinctiv, Johnson simţea că edificarea Marii Societăţi şi ţinerea sub control a ameninţării comuniste din Asia erau esenţiale în egală măsură şi pentru bunăstarea Statelor Unite. Biografii lui Johnson se referă adesea la haosul din Vietnam, care a făcut să fie amînată revoluţia socială a Marii Societăţi: povestea tragică a modului în care războiul a întrerupt lupta unui om pentru justiţie şi speranţă în Statele Unite. Este o poveste frumoasă, dar alternativa ei ar putea fi aceea a unui om puternic, care, confruntat cu o alegere imposibilă între două cursuri de acţiune pe care le considera esenţiale, a fost lipsit de înţelepciunea lui Solomon ce i-ar fi putut da posibilitatea de a rezolva conflicte şi interese ireconciliabile. Prima poveste este una mai melodramatică, se termină cu eşec, cu deziluzie şi moarte. A doua este mult mai banală şi poate chiar mai periculoasă, pentru că presupune faptul că Johnson nu se aştepta să cîştige războiul din Vietnam – ci că ar fi dorit să nu-l piardă.

Johnson ştia că nu poate oferi suficiente resurse războiului, astfel că 58 000 de americani erau obligaţi să moară într-un conflict imposibil de cîştigat. Această poveste îl poate face pe Johnson să pară un monstru, şi nu personajul deosebit de uman care a fost. Dar ea nu ţine seama de realităţile războiului rece. În timpul lui Kennedy, devenise evident faptul că nu putea fi vorba de o victorie în conflictul din cadrul războiului rece. Menţinerea sau continuarea acestuia era cel mai bun lucru la care puteau spera oamenii de stat ale ambelor părţi, deoarece victoria ar fi implicat, fără îndoială, utilizarea armei atomice. De aceea, Kennedy a făcut eforturi după criza rachetelor din Cuba să diminueze tensiunile Est-Vest. Johnson avea acelaşi mod de gîndire. În Vietnam, nu putea fi vorba de victorie: războiul nu avea cum să fie cîştigat, la fel după cum nu putea fi cîştigat nici războiul rece. A nu-l pierde era singurul scop realist.

Modul în care a tratat Johnson războiul din Vietnam după 1964 devine explicabil numai dacă acceptăm cea de-a doua variantă a poveştii: folosirea forţei aeriene pentru a-i pedepsi pe nord-vietnamezi; desfăşurarea limitată de trupe; mobilizarea numai parţială; reticenţa faţă de invadarea Vietnamului de Nord, a intrării în Cambodgia pentru a ataca refugiile comuniste. Una din relatările preferate ale lui Clark Clifford, Secretar al Apărării între 1968 şi 1969, este aceea că, după ce şi-a preluat funcţia, l-a întrebat pe şeful Statului-Major Interarme ce plan au pentru a asigura victoria în Vietnam, dar i s-a răspuns că nu există nici un fel de plan. Clifford şi-a exprimat mirarea faţă de această omisiune. Însă în 1968, absenţa unui plan pentru obţinerea victoriei nu era decît o expresie a judecăţii instinctive a lui Johnson şi a unora dintre cei care îl înconjurau, după care evitarea înfrîngerii în Vietnam era cel mai bun lucru la care puteau spera Statele Unite. Era ceva tipic pentru Johnson: abil, pragmatic şi realist. Probabil că Johnson nici nu şi-a dat seama de acest compromis decît în momentul în care a început să-l facă. În acest sens, Vietnamul a fost o adevărată „mlaştină" sau piedică pentru Johnson: fiecare pas mic îl afunda în compromisuri şi mai adînci, pentru ca să-şi poată atinge cele două scopuri.

După ce a devenit preşedinte, Johnson a afirmat foarte curînd că nu se pune problema unei retrageri a trupelor din Asia de Sud-Est. În memorandumul 273 cu privire la securitatea naţională, considerat de mulţi cercetători drept piatra de temelie a războiului din Vietnam, Administraţia a stabilit că „Rolul central al Statelor Unite în Vietnamul de Sud este să ajute poporul şi guvernul acestei ţări să cîştige lupta împotriva conspiraţiei sprijinite direct din afară de comunişti". Dar chiar şi aşa, la sfîrşitul anului 1963 şi începutul lui 1964, Administraţia Johnson se frămînta în legătură cu ce politică să adopte faţă de Vietnam. Secretarul de Stat Dean Rusk a explicat alternativa Secretarului britanic pentru Afacerile Externe într-o scrisoare datată 2 martie 1964:

După cum vedem noi lucrurile, există trei soluţii alternative în faţa noastră în ceea ce priveşte Vietnamul. Am putea să ne retragem şi să lăsăm Asia de Sud-Est în mîinile comuniştilor. Să continuăm cursul actual şi să facem tot posibilul pentru ca Vietnamul de Sud să-şi cîştige propriul război. Am putea escalada războiul făcînd presiuni militare pozitive şi directe asupra Hanoiului. Vă asigur că cea de-a doua soluţie este cea pe care o preferăm de departe. Nu putem adopta prima soluţie, cu rezultatele sale dezastruoase pentru lumea liberă, iar cea de-a treia este în mod clar cea la care vom fi siliţi fără nici o plăcere (Rusk către Secretarul britanic pentru Afaceri Externe, 2 martie 1964, Oficiul Britanic pentru Înregistrări Publice F0371/175494).

Cu toate acestea, pe măsură ce rezistenţa Vietnamului de Sud continua să slăbească, cea de-a treia opţiune devenea din ce în ce mai probabilă.

Poate că momentul-cheie a survenit în august 1964, cînd două distrugătoare ale Statelor Unite, *Maddox* şi *C. Turner Joy*, s-au trezit sub ceea ce bănuiau că este un atac al torpiloarelor nord-vietnameze. Cele două distrugătoare se aflau în Golful Tonkin în timp ce unităţile sud-vietnameze lansaseră un atac de-a lungul coastei Vietnamului de Nord. Evenimentele din 2 şi 4 august sînt încă învăluite în mister şi s-ar putea să fie foarte posibil să nu fi fost lansat nici un fel de atac împotriva vaselor americane. În emoţia şi pericolul unei zone de război, imaginile eronate de pe radar ar fi putut face echipajul să creadă să cele două distrugătoare fuseseră atacate. Dar confuzia din jurul acestui angajament nu a ajuns la urechile preşedintelui. El a primit o versiune simplă şi categorică a evenimentelor. Primul lucru pe care l-a auzit Johnson despre eveniment a fost sub forma următorului memorandum din partea Oficiului de relaţii de la Biroul de Situaţii al Casei Albe:

Domnule preşedinte:

1. În această dimineaţă, devreme, *USS Maddox* a fost atacat de trei ambarcaţiuni DRV PT, aflate în patrulare, la 30 de mile nord de coasta vietnameză, în Golful Tonkin.
2. Căpitanul vasului *Maddox* a întors focul cu tunuri de 5 inci şi a cerut sprijin aerian de la portavionul *Ticonderoga*, staţionat în apropiere, în legătură cu recunoaşterea zborurilor din zonă.
3. Avioanele de pe *Ticonderoga* au sosit curînd şi au deschis atacul împotriva ambarcaţiunilor PT, ceea ce a avut drept rezultat distrugerea unei ambarcaţiuni în apă şi avarierea celorlalte două care s-au întors acasă.
4. *Maddox* raportează că nu a suferit pierderi de personal sau pierderi materiale (Glennon, 1992, p. 590).

Raportul este lipsit de echivoc şi foarte emfatic. Nu se menţionează operaţiunile sud-vietnamezilor din apropiere şi nu exista nici un dubiu cu privire la faptul că avusese loc un atac. Presat, printre alţii, şi de ambasadorul american la Saigon să adopte o linie fermă faţă de Nord, Johnson ştia că nu poate da înapoi. Hotărît să se ridice împotriva a ceea ce considera el că este o agresiune comunistă neprovocată, în ziua de 3 august, ora 11^{30}, a susţinut o scurtă conferinţă de presă pentru a anunţa următoarele:

Am dat instrucţiuni Marinei Militare:

1. să continue patrularea în Golful Tonkin...
2. să dubleze forţele...
3. să asigure o patrulă de control aeriană deasupra distrugătoarelor şi
4. să dea ordin comandanţilor avioanelor de luptă şi celor două distrugătoare (a) să atace orice forţă care le atacă

în apele internaţionale şi (b) obiectivul atacurilor să nu fie doar cel de a respinge forţele, ci şi de a le distruge (Glennon,1992, p. 597).

Reacţia lui Johnson la primele atacuri, transpusă în limbaj simplu şi direct pentru a asigura opinia publică de puterea SUA şi a preşedintelui acestora, a fost ponderată şi îngrijorată. Dacă Vietnamul de Nord se decidea să atace SUA în apele internaţionale va urma o reacţie eficace, dar limitată. Cu toate acestea, Johnson îşi manifesta şi disponibilitatea de a escalada incidentul, dacă Vietnamul de Nord nu va acorda atenţie avertismentului, dînd ordin Marinei nu numai să îndepărteze, dar să şi distrugă orice forţă care i-ar ataca vasele în Golful Tonkin. Din păcate, la şedinţa Consiliului de Securitate Naţională din 4 august, ora 6[15], Secretarul Apărării, Robert McNamara, a raportat că au mai fost efectuate şi alte atacuri neconcludente împotriva vaselor *Maddox* şi *C. Turner Joy*. Johnson i-a întrebat pe membrii Consiliului Naţional de Securitate: „Vor război de ne atacă vasele în mijlocul Golfului Tonkin?" Directorul CIA, John McCone, a răspuns.

> Nu. Vietnamul de Nord reacţionează defensiv la atacurile noastre împotriva insulelor lor din largul coastelor. Răspund din mîndrie şi pe baza unor considerente defensive. Atacul este un semnal pentru noi că nord-vietnamezii au voinţa şi hotărîrea de a continua războiul. Iau măsuri preventive (Glennon, 1992, p. 611).

Johnson nu vedea o alternativă decît în a lua şi el măsuri preventive ca răspuns. Incidentul din Golful Tonkin a ajutat la clarificarea situaţiei din mintea lui. Vietnamul de Sud se

prăbuşea încet, şi fără sprijinul american victoria comunistă ar fi fost inevitabilă. La imperativul de a interveni pentru a salva Sudul se adăuga acum nevoia de a pedepsi un atac împotriva forţelor Statelor Unite. Dată fiind pregătirea lui, Johnson era foarte conştient că are nevoie de sprijinul Congresului pentru politica sa din Vietnam. Era cît se poate de conştient de dificultăţile pe care le întîmpinase Truman pentru că nu reuşise să cîştige sprijinul Congresului pentru războiul din Coreea. Johnson era hotărît să evite astfel de probleme cu Vietnamul. Aşa că după „atacurile" împotriva vaselor *Maddox* şi *C. Turner Joy*, Johnson a apărut la televiziunea naţională şi a prezentat agresiunea, de fapt neprovocată, a Vietnamului de Nord. Apoi a înaintat Congresului Rezoluţia Golfului Tonkin, care conferea preşedintelui puterea de „a lua toate măsurile pentru respingerea oricărui atac armat împotriva forţelor Statelor Unite şi pentru a împiedica o viitoare agresiune". Camera Reprezentanţilor a aprobat rezoluţia în unanimitate, iar în Senat au existat numai două persoane care au votat împotrivă. Dar chiar şi cei care au votat în favoarea rezoluţiei au pus totuşi sub semnul întrebării formularea ei destul de neclară. Autorizarea preşedintelui de a lua măsurile necesare pentru a preveni agresiunea era un lucru foarte bun, dar care erau mai precis limitele autorităţii prezidenţiale? Congresmenilor care primiseră „tratamentul Johnson" pentru a asigura adoptarea în siguranţă şi rapidă a rezoluţiei li s-au dat asigurări că nu este vorba decît de expresia unui sprijin pentru o acţiune limitată cu scopul de a pedepsi Nordul şi a sprijini Sudul. Fără îndoială că unii dintre ei, de pildă senatorul William Fulbright, au susţinut că Johnson i-a indus în eroare în mod deliberat. Dar în ambele situaţii, scopul rezoluţiei era unul

politic, şi nu constituţional. Johnson ştia că are puterea de a lua măsurile pe care le crede de cuviinţă pentru cursul lui de acţiune, dar dorea ca şi Congresul să sprijine în întregime Preşedinţia. Nu dorea să deschidă o prăpastie între Executiv şi Legislativ, aşa cum se întîmplase în ultimii ani ai Administraţiei Truman, şi era hotărît să-şi asigure sprijinul Congresului pentru politica sa externă, precum şi pentru mersul înainte către Marea Societate.

Preocuparea lui Johnson de a avea Congresul de partea sa a fost demonstrată şi mai mult de ezitarea lui iniţială în privinţa autorităţii care îi permite să elaboreze Rezoluţia Golfului Tonkin. Ofensiva împotriva Vietnamului de Nord a urmat după incidentul din Golful Tonkin, dar după aceasta, pe tot parcursul anului 1964, Johnson a refuzat să-i mai pedepsească pe nord-vietnamezi, deşi atacurile Vietcongului împotriva consilierilor americani din Sud au continuat. Apoi, la 5 februarie 1965, 8 americani au fost ucişi, iar alţi 126 răniţi în timpul unui atac la Pleiku. Johnson a avut sentimentul că nu avea de ales şi trebuia să-şi intensifice eforturile pentru rezolvarea conflictului din Vietnam. Represaliile de la sfîrşitul anului 1964 nu reuşiseră să ţină în loc ofensiva comunistă şi situaţia din Sud devenea din ce în ce mai proastă. În timpul Crăciunului din 1964, forţele Vietcongului au distrus două batalioane ale Armatei Republicii Vietnamului de Sud la Binh Gia. Se pare că, urmînd modelul maoist de război de gherilă, forţele Vietcongului se îndreptau spre angajamente convenţionale cu duşmanul. Acesta a fost un semnal foarte important pentru Vietcong, care se simţea tot mai sigur de el şi era gata să treacă la faza următoare a planului lor pentru a obţine victoria militară împotriva Vietnamului de Sud. Această evoluţie a evenimentelor, la care se adaugă numărul de victime de la Pleiku, i-au format lui Johnson convingerea că trebuia să ordone acţiuni mai puternice. McGeorge Bundy, care a continuat să lucreze ca asistent special al

preşedintelui şi după moartea lui Kennedy, şi Departamentul de Stat l-au îndemnat pe Johnson să escaladeze efortul militar din Vietnamul de Sud. Presiunile au crescut şi mai mult după 10 februarie, cînd a avut loc un nou atac al Vietcongului, de astă dată la Qui Nhon, care a provocat moartea a 23 de americani. Atunci Johnson a ordonat atacuri aeriene drept represalii împotriva Nordului. Explicaţiile date de preşedinte pentru aceste atacuri au implicat evident şi Rezoluţia Golfului Tonkin. Nu era vorba de rezultatul unui singur incident, ci de reacţia calculată la „agresiunea continuă" a Vietnamului de Nord. La 13 februarie, Johnson a extins atacurile la un asalt aerian susţinut împotriva Vietnamului de Nord. Primele atacuri din cadrul operaţiunii „Rolling Thunder" au fost lansate la 2 martie pe fundalul încrederii crescînde a forţelor Vietcongului în propriile forţe şi al succeselor lor împotriva armatei Republicii Vietnamului de Sud. Iar Sudul trecea acum printr-o nouă perioadă acută a instabilităţii politice cronice. Johnson trebuia să acţioneze – situaţia era tot mai gravă, şi, dincolo de principiul dominoului său, de doctrina ţinerii în frîu a comunismului, prestigiul Statelor Unite şi al preşedintelui lor erau tot mai mult în joc în Vietnam.

În martie 1965, se părea că înfrîngerea Vietnamului de Sud era o problemă de cîteva săptămîni, în pofida bombardării Nordului, dacă eforturile SUA nu se intensificau şi mai mult. Se părea că Vietnamul de Nord nu era convins că America va respecta angajamentele din cadrul SEATO şi pe cele ale Cartei Naţiunilor Unite şi considera că Johnson nu-şi va îndeplini obligaţiile ce decurgeau din Rezoluţia Golfului Tonkin. Singura modalitate de a convinge Biroul Politic de la Hanoi că America nu va permite înfrîngerea Sudului părea să fie angajarea de trupe terestre în luptă. Astfel că la 8 martie 1965 un batalion de puşcaşi marini a aterizat la Da Nang, în Vietnamul de Sud. Un al doilea batalion a sosit acolo în aceeaşi zi. Scopul lor aparent era să

apere baza aeriană de la Da Nang, dar angajamentul avea să fie unul permanent. Din acest moment, numărul soldaților americani din Vietnam avea să crească încontinuu pînă în 1968, la fel și aria îndatoririlor lor. În mod inevitabil, apărarea aeroportului implica patrularea la distanțe mari de Da Nang pentru a elimina pericolele reprezentate de atacurile artileriei și cele cu mortiere. Numărul tot mai mare de victime în întregul Vietnam de Sud a făcut armata să ceară un efectiv tot mai sporit de oameni pentru a asigura pozițiile celor care se aflau deja acolo. Da Nang nu era singura bază care se confrunta cu o serioasă amenințare din partea dușmanului, și situația armatei din Vietnamul de Sud a continuat să se deterioreze, astfel încît forțele SUA s-au trezit sprijinind un număr tot mai mare de lupte și suferind numeroase pierderi de vieți omenești. Și aceasta în ciuda celor promise de Johnson în timpul campaniei electorale din 1964 că nu-i va lăsa pe soldații americani să lupte în locul celor asiatici. Johnson și-a explicat poziția în memoriile publicate la scurt timp după ce a părăsit funcția:

> În vara anului 1965, am ajuns la concluzia dureroasă că Vietnamul de Sud independent poate supraviețui numai dacă Statele Unite și alte națiuni vin în ajutorul lui cu propriile forțe combatante. Din acel moment și pînă am plecat de la președinție, am avut trei scopuri principale: să fiu sigur că agresiunea nu va avea succes; să dau sud-vietnamezilor posibilitatea de a-și construi țara și viitorul așa cum își doresc ei și să conving Hanoiul că ajungerea la o reglementare pașnică era în avantajul tuturor celor în cauză. Aceste trei mari direcții de acțiune – înfrîngerea agresiunii, edificarea unei națiuni și afirmarea păcii – erau strîns legate de tot ceea ce noi, ceilalți aliați și vietnamezii, am încercat să realizăm în următorii trei ani și jumătate (Johnson, 1972, p. 232).

Amintirile lui Johnson din memoriile sale se bazează pe analiza şi sfaturile primite de la Departamentul Apărări şi de la alte Agenţii guvernamentale la începutul anului 1965. În cîteva propoziţii neterminate, un document pregătit de asistentul Secretarului Apărării explica modul de gîndire de la Pentagon la 10 martie 1965:

ACŢIUNE PENTRU VIETNAMUL DE SUD:

1. *Scopurile SUA:*
   70% – evitarea unei înfrîngeri umilitoare a SUA...
   20% – să se ţină Vietnamul de Sud şi teritoriile adiacente departe de mîinile Chinei.
   10% – să se permită poporului din Vietnamul de Sud să se bucure de o viaţă mai bună şi mai liberă...
2. *Situaţia deteriorată:*
   (a) politic – 50% şanse pentru o lovitură de stat în următoarele trei săptămîni
   (b) militar – VS a fost tăiat în două, iar în Nord controlul Guvernului Vietnamului de Nord este redus la enclave.
3. *Prognoză:*
   (a) Oficialităţile guvernamentale îşi vor adapta comportamentul în cazul unei preluări de către Vietcong.
   (b) Vor avea loc dezertări ale unor importante forţe militare.
   (c) Regiuni întregi ale ţării vor fi întregime în afara controlului Guvernului.
   (d) În Guvern vor intra elemente neutre sau/şi de stînga.
   (e) Va apărea un regim al frontului popular şi va soma SUA să plece.
   (f) Se vor face concesii fundamentale Vietcongului.
   (g) Acomodarea cu Republica Democrată Vietnam va aşeza Vietnamul de Sud în spatele Cortinei (LaFantasie, 1996, p. 427).

Confruntată cu o prognoză atît de dură, Administrația Johnson s-a simțit obligată să acționeze. Dar probabil că Johnson a făcut o greșeală atunci cînd a intervenit atît de mult în conflictul din Vietnamul de Sud, bazîndu-se pe prerogativele prezidențiale ca bază constituțională pentru acțiunile sale. Deși Rezoluția Golfului Tonkin îi oferea ceva care putea fi interpretat ca o cartă albă pentru a face ce dorește în Vietnam, Johnson nu a invocat-o atunci cînd a pornit războiul în Asia. Rezoluția era un mijloc pentru cîștigarea sprijinului Congresului și îi conferea o autoritate în plus pentru a se ocupa de criza din Vietnam. Dar, în ceea ce privește conferirea de puteri adiționale, efectele ei au fost destul de limitate. Johnson a preferat să se sprijine pe prerogativele prezidențiale ca bază pentru acțiunile sale și nu a încercat să-și extindă autoritatea conferită acestuia de Rezoluția Golfului Tonkin. Realizînd acest lucru, Johnson extindea principiul prerogativei prezidențiale dincolo de limitele constituționale. Într-adevăr, el cerea dreptul de a trimite trupe în acțiune numai pentru că era președintele Statelor Unite și, după părerea lui, interesele Statelor Unite cereau acest lucru.

În timp ce forțele militare americane erau angajate în mod evident în luptele din Vietnam, în primăvara anului 1965, ele au fost trimise și în Republica Dominicană. Și din nou a fost invocată prerogativa prezidențială și părerea Congresului a fost ignorată. Johnson și-a apărat acțiunea ca fiind necesară pentru a proteja viețile americanilor. Așa cum a afirmat Arthur Schlesinger, numărul de soldați – aproximativ 22 000 – a fost disproporționat față de situația din Republica Dominicană. Scopul lui Johnson era să dea un avertisment lumii comuniste că Statele Unite nu vor tolera crearea unei alte Cuba în zona ei caraibă. Acțiunile lui Johnson de intervenție în Republica Dominicană erau ilegale

din punct de vedere constituţional şi au servit numai pentru a pune în lumină şi mai mult caracterul nepotrivit al intervenţiei din Vietnam.

Extinderea prerogativelor prezidenţiale pentru a servi ca bază pentru intervenţia în Vietnam a ridicat o problemă îngrijorătoare: în ce măsură capacitatea de a purta război trecuse în mîinile preşedintelui. Decizia lui Johnson şi apărarea ei pe bază constituţională erau fără precedent. După părerea lui Arthur Schlesinger:

> Spre deosebire de politica Atlanticului a lui Roosevelt din 1941, Johnson ordona trupelor americane să intre imediat într-o luptă bine planificată. Spre deosebire de decizia lui Truman din Coreea, nu exista nici un fel de rezoluţie ONU care să confere legalitate internaţională şi nici nu exista o invazie clară a frontierelor. Spre deosebire de criza rachetelor din Cuba, în această situaţie nu exista nici o ameninţare imediată la adresa Statelor Unite pentru a se lua decizii prezidenţiale secrete şi unilaterale. Spre deosebire de cazul din Republica Dominicană, aici nu existau civili americani care ar fi trebuit salvaţi (Schlesinger, 1974, p. 179).

Extinderea prerogativelor prezidenţiale de către Johnson semăna cu preluarea puterii de către Casa Albă, dar Congresul era dispus să accepte acest lucru atîta timp cît în Vietnam comunismul era controlat.

Strategia lui Johnson în privinţa războiului din Vietnam se baza pe o escaladare treptată a conflictului. Presiunea asupra duşmanului va fi intensificată numai încet şi vor exista mereu paşi noi pe care Statele Unite vor putea să-i facă pentru a-i

aduce pe nord-vietnamezi la masa tratativelor. Operaţiunile de bombardare au fost restrînse pentru a minimaliza pericolele pentru zonele populate din Vietnamul de Nord. Johnson dorea ca intervenţia sa în Vietnam să fie văzută ca o reacţie cumpătată la agresiunea comunistă. Forţele terestre americane nu aveau voie să atace Vietnamul de Nord şi nici să treacă în Cambodgia pentru a ataca refugiile comuniste. Dacă ar fi atacat Vietnamul de Nord, ţinînd seama de amintirea încă proaspătă a războiului din Coreea, China ar fi fost neliniştită, iar dacă ar fi pătruns în Cambodgia s-ar fi ajuns la o condamnare internaţională. Johnson a dat asigurări lumii întregi că scopurile prezenţei Americii în Vietnam erau clar limitate şi nu se punea problema ca regimul de la Hanoi să fie ameninţat. Creşterea efectivului forţelor terestre s-a realizat treptat, astfel că în 1968 în Vietnam se aflau aproximativ cinci sute de mii de americani.

Pe cîmpul de luptă, trupele americane au avut succes, şi, în ciuda numărului tot mai mare de victime, criticile la adresa războiului nu s-au făcut auzite în anul 1965. Dar chiar şi aşa, la 2 noiembrie, Norman R. Morrison, quaker şi tatăl a trei copii, şi-a dat foc în faţa Casei Albe. Moartea lui în semn de protest împotriva războiului a fost urmată, douăzeci şi trei de zile mai tîrziu, de o demonstraţie în masă a celor care protestau la Washington împotriva războiului. Vietnamul era un război cu care opinia publică americană nu se putea împăca. O doctrină militară bazată pe mişcarea rapidă a unor trupe aliate şi un foc masiv care să degradeze şi să distrugă resursele umane, ca şi pe ale inamicului însemna că acesta nu era genul de război cu care se obişnuise poporul american. În locul debarcărilor de la Iwo Jima din timpul celui de-al doilea război mondial sau de la Inchon din timpul războiului din Coreea, oamenilor li se vorbea acum de operaţiuni de căutare şi distrugere. Teritoriul părea să nu conteze

în acest nou tip de război. Nu se vor mai repeta faptele eroice de război din timpul celui de-al doilea război mondial, cum a fost înaintarea zdrobitoare a lui Patton sau marşul împotriva Berlinului. În schimb, se vor număra cadavrele – estimarea numărului de victime provocate în rîndurile inamicului într-o anumită operaţiune. Era un război de uzură, în care victorioasă va fi acea putere care se va dovedi cea mai rezistentă în faţa victimelor provocate de inamic.

Pe parcursul anului 1966, cînd natura acestui război a devenit cît se poate de evidentă, în Statele Unite a început să sporească nemulţumirea oamenilor. Bombardarea Vietnamului de Nord s-a intensificat şi, la fel, îngrijorarea poporului american. În anul 1965, s-au simţit primele valuri de protest atunci cînd studenţii au ţinut discursuri împotriva războiului în mai multe campusuri. Eforturile Administraţiei Johnson de a explica ce se întîmplă de fapt în Vietnam populaţiei americane, care vedea ceea ce înseamnă războiul pe ecranele televizoarelor, s-au dovedit ineficiente. Johnson era ferm convins că mişcarea de protest antirăzboinică, care continua să crească tot mai mult ca număr de participanţi şi importanţă, era reprezentată pur şi simplu de o minoritate gălăgioasă. Dar, chiar dacă majoritatea nu participa la acest protest zgomotos, tăcerea ei nu făcea altceva decît să ascundă îndoielile tot mai mari în legătură cu operaţiunile din Asia de Sud-Est.

În 1966, Johnson era confruntat cu o revoltă a poporului, care punea la îndoială moralitatea, precum şi necesitatea războiului. Oamenii îşi mai puneau întrebări şi cu privire la temeiurile constituţionale pe care se baza acesta – atacau mai degrabă Rezoluţia Golfului Tonkin decît prerogativele prezidenţiale, despre care Johnson credea că îi dau puterea să ducă un război în Vietnam. Şi dintr-o dată, pentru unii oameni,

rezoluția a devenit o tactică remarcabilă a unui președinte care dorea să inducă în eroare Congresul pentru ca acesta să-i ofere un act ce era aproape o declarație de război. În 1966, senatorul Fulbright din Arkansas, care jucase un rol conducător în trecerea Rezoluției Golfului Tonkin prin Senat, s-a întors împotriva războiului. Era președintele puternicei Comisii pentru Relații Externe a Senatului, care a început să investigheze politica dusă în Vietnam. Martorii care au apărut în fața Comisiei au dat cîteva lovituri grele politicii lui Johnson. George F. Kennan, cel care formulase primul principiul ținerii comunismului sub control, a venit în fața Comisiei și a susținut că acesta trebuia să se aplice numai în Europa, nu și în Asia. Un funcționar militar superior a afirmat apoi că strategia militară aplicată în Vietnam era total greșită. Johnson a constatat că în acel moment Congresul era tot mai puțin indulgent față de programul său legislativ intern. Vietnamul domina agenda politică a președintelui. Chiar și izbucnirea războiului de șase zile dintre Israel și vecinii săi arabi, în iunie 1967, nu a distras decît temporar atenția, cînd Johnson a purtat tratative cu Aleksei Kosîghin. În mai multe orașe din SUA, ca Detroit și Newark, au izbucnit revolte. Și în locul toleranței predicate de Martin Luther King, în anul 1967, mișcarea pentru drepturile civile a fost depășită de cea pentru puterea negrilor. În 1966, în California a fost înființată organizația Panterele Negre. Lideri ca Huey Newton și Stokely Carmichael susțineau chiar un fel de revoluție. Preferința Panterelor Negre de a face paradă în mod deschis cu arme și cu un fel de uniforme paramilitare îi înspăimîntau pe mulți americani albi. În 1966 și 1967 se crease sentimentul că America era sfîșiată de conflicte și interese diverse.

În politica americană, existau două „fisuri" distincte la

un nivel alarmant: problema Vietnamului şi cea a rasismului. Vietnamul provocase demonstraţii masive împotriva războiului în America şi a unor acţiuni de protest personal, cum ar fi refuzul de a se înrola în armată sau al altora care au urmat exemplul lui Norman R. Morrison. Preşedintele era învinovăţit pentru acest război – alături de sistemul de guvernare american, care permisese acest lucru. În problema rasismului, intervenţia limitată a preşedintelui a dus la creşterea militantismului de culoare la sfîrşitul anilor '60. Se făcuse suficient de mult pentru a se afirma că sînt posibile schimbări dramatice, dar nu se făcuse suficient pentru a-i controla pe negrii din mediul urban din nord, care constatau că guvernul federal face foarte puţin pentru a-i scăpa de sărăcie şi a nu mai fi discriminaţi. Ceea ce doreau şi ceea ce aveau nevoie cei mai mulţi americani era extinderea Marii Societăţi. Dar în 1966, accentul politic se mutase de la idealul Marii Societăţi la un război în care era mult mai probabil să fie înrolaţi americanii negri: mult mai probabil să ajungă într-o unitate combatantă; mult mai probabil să fie ucişi. La 4 aprilie, la New York, Martin Luther King a condamnat public războiul. Subliniind legătura dintre sărăcia şi discriminarea continuă de acasă şi milioanele de dolari care se cheltuiau pentru războiul din Vietnam, cuvîntarea lui a fost deosebit de entuziastă:

> Există de la bun început o legătură foarte evidentă şi uşor de realizat între războiul din Vietnam şi lupta pe care ei şi alţii o duc în America. Acum cîţiva ani, a existat un moment strălucit în această luptă. Părea că există o speranţă reală de ajutor pentru cei săraci – atît albi, cît şi negri – prin Programul Antisărăcie. Apoi a urmat evoluţia din Vietnam a evenimentelor şi am văzut cum programul este

distrus şi compromis, ca şi cînd ar fi fost o jucărie nefolositoare a unei societăţi înnebunite după război şi am ştiut că America nu va investi niciodată fondurile sau energiile necesare în reabilitarea săracilor săi, atît timp cît Vietnamul va continua să înghită resurse şi bani asemeni unui tub de aspirator demonic. Aşa că am fost nevoit tot mai mult să văd războiul ca pe un duşman al săracilor şi să-l atac ca atare. Poate că cea mai tragică recunoaştere a realităţii a avut loc atunci cînd mi-a devenit clar că războiul făcea mult mai mult decît să distrugă speranţelor săracilor de acasă. Îi trimitea pe fiii, pe fraţii şi pe soţii lor să lupte şi să moară pe cîmpul de luptă. Îi luam pe tinerii noştri negri care fuseseră mutilaţi de societatea noastră şi îi trimiteam la 12 000 de km depărtare pentru a garanta în Sud-Estul Asiei libertăţile pe care nu le găsiseră acasă, în Georgia de Sud-Vest şi în Harlemul de Est (Ruane, 2000, pp. 152–153).

Discursul lui dr. King suna ca un epitaf pentru mişcarea drepturilor civile şi arăta faptul că nemulţumirea nu mai putea fi controlată mult timp.

Johnson îşi dădea seama că luptele din Vietnam sfîşiau ţara acasă. Preşedinţia era luată cu asalt de oponenţii ei, de la revoluţionarii negri pînă la pacifiştii militanţi creştini. Dar cel puţin avea sentimentul că se poate bizui pe evaluările militarilor, care susţineau că încet, dar sigur, războiului avea să fie cîştigat. Apoi, la 31 ianuarie 1968, Vietcongul a profitat de încetarea anuală a focului şi de sărbătorirea Anului Nou pentru a lansa o ofensivă majoră. Deşi comuniştii au fost în cele din urmă înfrînţi, scenele cu puşcaşii marini care au trebuit să lupte cu arma în mînă ca să poată intra în vechea capitală Hue, apoi eforturile

dramatice de a evacua forţele Vietcongului de la Ambasada americană din Saigon, au avut drept rezultat o schimbare dramatică a atitudinii opiniei publice faţă de război. Ofensiva Tet a fost un dezastru militar pentru Vietcong, dar a fost o înfrîngere încă şi mai mare pentru propaganda Administraţie Johnson în ochii poporului american. Johnson se simţea tot mai singur şi izolat, chiar şi în interiorul propriului partid. În 1968, urmau să aibă loc alegerile şi erau semne că unii membri de frunte ai Partidului Democrat, precum Robert Kennedy şi senatorul Eugene McCarthy, se vor opune candidaturii sale. Amîndoi aveau să facă uz de ceea ce se întîmplase în Vietnam împotriva lui Johnson. La începutul anului 1968, Johnson era un preşedinte care nu mai avea autoritate asupra unei mari părţi a poporului american, a Congresului şi a partidului din care făcea parte.

Declinul autorităţii prezidenţiale era remarcabil. Johnson fusese ales, în 1964, într-un moment de criză. În 1968, ştia că dacă va candida va fi aproape sigur învins. Schimbarea percepţiei publice a lui Johnson şi a războiul din Vietnam a subminat autoritatea preşedintelui ca nimic altceva pînă atunci. În anii '50 şi '60, totul fusese atît de diferit. Sprijinul acordat de Eisenhower şi de Kennedy regimului corupt al lui Diem nu tulburase poporul american. Şi nici escaladarea treptată a războiului survenită în timpul lui Kennedy, între 1961 şi 1963. Nici chiar reacţia lui Johnson la incidentul din Golful Tonkin nu provocase un nivel semnificativ de îngrijorare publică. Cu aciditatea lui obişnuită, Noam Chomsky afirma:

> Dacă preşedintele doreşte să trimită forţele aeriene ale SUA să bombardeze satele la capătul lumii, împotriva unor oameni care rezistă atacurilor SUA şi care s-au nimerit

să-i stea în cale, să distrugă recoltele şi pădurile cu arme chimice, asta nu ne priveşte pe noi... Pînă în 1964, şi chiar şi după aceea, forumurile despre război se desfăşurau literalmente în salonul personal, într-o biserică cu o jumătate de duzină de oameni sau într-o sală de clasă unde cei cîţiva ascultători prezenţi fuseseră adunaţi cu ajutorul unor anunţuri despre situaţia din Vietnam şi din alte cîteva ţări (Chomsky, 1993, p. 2).

Moartea consilierilor americani din Vietnam a îndoliat familiile celor decedaţi, dar nu a avut drept rezultat o revoltă mai amplă. Dar debarcările de la Da Nang din martie 1965 şi începerea unui război în toată puterea cuvîntului, în care America a dus povara cea mai grea şi din ce în ce mai apăsătoare, urmată de oroarea ofensivei Tet au produs efecte dramatice în opinia publică americană.

În 1968, Preşedinţia se confrunta cu o criză a legitimităţii. Uciderea lui Kennedy şi temerile legate de o conspiraţie au continuat să aibă efect. Cercetările efectuate de Jim Garrison, procurorul din New Orleans, şi aducerea lui Clay Shaw în faţa instanţei sub acuzaţia de conspiraţie au pus în lumină posibilitatea ca preşedintele Kennedy să fi fost îndepărtat printr-o lovitură de stat. Deşi Shaw a fost în cele din urmă achitat, iar părerea lui Garrison a fost nesocotită, pentru că s-a considerat că acesta nu făcea altceva decît să atragă atenţia sistemului, au fost totuşi mulţi americani care au considerat că Garrison era *Pe urma asasinilor*, aşa cum avea să se numească mai tîrziu bestsellerul său. Dar Johnson nu l-a considerat niciodată nebun pe Garrison. Dimpotrivă, benzile de magnetofon recent puse la dispoziţia poporului, pe care Johnson le-a înregistrat în timp ce era la Casa Albă, arată că era foarte interesat de investigaţiile lui

Garrison, după ce făcuse eforturi considerabile pentru finalizarea raportului Comisiei Warren. Johnson ştia că investigaţiile lui Garrison ameninţau să pună şi mai mult sub semnul întrebării legitimitatea preşedinţiei lui, care în 1968 era ţinta a diverse atacuri ca urmare a războiului din Vietnam. Războiul a dat naştere la nenumărate întrebări incomode din partea publicului american. Cum putea preşedintele să continue să poarte ceea ce multă lume considera că este un război imoral? Cum se putea ca voinţa unui singur om, a preşedintelui, să ducă la moartea atîtor mii de americani? Cum la o demonstraţie ca cea de la Washington, din octombrie 1967, la care participau 100 000 de oameni, aceştia puteau fi ignoraţi? Multe dintre întrebări erau naive din punct de vedere politic, dar, cîntărind răspunsurile lor, mulţi oameni au dobîndit o înţelegere mai profundă asupra sistemului de guvernare din Statele Unite. De exemplu, în mintea unora dintre membrii mişcării antirăzboinice disponibilitatea Congresului de a aproba Rezoluţia Golfului Tonkin punea sub semnul întrebării natura democraţiei americane. Se putea stabili probabil o paralelă între această rezoluţie şi Legea împuternicirii, care îi permisese lui Hitler să submineze puterea Reichstagului în anii '30. Cine era cel care purta acest război brutal din Indochina, un preşedinte american sau vreun Führer? Analogia era evident forţată, dar sentimentele lor erau uneori foarte profunde. Unii dintre oameni îşi mai aminteau că, înainte chiar ca Norman R. Morrison să-şi dea foc în faţa Casei Albe în 1966, o supravieţuitoare a Holocaustului, în vîrstă de 82 de ani, pe numele ei Alice Herz, şi-a dat foc la Detroit, la începutul anului 1965, în semn de protest împotriva războiului. Autoritatea morală a Preşedinţiei era pusă sub semnul întrebării de tot mai mulţi americani după 1965. Johnson avea autoritatea constituţională de a purta război, dar în 1968 îi lipsea

legitimitatea democrată. Johnson se confrunta cu o criză imediată, dar acelaşi lucru se întîmpla şi cu Preşedinţia.

La 31 martie 1968, Johnson a apărut la televiziune pentru a anunţa că va lua măsuri pentru a se pune capăt războiului din Vietnam. Ajunsese fără să vrea acest lucru la concluzia că America nu poate cîştiga războiul şi că escaladarea conflictului trebuia să înceteze. Şi preşedintele ajunsese la capătul puterilor. Personalitatea sa era extremă, cuprinzînd o serie întreagă de euri, de la intransigentul care aplica „tratamentul Johnson" pînă la bărbatul sensibil şi grijuliu care dorea să făurească Societatea Mare şi aştepta aplauzele contemporanilor săi după fiecare spectacol public. Atacurile împotriva lui Johnson din cauza războiului din Vietnam i-au exacerbat fragilităţile interne pînă a ajuns la un punct culminant, în martie 1968, dincolo de care nu mai suporta să se vadă expus. În profilul psihologic pe care i l-au făcut lui Johnson, Muslin şi Jobe afirmă:

> Reacţia lui Johnson (la atacurile împotriva lui) era una previzibilă: o prăbuşire spre interior, o reacţie acută şi cronică de fragmentare, care a continuat timp de mai mulţi ani. Trecea prin stări de anxietate, de prăbuşire... şi izbucniri regresive de furie, ce caracterizează o astfel de prăbuşire spre interior. Cum putea să continue să ascundă dovada atîtor morţi de ambele părţi? Cum putea ascunde aceste dovezi în oraşele şi satele din ţările din Asia de Sud-Est, care reprezentau rezultatul acţiunii maşinii de război? Cum putea el ascunde faptul că economia Statelor Unite se clătina sub presiunea financiară a cheltuielilor de război şi a celor pentru Marea Societate?... Fragmentarea personalităţii sale a devenit tot mai vizibilă pentru personalul de la Casa Albă (Muslim şi Jobe, 1991, pp. 194–95).

Nici o persoană, nici măcar Johnson nu putea continua să facă faţă asaltului poporului asupra preşedinţiei sale. Era mult prea dureros, şi în discursul lui televizat din martie 1968 venise timpul să pună capăt acestui chin.

Spre sfîrşitul emisiunii, Johnson, care în mod obişnuit transmitea telespectatorilor săi seriozitatea sa, a devenit acum mai grav ca de obicei. A mărturisit publicului american:

> Timp de 37 de ani aflat în slujba ţării, mai întîi în calitate de congresman, senator, apoi ca vicepreşedinte şi acum ca preşedinte al vostru, am pus întotdeauna pe primul loc unitatea poporului. Am pus-o mai presus de orice partizanat dezbinator. Şi acum ca şi mai înainte este adevărat că o casă dezbinată împotriva ei însăşi de spiritul de facţiune sau de partid, sau de regiune sau de rasă este o casă care nu poate rămîne în picioare. În casa Americii există acum o dezbinare. Sîntem dezbinaţi între noi acum. Şi, ţinînd seama de încrederea ce mi-a fost acordată ca preşedinte al întregului popor, nu pot nesocoti pericolul pe care îl reprezintă aceasta pentru progresul poporului american... Acum cincizeci şi două de luni şi zece zile, într-un moment de tragedie şi de traumă, datoriile acestei funcţii mi-au revenit mie. Am cerut atunci ajutorul lui Dumnezeu pentru ca America să poată continua să meargă pe făgaşul ei, să ne vindecăm rănile, să ne vindecăm istoria, să mergem înainte într-o nouă unitate, să realizăm agenda Americii... Crezînd în aceasta, am fost convins că nu trebuie să îngădui Preşedinţiei să se implice în dezbinările partizane care se dezvoltă în acest an politic. Cu fiii Americii pe cîmpurile de luptă atît de îndepărtate de aici, cu viitorul Americii înfruntînd provocările de aici, de acasă, cu speranţele noastre şi

speranţele omenirii de pace în echilibru precar în fiecare zi, nu cred că ar trebui să mai dedic nici o oră şi nici o zi din timpul meu nici unei cauze personal partizane sau altor îndatoriri decît cele ale funcţiei mele – preşedinţia ţării voastre. Şi de aceea nu voi cere şi nu voi accepta nominalizarea din partea partidului meu pentru un alt mandat la preşedinţie.

A fost un moment istoric pentru Preşedinţie. Renunţînd la şansa de a candida pentru un al doilea mandat la Casa Albă, Johnson a demonstrat sensibilitatea Administraţiei actuale faţă de opinia publică. El subliniase faptul că, deşi preşedintele poate încerca să-şi extindă puterile dincolo de cele stipulate de Constituţie, poporul rămîne sursa ultimă de autoritate şi putere. Iluziile pot să-l orbească pe om pentru o clipă, dar Johnson a încercat să fie cinstit cu electoratul său de la bun început. În 1968 era încă un preşedinte puternic, dar îşi pierduse mult din autoritatea morală de care se bucurase din 1963. Acţiunea lui Johnson a fost necesară din punct de vedere personal, dar a fost şi un act de curaj: a avut nevoie de curaj ca să poată înfrunta realitatea că nu poate face faţă la infinit asaltului protestatarilor în legătură cu războiul din Vietnam. Şi a mai arătat, prin felul modest în care a refuzat şansa de a mai candida pentru un al doilea mandat în loc să-i atace în public pe cei care îi făcuseră viaţa imposibilă, că pentru el a fi preşedinte înseamnă a-ţi asuma răspunderea. Dacă poporul era dezbinat, asta se întîmpla din cauza politicii lui – el era cel răspunzător, fiind preşedintele ţării. Johnson dorea să îndepărteze această dezbinare care măcina Statele Unite din 1966, iar dacă asta însemna sfîrşitul războiului din Vietnam şi încheierea preşedinţiei lui aşa trebuia să fie. Din 1964 pînă în 1966, Johnson (şi o dată cu el Preşedinţia) reprezentase o culme a

succesului şi a puterii. Între 1966 şi 1968 însă ambele au suferit un declin rapid. Ritmul acestui declin s-a accelerat considerabil în lunile de dinaintea discursului din 31 martie 1968. În timpul succesorului său, Richard Milhous Nixon, declinul avea să se transforme în cataclism.

6

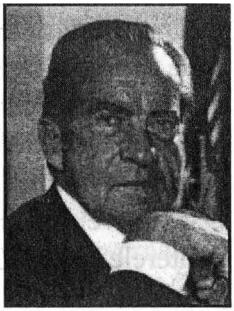

RICHARD NIXON

Dicky cel abil – preşedintele viclean

Pentru Statele Unite anul 1968 a fost, în multe privinţe, unul de vîrf. Lansarea ofensivei Tet în Vietnam şi refuzul lui Johnson de a mai candida încă o dată la preşedinţie au fost numai începutul. La patru zile după discursul lui Johnson, prin intermediul căruia acesta anunţa că se retrăgea din campanie, Martin Luther King a fost asasinat de către James Earl Ray, care, pentru a încinge şi mai multspiritele, este posibil să fi făcut parte dintr-o conspiraţie mai amplă. În peste şaizeci de oraşe ale Americii au avut loc acţiuni de protest şi, pe lîngă aceastea, izbucniri de nemulţumire. Temerile lui Johnson în legătură cu o casă dezbinată erau cît se poate de realiste. Pe 6 iunie s-a produs o altă tragedie, atunci cînd Robert Kennedy, a cărui victorie în alegerile primare din California îl desemnaseră drept unul din principalii candidaţi democraţi, a fost rănit mortal de către un palestinian. America era sfîşiată de o serie de violenţe: violenţa din Vietnam, violenţa provocată de intoleranţă şi cea a asasinilor lui King şi ai lui Kennedy. Toate problemele şi necazurile au fost escaladate şi

mai mult cînd delegaţii democraţi s-au reunit la Convenţia lor de la Chicago, în august 1968. Refuzul lui Johnson de a candida din nou precum şi asasinarea lui Robert Kennedy l-au adus pe vicepreşedintele Hubert Humphrey în postura de principal candidat din partea democraţilor, fiind nominalizat în acest sens. Dar Convenţia era asediată de demonstranţi, pornind de la Panterele Negre pînă la intelectualii din clasa de mijloc, care protestau împotriva războiului din Vietnam şi încercau să promoveze şi celelalte scopuri politice. Primarul oraşului Chicago, Richard Daley, a decis să adopte o atitudine fermă împotriva protestelor, şi cînd a izbucnit o revoltă în faţa hotelului Hilton poliţia a folosit gaze lacrimogene pentru a linişti mulţimea. Reacţia faţă de această situaţie a părut exagerată, iar scenele de violenţă care au rezultat de aici au fost transmise de televiziune în toată America. „Asediul din Chicago" a servit numai la subminarea şanselor democraţilor. Huber Humphrey nu era Bobby Kennedy, cu toată mistica numelui său şi carisma personală; era văzut de electorat ca fiind un reprezentant al războiului care împinsese America în dezastrul din Vietnam.

Republicanii l-au nominalizat pe Richard Nixon să lupte cu Humphrey. Poate că Nixon nu era cea mai bună alegere pentru această candidatură, deşi cunoştea ca nimeni altul maşinăria Partidului Republican. În 1960, după ce Nixon şi Kennedy participaseră la patru dezbateri televizate la Washington, New York şi Chicago, în septembrie şi octombrie, care aveau să schimbe cursul politicii americane, Nixon a fost învins cu o diferenţă redusă în cursa pentru Casa Albă. Încercînd să facă prea mult, Nixon pur şi simplu s-a obosit excesiv pînă la epuizare în timpul campaniei. Se pare că acesta nu aprecia nici importanţa imaginii publice mai ales de pe ecranul de televiziune, deşi, în 1960, 88% din familiile americane aveau televizor, iar dezbaterile electorale erau urmărite de 65–70 de milioane de

persoane. În ciuda înfrîngerii lui Nixon, din cauza temerii că în Illinois şi Texas Kennedy ar fi cîştigat prin fraudă electorală, preşedintele nou-ales s-a dus, la 14 decembrie, să-l vadă pe Nixon ca să afle dacă acesta se pregăteşte să conteste rezultatul alegerilor. Nixon însă a preferat să primească înfrîngerea în mod stoic. Doi ani mai tîrziu, în 1962, după ce fusese din nou învins în California la alegerile pentru funcţia de guvernator, a spus un emoţionant adio politicii naţionale. Încercarea lui Nixon de a-şi crea o bază politică în California de la care să-l poată contesta pe Kennedy în 1964 s-a terminat foarte prost pentru el. Acuzînd presa pentru că ar fi desfăşurat o campanie negativă împotriva sa, Nixon a declarat: „Timp de 16 ani, încă de la cazul Alger Hiss, v-aţi amuzat copios... Gîndiţi-vă numai cît de mult veţi pierde. Nu-l mai aveţi pe Nixon ca să-i daţi şuturi." Cariera lui părea să se fi încheiat, dar ambiţiile lui puternice l-au propulsat în fruntea politicii Partidului Republican, după victoria lui Johnson din 1964.

Născut într-o familie săracă din California, în 1913, prin nominalizarea lui din 1968, Nixon făcea încă un pas important în cariera sa remarcabilă. Puterea de muncă, ambiţia şi inteligenţa îl ajutaseră să studieze la Colegiul Whittier şi la Facultatea de Drept a Universităţii Duke. A intrat în politică după ce a servit în Marină în timpul celui de-al doilea război mondial, şi, după o scurtă perioadă petrecută la Camera Reprezentanţilor, a fost ales în Senat în 1950. Nixon şi-a cîştigat un renume de anticomunist convins, mai ales în timpul afacerii Alger Hiss, şi, în 1952 a fost ales coleg de candidatură pentru Eisenhower. S-a dovedit foarte activ ca vicepreşedinte, dar în acelaşi timp publicul îl privea ca pe echivalentul politic al unui dealer de maşini second hand. Zîmbetul nefiresc în care îşi arăta dinţii şi încercările de a fermeca pe toată lumea dădeau naştere unui sentiment de pericol din partea acestuia, şi nu de siguranţă. Pentru mulţi oameni,

Nixon era un personaj contrafăcut, un vînzător ambulant care vinde falsuri – evident, un vînzător de iluzii. Dar cîteodată un preşedinte care vinde iluzii este exact tot ceea ce îşi poate dori electoratul. Este important de subliniat că mulţi oameni nu au avut încredere în Nixon pînă la campania prezidenţială din 1968. Nu este vorba numai de interpretarea opiniei publice după episodul Watergate. În studiul său despre Convenţiile partidului din acelaşi an, Norman Mailer scria: „Nu mai existase nimeni atît de prefăcut în viaţa publică americană ca Richard Nixon şi nici altcineva care să aibă atît de mult succes prin aceste mijloace – nu este deci de mirare că jumătate din electorat l-a considerat ani de zile un fel de boală. Dar acum era mai puţin fals, şi *acesta era miracolul*" (Mailer, 1968, p. 45).

Campania din 1968 s-a axat pe percepţiile electoratului cu privire la candidatul în care se putea avea încredere că va pune capăt războiului din Vietnam. Dar dincolo de această chestiune de suprafaţă se aflau alte probleme mult mai grave. Electoratul voia nu numai încheierea războiului din Vietnam, ci şi revenirea la stabilitate acasă: de fapt, combinaţia de stabilitate şi pace de care se bucurase America pe vremea lui Eisenhower. Oamenii îşi dădeau seama că războiul prejudiciază economia americană, care, la rîndul ei, avea efecte negative asupra standardului de viaţă de acasă, a eficacităţii programelor federale pentru reducerea sărăciei şi a capacităţii pe termen lung a Statelor Unite de a-şi menţine superioritatea tehnologică faţă de Uniunea Sovietică. O altă problemă importantă pentru americani era cea legată de încredere: în ce candidat se putea încrede pentru a-l alege preşedinte; în ce candidat se putea avea încredere că va pune capăt agoniei vietnameze; ce candidat va fi dispus ca prin acţiunile lui să reflecte voinţa poporului; ce candidat nu va trăda poporul, aşa cum făcuse Johnson, după părerea acuzatorilor săi? Într-adevăr, electoratul dorea să ştie ce candidat va fi mai

reţinut în utilizarea puterilor prezidenţiale. Era un moment semnificativ în istoria preşedinţiei americane. O parte a publicului american nu mai avea încredere în guvernul federal. În 1968, acesta dorea să primească asigurări că încrederea dintre preşedinte şi popor poate fi stabilită. Un observator foarte fin al evenimentelor din 1968 nota:

> Îmi amintesc cînd mi-am dat seama de aceasta – în timpul campaniei din 1968, cînd pentru prima dată americanii din generaţia mea au realizat că guvernul lor îi minţise şi, de asemenea, tot pentru prima oară tinerii americani au refuzat să mai lupte la chemarea guvernului lor. Edmund Muskie, care candida pe atunci pentru funcţia de vicepreşedinte şi a devenit ulterior un extraordinar Secretar de Stat, a fost cel care a ridicat problema „încrederii". Campania electorală l-a dus, în acel an de dezbinare însîngerată, la o cursă în oraşul de cărbune şi oţel al lui Washington, Pennsylvania, un centru de muncitori primitivi ai lui George Wallace şi la Colegiul lui Washington şi Jefferson. Studenţii şi cei care protestau s-au strîns laolaltă şi au început să-l huiduiască, nevrînd să-l lase să vorbească. Muskie s-a oferit să permită oricăruia dintre purtătorii lor de cuvînt să vorbească timp de zece minute de pe podium, dacă aceştia vor fi dispuşi să-l asculte şi pe el timp de zece minute. Şi astfel a vorbit despre „încredere": fără încredere nu exista comunitate, nu exista civilizaţie. În acea zi, nici un titlu de ziar nu a preluat ideea. Dar cîteva zile mai tîrziu, la o conferinţă de presă de la New York, organizată cu starurile de pe Broadway care îi sprijineau pe Humphrey şi Muskie, acesta a abordat încă o dată tema discursului din Pennsylvania. „Eu cred că cea mai mare problemă a Americii este dacă, aşa cum s-a întîmplat în trecut, americanii mai pot avea încredere unul

în altul..." Tema aceasta a „încrederii" a avut mare succes. Aceasta a devenit lovitura finală a lui Humphrey împotriva lui Richard Nixon... Fiecare an prezidențial își are propriile fraze specifice. Dar de atunci, mereu și mereu, în fiecare campanie, aud aceeași temă luată în discuție (White, 1983, pp. 430–431).

Restabilirea încrederii dintre Președinție și popor era problema-cheie pentru orice viitor președinte al SUA în 1968. Evenimentele ce au urmat discursului lui Johnson, în care acesta și-a anunțat refuzul de a mai candida, au amplificat și mai mult în loc să rezolve aceste discrepanțe, și, în timp ce continuau și demonstrațiile antirăzboi, exista impresia că segmente largi ale poporului american erau revoltate împotriva puterii prezidențiale. Părerea că președinția avea prea multă putere și că o folosise pentru a duce un război imoral în Vietnam era foarte larg răspîndită. În lumina faptului că Rezoluția Golfului Tonkin nu reușise să țină războiul sub un oarecare control, Congresul era văzut ca un organism ale cărui puteri fuseseră depășite de o președinție prea activă. Scriind despre toate acestea, lumea academică liberală din America a avut tendința de a subaprecia gravitatea situației. Ea pare să considere că istoria Statelor Unite trebuie să fie o sursă de unitate, și nu una de dezbinare. De aceea, situația din 1968 a fost descrisă ca fiind tulbure și dificilă. Cu toate acestea, un istoric marxist sau european, în special francez, ar putea descrie condițiile din anul 1968 ca reprezentînd un moment de criză în istoria Americii. Acesta ar putea merge chiar mai departe, descriindu-le ca fiind prerevoluționare. Dar istoricii americani nu au fost foarte încîntați să scrie despre condițiile revoluționare din America, cu excepția acelei „revoluții bune" împotriva detestatului tiran, care a fost regele George III, în secolul al XVIII-lea. Punctul în care liberalul începe să fie

perceput ca fiind de stînga este greu de delimitat şi se consideră că nu este înţelept să fii considerat de stînga nici chiar după încheierea războiului rece. Dar anumiţi americani din afara sistemului au sesizat gravitatea situaţiei din 1968. Tom Hayden, reflectînd la evenimentele din 1968, scria în 1979: „Trăim o criză constituţională. Forţele conducătoare au uzurpat puterea nu numai de la popor, ci şi de la propriii lor senatori şi congresmeni în aşa măsură încît numai preşedintele şi consilierii lui militari şi economici ştiu unde va începe următorul război" (Hayden, 1971, pp. 150–151). Hayden era gata să facă referiri şi la cel de-al Treilea Reich în descrierea situaţiei din America:

> Le lipseşte consimţămîntul celor guvernaţi din ghetouri, colegii şi licee. Pierzînd controlul asupra armatei cu recrutare obligatorie, recurg tot mai des la profesionişti de genul Gestapoului atît acasă cît şi în străinătate. În cel mai bun caz, guvernează o jumătate de societate şi, în plus, jumătatea cea mai în vîrstă (Hayden, 1971, pp. 155–156).

În ochii lui Hayden, nivelul general de nemulţumire de la sfîrşitul anilor '60 ameninţa cu adevărat ordinea stabilită.

În timpul campaniei din 1968, problemele societăţii americane au fost subliniate şi mai mult atunci cînd George Wallace, guvernatorul segregaţionist din Alabama, a intrat în cursa electorală ca al treilea candidat independent. Wallace a avut o campanie de dreapta, subliniind pericolele unei guvernări federale care se amestecă în afacerile locale şi manifestîndu-şi disprețul pentru mişcarea antirăzboinică, ca şi pentru contra-cultura din anii '60. Cu un mesaj atît de amplu, Wallace putea să facă apel la muncitorii albi atît din Nord, cît şi din Sud. Deşi exista părerea larg răspîndită că Wallace nu putea să cîştige alegerile, erau oameni care credeau că acesta ar putea să strîngă suficiente

voturi ca să nu le permită nici lui Nixon, nici lui Humphrey să obţină o victorie netă. În cele din urmă însă, Nixon a ieşit învingător cu 31 700 000 de voturi populare, faţă de cele 31 200 000 ale lui Humphrey. Wallace a obţinut doar 10 000 000 de voturi populare, ceea ce era mai mult decît onorabil pentru acesta. La Colegiul Electoral, victoria lui Nixon a fost una mai clară: 301 de voturi faţă de cele 191 ale lui Humphrey şi cele 46 ale lui Wallace. Nixon se întorcea întinerit la Casa Albă.

În timpul tulburărilor din anul 1968, s-au găsit suficienţi alegători care să se întoarcă în trecut pentru a-l alege pe Richard Nixon ca preşedinte, cu o marjă foarte strînsă. În calitatea sa de moştenitor politic al lui Eisenhower, alegătorilor li se părea că Nixon reprezintă o garanţie a stabilităţii: un fel de întoarcere la vremurile de aur pierdute. Era o iluzie. Promisiunile acestuia din timpul campaniei electorale au lovit direct în punctul sensibil. Nixon părea să înţeleagă problemele cu care se confrunta America şi faptul că o întoarcere la valorile tradiţionale le va rezolva. În discursul său de acceptare a nominalizării din partea republicanilor a sesizat perfect această disponibilitate sufletească:

> America are probleme astăzi nu pentru că poporul ei a greşit, ci pentru că liderii lui au greşit. Atunci cînd cea mai puternică ţară din lume este imobilizată timp de patru ani într-un război, cel din Vietnam, fără nici un fel de perspectivă de încheiere, cînd cea mai bogată ţară din lume nu-şi poate gestiona propria economie, cînd naţiunea cu cea mai mare tradiţie a statului de drept este marcată de ilegalităţi fără precedent, cînd o ţară cunoscută de un secol pentru susţinerea egalităţii de şanse este sfîşiată de o violenţă rasială fără precedent, cînd preşedintele Statelor Unite nu poate călători în străinătate şi în nici un oraş mare din ţară fără să se teamă de o demonstraţie ostilă – înseamnă că a venit timpul schimbării conducerii Statelor Unite ale Americii (Nixon, 1978, pp. 314–315).

Obiectivul-cheie al administrației Nixon a fost retragerea trupelor din Vietnam; dar aceasta avea să se realizeze treptat. Nixon va căuta să obțină o pace decentă, dar nu una imediată, lipsită de onoare, precum și retragerea trupelor din Vietnamul de Sud, ceea ce își doreau și mulți dintre membrii mișcării antirăzboinice. În realitate, politica lui Nixon a fost un compromis între ceea ce dorea America și ceea ce putea accepta mîndria Americii. În politica sa internă, Nixon a mizat pe un excepțional succes, și anume pe starea de spirit existentă. Și-a etichetat politica „Noul Federalism". Accentul se va pune pe diminuarea guvernării federale, întoarcerea la Noul Pact și revenirea puterii la nivelul local. Noul Federalism al lui Nixon era un ecou al politicii lui Eisenhower, care accepta Noul Pact într-o formă cu mult mai restrînsă. În 1972, Henry Brandon susținea că publicul american se uita la Nixon „așa cum se mai uitase și la alți președinți fără carismă, pentru a vedea drumul înapoi spre normalitate, spre o politică mai temperată, care să-i scoată din haos" (Brandon, 1972, p. 23). Poporul american dorea o întoarcere la o viață care să-i asigure o mai mare siguranță.

În multe privințe, Administrația pe care și-a alcătuit-o Nixon promitea o întoarcere la genul de președinție pe care poporul american îl aștepta. Nixon nu a alcătuit o Administrație formată din cele mai strălucite minți ale Coastei de Est. În schimb, a căutat oameni în care să aibă încredere deplină și care să fie capabili să-și îndeplinească sarcinile cu competență. Richard E. Neustadt i-a descris pe cei aleși de Nixon ca fiind „loiali, empatici și ignoranți" (Neustadt, 1976, p. 54). Evenimentele ulterioare aveau să ridice, de asemenea, o serie de întrebări grave cu privire la onestitatea acestora. De exemplu, colegul de candidatură al lui Nixon din 1968 a fost Spiro Agnew, guvernatorul statului Maryland din 1966. Acesta a fost vicepreședinte și a avut un rol major în combaterea mișcării antirăzboinice pînă în anul 1973,

cînd a fost acuzat de evaziune fiscală şi a fost silit să demisioneze din funcţie. Ulterior, nu a contestat acuzaţiile care i-au fost aduse. Alţi membri ai Administraţiei au creat o serie de animozităţi de alt tip. Astfel, John Ehrlichman, unul dintre colaboratorii lui Nixon, era numit adesea „gardianul nazist" al preşedintelui: acesta era, de fapt, o reflectare a manierelor sale, pe care mulţi le considerau arogante. Împreună cu H. R. Haldeman, Ehrlichman forma un cuplu despre care se credea că exercită o influenţă considerabilă asupra lui Nixon, contribuind la îndepărtarea şi detaşarea Preşedinţiei de realitate. Cît despre Henry Kissinger, se credea că acesta exercită şi mai multă influenţă asupra preşedintelui. În 1969, după o carieră strălucită la Harvard, Kissinger a fost numit consilier pentru Securitatea Naţională. În această funcţie, el a devenit mîna dreaptă a lui Nixon în ceea ce priveşte elaborarea şi implementarea politicii externe şi militare. La numirea lui:

> Preşedintele l-a autorizat imediat pe Kissinger să recruteze un personal format din cei mai buni experţi disponibili să lucreze la Consiliul Securităţii Naţionale. Sub conducerea lui intelectuală şi bucurîndu-se de sprijinul clar al Preşedinţiei, „Operaţiunea Kissinger" a devenit cea mai puternică armă a politicii externe din istoria Preşedinţiei. Atît Nixon, cît şi Kissinger erau preocupaţi de puterea şi forţa Preşedinţiei, fiind dornici să creeze o instituţie care să le dea posibilitatea să ia decizii rapide. Foarte curînd, CSN a devenit principala sursă de elaborare a politicii externe şi militare. Kissinger şi personalul lui din CSN se suprapuneau peste Departamentul de Stat, Departamentul Apărării, şeful Statului-Major Interarme şi CIA – ca să nu le menţionăm decît pe cele mai importante arme ale guvernării – sărind peste autoritatea şefilor şi subminînd autoritatea acestor importante departamente (Brandon, 1972, p. 46).

Numirea lui Kissinger de către Nixon în funcţia de consilier al CSM a fost o inovaţie la nivel administrativ, care marca o centralizare a puterii în cadrul Guvernului SUA. Kissinger juca un rol important în coordonarea eforturilor la diferitele departamente de a crea o abordare mai holistică a problemelor externe cu care se confrunta America. Cu toate acestea, aşa cum se întîmplă adesea în cazul abaterilor de la normă, rolul şi funcţia lui Kissinger au dat naştere unor temeri. Se credea că este prea multă putere în mîinile unui om care nu fusese ales. Oamenii îşi puneau întrebarea cine lua de fapt marile decizii – Nixon sau Kissinger? Cine era cu adevărat răspunzător de politica externă a ţării şi cine o controla? Adevărul era că cei doi oameni politici aveau o afinitate cu totul remarcabilă şi liniile principale ale politicii aveau să ia naştere dintr-un consens al acestora. Dar oamenii continuau să aibă nelămuriri. În 1971, un membru al Departamentului de Stat comenta: „Oamenii îl văd adesea pe Kissinger ca pe un Rasputin care şopteşte la urechea preşedintelui şi exercită o influenţă nefastă... dar nu este aşa" (Brandon, 1972, p. 51).

Cu toate acestea, aparenţele contau mai mult decît realitatea şi comparaţia cu Rasputin era o recunoaştere involuntară a regimului aflat în criză, un regim înconjurat de duşmani, şi lăsa să se înţeleagă că perspectiva unei revoluţii „de jos" ameninţa „curtea imperială". În 1917, Nicolae al II-lea al Rusiei se confruntase cu problema unei ţărănimi care voia pămînt şi pîine, încurajată fiind de revoluţionarii socialişti şi de bolşevici. Ţăranii mai doreau, de asemenea, ca primul război mondial să ia sfîrşit. La începutul anilor '70, masele populare din Statele Unite doreau pur şi simplu să se pună capăt vărsării de sînge american din Vietnam, precum şi o preşedinţie care să ofere şansa,stabilităţii.

Cel puţin în politica sa internă, Nixon s-a ridicat la nivelul

promisiunilor făcute în campania cu privire la Noul Federalism. S-a pus din nou accentul pe soluționarea la nivel local a problemelor. Nixon era convins că birocrația guvernării federale își servea mai degrabă sieși decît poporului american și de aceea trebuia diminuată. Cu puțin timp înainte să intre în Marină, acesta fusese funcționar la Oficiul pentru Administrarea Prețurilor (OAP), unde a devenit un adversar înrăit al birocrației federale:

> La OAP... am învățat să respect miile de funcționari guvernamentali care lucrează cu seriozitate maximă, dar, în egală măsură, să-i disprețuiesc pe cei numiți în funcții politice de vîrf. Am asistat personal la suprapunerea guvernărilor și edificarea imperiului guvernării. Am fost uimit de mediocritatea multora dintre colegii mei, funcționari publici. Dar, ceea ce este cel mai important, am devenit mai conservator atunci cînd mi-am dat seama că tot ceea ce credeam că poate face Guvernul, de fapt, acesta nu putea să facă. Tot la OAP am văzut că erau oameni pe care nu-i interesa să aplice regulamentele, dar care aveau o adevărată pasiune pentru afaceri și se foloseau de autoritatea lor în acest scop (Toledano, 1969, p. 37).

În timpul președinției lui Nixon se va renunța la soluțiile federale pentru rezolvarea problemelor naționale. În schimb, se vor găsi soluții locale pentru dificultățile din zona respectivă. De exemplu, cu toată legislația din cadrul Marii Societăți, în 1969 aproximativ 70% din copiii afro-americani din Sud frecventau, în continuare, școli numai pentru negri. În loc să riposteze cu o altă lege dură, Nixon a elaborat o alternativă la desegregarea locală controlată. La nivelul statului au fost înființate comitete birasiale pentru a supraveghea mișcarea către integrare. Faptul că guvernul federal se retrăgea și permitea vocilor locale să se

facă auzite era un pas împotriva concentrării puterii la centru, ceea ce din 1933 se petrecuse încontinuu. Acesta a reprezentat şi un mare succes, astfel că la sfîrşitul anilor '70 mai puţin de 20% dintre copiii afro-americani mai erau încă în şcoli segregate.

Au existat şi alte aspecte ale Noului Federalism nu mai puţin surprinzătoare. De exemplu, planul lui Nixon de împărţire a veniturilor între nivelul federal şi cel local. Guvernul federal colecta banii şi apoi dădea o parte substanţială pentru a fi distribuită la nivel local. Nixon considera că oamenii de acolo ştiu cum să-şi rezolve problemele mai bine decît birocraţii de la Washington. Împărţirea veniturilor era o alternativă practică la umflarea exagerată a programelor federale şi se alătura altor iniţiative, cum ar fi Legea asistenţei locale şi de stat din 1972. În cei paisprezece ani de existenţă a legii, statele şi oraşele americane au beneficiat de aproximativ 83 de miliarde de dolari, oferind pentru cofinanţare aceeaşi sumă care fusese obţinută la nivel local. Accentul pus pe nivelul local, în opoziţie cu cel federal, era semnificativ. Acesta, precum şi tendinţa lui Nixon de obţinere a eficienţei şi rentabilităţii în administrarea programelor federale păreau să semnaleze faptul că marea guvernare împreună cu tipul de preşedinţie activă începeau să fie controlate.

Dar în acelaşi timp existau alte aspecte ale programului intern al lui Nixon care păreau să confirme o întărire a autorităţii federale şi prezidenţiale. Ca reacţie la nivelul sărăciei de pe plan intern, Nixon susţinea Planul de asistenţă familială. Convins că sistemul bunăstării reprezenta o capcană a sărăciei şi îi penaliza pe cei care munceau, Nixon a încercat să înlocuiască acordarea a diverse ajutoare federale cu o plată în numerar pentru cei care aveau nevoie de aceasta. Nixon propunea să se plătească o sumă de 1600 de dolari pe an pentru o familie de patru persoane.

Planul de asistență familială a fost atacat din toate părțile: de către conservatori, care l-au respins ca fiind o extindere a responsabilității statului, de liberali, care considerau că suma acordată este insuficientă, precum și de lucrătorii federali ale căror locuri de muncă erau amenințate de reformă. Nixon a fost în cele din urmă forțat să renunțe la idee în timpul campaniei pentru alegerile prezidențiale din 1972. Cu toate acestea, credința lui absolută în guvernarea federală a fost demonstrată cu succes în alte domenii. Nixon a fost văzut ca înfocat susținător al cauzei femeilor, a creat un Grup multidisciplinar pentru drepturile acestora și a introdus problema discriminării sexuale în legislația referitoare la drepturile civile. A oferit și exemplu în acest sens, aducînd numeroase femei în guvern.

Susținerea drepturilor femeilor și desegregarea școlilor făceau parte din programul populist al lui Nixon. Retorica trecerii puterii de la centru către periferie era și ea o încercare de a răspunde dorințelor alegătorilor. Americanii voiau o președinție restrînsă și un guvern federal redus. Împărțirea veniturilor era și ea un aspect al acestui scop, dar era considerată utilă din punct de vedere politic și altfel: de distribuția fondurilor federale la nivel local beneficiau congresmenii, care puteau să-și aroge merite pentru investițiile din districtele lor. Înțelepciunea politică a lui Nixon s-a reflectat și în Planul de asistență familială. Acesta credea cu tărie în acest plan, pentru că anii tinereții sale îl făcuseră să înțeleagă foarte bine ce înseamnă sărăcia, dar cînd a venit un moment important din punct de vedere politic, l-a abandonat. Nixon era dispus să învețe și din succesele predecesorilor săi, trimițînd diverse propuneri Congresului în legătură cu protecția mediului înconjurător. Dar chiar și în domeniul politicii interne, în ciuda dorinței lui de a se axa pe preocupările conservatorilor pentru guvernarea puternică, a fost silit uneori să demonstreze cît de puternică devenise Președinția. În 1972, cînd Congresul a adoptat Legea apei curate, și-a folosit dreptul de veto pentru a o

bloca. Cînd Congresul a adoptat legea cu tot veto-ul lui, Nixon şi-a folosit prerogativele pentru a bloca 18 miliarde de dolari din suma votată de Congres. După părerea preşedintelui de atunci se făcea o mare risipă de bani: era vorba de mania federală a cheltuielilor nesăbuite care trebuia stopată în interesul contribuabilului american. Dar, în acelaşi timp, blocînd aceşti bani, Nixon lăsa impresia că ignoră voinţa democratică.

Cu un preşedinte gata să blocheze fondurile votate de Congres şi un public sceptic şi critic în legătură cu rolul Congresului în guvernarea Statelor Unite, nu era de mirare că va exista o reacţie puternică printre senatori şi membrii Camerei Reprezentanţilor. Aceştia erau prinşi la mijloc, între puterea prezidenţială şi populaţie care cerea mai multă răspundere şi control. Aşa cum observa Henry Brandon, chiar şi în timpul lui Johnson reacţia membrilor Legislativului împotriva acestei situaţii a fost uneori temperată, şi alteori incisivă: „Congresul, în revolta sa împotriva Executivului, a devenit agitat şi adesea de-a dreptul orbit de furie. Se simţea neputincios, înşelat şi umilit de preşedintele Johnson. Furia şi dorinţa lui de răzbunare se amplificau treptat" (Brandon, 1972, p. 20). Cînd a ajuns la Casa Albă, Nixon ştia că va avea o misiune mai grea decît cea a lui Johnson în a gestiona relaţia dintre preşedinte şi Congres. Democraţii deţineau majoritatea atît în Camera Reprezentanţilor, cît şi în Senat, aşa că situaţia lui Nixon ar fi fost grea oricum, iar starea opiniei publice, precum şi continuarea războiului din Vietnam au îngreunat realizarea unor performanţe de către acesta, ceea ce l-a orientat către o preşedinţie mai activă în politica externă decît în cea de pe plan intern. Afacerile externe, şi în special problema Vietnamului, erau chestiuni arzătoare din mai multe motive, şi el se putea bucura de o libertate mai mare de decizie într-un domeniu în care nu trebuia să lucreze prea strîns cu Congresul.

În ciuda promisiunilor din campania sa din 1968, războiul din Vietnam a continuat să se prelungească pînă în 1973, cînd au fost semnate acordurile de încetare a focului. Mulţi americani şi vietnamezi aveau să mai moară încă într-un război despre care puţini oameni credeau că poate fi cîştigat de America şi pe care lumea spera să-l vadă terminîndu-se. Armata americană din Vietnam a suferit un declin serios în calitate, caracterizîndu-se printr-un moral scăzut, consum de droguri şi asasinare a ofiţerilor care nu se bucurau de popularitate. Continuarea războiului servea numai la accentuarea sentimentelor de neîncredere pe care mulţi americani le nutreau faţă de guvernul şi preşedintele lor. În 1969, opinia publică a aflat că în anul precedent un grup de soldaţi americani, sub comanda locotenentului William Calley, masacrase aproximativ 200 de vietnamezi civili din satul My Lai. Calley a fost condamnat, dar Nixon l-a eliberat pe cuvînt de onoare. Acest act de violenţă a fost urmat apoi de un altul. La 30 aprilie 1970, trupele americane au invadat Cambodgia neutră pentru a elimina duşmanii din aceste zone, care fuseseră active încă de la începutul anilor '60. Operaţiunea avea o logică militară. Bazele au fost bombardate în mod secret şi ilegal, dar rutele de aprovizionare către luptătorii Vietcongului din Sud nu au fost avariate serios. Cu toate acestea, opinia publică a considerat că incursiunea americană în Cambodgia însemna că Nixon doreşte să extindă războiul: nega promisiunile făcute în campanie şi făcea exact contrariul a ceea ce îşi dorea poporul. În mai 1970, în toate campusurile din Statele Unite au izbucnit proteste. Patru studenţi de la Universitatea de Stat Kent din Ohio au murit, şi alţi doi, la Colegiul de Stat Jackson din Mississippi, pentru că protestele scăpaseră de sub control. Moartea celor patru studenţi din Kent a avut un efect deosebit de dramatic:

Evenimentele de la Universitatea de Stat Kent au electrizat tineretul Americii. Aproape fără nici un fel de plan, la 9 mai s-a ținut la Washington un marș de protest care a adunat peste 100 000 de persoane. Nixon, încercînd să arate că are o relație bună cu tineretul american, s-a dus la Memorialul Lincoln ca să se întîlnească cu demonstranții. Dar, în loc să discute despre problema războiului, a vorbit despre fotbal. „Bate apa în piuă", a afirmat un student, „și nu are nici o logică". Și nu a făcut prea mult nici pentru a readuce liniștea în țară. În climatul acesta de furie și frustrare, protestele și violența au continuat (Buzzanco, 1999, p. 107).

Divizarea societății americane părea să se accentueze tot mai mult, în timp ce Nixon eșuase în încercarea sa de a restabili încrederea dintre guvern și poporul american. Într-adevăr, uneori acțiunile lui Nixon erau prost gîndite și provocatoare:

În mai 1970, cînd i s-a raportat faptul că muncitorii de la șantierele de construcții din districtul financiar al New York-ului îi bătuseră cu bîtele pe disidenți (ca urmare a evenimentelor de la Universitatea de Stat Kent), Nixon a reacționat față de această situație într-o manieră personală. L-a invitat pe Peter Brennan, șeful sindicatului constructorilor, în Biroul Oval, unde președintele s-a afișat în fața camerelor de luat vederi purtînd pe cap una dintre căștile de protecție ale acestora, noul simbol al ostilității „gulerelor albastre" împotriva burgheziei radicale. Încă o dată, Administrația era în atenția criticii, și nu numai din partea liberalilor, care erau revoltați pentru că șeful Executivului sancționase violența. Era un moment în care discordia

ajunsese la cote foarte înalte. După ce îşi făcuse „marele joc" în Cambodgia şi pusese capăt reacţiei de acasă, fusese acuzat de lipsă de sensibilitate pentru că folosea cuvîntul „golani" pentru a-i denunţa pe tinerii radicali (Parmet, 1990, p. 594).

Dar Nixon tot nu a ţinut cont de semnalele de avertizare primite şi în februarie 1971 Armata Republicii Vietnam, cu ajutorul SUA şi cu acordul preşedintelui american, a organizat operaţiunea Dewey Canyon, şi anume invadarea Laosului. Din nou se urmărea tăierea liniilor de aprovizionare ale inamicului, care se întindeau din Vietnamul de Nord, prin Laos şi Cambodgia pînă la regiunile de frontieră ale Vietnamului de Sud. Operaţiunea avea logică din punct de vedere militar, dar a generat multe critici, precum şi îngrijorarea că Nixon extinde războiul.

În realitate, Nixon aplica o politică de retragere treptată a trupelor din Vietnam. Angajamentul american era diminuat, pentru că sud-vietnamezii susţineau cea mai mare parte a poverii pe care o reprezenta războiul. Politica lui Nixon de aşa-zisă vietnamizare a fost criticată de istorici şi de alte personalităţi fiind considerată o încercare de salvare după părăsirea ruşinoasă a Vietnamului de Sud. Astfel, Nixon şi Kissinger au fost condamnaţi pentru că au permis în ultimă instanţă înfrîngerea Vietnamului de Sud, şi implicit pentru faptul că 58 000 de americani au murit, practic, degeaba. Însă criticii Administraţiei din SUA s-au grăbit că concluzioneze că, fără sprijinul trupelor terestre ale americanilor, Vietnamul de Sud ar fi fost în mod inevitabil înfrînt. Procesul de vietnamizare fusese prelungit pentru a exista siguranţa că Sudul a avut suficient timp să se pregătească pentru a se putea bizui pe propriile resurse militare. Vietnamizarea nu a reprezentat o părăsire în grabă şi dezordine. A fost mai degrabă o retragere lentă şi realizată

cu grijă, prin care Nixon spera să determine Nordul să-şi retragă forţele din Sud. Faptul că acest lucru nu a fost specificat drept o condiţie preliminară în acordurile de încetare a focului semnate în cele din urmă în ianuarie 1973 a fost folosit ca un alt pretext pentru a-l ataca din nou pe Nixon. Dar acesta ştia că nord-vietnamezii nu vor fi de acord cu el şi probabil credea că, dacă Sudul este bine pregătit militar, nu va mai avea prea mare importanţă. Cei mai mulţi dintre analişti preconizau faptul că Sudul va putea rezista la infinit şi că, mai devreme sau mai tîrziu, nord-vietnamezii îşi vor da seama că este mai bine să se ajungă la un compromis politic decît să se permită întinderea războiului la nesfîrşit.

Cu toate acestea, existau două elemente vitale pentru strategia vietnamizării. Un prim element sau o primă condiţie era ca ajutorul american să continue să fie disponibil pe scară largă. Operaţiuni precum Dewey Canyon din 1971 erau destinate să indice succesul vietnamizării, dar ele nu au demonstrat decît faptul că procesul avea să mai dureze şi că va fi nevoie de ajutoare impresionante acordate aproape la nesfîrşit. Din nefericire, Congresul era din ce în ce mai reticent faţă de finanţarea unei ţări pe care mulţi o considerau coruptă, şi alţii, vinovată de moartea a 58 000 de americani. Continuarea acordării de ajutoare era vitală dacă se dorea ca vietnamizarea să funcţioneze: vietnamezii, atît cei din Nord, cît şi cei din Sud, ştiau acest lucru. Nixon şi Kissinger ştiau şi ei acest lucru, dar Congresul avea alte griji. Al doilea mare element important necesar pentru ca vietnamizarea să funcţioneze era utilizarea în continuare a forţei aeriene americane în cazul în care ar fi existat un pericol serios pentru Sud. Acesta era un factor strategic vital şi de importanţă politică. S-ar fi trimis astfel un semnal puternic către Hanoi că Vietnamul de Sud nu a fost abandonat şi că exista posibilitatea ca Statele Unite să prefere să intervină

încă o dată cu forţe terestre decît să vadă cum este înfrînt un prieten apropiat. Importanţa forţelor aeriene americane a fost demonstrată în 1972. La 30 martie 1972, cînd a fost lansată o ofensivă comunistă masivă, Armata Republicii Vietnam ameninţa să se destrame total. Chiar şi înainte de ofensivă, aproximativ 20 000 de soldaţi dezertau în fiecare lună din armată, iar Vietnamul de Sud era copleşit de acest atac. Ca răspuns la o astfel de primejdie, Nixon a lansat Operaţiunea Linebacker: o ofensivă aeriană susţinută împotriva Vietnamului de Nord şi a forţelor lui din Sud. Numai în Vietnamul de Sud, bombardierele B-2 au executat peste 700 de misiuni. În faţa Operaţiunii Linebacker, ofensiva comunistă a început să şovăie, iar rezistenţa Vietnamului de Sud s-a consolidat. Forţele aeriene salvaseră Sudul, dar urmările politice au fost considerabile. S-a creat impresia din nou că Nixon risca să extindă războiul. În timp ce Johnson făcuse tot ce putuse pentru a limita războiul, mărind în acelaşi timp angajamentul american faţă de Vietnam, Nixon părea să extindă războiul deşi forţele americane se restrîngeau şi se retrăgeau.

Puterea aeriană era, de asemenea, importantă pentru a face posibilă „pacea" din ianuarie 1973. Pe tot parcursul anului 1972, Nixon şi-a desfăşurat campania electorală împotriva lui George S. McGovern, liberalul democrat antirăzboinic din Dakota de Sud, iar negocierile dintre Statele Unite şi Vietnamul de Nord au stagnat. Nixon spera să ajungă la un acord de încetare a focului la timp pentru a putea participa la alegeri. Campania lui McGovern era afectată de faptul că atitudinea lui sută la sută antirăzboinică îi înstrăina pe americanii de dreapta, iar colegul lui candidat la vicepreşedinţie, Thomas Eagleton, fusese supus unui tratament cu şocuri electrice împotriva depresiei. Nixon a reuşit să obţină cu mult efort aproximativ 46 000 000 de voturi faţă de cele 28 000 000 ale lui McGovern (520 de voturi la Colegiul

Electoral față de numai 17 primite de McGovern). Faptul că pacea era aproape, chiar dacă nu încheiată efectiv, a fost suficient pentru a convinge majoritatea americanilor să-l accepte încă o dată pe Nixon, deşi trebuie să recunoaştem că poporului american nu i se oferise o alternativă în acest sens. Cel puţin Nixon, cel care contribuise la extinderea războiului, părea să-şi ţină cumva promisiunile referitoare la acesta, însă într-un mod cam abscons şi greu de înţeles.

O dată reales, Nixon s-a străduit să încheie pace, şi, la sfîrşitul anului 1972, cînd negocierile de pace s-au întrerupt, preşedintele a ordonat executarea Operaţiunii Linebacker II – o ofensivă aeriană împotriva Nordului pentru a-i aduce pe nord-vietnamezi înapoi, la masa tratativelor. Începînd din data de 18 pînă la 29 decembrie, avioanele strategice şi tactice americane au aruncat peste 40 000 de tone de bombe asupra inamicului. Şi din nou cel care poza în autor al păcii părea mult mai dispus să poarte război, astfel că, la o lună după realegere, ratingul lui a scăzut cu 39%. Dar bombardamentele care au avut loc de Crăciun i-au adus pe nord-vietnamezi înapoi la masa negocierilor. Preluarea mandatului de către Nixon a avut loc la 20 ianuarie 1973, şi trei zile mai tîrziu acesta a anunţat că fusese semnat acordul de pace, deşi ameninţarea forţei aeriene americane rămînea un factor esenţial pentru implementarea acestuia. Fără ea, Vietnamul de Sud părea vulnerabil faţă de orice repetare a ofensivei comuniste de Paşte din 1972. După încheierea acordurilor de la Paris, Congresul a avut grijă să se asigure că pe viitor Administraţiei îi va fi din ce în ce mai greu să se implice în războaiele altor popoare.

Folosirea forţei aeriene pentru a salva Vietnamul de Sud a devenit o posibilitate din ce în ce mai puţin probabilă. Atitudinea Congresului în timpul Administraţiei Nixon a devenit

tot mai critică, mai ales atunci cînd aceasta recurgea la acţiuni secrete în Indochina. Investigaţiile Senatului din 1969 şi 1970 au descoperit că Statele Unite încheiaseră acorduri secrete cu Laosul, Thailanda şi alte ţări. Sfera de cuprindere a acestor acorduri era variabilă, dar Congresul era alarmat de angajamentele făcute guvernelor străine. Pentru a limita politica externă prezidenţială, Congresul a adoptat, în 1972, Legea Case-Zablocki. Această lege prevedea ca Secretarul de Stat să trimită Congresului toate detaliile acordurilor internaţionale în termen de şaizeci de zile de la semnarea lor. Tratatele urmau să fie supuse procedurilor constituţionale obişnuite. Dacă preşedintele considera că trimiterea detaliilor la Congres putea compromite securitatea naţională, avea dreptul să limiteze circulaţia textului acordului numai la Comitetul pentru Relaţii Externe din Cameră şi Senat, cu prezentarea avertismentelor de rigoare. Nixon şi apropiaţii lui aveau să ignore sau să ocolească legea mai tîrziu, în ciuda încercărilor din 1974 ale Congresului de a o consolida. De exemplu, în septembrie 1977, guvernul american şi rus şi-au anunţat hotărîrea de a apăra cuceririle Tratativelor pentru Limitarea Armelor Strategice (SALT I), elaborînd declaraţii paralele de politică. Întrucît nu era vorba de un acord, chestiunea nu intra sub incidenţa Legii Case-Zablocki. Cu toate neajunsurile ei, Legea Case-Zablocki arăta cel puţin faptul că astfel Congresul intenţionează să limiteze puterea prezidenţială.

Realizările politicii lui Nixon în legătură cu Vietnamul au îmbrăcat şi alte forme. A fost oarecum simbolic faptul că Lyndon Johnson a murit la ferma sa din Texas, cu o zi înainte ca Nixon să anunţe semnarea Tratatului de Pace de la Paris. Pentru unii, moartea celui pe care îl învinovăţeau pentru ceea ce s-a întîmplat în Vietnam a fost aproape un act de dreptate pentru moartea atîtor alţi americani. Acordul de pace de la Paris a netezit calea

către o retragere rapidă a trupelor americane din Vietnam, ultimii soldați plecînd de aici la 29 martie 1973. În aceeași zi, ultimii prizonieri americani ținuți de nord-vietnamezi au părăsit Hanoiul.

Cu toate acestea, mai era mult pînă la sfîrșitul războiului. Acordul de încetare a focului dintre Vietnamul de Nord și de Sud a avut o viață relativ scurtă. Și, ceea ce este și mai important pentru autoritatea prezidențială, au apărut temeri că prizonierii americani din Asia de Sud-Est ar fi fost abandonați de propriul lor guvern. Se pretindea că Statele Unite erau atît de grăbite să încheie pacea, încît cîțiva dintre fiii ei fuseseră părăsiți și apoi trecuți cu vederea în mod deliberat, pentru că aminteau de un război neplăcut pentru americani. Se mai afirma că forțele comuniste din Vietnam și din alte locuri ale Asiei de Sud-Est hotărîseră să mai păstreze cîțiva prizonieri din armata SUA ca „monedă de schimb" în negocierile de la viitoarele tratative cu Statele Unite. Și deoarece guvernul SUA a refuzat să se lase șantajat în felul acesta, prizonierii au fost lăsați să putrezească în lagărele de prizonieri din Vietnam și din alte locuri. Guvernul american, cu deplina cunoștință a succesorilor lui Nixon din Biroul Oval, au mușamalizat totul. Și din nou era vorba de o convingere simptomatică, care atesta existența unor probleme profunde în corpul politic american. Populația SUA credea nu numai că președintele lor îi trimite să moară într-un război inutil, ci și că pe acesta, în calitate de comandant-șef, nu-l interesa dacă cei care luptau se mai întorceau cu toții înapoi sau nu. Zvonurile îngrijorătoare de la începutul anilor '70 au înregistrat ulterior un crescendo, în deceniul de după plecarea lui Nixon de la Casa Albă. Ele au pătruns în cultura populară în așa măsură, încît la începutul anilor '80 au apărut o serie de filme care au preluat această temă și dintre care cele mai cunoscute sînt *Rambo II, Valoarea necunoscută, Dispărut în acțiune*. În anii '90, relațiile americano-vietnameze s-au îmbunătățit, și diverse echipe de

medici legişti au început să scormonească prin vechile cîmpuri de luptă după rămăşiţele soldaţilor americani părăsiţi de Nixon. Pentru cel care studiază preşedinţia şi guvernarea americană este irelevant dacă soldaţii americani au fost lăsaţi sau nu să moară în închisorile comuniste. Dacă o minoritate substanţială a americanilor crede că preşedintele lor este capabil de astfel de acţiuni, atunci acest lucru este suficient pentru a genera o criză de încredere. Şi, probabil, încă şi mai dăunătoare decît afirmaţiile că s-ar putea ca unii americani să fi fost reţinuţi în Vietnam după martie 1973 împotriva voinţei lor au fost dovezile ferme descoperite în timpul investigării acestei posibilităţi, care au arătat că unii americani au rămas în mod sigur în mîinile comuniştilor după cel de-al doilea război mondial şi după războiul din Coreea. Povara vinovăţiei şi a suspiciunii l-a inclus şi pe Truman, omul cinstit din Missouri, cît şi pe Eisenhower, distinsul general. Astfel că pînă şi imaginea epocii de aur a preşedinţiei moderne era dintr-o dată compromisă.

Dacă politica lui Nixon cu privire la Vietnam a continuat să obsedeze Preşedinţia, mult mai importantă pentru viitorul ei a fost afacerea Watergate, care a dus la prăbuşirea definitivă a lui Nixon. Scandalul a scos la iveală faptul că acesta recursese la trucuri murdare împotriva celor pe care îi considera duşmani ai Administraţiei. În timpul campaniei prezidenţiale din 1972, candidatul democrat George S. McGovern s-a referit în mod public la mijloacele necinstite folosite de către Nixon. În particular, McGovern s-a referit la încercarea de pătrundere prin efracţie de la sediul Comitetului Democrat Naţional din clădirea Watergate din Washington. În timpul infracţiunii, cinci bărbaţi au fost arestaţi. Investigarea cazului a continuat, iar din aceasta a reieşit clar că cei cinci bărbaţi acţionaseră din ordinul unei autorităţi superioare; dar Nixon a fost reales înainte ca dosarul să ajungă la tribunal, în ziua de 8 ianuarie 1973. În timpul

procesului, unul dintre acuzaţi, James W. McCord, şeful securităţii Comitetului pentru Realegerea Preşedintelui, a furnizat dovezi care au sugerat unor observatori, inclusiv reporterilor Carl Bemstein şi Bob Woodward de la ziarul *Washington Post*, că acea conspiraţie pentru pătrunderea în clădirea Watergate s-ar putea extinde pînă la Casa Albă. La 7 februarie, Senatul a votat cu 70 de voturi la 0 înfiinţarea unui Comitet pentru investigarea în continuare a cazului Watergate. Investigaţiile Comitetului şi ale celor doi ziarişti, Woodward şi Bemstein, cărora le-au fost furnizate informaţii de către o persoană cu un nume conspirativ (care ar fi putut fi Mark Felt, Director adjunct la FBI), au scos la iveală un tipar de trucuri murdare la care Nixon a apelat sistematic împotriva duşmanilor săi. De exemplu, el nu a ordonat pătrunderea în clădirea Watergate, care avea drept scop să plaseze echipamente de supraveghere în centrul taberei adversarului, dar a încercat să muşamalizeze totul după aceea. Scandalul Watergate s-a terminat cu aruncarea în închisoare a douăzeci şi cinci de membri ai Administraţiei Nixon şi cu demisia preşedintelui. În iulie 1974, după ce Nixon a fost silit să predea benzile pe care înregistrase conversaţiile de la Casa Albă, Comitetul Juridic şi Camera Reprezentanţilor au votat trei articole de punere sub acuzare a preşedintelui. Acestea erau: acordarea de sume ilicite celor care ar fi putut să-l implice pe preşedinte în săvîrşirea unor acte ilegale; abuzul în funcţie prin folosirea ilicită a agenţiilor federale, cum ar fi CIA, pentru a încerca să împiedice investigaţiile; nesocotirea Congresului prin refuzul de a înmîna acestuia înregistrările conversaţiilor personale ale preşedintelui. Ştiind că benzile îi vor stabili vinovăţia şi că, din punct de vedere legal, nu mai putea face nimic, Nixon a predat aceste înregistrări, şi la 9 august a demisionat din funcţie pentru a-şi scuti ţara şi familia de

calvarul unui proces în Congres, pe care ştia că-l va pierde. Două lucruri au fost cele care au grăbit prăbuşirea lui Nixon. În primul rînd, exista o tradiţie îndelungată în acest sens în America; în al doilea rînd, Nixon şi consilierii lui cei mai apropiaţi, cum ar fi John Ehrlichman, îşi dădeau seama că acum Casa Alba era mai mult ca oricînd ameninţată de duşmani.

Spionajul politic şi falsificarea voturilor aveau o istorie lungă în Statele Unite, de la manipularea politicii din Chicago de către Al Capone în anii '20 pînă la ajutorul dat de Mafie lui Kennedy în 1960. Iar la începutul anilor '70, cînd războiul din Vietnam s-a extins cuprinzînd Laosul şi Cambodgia, cu reacţia ulterioară a mişcării antirăzboinice, Casa Albă se simţea mai mult ca oricînd sub asediu. Astfel că, în iunie 1971, un funcţionar de la Departamentul Apărării a permis să ajungă la ziarul *New York Times* un raport strict secret cu privire la originile războiului din Vietnam. Publicarea aşa-numitelor documente ale Pentagonului a furnizat mişcării antirăzboinice şi mai multe arme cu care să atace Administraţia. Nixon a reacţionat cu furie la aflarea scurgerii de informaţii despre secretele de stat. A încercat să oprească publicarea Documentelor Pentagonului, dar nu a reuşit. Simţindu-se asediat de duşmani, Nixon l-a rugat pe John Ehrlichman să formeze o echipă de „specialişti" pentru a opri scurgerile de informaţii. Nixon întărise deja paza şi controlul intern pentru a se proteja. De exemplu, la 12 mai 1969, Casa Albă a început să asculte convorbirile telefonice ale unui număr de şaptesprezece colaboratori şi ziarişti, după ce bombardamentele din Cambodgia au fost dezvăluite presei. În iulie 1970, preşedintele a aprobat şi după aceea a respins rapid un plan de extindere masivă a supravegherii pe plan intern. O dată cu publicarea documentelor Pentagonului, el a decis că trebuie să se ia poziţie faţă de această problemă. Întrebarea era cum să procedeze. Dacă ar fi recurs

la FBI, CIA, NSA, sau la un alt organism al guvernului federal, risca să fie descoperit de investigaţiile Congresului. Echipa de specialişti a lui Ehrlichman era o soluţie mai discretă, ieftină şi uşor de negat a acestei probleme. Astfel, în noaptea de 3 spre 4 septembrie 1971, colaboratorii Casei Albe, Howard Hunt şi Gordon Liddy, au supravegheat devastarea birourilor psihiatrului Daniel Ellsberg. Această acţiune făcea parte dintr-o încercare violentă de a-l discredita pe Ellsberg. Începînd din acest moment, Ehrlichman a organizat tot felul de acţiuni murdare împotriva duşmanilor Administraţiei, care au culminat cu pătrunderea prin efracţie la Watergate, în ziua de 17 iunie 1972.

Investigaţiile în cazul Watergate au pus în lumină multe aspecte tulburătoare ale Administraţiei Nixon. Intrarea lui Nixon în acţiuni ilegale reprezenta în mod clar o deteriorare a relaţiei de încredere dintre preşedinte şi popor, dar, în timpul investigaţiilor, pentru a se apăra, Nixon a adus la cunoştinţă faptul că şi Johnson, dar şi Kennedy fuseseră exact la fel de dispuşi să folosească înregistrări pe bandă „pentru securitatea naţională". Astfel, Nixon a încercat să se disculpe cît a putut de mult şi să împartă vina cu alţii. La fel de îngrijorător este faptul că benzile înregistrate din cazul Watergate ne dezvăluie un preşedinte care ar putea fi descris ca fiind paranoic şi răuvoitor. De exemplu, Nixon şi-a ieşit din fire din cauza investigaţiilor efectuate de *Washington Post* în cazul Watergate. Într-o conversaţie telefonică cu funcţionarul prezidenţial Charles Colson din ziua de 25 octombrie 1972, Nixon şi-a exprimat dorinţa de a-şi regla conturile cu ziarul. „PREŞEDINTELE NIXON: O să-i înfundăm... în alt fel. Nu-şi dau seama cît de dur pot să joc. Sînt un tip foarte drăguţ de multe ori şi joc întotdeauna ... pe bază de atac. Dar dacă încep am să-i ucid. Nici nu poate fi vorba de altceva." Nixon a spus că *Washington Post* trebuie să se

gîndească de două ori „înainte să se ia de omul care a intrat în Cambodgia şi Laos, care a condus campania de bombardamente din Cambodgia" (Kutler, 1997, p. 173). Uneori Nixon părea să vadă în poporul american un duşman al guvernării sale.

Afacerea Watergate şi demisia lui Nixon au generat diverse reacţii din partea comunităţii academice:

> Fred Emery, autorul lucrării *Watergate: corupţia şi căderea lui Richard Nixon*: Dacă pentru Nixon a fost o tragedie a autodistrugerii, pentru poporul american a fost un adevărat calvar care a pus la încercare forţa procesului democratic. În ciuda unor semnale de alarmă, instituţiile s-au menţinut ferm, legea a fost respectată, şi republica purificată prin suferinţă a supravieţuit.

> Stephen Bull, fost asistent special al preşedintelui Nixon: Trebuie să priviţi afacerea Watergate în contextul vremurilor; erau nişte vremuri tumultuoase, în toată ţara aveau loc revolte şi era agitaţie, tinerii studenţi erau împuşcaţi în campusuri, violenţa politică abunda, exista o mare incertitudine în privinţa motivaţiilor ... Documente secrete erau publicate de cele mai mari ziare, fără ca nimeni să fie pedepsit pentru aceasta; nu puteai decît să te întrebi pînă unde vor ajunge lucrurile (Strober şi Strober, 1994, p. 300).

> Bob Woodward, ziarist la *Washington Post:* Watergate a fost probabil un lucru bun pentru ţară; a fost o lecţie de trezire la realitate. Toţi sîntem egali în faţa legii, care se aplică tuturor. Problema cu regii, prim-miniştrii şi preşedinţii este că ei se cred deasupra legii şi că nu au de

dat socoteală nimănui, considerînd că au anumite drepturi speciale, privilegii, statute aparte... Întîmplător, eu cred în ideea în esenţă conservatoare conform căreia concentrarea puterii nu este sănătoasă, şi asemenea concentrări de putere trebuie să fie monitorizate, iar reprezentanţii lor trebuie să dea socoteală periodic. Watergate a făcut acest lucru cum n-a mai făcut nimic altceva în această ţară (Strober şi Strober, 1994, p. 505).

Jonathan Aitken, politician britanic conservator şi biograf al lui Nixon: După părerea mea, faptul că Nixon a fost forţat să demisioneze a fost o reacţie politică exagerată, o nedreptate din punct de vedere uman şi o greşeală cu urmări tragice. Acesta a fost consensul opiniei publice internaţionale la vremea respectivă, care s-a consolidat şi mai mult o dată cu trecerea anilor. Opinia publică americană înclină şi acum în cealaltă parte (Aitken, 1993, p. 528).

Herbert S. Parmet, autor al lucrării *Nixon şi America lui:* Dacă Nixon ar fi ţinut piept încă de la început afacerii Watergate şi ar fi promis că va lua măsuri împotriva intruşilor (o acţiune care ar fi adus atingere mîndriei insolente a serviciului de securitate), scandalul ar fi putut fi ţinut sub control (Parmet, 1990, p. 640).

James Cannon, biograf al preşedintelui: Distrugerea lui Richard Nixon a contribuit foarte mult la diminuarea încrederii poporului în Preşedinţie. Pentru prima dată de la Harding încoace, americanii se ruşinau cu preşedintele lor. Sentimentele acestora faţă de liderii lor au inclus întotdeauna o doză de scepticism; dar pînă în 1974 nici

unul dintre preşedinţi nu fusese cunoscut drept infractor. De la Nixon încoace, nici un preşedinte nu a mai fost imun la acuzaţiile presei şi ale procurorilor legate de faptul că el sau consilierii săi au încălcat legea pentru un scop politic. Şi nici unul nu va mai fi (Cannon, 1998, p. 414).

Arthur Schlesinger, istoric american: Unii cercetători s-au temut că în timpul crizei Watergate o investigaţie prea amănunţită ar putea să pună în pericol funcţia prezidenţială. Unii au format chiar un Comitet pentru apărarea preşedintelui, iar eminenţii lui membri afirmau că interesul lor este nu să-l protejeze pe Richard Nixon, ci o funcţie care este indispensabilă pentru stat. Un profesor de Jurisprudenţă de la Universitatea Yale a afirmat chiar că, dacă Nixon ar fi predat Congresului sau tribunalelor benzile înregistrate la Casa Albă, s-ar fi creat un pericol „de degradare sau chiar de distrugere a instituţiei Preşedinţiei" şi ar fi fost trădaţi „succesorii lui pentru totdeauna de acum înainte". După ce Congresul şi-a început eforturile timide de refacere a balanţei constituţionale după scandalul Watergate, pesimismul oamenilor de ştiinţă s-a intensificat. Unii considerau că Preşedinţia, ca şi Gulliver, fusese legată la pămînt de restricţiile legale. S-a elaborat o teorie despre fragilitatea Preşedinţiei americane... Oamenii de ştiinţă şi-au mobilizat colegii pentru a li se alătura ca să elaboreze cărţi cu titluri cum ar fi: *Preşedinţia imobilizată, Preşedinţia postimperială, Preşedinţia imposibilă* (Schlesinger, 1987, pp. 282–283).

Aceste numeroase reflecţii sînt interesante, dar Watergate şi căderea lui Nixon trebuie analizate într-un context mai larg. Ar

trebui să fie studiate ţinîndu-se cont de revolta din ce în ce mai puternică, pornită din rîndurile poporului, împotriva a ceea ce era perceput ca o putere prezidenţială excesivă, care fusese mediu propice pentru izbucnirea războiului din Vietnam şi care-l făcuse să dureze apoi atît de mult. Nixon a făcut foarte mult pentru a încuraja revolta prin acţiunile lui din Cambodgia şi Laos, cu toate că în discursul pe care l-a ţinut cînd a acceptat nominalizarea republicanilor se arătase deosebit de sensibil la ideea de pericol.

Impactul pe care l-a avut Nixon asupra Preşedinţiei prin Watergate şi Vietnam a fost deosebit de puternic. Infracţiunile preşedintelui fuseseră dezvăluite şi expuse în faţa întregii lumi. Chiar şi cel mai înflăcărat patriot trebuia să accepte, după Watergate, că nu era chiar totul bine la Preşedinţia SUA – iluziile în ceea ce priveşte corectitudinea şi clarviziunea prezidenţiale fuseseră risipite, poate pentru totdeauna. Faptul că o persoană capabilă de asemenea nedreptăţi putea să se ridice şi să ajungă pînă la Casa Albă era un atac la adresa procesului politic. Watergate şi războiul din Vietnam au pus în umbră foarte multe realizări importante ale Administraţiei Nixon: încheierea participării americane în războiul din Vietnam; prima aselenizare a omului în 1969; folosirea căilor diplomatice pentru îmbunătăţirea relaţiilor dintre Israel şi vecinii arabi; o îmbunătăţire considerabilă a relaţiilor chino-americane (după ce mai înainte se avusese în vedere o lovitură de preempţiune împotriva Chinei pentru a o împiedica să devină o putere nucleară) cu ocazia vizitei lui Nixon la Beijing în 1972, care a reprezentat o nouă punte între cele două ţări; îmbunătăţirea semnificativă a relaţiilor ruso-americane, care a dus la succesul tratativelor SALT pentru limitarea armelor nucleare.

În general, Nixon a reuşit să reducă tensiunea din cadrul

războiului rece, dar afacerea Watergate de la începutul anilor '70 a pus în umbră această realizare cu totul remarcabilă. Faptul că preşedinţia lui Nixon a fost în multe privinţe un real succes a contat mai puţin după aceea. Pentru cei mai mulţi americani, lucrul cel mai important îl constituia faptul că preşedintele lor era corupt. Şi ce a fost şi mai rău a fost faptul că Gerald Ford, succesorul lui Nixon din 1974, l-a putut ierta atît de repede pe fostul preşedinte; acest lucru părea a sugera că cei doi avuseseră o înţelegere: sistemul va încerca întotdeauna să-şi protejeze oamenii şi ceea ce îi aparţine. Faptul că Nixon a scăpat (aproape) basma curată din activităţi ilegale, cum ar fi pătrunderea prin forţă şi bombardarea Cambodgiei, a produs reale îngrijorări. Imaginea preşedintelui de părinte al naţiunii fusese puternic zdruncinată. Mai fuseseră şi alţi preşedinţi calificaţi drept „răi" în trecut, printre care Grant şi Harding, dar încălcarea legilor de către Nixon punea sub semnul întrebării însăşi Preşedinţia şi politica americană. Retrospectiv privind lucrurile, oameni ca Grant şi Harding păreau să fie omul nepotrivit, în locul nepotrivit, într-un moment nepotrivit. Nixon însă a generat îngrijorări care nu se refereau numai la faptul că era el un preşedinte rău, ci că Preşedinţia însăşi o apucase pe o cale greşită. Unii dădeau vina pe amploarea pe care o luase preşedinţia modernă: preşedinţia devenise o funcţie prea mare şi prea puternică şi trebuia să fie diminuată. Alţii învinuiau Constituţia care ar fi trebuit să fie modernizată.

Problemele care s-au ridicat din cauza implicării în Vietnam şi a puterii din ce în ce mai mari a lui Johnson atinseseră o culme spectaculoasă şi, după Watergate, poporul american nu a mai putut percepe niciodată Preşedinţia într-o lumină la fel de favorabilă ca pînă atunci. Presa era acum mai atentă ca

oricînd în analizarea politicii prezidenţiale şi a caracterului preşedintelui. „Este această persoană demnă de încredere?" aceasta era întrebarea-cheie care stăruia în mintea alegătorilor, la care trebuia să răspundă candidaţii la preşedinţie de după Nixon. Refacerea relaţiei de încredere dintre Preşedinţie şi popor avea să fie obiectivul principal al preşedintelui din perioada 1974–1980.

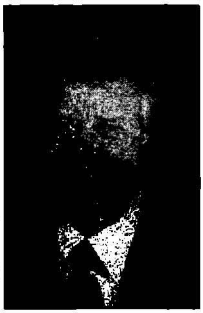

7

GERALD FORD
JIMMY CARTER

Un dublu act improbabil

La 4 iulie 1976, ţara şi-a sărbătorit bicentenarul. Starea de spirit era una de sfidare a opiniei conform căreia America era o ţară sleită de puteri, după cum reiese şi din discursul vicepreşedintelui Rockefeller care a fost ţinut, în acea seară, în faţa unei mulţimi numeroase, reunite în faţa Monumentului Washington. „Ca fiecare generaţie, sîntem confruntaţi acum cu probleme care ni se par insurmontabile... Fiecare provocare de acest fel este o oportunitate; reacţia la aceste provocări a dus America în ultimii 200 de ani la măreţia de astăzi." Realitatea era însă uşor diferită. Sondajele de opinie confirmau răspîndirea generalizată a derutei şi a alienării, cu pierderea încrederii în instituţiile-cheie. Un sondaj de opinie Harris a constatat că trei cincimi dintre cei intervievaţi erau nemulţumiţi de viaţa pe care o duceau... „Într-adevăr, scria Christopher Lach, americanii parcă doresc să uite nu numai anii '60, revoltele, noua stîngă, invadarea campusurilor universitare, Vietnamul, Watergate şi preşedinţia lui Nixon, ci şi tot trecutul lor colectiv, chiar şi în forma antiseptică în care a fost sărbătorit în timpul bicentenarului" (Parmet, 1990, p. 643).

Cînd a fost reales, în 1972, Richard Nixon se aşteptase ca bicentenarul din 1976 să fie „cîntecul lui de lebădă". Ultimul lui an în funcţie ar fi coincis cu aniversarea a două sute de ani de la proclamarea Declaraţiei de Independenţă, reprezentînd astfel un moment foarte potrivit pentru a-şi lua adio de la scena politică. Dar în locul momentului triumfal al sărbătoririi, Watergate a făcut ca celebrarea să fie mai degrabă tristă şi la Casa Albă să se afle Gerald R. Ford în locul lui Richard M. Nixon. La 9 august 1974 Nixon a demisionat şi vicepreşedintele Ford a depus jurămîntul. A fost un moment unic în istoria Preşedinţiei americane. Nici un preşedinte nu mai demisionase pînă atunci şi nici un vicepreşedinte nu mai ajunsese vreodată să ocupe funcţia cea mai înaltă din stat fără votul electoratului. Demisia vicepreşedintelui Spiro Agnew, în octombrie 1973, ca urmare a acuzaţiilor de evaziune fiscală şi a altor infracţiuni i-a oferit lui Nixon posibilitatea de a numi pe altcineva în locul colegului lui de campanie din 1972 căzut în dizgraţie. În conformitate cu Amendamentul Douăzeci şi Cinci din Constituţie, al cărui autor a fost Johnson şi care a fost ratificat în 1967, preşedintele putea numi un înlocuitor al vicepreşedintelui, în cazul în care locul rămînea vacant. În octombrie 1973, Nixon s-a hotărît să-l numească pe Gerald Ford în locul lui Agnew.

Ford a trecut imediat printr-o perioadă de probă şi încercări, poate cea mai intensă pe care trebuise s-o îndure un posibil viitor preşedinte. Mai ales că acum, cînd Nixon era copleşit de scandalul Watergate, exista o posibilitate mai mult decît îndepărtată ca înlocuitorul lui Agnew să moştenească curînd funcţia. Cînd fusese numit de Nixon, Ford era liderul majorităţii republicane din Camera Reprezentanţilor. Prevederile Amendamentului Douăzeci şi Cinci spuneau că alegerea lui Nixon trebuie să fie confirmată de un vot în Senat

şi de unul în Camera Reprezentanţilor. Trecutul lui Ford a fost supus unei analize foarte minuţioase. În cele din urmă, după cercetări complete întreprinse de FBI şi după mai multe audieri în Congres, numirea lui Ford a fost aprobată cu 387 de voturi pentru şi 35 împotrivă în Camera Reprezentanţilor şi 92 de voturi pentru şi 3 împotrivă în Senat. Gerald Ford avea însă o problemă: era un om obişnuit. Oponenţii politici l-au etichetat după aceea, spunînd despre el că nu era capabil să meargă şi să mestece gumă în acelaşi timp. Afirmau sarcastici că, în tinereţe, Ford jucase de prea multe ori fotbal american fără cască, dar toate acestea nu făceau decît să discrediteze o persoană care era în multe privinţe un om onest, fără pretenţii, un cetăţean simplu, obişnuit. Nu avea farmecul lui Kennedy şi nici complexitatea chinuită a unui Johnson sau Nixon. Din acest punct de vedere, era un titular atipic al funcţiei postbelice de la Casa Albă. Dar Ford avea în urma lui o tradiţie îndelungată. Caracterul şi modelul de preşedinţie pe care-l propunea păreau desprinse din modelul de preşedinţie al secolului al XIX-lea, la care rîvneau multe personalităţi din aripa de dreapta a Partidului Republican de la Noul Pact încoace. După afacerea Watergate, întoarcerea la un model de preşedinţie mai puţin activă era privită ca fiind cea necesară şi era inevitabilă din multe puncte de vedere. Din anumite puncte de vedere, preşedinţia lui Ford a fost o esenţă a lipsei de imaginaţie, dar în condiţiile demisiei lui Nixon şi ale deznodămîntului dramatic din Vietnam, aceasta a ajuns să fie asimilată cu o virtute, dar poporul american nu a recunoscut-o ca atare. America avea nevoie să strîngă rîndurile, să reflecteze şi să meargă înainte. După două sute de ani de dezvoltare şi progres, după un deceniu de tulburări şi tragedii şi, avînd în vedere temerile din ce în ce mai mari legate de natura guvernării SUA, America avea nevoie de linişte şi de odihnă. Preşedinţia lui Gerald Ford venea să ofere momentul în care ţara putea să-şi tragă sufletul.

Ford s-a născut în Omaha, Nebraska, la 14 iulie 1913. Doi ani mai tîrziu, părinții săi au divorțat și viitorul președinte a rămas în grija mamei. În 1916, mama lui Ford s-a recăsătorit, iar viitorul președinte și-a luat numele de la al doilea soț al mamei sale. Tatăl vitreg al lui Ford era om de afaceri și magazinul lui de lacuri și vopsele abia a reușit să scape de faliment în anii Marii Recesiuni. În timpul liceului, Ford a cîștigat toate onorurile statului la fotbal american. A jucat ca centru înaintaș la Universitatea din Alabama și a fost unul dintre jucătorii-cheie din echipa care a cîștigat campionatul în 1932 și 1933. În 1935 a absolvit facultatea, obținînd astfel diploma în arte liberale și avînd în față o carieră de jucător profesionist de fotbal american, fiind solicitat de echipele Lions din Detroit și de Green Bay Packers. Ceea ce se poate spune despre cariera lui de fotbalist, s-ar putea aplica și în cazul descrierii președinției lui. Ford reprezenta un umăr de nădejde și juca un rol lipsit de strălucire cu calm și competență. Din 1935 pînă în 1940 a fost antrenor de box și de fotbal american la Universitatea Yale. A studiat și dreptul la Yale absolvind printre primii trei din anul lui, în 1941. A fost chemat la barou în același an, dar, în decembrie 1941, la puțin timp după izbucnirea celui de-al doilea război mondial, se afla deja în Marina Militară. În 1945, Ford fusese ofițer pentru operațiuni aeriene pe un portavion, ajunsese la gradul de locotenent comandor. Deși s-a întors la viața civilă pregătit să se ocupe din nou de drept, se gîndea și la o carieră în politică. În 1948 a candidat pentru a fi ales în Camera Reprezentanților și a reușit cu o diferență procentuală considerabilă fără să întîmpine dificultăți. În același an s-a căsătorit cu Elizabeth Warren. Căsătoria a durat cinci ani, timp în care soții Ford au avut trei fii și o fiică.

Cariera lui Ford în cadrul Congresului a fost impresionantă. Era adeptul unei abordări internaționaliste a politicii externe și

a unei apărări puternice pentru Statele Unite, dorind însă, în același timp, ca guvernul să se amestece mai puțin în problemele interne. Ca și Nixon, credea că programele federale sînt ineficiente. Ford se bucura de un respect atît de mare, încît, în 1963, a fost numit membru în Comisia Warren pentru cercetarea asasinării lui Kennedy. Aceasta l-a ajutat în parte să devină un personaj de notorietate națională în politica americană, și în anul următor, a contestat conducerea Partidului Republican în Camera Reprezentanților. L-a învins pe Charles A. Halleck din Indiana. Din acest moment, Ford s-a distins ca un membru devotat și sîrguincios al Congresului. Reputația ireproșabilă, fără pată, loialitatea față de partid și de președinte explică de ce Nixon a decis să-l numească pe el după demisia lui Agnew. În această fază a carierei sale, Ford se gîndea să renunțe la politică, dar numirea lui de către Nixon urma să-i dezvolte cariera pe mai multe direcții. După ce a fost numit, Ford a depus eforturi susținute ca să reunească partidul traumatizat de afacerea Watergate. În timp ce îl sprijinea pe președinte în public, Ford susținea că Nixon ar trebui să coopereze cu anchetatorii. După demisia lui Nixon și depunerea jurămîntului de către Ford, președintele a apărut la televiziune pentru a cere poporului să depășească momentul Watergate. Conștient de faptul că Vietnamul și Watergate zdruncinaseră din temelii puterea prezidențială, Ford și-a asigurat telespectatorii: „Constituția noastră funcționează. Marea noastră republică guvernează legile, și nu oamenii." Ideea implicită din discursul lui era că Președinția face parte dintr-un sistem mai amplu de dispozitive de verificare și echilibrare ale Constituției, iar demisia lui Nixon dovedea că acest sistem continuă să funcționeze în mod eficient. Misiunea lui Ford, în următoarele optsprezece luni, a fost să-i convingă pe oameni că pot să aibă din nou încredere în Casa Albă.

Interesant este şi faptul că una dintre primele mişcări ale lui Ford ca preşedinte a fost să se întîlnească cu reprezentanţii diferitelor guverne străine şi să-i convingă că în politica externă americană va urma o perioadă de continuitate, şi nu una de schimbări. I-a rugat, de asemenea, pe toţi membrii Cabinetului, precum şi pe şefii diferitelor agenţii federale, să rămînă în funcţii de dragul menţinerii stabilităţii. În loc să numească pur şi simplu un vicepreşedinte, Ford i-a rugat pe congresmenii cu experienţă, atît republicani, cît şi democraţi, să propună un candidat pentru acest post. Ford era profund conştient de faptul că, deşi era preşedinte, nu primise aprobarea electoratului nici ca al doilea nume de pe mandatul lui Nixon. Devenise preşedinte ca urmare a unui concurs de împrejurări ciudate şi nemaiîntîlnite, printre care amintim: amendamentul recent la Constituţie, introdus de Johnson; problemele lui Spiro Agnew cu impozitele; descoperirea infracţiunilor comise de Richard Nixon, care recursese la trucuri politice murdare ca reacţie la revolta pornită de jos în sus. La 20 august 1974, Ford a anunţat că îl alesese pe guvernatorul Nelson Rockefeller ca vicepreşedinte. Ca şi în cazul lui Ford, cariera lui Rockefeller a luat brusc un alt curs în momentul în care tocmai se gîndea să se retragă din viaţa publică. Rockefeller credea cu convingere în noţiunea de datorie cetăţenească, iar, dacă ţara avea nevoie de serviciile lui, era gata să o slujească după propriile puteri. Rămînea însă la latitudinea Congresului să consacre alegerea, fiindcă, în conformitate cu Amendamentul 25 din Constituţie, alegerea preşedintelui trebuia să fie aprobată de Congres, aşa cum se întîmplase şi cu Ford cînd fusese numit vicepreşedinte. Decizia lui Ford de a-i implica pe liderii Congresului în campania electorală s-a dovedit a fi o mişcare inteligentă, deoarece Rockefeller, un personaj deosebit de gregar, a primit aprobarea Senatului şi a Camerei Reprezentanţilor. Jurămîntul în funcţie a fost depus la 29 decembrie 1974. America

avea acum un preşedinte şi un vicepreşedinte, dar nici unul dintre ei nu participaseră la alegerile prezidenţiale. Acest fapt impunea propulsarea unei preşedinţii mai tolerante, mai puţin dure, mai puţin imperiale, dar, pe fundalul scandalului Watergate, impunea, de asemenea, şi foarte multe restricţii pentru preşedinţie. Preşedinţia putea să rămînă angajată faţă de principiul activismului, dar starea de spirit din Statele Unite necesita o adresare mai blîndă şi să se recurgă foarte puţin la acţiune. Kissinger, printre alţii, a afirmat că Ford a pus mare preţ pe imaginea de onestitate şi simplitate, chiar dacă aceasta a făcut ca din cînd în cînd presa să-l ironizeze:

> Cînd se afla faţă-n faţă cu presa, calităţile retorice deosebite se numărau printre atributele distinctive ale liderilor naţionali; în circumscripţia electorală a lui Ford, în micul oraş din Vestul Mijlociu al Americii, se punea mult mai mult preţ pe sinceritate şi substanţă decît pe uşurinţa în exprimare. Deoarece Ford nu fusese niciodată spontan şi nu apelase la cuvinte dure, mulţi ziarişti l-au respins, considerîndu-l nepotrivit pentru funcţia de preşedinte. De fapt însă, Ford absolvise Facultatea de Drept de la Yale şi avea o gîndire analitică admirabilă. Dar cum televiziunea recompensează mai degrabă strălucirea decît substanţa, mass-media se amuza încercînd să-l facă pe Ford să se simtă stingherit, atunci cînd folosea formulări stîngace, chiar dacă ziariştii ştiau foarte bine că acestea nu reflectă competenţa lui reală (Kissinger, 1999, p. 1066).

Chiar dacă în primii ani ai Administraţiei sale Ford a încercat să menţină o imagine de stabilitate, el avea să facă numeroase schimbări în Cabinetul său, pentru ca modificările făcute în guvernarea prezidenţială să poată funcţiona. De exemplu, în

momentul în care a preluat funcţia, Ford era convins că Departamentul Justiţiei trebuia puţin zgîlţîit. În timpul anchetei Watergate, s-au adus multe critici cu privire la felul în care a instrumentat infracţiunile comise de preşedinte, astfel că Ford l-a numit pe Edward Levi, preşedintele Universităţii din Chicago, în fruntea acestuia. Schimbările din cadrul altor departamente aveau să fie şi mai dramatice. La Interne au funcţionat nu mai puţin de trei secretari de stat în timpul scurtei preşedinţii a lui Ford; ca şi în cazul administraţiilor precedente, unele numiri au atras atenţia din motive sociale. William Coleman jr., care fusese Secretar la transporturi, era al doilea afroamerican numit într-un post al Cabinetului. La fel, Clara Hills, Secretara pentru Locuinţe şi Dezvoltare Urbană, era a treia femeie care devenea membră a Cabinetului. Apoi, în noiembrie 1975, Ford a operat cea mai mare schimbare din Administraţia lui de pînă atunci cînd a început să facă curăţenie la Externe şi în Armată. Henry Kissinger a fost eliberat din funcţia de şef al Consiliului Securităţii Naţionale, Donald Rumsfield a fost numit Secretar la Apărare, George Bush a preluat de la William Colby funcţia de şef al CIA. Kissinger devenise un personaj din ce în ce mai controversat şi existau multe voci care susţineau că, fiind în acelaşi timp şef al Consiliului Securităţii Naţionale şi Secretar de Stat, exercita prea multă influenţă asupra politicii guvernamentale. Schimbările de personal reflectau convingerea lui Ford după care politica externă şi de apărare a Americii avea nevoie de o reevaluare. În cele din urmă, el avea să efectueze schimbări de personal prin Memorandumul 246 cu privire la Studiul Securităţii Naţionale din 2 septembrie 1972. În memorandum spunea:

> Aş dori o revizuire şi o analiză temeinică a politicii noastre naţionale de apărare şi a poziţiei noastre militare. Aceasta

trebuie să analizeze, în detaliu, impactul politicii externe şi de securitate asupra unei serii de strategii alternative pentru forţele noastre tactice şi terestre. Revizuirea trebuie să se refere la următoarele obiective, fără a se limita în mod obligatoriu la ele:

- Pericolele actuale şi viitoare pentru Statele Unite şi aliaţii săi şi interesele de securitate ale SUA în întreaga lume.
- Obiectivele de politică externă şi tendinţele care influenţează aceste obiective.
- Poziţia generală de apărare necesară pentru a asigura securitatea SUA şi interesele sale de politică externă, inclusiv echilibrul dintre forţele strategice şi cele cu scop general, obiectivele forţei de muncă şi gradul acesteia de pregătire.

Poate că Ford simţea că schimbările operate în rîndul personalului, în special îndepărtarea lui Kissinger, vor facilita revizuirea fundamentală în vederea găsirii unei politici militare şi externe corespunzătoare pentru epoca destinderii de după Vietnam şi de control al armamentelor între Est şi Vest. Dar vicepreşedintele Rockefeller a dezaprobat atît de tare schimbările, încît a anunţat public că nu va mai fi coleg de campanie al lui Ford în alegerile prezidenţiale din 1976. Făcînd aceste schimbări atît de profunde în Administraţia sa, Ford încerca să arate că Vietnamul şi Watergate erau realmente de domeniul trecutului. Preşedintele a operat, de asemenea, schimbări fundamentale în statul securităţii naţionale, edificat de Truman, pe care unii îl învinuiau de apariţia acelui tip de preşedinţie pe care îl personificase Nixon. Ford încerca să modeleze pentru el însuşi o administraţie care să datoreze foarte puţin celei precedente şi care să se dovedească atrăgătoare pentru electorat în 1976, atunci cînd naţiunea avea să meargă la vot. Schimbările efectuate

de el au fost treptate, pentru că îşi propusese să păstreze o imagine de stabilitate, dar reacţia faţă de acestea a subliniat pericolul pe care îl prezenta o preşedinţie dinamică, chiar dacă era un dinamism moderat.

În timp ce Ford se străduia să ajute ţara să depăşească momentele Watergate şi Vietnam, a constatat că pînă şi cele mai mici decizii executive erau privite cu suspiciune de popor. A făcut două greşeli importante. Prima, pentru a cruţa poporul de agonia lungă şi chinuitoare a procesului lui Richard Nixon, l-a graţiat pe fostul preşedinte de toate infracţiunile pe care le comisese cît timp a fost în funcţie. În ultimele zile ale Administraţiei Nixon, lui Ford i se făcuse următoarea propunere: Nixon va demisiona, îl va face pe el preşedinte, dar la rîndul lui, va trebui să fie de acord cu graţierea lui Nixon. Ford refuzase această propunere, dar, o dată ajuns în funcţie, a trebuit să reanalizeze ideea absolvirii lui Nixon. A decis să-i acorde graţierea. Pentru unii, se crea impresia că există o lege pentru foştii preşedinţi şi o altă lege pentru restul cetăţenilor Statelor Unite. Fără îndoială că această decizie i-a redus lui Ford şansele de a fi reales, dar acordarea graţierii era demnă de un om de stat prin altruismul pe care-l presupunea. Daunele care ar fi fost aduse Statelor Unite printr-un proces prelungit erau considerabile. Preşedinţia ar fi pierdut foarte mult din susţinere, iar afacerea Watergate ar fi continuat să obsedeze naţiunea pînă la următoarele alegeri prezidenţiale. Ford şi-a explicat decizia într-un discurs televizat din 8 septembrie 1974:

> Conştiinţa îmi spune în mod clar şi sigur că nu mai pot prelungi coşmarurile care continuă să ţină deschis un capitol deja încheiat. Conştiinţa îmi spune că, în calitate de

preşedinte, am puterea constituţională de a închide şi de a sigila ferm acest caz. Conştiinţa îmi spune că este de datoria mea, nu numai să proclam liniştea internă, ci să fac uz de toate mijloacele de care dispun pentru a o asigura. Cred că discuţia se încheie aici.

Procesul lui Richard Nixon ar fi scos fără îndoială în evidenţă anumite fapte cu privire la sistemul politic american la care cei mai mulţi americani nu doreau să se gîndească.

Încercarea lui Ford de a trage o linie sub afacerea Watergate ar fi putut avea succes în ceea ce priveşte ţara, dar i-a afectat în mod serios imaginea în faţa poporului american. Al doilea calcul greşit a pornit de la încercarea de a vindeca unele dintre cicatricele din Vietnam. A elaborat o schemă prin care se acorda o amnistie condiţionată recruţilor care refuzaseră să lupte în Vietnam. În schimb, acestora li se cerea să efectueze doi ani de muncă în serviciul comunităţii. Schema a fost abandonată în 1975, cînd numai aproximativ 20% dintre recruţii eligibili au făcut cerere să se înscrie în ea. În timpul Administraţiei Ford, problema războiului din Vietnam avea să continue, în timp ce durerea, dar nu şi moştenirea lăsată de Watergate avea să dispară.

Liniştea avea să fie piatra de temelie a politicii externe americane din timpul lui Ford şi din 1974 pînă în 1977 a continuat să promoveze relaţii bune cu China şi cu Uniunea Sovietică. În noiembrie 1974, Ford a avut o întîlnire cu liderul sovietic Leonid Brejnev în Coreea de Sud, în timpul căreia au reuşit să schiţeze proiectul unui acord cu privire la controlul armamentului; dar negocierile care au urmat au fost mai puţin productive. Ford a activat şi pentru continuarea îmbunătăţirii relaţiilor din Orientul Mijlociu.

Toate aceste realizări erau umbrite de Vietnam. În primăvara anului 1975, cînd Vietnamul de Nord a lansat o

ofensivă puternică, Vietnamul de Sud a fost pe punctul de a se prăbuşi în mod spectaculos şi definitiv. Forţele militare ale Sudului s-au dezintegrat pur şi simplu sub greutatea atacului comunist. În aprilie 1975, în timp ce televiziunea prezenta agonia Sudului, Ford era confruntat cu decizia dacă să folosească sau nu forţele americane pentru a interveni încă o dată. Politica lui Nixon de vietnamizare eşuase în mod spectaculos, dar, deşi Republica Vietnamului de Sud era în agonie, Congresul a refuzat apelul lui Ford de a acorda mai mult ajutor în Indochina. Ştiind că opinia publică şi Congresul nu vor accepta ca armata SUA să fie folosită pentru a salva Vietnamul, tot ce putea face Ford era să ordone evacuarea personalului american. Acest lucru s-a făcut cu succes, dar operaţiunea de salvare a orfanilor şi a vietnamezilor care aveau să fie consideraţi de către nord-vietnamezii cuceritori drept colaboraţionişti ai capitaliştilor s-a desfăşurat cu mult mai puţin succes. Documente importante cu numele vietnamezilor care acţionaseră în calitate de „colaboraţionişti" şi „spioni" ai americanilor au căzut în mîinile comuniştilor.

Astfel s-a încheiat un capitol din istoria americană şi vietnameză în împrejurări destul de ruşinoase. Prăbuşirea Sudului însemna că, după părerea majorităţii poporului american, cei 58 000 de americani muriseră degeaba. Cel puţin agonia se încheiase. Capitolul se încheiase într-un mod considerat de mulţi drept corespunzător şi era absolut definitiv. Dîndu-şi seama că nu exista nici o posibilitate ca Congresul să-i permită să ajute Vietnamul de Sud într-un mod semnificativ, Ford făcuse singurul lucru care îi mai rămăsese – ordonase evacuarea.

Hotărîrea Congresului de a evita orice amestec s-a dovedit valabilă şi în anul următor, cînd a refuzat din nou cererea preşedintelui de a acorda ajutor forţelor anticomuniste din Angola. Congresul a încercat să-i lase lui Ford cît mai puţin mînă liberă

– în privința armatei, pentru îndeplinirea obiectivelor națiunii, dar cînd vasul comercial american *Mayaguez* a fost capturat de cambodgieni în mai 1975, Ford a ordonat o misiune de salvare care a eliberat și echipajul și vasul. Astfel de acțiuni arătau că, deși Ford era gata să-și restrîngă prerogativele, nu era dispus să se supună întru totul și să nu aibă nici o atitudine față de diverse evenimente. Poate că este ceva tipic pentru succesul politicii SUA în Asia de Sud-Est, dar, după salvarea vasului, au ieșit la iveală fapte care au luat din strălucirea rezolvării cu succes a crizei. Valul inițial de pușcași marini care au debarcat pe uscat pe insula Koh Tang pentru a rezolva problema confiscării vasului s-a lovit de o rezistență înverșunată. Din cele nouă elicoptere care au fost în primul val, opt au fost doborîte sau avariate, iar cincisprezece pușcași marini și-au pierdut viața. S-a mai aflat că, de fapt, cambodgienii se hotărîseră să dea drumul vasului în momentul în care atacul cu elicoptere se apropia de zona de aterizare. Deși Administrația Ford nu poate fi învinovățită de faptul că nu a privit în viitorul apropiat atunci cînd a autorizat operațiunea, a ieșit la iveală faptul că, urmare a deciziilor pe care le luase conducerea comunistă din Cambodgia, operațiunea de salvare a navei *Mayaguez* nu fusese necesară. Moartea aparent inutilă a pușcașilor marini americani era o reluare a Vietnamului, la dimensiuni mai mici, și nu a făcut nimic pentru a atenua ostilitatea Congresului față de puterea prezidențială.

Refacerea relației de încredere dintre Președinție și popor a fost obiectul fundamental al Administrației Ford, dar acest lucru s-a concretizat în mod diferit, pe mai multe planuri. Primul dintre ele se referea la economie. În timpul lui Nixon, economia suferise o stagnare. În 1967, în parte, și ca urmare a războiului din Vietnam, rata anuală a inflației începuse să crească. De la 3% în 1967, aceasta ajunsese la 12% în momentul în care Nixon a

fost eliberat din funcţie. La sfîrşitul anului 1970, şomajul ajunsese la 6% şi existau prognoze conform cărora va continua să crească. Inflaţia era destul de mare, dar rata crescîndă a şomajului era şi ea un semnal că economia se afla într-o recesiune generală. Costurile Marii Societăţi şi ale războiului din Vietnam reprezentau o povară prea mare pentru economie şi, la sfîrşitul anilor '60, producătorii din SUA erau nevoiţi să facă faţă unei concurenţe dure. În plus, mai fusese şi şocul produs de preţurile petrolului din 1973 cînd, ca urmare a războiului care avusese loc de Yom Kippur, ţările arabe producătoare de petrol au mărit în mod dramatic preţul petrolului. Creşterea costurilor la energie a afectat puternic rentabilitatea multor firme americane şi, la începutul anilor '70, numărul de tineri care, ca urmare a acelui baby boom de după război, intrau acum pe piaţa forţei de muncă, depăşea numărul de locuri de muncă disponibile. Nixon încercase să rezolve aceste probleme reducînd bugetul federal şi mărind impozitele. Deoarece Congresul refuzase să coopereze, a încercat să restricţioneze furnizarea de bani, folosind Consiliul Rezervelor Federale pentru a mări ratele dobînzilor. Aceasta a dus la o cădere dramatică a Bursei, care nu a făcut decît să complice şi mai mult lucrurile. În 1971, Nixon recursese la controlul economic, înghеţînd preţurile şi salariile pentru o scurtă perioadă. A profitat de perioada de respiro creată în acest fel pentru a stabili liniile directoare pentru salarii şi preţuri, dar, la sfîrşitul preşedinţiei sale, s-a observat că acestea reprezentaseră un eşec. Situaţia economică cu care se confrunta Gerald Ford în momentul depunerii jurămîntului era într-adevăr foarte gravă.

Congresul a încercat să facă presiuni asupra preşedintelui pentru a mări bugetul federal şi pentru a reduce impozitele, în aşa fel încît America să poată cheltui suficient pentru a ieşi din recesiune. Ford a refuzat să se lase influenţat de o astfel de

mişcare şi, prin urmare, starea economiei s-a înrăutăţit. Preşedintele a îndemnat la restricţii ale sectorului privat şi nu la reglementări din partea statului. În septembrie 1974, Ford a organizat un summit economic la care s-a întîlnit cu lideri ai Congresului, ai patronatului şi ai forţei de muncă. A propus un program care „să biciuiască inflaţia acum" [Whip Inflation Now – WIN*], bazat pe rezistenţa deliberată în faţa tentaţiilor pentru a rezolva problema creşterii în spirală a salariilor şi a preţurilor. Dar acest program, la care se adăugau şi nişte insigne care urmau să fie purtate de cei care îl sprijineau, a ajuns să funcţioneze ca o glumă la care se apela frecvent. Cînd Ford a refuzat să ajute oraşul New York, ameninţat cu falimentul, şi a împiedicat Congresul să facă orice mişcare în acest sens, politica economică şi financiară a preşedintelui a fost amplu ridiculizată. Comparaţiile făcute de poporul american între iniţiativele îndrăzneţe ale Noului Pact din anii '30 şi programul WIN lansat patruzeci de ani mai tîrziu nu au contribuit cu nimic la consolidarea reputaţiei lui Gerald Ford. În cele din urmă, Ford a fost de acord cu scăderea impozitelor şi cu canalizarea cheltuielilor guvernamentale în aşa fel încît să stimuleze economia. În acelaşi timp, era hotărît să limiteze cheltuielile federale şi nu accepta să creeze artificial locuri de muncă, pentru care contribuabilul va trebui apoi să plătească. Măsurile luate de Ford au fost suficiente pentru a duce la bun sfîrşit problemele recesiunii şi ale inflaţiei. În mai 1975, şomajul a atins un vîrf de 9%, dar de atunci a început să scadă continuu. Chiar şi aşa, în momentul sărbătoririi bicentenarului, depăşea 7% şi Ford şi-a schimbat hotărîrea cu privire la acordarea de ajutor oraşului New York. În noiembrie 1975, preşedintele a propus să se acorde oraşului împrumuturi federale, dacă acesta poate în acest fel să-şi echilibreze registrele.

---

* Joc de cuvinte: *to win* = a cîştiga (n.trad.).

Ford şi succesorul lui din 1977, Carter, au fost asaltaţi de Congres şi de reproşurile împotriva aşa-ziselor excese ale puterii prezidenţiale. Congresmenii erau hotărîţi să aducă Preşedinţia sub control. Chiar şi înainte de demisia lui Nixon, Congresul făcuse paşi importanţi pentru limitarea puterii prezidenţiale. Legea puterilor de război din 1973 impunea restricţii importante capacităţii preşedintelui de a trimite trupele SUA în luptă. Conform prevederilor acestei legi, atunci cînd preşedintele considera că o astfel de desfăşurare de trupe este necesară, trebuia să informeze Congresul în 48 de ore despre angajarea trupelor. Congresul putea atunci să impună restricţii în privinţa continuării folosirii trupelor americane. Folosirea dreptului de veto al preşedintelui nu afecta decizia Congresului. Intenţia acestei legi era să prevină orice repetare a situaţiei din Vietnam. Congresul considera că un preşedinte, în calitatea lui de comandant-şef, avea mai mult decît suficiente puteri de a purta un război fără a le solicita membrilor Senatului şi ai Camerei Reprezentanţilor declaraţia formală de război cerută de Constituţie. Legea puterilor de război dorea să restabilească echilibrul dintre preşedinte şi Congres. Nixon, Ford şi succesorii lor au afirmat că legea este totuşi neconstituţională şi au hotărît s-o ignore în mare măsură în punerea ei în practică. Dar chiar existenţa acesteia a impus o verificare a modului în care au condus politica externă americană diverşii preşedinţi de după 1973. De exemplu, Ford s-a confruntat cu mai multe crize de politică externă, care au implicat angajarea trupelor. Într-o cuvîntare ţinută la Universitatea de Stat din Kansas la 20 februarie 1978, a declarat:

> Consider că în nici una dintre aceste situaţii nu trebuia aplicată Legea puterilor de război. Mulţi membri ai Congresului au pus sub semnul întrebării aplicabilitatea ei în cazurile care presupun protejarea şi evacuarea cetăţenilor

americani. Mai mult chiar, nu consider că această rezoluție este la fel de obligatorie sau obligatorie din punct de vedere juridic pentru președinte pe temeiuri constituționale. Cu toate acestea, am luat notă, de fiecare dată, de prevederile ei referitoare la raportare și am furnizat anumite informații cu privire la operațiuni și strategii pentru membrii-cheie ai Camerei și ai Senatului.

Combinația între refuzul public de a se lăsa constrîns de lege și acceptarea în particular a spiritului ei era semnificativă. Deși mulți membri ai Congresului au ajuns oarecum fără să vrea la concluzia că legea ar putea fi neconstituțională, ea a continuat totuși să exercite influență asupra gîndirii următorilor președinți. Natura, eventual neconstituțională a legii în sine, era interesantă, pentru că aceasta arată că, la începutul anilor '70, pe fundalul afacerii Watergate și a înfrîngerii din Vietnam, Congresul era hotărît să reducă din atribuțiile puterii prezidențiale. Faptul că a adoptat o lege care a fost în scurt timp suspectată de neconstituționalitate demonstrează clar amploarea temerii generate de puterea prezidențială. Președintele trebuia să fie ținut sub control și trebuia restabilit echilibrul dintre diferitele elemente ale Constituției, chiar dacă aceasta trebuia să fie încălcată pentru a se face schimbarea.

Președinția a mai fost îngrădită și prin Legea bugetului din 1974, prin care Congresul a diminuat puterea președintelui, extinzînd-o pe cea a Camerei și a Senatului. Legea bugetului a acordat Congresului puteri mai mari în a dicta politica națiunii. Gerald Ford, care era convins că este în interesul națiunii să trăiască în cadrul limitelor pe care și le putea permite, s-a luptat după aceea să elaboreze o politică economică ce trebuia să întrunească aprobarea Congresului. Ford a îndemnat Congresul să dea dovadă de mai multă reținere în distribuirea fondurilor federale și era gata să se folosească de dreptul lui de veto, dacă Congresul s-ar fi arătat mult prea generos. Cu toate

acestea, deoarece Congresul era destul de revoltat împotriva puterii prezidenţiale, tot ceea ce putea face Ford era să încetinească creşterea datoriei naţionale. Aceasta s-a dovedit a fi în esenţă cheia preşedinţiei lui Ford: preşedintele încerca din răsputeri să demonstreze că Preşedinţia trebuie să dea un exemplu de austeritate. Naţiunii trebuia să i se acorde timp ca să uite trecutul şi uşoara neputinţă a lui Ford a ajutat-o în acest sens.

Watergate l-a determinat pe Ford să deschidă şi o anchetă în cadrul agenţiilor de informaţii din SUA. Vicepreşedintele Rockefeller a fost numit în fruntea unei comisii pentru anchetarea activităţilor CIA. CIA şi FBI au fost şi ţinta unor anchete ale Congresului care au scos la iveală activităţi ilegale şi lipsite de etică. Rapoartele elaborate de comitetele Congresului au zdruncinat din temelii încrederea oamenilor în CIA şi FBI. În lungul Ordin executiv 11905, care se ocupa de activităţile de informaţii externe ale Statelor Unite, Ford a încercat să controleze CIA şi FBI, impunîndu-le noi structuri de raportare şi responsabilităţi. În Ordinul Executiv se afirma, printre altele:

> Funcţionarii superiori ai CIA, Departamentului de Stat, Trezoreriei şi Apărării... şi FBI se vor angaja ca, în îndeplinirea îndatoririlor şi responsabilităţilor lor, în ceea ce priveşte informaţiile externe, să răspundă nevoilor preşedintelui, Consiliului Securităţii Naţionale şi altor elemente ale Guvernului. În îndeplinirea îndatoririlor şi responsabilităţilor lor, funcţionarii superiori se vor angaja ca politicile şi directivele referitoare la activităţile de informaţii să fie executate în conformitate cu legislaţia din prezentul Ordin.

Faptul că un preşedinte a fost obligat să spună CIA şi celorlalte agenţii de informaţii că trebuie să asculte de

Constituţie şi de lege într-o ţară, este elocvent pentru cît de scăpate de sub control păreau să fie. Deşi ancheta condusă de Rockefeller şi Ordinul executiv 11905 al lui Ford erau destinate să refacă încrederea în organele guvernării şi, o dată cu aceasta, şi în Preşedinţie, efectul general a fost diferit. Dezvăluirea scandalurilor a slujit numai pentru a scoate la lumină motivele pentru care fuseseră necesare anchetele şi, pe toată durata desfăşurării acestui proces, s-a continuat subminarea relaţiei de încredere dintre guvern şi cei guvernaţi.

Preşedintele Ford sublinia faptul că este un om simplu şi cinstit şi că încerca să nu abuzeze de puterea pe care i-o acorda funcţia, dar a continuat să-i enerveze pe membrii Congresului recurgînd la dreptul lui de veto. Confruntat cu un Congres controlat de democraţi, Ford a recurs la utilizarea dreptului de veto în şaizeci de ocazii, pentru a bloca adoptarea unor legi, dintre care unele vizau cheltuirea unor sume importante de bani pentru revigorarea economiei. De cîteva ori, Congresul a reuşit să treacă peste veto-ul preşedintelui, dar prăpastia care se crease între guvern şi legislativ în domeniul politicii economice era cît se poate de vizibilă. Schimbările de atitudine ale lui Ford cu scopul deliberat de a vindeca economia bolnavă care afecta Statele Unite nu au făcut decît să creeze şi mai multă confuzie în rîndurile poporului american. Preşedintele şi Congresul se învîrteau parcă într-un cerc vicios, în timp ce economia americană continua să şchiopăteze. Sentimentul de confuzie generat de Vietnam şi accentuat de Watergate continua să persiste în timpul mandatului lui Ford.

Ford a depus eforturi uriaşe pentru a determina opinia publică să-şi recapete încrederea în instituţia prezidenţială, dar acum se conturau la orizont alegerile din 1976, iar el nu mai era sigur că va fi desemnat să candideze din partea Partidului Republican, cu atît mai puţin că va fi reales. Mulţi dintre oamenii

partidului considerau că Ford reprezintă un risc electoral. Modul în care se ocupa de economie lăsa mult de dorit. La alegerile primare, Ford, care îşi anunţase candidatura în iulie 1975, s-a confruntat cu o concurenţă foarte dură din partea lui Ronald Reagan, fostul guvernator de California. La Convenţia Republicană din Kansas City, Missouri, nici Ford şi nici Reagan nu au întrunit majoritatea voturilor şi a trebuit să se ajungă la primul tur de scrutin pentru a se stabili că cel care cîştigase era Ford, cu 1187 de voturi la 1070. În loc să şi-l aleagă ca vicepreşedinte pe Reagan, care se bucura de multă popularitate, Ford l-a preferat pe senatorul Robert Dole din Kansas. Ford şi Dole s-au prezentat în faţa electoratului cu o platformă conservatoare puternică, promiţînd corectitudine, verticalitate economică pe plan intern şi dobîndirea unei poziţii solide pentru Statele Unite pe plan extern. Împotriva democraţilor Ford şi Dole a candidat Jimmy Carter, guvernatorul cu un singur mandat din Georgia. Carter avea un anumit farmec şi, în ultimă instanţă, electoratul american era bucuros să-l înfunde pe Ford, despre care considera că face lucrurile de mîntuială, şi pe republicani, pe care îi asocia cu minciunile lui Nixon. Ford a pierdut la limită, cu 39 de milioane de voturi populare faţă de cele 41 de milioane ale lui Carter. În Colegiul Electoral, victoria lui Carter a fost mai clară, cu 297 de voturi la 241.

Deşi un preşedinte plecase şi altul sosise la Casa Albă, tema dominantă rămînea aceeaşi ca şi în 1968 – încrederea. Aceasta suferise mutaţii de-a lungul timpului: încrederea în capacitatea de a pune capăt războiului din Vietnam devenise încrederea în dorinţa fundamentală de a se supune legii, dar în orice caz, relaţia de încredere rămînea principala problemă. Ford făcuse un lucru lăudabil apărînd Preşedinţia după demisia lui Nixon, dar acesta fusese văzut numai ca o etapă de tranziţie. Era acum de datoria lui Carter să traseze noua direcţie a

Preşedinţiei. Promisiunea fundamentală a lui Carter în cursa prezidenţială din 1976 fusese următoarea: „Nu am să spun niciodată nici o minciună poporului american". Originea şi pregătirea lui Carter fuseseră o parte esenţială pentru care americanii îl preferau. Reputaţia sa nu era pătată de vreo asociere de lungă durată cu sistemul politic american. Nu era din acelaşi aluat cu Johnson, Nixon şi Ford: oameni care îşi petrecuseră cea mai mare parte a vieţii învăţînd ce înseamnă politica pe calea cea mai dură. Carter s-a născut la 1 octombrie 1924 la Plains, Georgia. Tatăl lui, James Earl Carter sr., era fermier şi avea şi un magazin universal. În anii '30 a început să cultive arahide şi să vîndă unelte agricole. Viitorul preşedinte a lucrat la ferma familiei şi a frecventat biserica baptistă locală. Credinţa lui religioasă avea să fie una dintre liniile directoare de-a lungul întregii sale vieţi. Avea să fie importantă şi pe parcursul carierei sale politice. În perioada de după Watergate, baptistul renăscut din Sud părea soluţia ideală pentru bolile şi corupţia existente în sistemul politic american. Carter a demonstrat că are şi abilităţile financiare ale tatălui său, deoarece a călătorit mult şi a făcut afaceri încă din tinereţe. A terminat liceul şi apoi a studiat la Colegiul Georgia de Sud-Vest. Student eminent, în 1946 a jucat un rol important în dezvoltarea submarinelor din cadrul Marinei Militare a Statelor Unite. A jucat un rol important în dezvoltarea programului de submarine al Marinei, lucrînd, printre altele, şi la un proiect de uzină electrică. În 1947 Carter s-a căsătorit cu Rosalynn Smith, care provenea dintr-o veche familie stabilită în Georgia. Au avut împreună trei fii şi o fiică. În 1953, James Earl Carter sr. a murit. În acel moment, Carter sr. era membru al Camerei Reprezentanţilor din Georgia. Ca un omagiu adus tatălui său, Carter jr. s-a decis să plece din Marină şi să-şi facă o carieră politică în cadrul Partidului Democrat. Familia Carter s-a întors în Georgia, unde viitorul preşedinte

s-a ocupat de afacerea familiei. În 1962, în urma unei campanii dificile, Carter a cîştigat în cele din urmă un loc în Senatul din Georgia. În 1966 nu a reuşit să cîştige alegerile pentru funcţia de guvernator al Georgiei, dar a fost ales în 1970. În această funcţie a sprijinit integrarea rasială şi reforma socială, dovedindu-se în acelaşi timp şi un bun administrator. A început, de asemenea, să stabilească în interiorul Partidului Democrat diverse contacte care îi erau necesare pentru a candida la preşedinţie. În 1974 şi-a anunţat candidatura la funcţia de preşedinte, pentru alegerile din 1976.

Deşi nu era o figură prea cunoscută în momentul în care şi-a început campania pentru alegeri, Carter a ştiut să facă din acest lucru un avantaj. Electoratul îşi dorea un om care să nu fie pătat de ceea ce considerau a fi excesele politice ale ultimilor douăzeci de ani. La alegerile primare, Carter s-a descurcat foarte bine, fiind pe primul loc în 17 din cele 26 de circumscripţii primare. Era un lucru deja evident că este foarte apreciat de alegători şi că i-a depăşit pe ceilalţi rivali democraţi. Americanii vedeau în el o persoană în care puteau să aibă realmente încredere. Aripa liberală a Partidului Democrat, nu foarte încrezătoare în politica lui Carter, care încerca să aducă la acelaşi numitor reforma socială şi gestiunea economică moderată, a hotărît în cele din urmă să-l sprijine. La Convenţia Democrată din iulie 1976, Carter a cîştigat dreptul de a fi nominalizat încă de la primul scrutin, printr-o demonstraţie de unitate din partea partidului. Deşi în momentul nominalizării sale Carter îl depăşea pe Ford cu 30 de puncte procentuale, în timpul campaniei, popularitatea lui a fost în continuă scădere. A obţinut în cele din urmă victoria cu o diferenţă destul de mică. Pe toată durata desfăşurării campaniei electorale, care a coincis cu aniversarea bicentenarului, s-a observat foarte bine cît de mult fusese prejudiciată imaginea Preşedinţiei din cauza Vietnamului şi a afacerii Watergate.

> Alegerile prezidențiale, la fel ca și celebrarea bicentenarului națiunii din acel an, au avut din multe puncte de vedere o cotă de participare destul de mică. Numai 54% din populația cu drept de vot și-a exprimat opțiunea la alegerile din noiembrie, cea mai slabă participare la alegerile pentru funcția de președinte din ultimii douăzeci și opt de ani. Printre cei care fuseseră înscriși pe listele electorale, dar s-au hotărît să nu voteze, erau foarte mulți care spuneau fie că nu le place nici unul dintre candidați, fie că, pur și simplu, nu-i interesează politica. Cît despre sărbătorirea bicentenarului, un reporter scria că la 4 iulie o mulțime de camere de hotel au rămas goale în orașele istorice Washington și Philadelphia (Morris, 1996, p. 224).

Poporul nu își pierduse dispoziția de a mai sărbători ceva, iar participarea redusă la vot părea să demonstreze o scădere drastică a interesului acestuia pentru sistemul politic american. Sondajele de opinie arătau și ele același lucru sub formă grafică. În 1976, gradul de cinism al poporului american față de ramura executivă a guvernării a atins proporții de criză. În 1972, 53% dintre americani își exprimau încrederea în cei aleși. În 1973, această cifră scăzuse la 37%, iar în martie 1974 ajunsese la cifra alarmantă de 14%. Președinția Ford a încetinit procesul de declin. Cu toate acestea, în 1976, numai 10% dintre americani își mai exprimau încrederea în guvernul lor. În orice loc te-ai fi aflat, întîlneai manifestări de nemulțumire, respingere a oricărui tip de sprijin pentru Președinție, pe care foarte multă lume le punea pe seama a ceea ce se interpretase ca fiind corupție a sistemului politic american. Filmul anului 1976 a fost pelicula lui Martin Scorsese *Șoferul de taxi*, în care un veteran debusolat al războiului din Vietnam se trezește într-o Americă în care

domnesc infracțiunile, viciul și corupția, care părea să-și fi pierdut definitiv orice simț al orientării. Travis Bickle, veteranul de război interpretat de Robert De Niro, se decide în cele din urmă să-l asasineze pe senatorul Palantine, un viitor candidat la președinție. În 1976, incapacitatea lui Bickle de a se împăca cu America, așa cum i se arăta aceasta acum, părea să reflecte starea de spirit a întregului popor american. Disperarea oamenilor în fața naturii corupte a sistemului politic american și-a găsit expresia în dorința lui Bickle de a-l ucide pe Palantine. Preferințele americanilor în materie de emisiuni de televiziune spuneau foarte mult și despre boala generală care afecta viața americană:

> Emisiunea de inaugurare în acel an electoral era comedia ușoară despre viața americană dinainte de criza din anii '60, *Zilele fericite*, urmată de producția aproape la fel de nostalgică *Laverne & Shirley*. Chiar și cea mai populară producție din acea perioadă, *M*A*S*H**, care era pe locul patru în sondajele de popularitate, era situată în mod ostentativ în anii '50 (Morris, 1996, p. 207).

Pe toată durata campaniei sale electorale, Carter a încercat să pedaleze pe această stare de spirit a națiunii, încercînd să spună că o persoană de o moralitate impecabilă va duce la o guvernare morală la nivelul Președinției, de care America avea atîta nevoie. Un politician, cu multă experiență în viața politică britanică de stînga, nota în Jurnalul său, în ziua de 3 noiembrie 1976:

> Era evident că Jimmy Carter cîștigase alegerile, iar acest lucru a fost confirmat mai tîrziu. M-am simțit aproape neangajat și cît se poate de neutru în această privință. Mai

bine democraţii decît republicanii, mai bine pentru economie, mai bine oarecum pentru forţele de ambele părţi, dar nu am trăit nici un sentiment de emoţie după o campanie lipsită total de examinarea fundamentală a problemelor cu care se confruntă America sau Occidentul. A fost o campanie plină de discursuri despre pace, prosperitate, justiţie, fraternitate şi iubire (Benn, 1989, pp. 635–636).

Sentimentul lipsei de participare pe care îl trăise acest observator britanic era rezultatul faptului că politica ce ar fi trebuit să se ocupe de problemele naţiunii fusese înlocuită de politica personalităţii. Această tendinţă se pare că exista de mai multă vreme, dar Watergate a determinat o schimbare hotărîtoare în politica americană. Nu se mai punea problema care preşedinte are cea mai bună politică pentru Statele Unite. Acum problema era care dintre candidaţii la preşedinţie va minţi cel mai puţin în raport cu promisiunile pe care le face: ce candidat va fi capabil să se ridice la înălţimea a ceea ce se considera a fi un bun preşedinte. Alegerile prezidenţiale din 1976 se axau pe personalitate, iar Jimmy Carter avea o imagine de sfînt. Din acest moment, personalitatea preşedintelui avea să conteze mai mult pentru electorat decît esenţa politicii prezidenţiale.

Misiunea care revenea preşedintelui a fost rezumată astfel de revista *Time* din 3 ianuarie 1977:

Noul preşedinte preia funcţia într-un moment deosebit de solicitant, în unul din acele puncte de cotitură ale istoriei SUA care par să se repete la intervale tot mai scurte. După îndepărtarea lui Richard Nixon, Gerald Ford, prin sinceritatea şi verticalitatea caracterului său, a avut merite deosebite în refacerea încrederii în guvernare şi în

reducerea inflației. Dar a făcut foarte puțin pentru a rezolva alte probleme ale țării. Statele Unite continuă să evolueze în perioada post Vietnam și post Watergate, luptă să se refacă după recesiunea profundă prin care trecuseră. Revitalizarea economiei, firește, va fi problema imediată a lui Carter, dar ar mai fi și altele – relațiile interrasiale, reorganizarea guvernului, energia, bunăstarea socială, asistența medicală – care cer și ele un conducător tînăr și puternic.

Carter a venit la putere promițînd o președinție onestă și morală. Dar revista *Time* din 3 ianuarie 1977 îi amintea că acest lucru nu este suficient pentru a satisface aspirațiile poporului american. Președinția trebuia să fie activă pentru a fi încununată de succes.

După alegeri, Carter a trebuit să facă eforturi și mai mari ca să răspundă stării de spirit a poporului. În timpul discursului de inaugurare, a subliniat importanța valorilor tradiționale. A sugerat, de asemenea, că Președinția devenise mai modestă, prin faptul că președintele străbătea pe jos distanța de aproape doi kilometri pînă la Casa Albă. După ce a preluat funcția, a continuat să facă gesturi simbolice prin care încerca să liniștească îngrijorarea oamenilor cu privire la Președinție. Prefera să poarte o jachetă în loc de costum și era de acord să poarte discuții televizate „la gura sobei", să participe la o emisiune radio numită „Întreabă-l pe președinte", ceea ce demonstra că președintele are o legătură mai strînsă cu poporul și este interesat de starea de spirit a națiunii. Iahtul prezidențial a fost vîndut și limuzinele aparținînd Casei Albe au fost întrebuințate mai puțin. Într-o societate conștientă de statutul președintelui și de problema acută a energiei, avea să se lipsească ori de cîte ori era posibil de limuzină. Ulterior, Carter

avea să comenteze totuşi, că „renunţînd pe cît posibil la preşedinţia de tip imperial",

> a reacţionat iniţial exagerat. Am început să primesc plîngeri că mersesem prea departe cu renunţarea la ceremonial şi la fast, astfel încît, după cîteva luni, am autorizat orchestra să cînte *Hail to the Chief* în ocazii speciale. Am găsit că este impresionant şi mi-a făcut plăcere (Carter, 1995, p. 29).

Dorinţa lui Carter de a promova principiile morale la Casa Albă s-a extins în ceea ce-i privea pe membrii cabinetului său. Carter a stabilit reguli de etică pentru membrii cabinetului, în care a numit mai mulţi oameni de culoare şi femei în funcţii de înaltă răspundere. Printre altele, membrii cabinetului trebuia să-şi depună activele financiare în mîinile unui împuternicit pe toată durata mandatului. Chiar şi aşa, Administraţia Carter a dat naştere la controverse. În august 1979, cînd a ieşit la iveală că Andrew Young, o persoană de culoare, numită de Carter ambasador al SUA la Naţiunile Unite, purtase discuţii neautorizate cu membri ai Organizaţiei pentru Eliberarea Palestinei, acesta a fost obligat să demisioneze. În anul precedent, Bert Lance, director al Oficiului pentru Management şi Buget, a trebuit să demisioneze ca urmare a acuzaţiilor de conduită necorespunzătoare pe vremea în care fusese bancher. Apoi, în 1980, preşedintele Carter a fost criticat din cauza legăturilor de afaceri pe care le avea fratele său, Billy, cu guvernul libian. Un subcomitet al Senatului a afirmat că preşedintele ar fi trebuit să-l împiedice pe fratele său să facă afaceri în Orientul Mijlociu. Aceste procese şi tribulaţii erau comparativ minore faţă de standardele care dominau viaţa politică americană, dar, întrucît Carter încerca în mod conştient să ofere imaginea unei preşedinţii modeste, acestea au adus prejudicii disproporţionat de mari.

Încă şi mai rău în termeni politici era faptul că forţele care îl propulsaseră pe Carter la Casa Albă au început să se disipeze curînd după alegerea sa:

> Alianţa de convenienţă dintre campania lui Carter şi aripa liberală majoritară a început să şchiopăteze încă din ziua în care a fost ales. În dorinţa lor de a recîştiga Casa Albă, liberalii fuseseră dispuşi să renunţe la sentimentele ambigue pe care le nutreau faţă de Carter, considerînd că, o dată instalat la Casa Albă, va urma politica tradiţională a democraţilor şi va reveni la cheltuielile guvernamentale excesive... La opt luni după instalarea sa în funcţie, cînd devenise deja evident că nu intenţiona să facă aşa ceva, grupurile liberale erau din ce în ce mai nervoase, susţinînd că Jimmy Carter îi trădase. S-ar putea spune că Jimmy Carter uzase de o retorică ce le gîdilase plăcut urechile şi indusese în eroare pentru a obţine votul liberalilor, dar era la fel de adevărat că liberalii, atît de nerăbdători să ajungă din nou la Casa Albă, nu au reuşit să sesizeze exactitatea cu care Carter şi-a ţinut promisiunile (Bourne, 1997, p. 417).

Coaliţia Carter ar fi durat poate ceva mai mult, dacă Statele Unite nu ar fi fost confruntate cu serioase probleme interne. Naţiunea era obsedată de problema nerezolvată a lipsei de energie. Iarna 1976–1977 a fost deosebit de grea, ceea ce a dus la lipsa gazului natural pentru încălzire. Preşedintele a cerut şi a obţinut de la Congres împuternicirea temporară de a controla industria gazului şi a apelat, de asemenea, şi la legea Taft-Hartley pentru a pune capăt grevei minerilor. Faptul că un preşedinte democrat recurgea la astfel de măsuri era un şoc. Carter a propus şi alte măsuri mai puţin controversate pentru conservarea energiei, dereglementarea

prețului la gaze naturale și sprijinul guvernului pentru obținerea de combustibili sintetici. Problema energiei a continuat să frîneze îmbunătățirea situației economice a Statelor Unite. Inflația a continuat să prejudicieze economia și Carter s-a văzut nevoit să încerce diverse măsuri pentru a o ține sub control. În sfîrșit, în martie 1980, a răspuns la creșterea nivelului de trai cu 13% în anul 1979 prin impunerea unui control al creditelor. Acesta a dus la scăderea bruscă a prețurilor de achiziție la mașini și locuințe, ceea ce a avut drept rezultat o scurtă recesiune destul de dură. Carter a mai încercat să consolideze economia dereglementînd industria transporturilor prin reformarea sistemului bancar, dar performanțele economice ale Statelor Unite în timpul președinției lui au fost departe de a fi impresionante.

Ceea ce a dăunat și mai mult imaginii lui a fost faptul că, în politica externă, a luat mai multe decizii care au avut un efect negativ asupra percepției publice referitoare la competența lui de a guverna. Grațierea majorității celor care refuzaseră să se înroleze pentru a lupta în Vietnam a fost primul lui act oficial ca președinte, deși măsura nu era deloc pe placul celor care luptaseră acolo și al familiilor celor care muriseră acolo. Prin refuzul său de a continua programele de construire a bombardierului B-1 și a bombei cu neutroni, și-a atras acuzația că nu-i păsa de apărarea Americii. Și asta în ciuda faptului că, în cele din urmă, a dat undă verde pentru sistemul de rachete MX care urma să mărească șansele de supraviețuire a rachetelor nucleare cu bază la sol în cazul unui atac sovietic. Iată cum se lamenta în public fostul președinte Nixon:

> Acum, bombardierul B-1 a fost anulat, desfășurarea rachetei MX a fost amînată cu cel puțin trei ani, submarinul cu rachete nucleare Trident a fost aproape oprit... și dezvoltarea rachetelor de croazieră s-a lovit de probleme

neprevăzute. Coloana vertebrală a forței noastre de descurajare este încă Minuteman III. Focoasele SS-17 ale sovieticilor sînt de douăsprezece ori mai puternice, SS-19 de 6-12 ori mai puternice și cele de pe SS-18 – super-rachetele sovietice – de 16-40 de ori mai puternice ca cele de pe Minuteman III (Nixon, 1980, p. 185).

Deși Carter a adoptat o atitudine dură în problema deținuților politici sovietici, politica lui externă generală l-a lăsat foarte deschis la acuzația că este tolerant cu comuniștii, mai ales după ce a acordat Chinei deplina recunoaștere diplomatică în 1979. Nixon și alți republicani au fost încîntați să profite de ocazie. Semnarea de către Carter a Tratatului de Limitare a Armelor Strategice (SALT II) cu Uniunea Sovietică a generat alte temeri legate de echilibrul de putere dintre Rusia și America.

Cînd singura reacție a lui Carter la invadarea Afganistanului de către Uniunea Sovietică, în 1979, a fost să interzică exportul de tehnologie avansată și de grîne către Uniunea Sovietică și boicotarea Jocurilor Olimpice din 1980 de la Moscova, criticile la adresa Administrației Carter nu au mai contenit. Nu numai că măsurile luate au fost considerate ineficiente, dar unii au susținut că retragerea de la Olimpiadă nu a făcut decît să ofere posibilitate blocului comunist să cîștige o mulțime de medalii pe care în alt fel de împrejurări nu le-ar fi obținut. Ca și cum sportivii, fermierii și oamenii de afaceri americani ar fi trebuit să fie pedepsiți pentru invazia sovietică în Afganistan. Acțiunile lui Carter erau etice, dar lipsite de efect.

Ceva mai aproape de casă a fost acuzat de republicani că trădează interesele Americii pentru că a încheiat două tratate cu Panama prin care controlul asupra Zonei Canalului urma să fie cedat acesteia în anul 2000. Tratatele au fost aprobate de

Senat numai cu o diferență foarte strînsă. Dar cel puțin Administrația Carter a înregistrat un succes diplomatic major, ajutînd la negocierile dintre Israel și Egipt, care au culminat cu un tratat de pace între cele două națiuni, semnat în 1979.

Acest succes din Orientul Mijlociu avea să fie pus total în umbră de o umilire cumplită suferită în aceeași regiune. La 4 noiembrie 1979, revoluționarii iranieni, care tocmai îl răsturnaseră de la putere pe șah, au luat ostatici peste 50 de membri ai personalului Ambasadei americane din Teheran. Aceștia au fost puși să defileze în cadrul unei parade publice, pentru a umili Statele Unite. Încercările de negociere a eliberării au fost tergiversate și, în aprilie 1980, Carter a anulat o încercare de salvare a lor printr-o operațiune militară. Opt membri ai forțelor americane Delta și-au pierdut viața în operațiunea care a fost compromisă de avarierea unui elicopter și de neșansă, deoarece unul dintre elicoptere s-a ciocnit cu un portavion C-130. Secretarul de Stat al lui Carter, Cyrus Vance, a demisionat în fața unui joc atît de riscant. Întregul episod părea să rezume boala de care suferea națiunea. Prin integritatea sa personală, Carter a reușit să redea o parte din încrederea în sistemul prezidențial, dar criza ostaticilor din Iran a adus din nou în discuție problema competenței. Incapacitatea Americii de a reacționa față de luarea de ostatici de către fundamentaliștii musulmani demonstra incompetența națională în afacerile externe. Reacția slabă față de expansionismul sovietic și dezvoltarea arsenalelor convenționale și nucleare ale Rusiei au exacerbat aceste sentimente de umilință națională. După negocieri îndelungate, în cele din urmă ostaticii americani au fost eliberați la 20 ianuarie 1981: în aceeași zi Carter a părăsit funcția de la Casa Albă, ca urmare a înfrîngerii sale în alegerile prezidențiale din 1980.

La începutul anului 1980 era cît se poate de evident că

Jimmy Carter avea probleme în ceea ce privea oferta lui pentru realegere. Aşa cum observa Colin Seymour-Ure:

> În momentul alegerilor din 1980, dosarul lui Carter era considerat în mare măsură un exemplu de ezitare şi incompetenţă. Un sondaj de opinie AP-NBC, de la mijlocul lui septembrie 1979, a înregistrat cel mai slab procentaj pentru un preşedinte, din anii '30 încoace, de cînd acestea începuseră să se facă (inclusiv cele 24 de procente ale lui Nixon exact înainte de demisia sa), şi anume 19% (Seymour-Ure, 1982, p. 157).

Electoratul american îşi adusese aminte de „o crimă" mai veche de care putea fi acuzat un preşedinte, mai exact incompetenţa. Problema ostaticilor iranieni şi încercarea dezastruoasă de salvare a acestora conturau o imagine de lipsă de pregătire militară şi de conducere politică slabă, deosebit de nefavorabilă pentru Carter. În rîndurile Partidului Democrat, Edward Kennedy făcea eforturi uriaşe pentru a fi nominalizat. Faptul că alegătorii nu aveau de gînd să voteze pentru Carter s-a văzut şi la alegerile primare din 1980, în care Kennedy l-a bătut pe Carter în mai multe state importante. Dacă Jimmy Carter nu putuse cîştiga în state precum California şi New York, victoria Partidului Democrat în viitoarea campanie electorală prezidenţială părea foarte improbabilă. La mijlocul anului, rating-ul de care se bucura Carter a scăzut la un nivel încă nemaiîntîlnit pentru nici un preşedinte, din 1945 încoace. Cu toate acestea, Partidul Democrat l-a desemnat pe Carter drept candidatul său, deşi Kennedy putea să îndeplinească programul economic cu care partidul său ar fi mers în ţară. În noiembrie 1980, Carter a fost învins cu unul dintre cele mai zdrobitoare scoruri cunoscute vreodată de un preşedinte în exerciţiu. Oponentul său republican, Ronald Reagan, a obţinut

44 000 000 de voturi populare, față de cele 35 000 000 ale lui Carter, iar în Colegiul Electoral, Carter a obținut numai 49, iar Reagan 489. Carter a reușit să dovedească faptul că a fi un om bun, onest și destul de simpatic nu este în mod obligatoriu cea mai bună recomandare pentru funcția de președinte al Statelor Unite. Un observator britanic scria despre ultimele clipe ale agoniei Administrației Carter din 20 ianuarie 1981: „Ostaticii au fost eliberați de Iran la treizeci și două de minute după ce președintele Carter a asistat la depunerea jurământului de către succesorul lui, Ronald Reagan. O pilulă amară pentru Carter, o pedeapsă deliberată pusă la cale de Khomeini" (Benn, 1994, p. 67).

Ford și Carter ocupă o poziție unică în istoria Președinției americane. Ford a fost un președinte care a oprit adîncirea prăpăstiei dintre președinte și țară și a făcut foarte mult pentru refacerea relației de încredere dintre popor și Casa Albă. După cum a comentat un biograf: „Lui Ford îi fusese dat să fie un președinte al tranziției, o punte constituțională care adus America furioasă și înspăimîntată înapoi, la o anumită măsură a înțelegerii și încrederii în guvernarea constituțională" (Cannon, 1998, p. 415). Realizările lui au fost fără îndoială subapreciate. Ca un șef nou numit în fruntea unei firme în pragul falimentului, Ford a venit și a început să facă un tur prin companie. Nu a fost deloc o sarcină lipsită de importanță. Cea mai mare parte a poporului american se înstrăinase de Președinție și Congresul era hotărît s-o încătușeze cît mai mult. Ford a reușit să tragă linie sub războiul din Vietnam, deși cu eforturi dureroase, și, de asemenea, și sub scandalul Watergate. Era conștient că America trebuie să meargă înainte. Grațierea lui Nixon a fost un lucru corect față de țară, dar probabil că l-a costat pe Ford realegerea din 1976. Succesorul lui din ianuarie 1977, Jimmy Carter, a continuat să construiască pe temeliile puse de predecesorul său. Carter spera

să schimbe opinia publică despre Preşedinţie şi guvernarea din Statele Unite. Birocraţia federală a fost reformată şi au apărut recompense pentru funcţionarii publici de succes. Şi mai important este faptul că a dorit să modifice Constituţia, pentru a crea o preşedinţie aleasă pe cale populară. A dorit să elimine Colegiul Electoral, pentru a permite poporului să-şi aleagă preşedintele prin majoritate simplă. Dar Carter a fost lipsit de suportul necesar care să-i permită să avanseze în ceea ce priveşte reforma fundamentală a Constituţiei. De aceea, a trebuit să se concentreze mai mult pe probleme de stil decît de substanţă politică reală în dorinţa lui de a continua procesul de refacere a încrederii publicului în Preşedinţie. Carter a fost un bărbat virtuos, ale cărui calităţi personale ca preşedinte au schimbat modul în care viitorii potenţiali deţinători ai funcţiei aveau să fie apreciaţi de către electorat. La fel ca Ford, Carter era o persoană de o inteligenţă deosebită, care a preferat să proiecteze despre sine imaginea iluzorie a unui respect aproape imposibil. Ţara avea motive să se teamă de conducătorii impulsivi şi alunecoşi de la Washington, de aceea Ford şi Carter au încercat să arate că sînt altceva. Carter a vrut şi să încurajeze poporul să vadă în corectitudinea lui personală cheia unei preşedinţii morale. Din nefericire pentru el, spre sfîrşitul Administraţiei Carter, americanii doreau să fie convinşi că Preşedinţia putea să rămînă nu numai virtuoasă, dar putea să fie şi puternică în demonstrarea forţei americane. Poporul dorea ca succesorul lui Carter să fie un preşedinte şi activ, şi moral.

8

RONALD REAGAN

Preşedinţia cinematografică cu ce are ea mai bun

„Cine ar fi crezut acum cinci ani că vom face apel la măsuri noi ca să întărim Preşedinţia?" Iată cum au vorbit nu unul, ci doi prieteni ai mei în cadrul unor şedinţe de acum un an, de la Washington. La numai şapte ani după Watergate, se aduce din nou în discuţie o preşedinţie puternică. Dacă ultimii noştri doi preşedinţi au reprezentat o bine venită perioadă de relaxare după tragediile profunde ale perioadei Watergate, nu s-au ridicat totuşi întotdeauna la nivelul aşteptărilor noastre. Mai exact, aşteptările noastre au fost întotdeauna prea înalte. Fără îndoială că le cerem preşedinţilor mai mult decît pot să facă, exercităm asupra lor presiuni mai mari decît pot suporta (Cronin, în Davis, 1980, p. 137).

Făcute în 1980, aceste observaţii ale lui Thomas E. Cronin, profesor de ştiinţe politice la Universitatea Delaware, sesizează foarte bine starea de spirit a poporului american de la începutul

acelui nou deceniu. Watergate pusese capăt exceselor preşedinţiei de tip imperial, dar se pare că marcase şi sfîrşitul competenţei în îndeplinirea obligaţiilor guvernării federale. Restricţiile impuse Preşedinţiei în urma războiului din Vietnam, a scandalului Watergate, a poporului devenit cinic, a presei vigilente generaseră o situaţie în care preşedinţii se temeau să întreprindă acţiuni. Iar atunci cînd o făceau, aşa cum a fost cazul lui Ford cu *Mayaguez* şi a lui Carter cu încercarea de salvare a ostaticilor din Iran, norocul nu prea le zîmbea. Americanii doreau să li se înapoieze sentimentul de mîndrie, încrederea în talentul şi aptitudinile care se pierduseră în Vietnam şi fuseseră apoi profanate de dezastrul de pe pista din deşertul din Iran. La sfîrşitul anilor '70, chiar şi încrederea americanilor în puterea economiei lor era în continuu pusă la încercare de costurile energiei electrice şi de concurenţa fabricanţilor japonezi. General Motors, Ford şi Chrysler erau confruntaţi cu o ameninţare crescîndă a unor companii, ca de exemplu Honda; şi Harley Davidson, această imagine a perfecţiunii producţiei americane postbelice, a asistat la scoaterea produselor sale de pe piaţă de concurenţa din Orientul Îndepărtat. În confruntarea globală cu comunismul, America vedea că începe să piardă teren. Puterea militară sovietică în creştere reprezenta un pericol din ce în ce mai mare la adresa intereselor americane. Invadarea Afganistanului în 1979 părea să amintească faptul că Uniunea Sovietică şi comunismul înaintează din nou. Carter parcă nu avea nici un răspuns la aceste ameninţări. O anecdotă în legătură cu situaţia din 1979–1980 redă perfect starea de disperare a poporului american:

> Într-o noapte, preşedintele lucrase pînă tîrziu cînd fantoma lui Theodore Roosevelt intră în Biroul Oval. Jimmy sare în sus şi îi oferă scaunul.
> – Nu, spune TR, acum tu eşti preşedinte, eu nu fac decît să bîntui pe aici. Cum mai merg treburile? întrebă el.

– Nu prea bine, răspunde Jimmy. Iranienii au luat ostatici 52 de oameni din personalul nostru diplomatic.
– A, păi atunci înseamnă că ai trimis Puşcaşii Marini? zice TR.
– Păi, ăă, nu, dar am făcut un protest ferm la Naţiunile Unite.
TR spune atunci rece:
– Altceva?
– Păi, ăă, ruşii au invadat Afganistanul.
– Şi evident că ai ripostat cu toate armele de care dispunem, spune TR.
– Nu tocmai, spune Jimmy, dar i-am retras pe sportivii noştri de la Olimpiadă.
TR îşi scoate pălăria şi strigă:
– Acum o să-mi spui că ai dat şi Canalul Panama înapoi! (Morris, 1999, p. 407).

Pe măsură ce Carter se apropia de sfîrşitul celor patru ani ai mandatului său, americanii începuseră să-şi caute un preşedinte care să le poată oferi o soluţie pentru neajunsurile cu care se lupta America, de la ameninţarea sovietică crescîndă, la problemele economice şi deriva morală. America era din nou în căutarea unei conduceri puternice.

Omul spre care s-au orientat în alegerile prezidenţiale din 1980 a fost Ronald Reagan. Născut în 1911, Reagan candida a treia oară în 1980 pentru a obţine nominalizarea pentru funcţia de preşedinte. În mai şi-a asigurat-o, deşi cîteva persoane cu funcţii înalte din partid s-au opus. Aceasta nu l-a împiedicat însă pe Reagan să facă figură foarte bună la alegerile primare şi să cîştige un sprijin considerabil din partea unor delegaţi ai partidului din diverse state. Schimbarea de opinie din cadrul Partidului Republican, care era acum în favoarea scăderii impozitelor, era

pentru o politică externă mai puternică, precum şi pentru o reducere a nivelului cheltuielilor federale a fost cel care l-a preferat pe Reagan, un adept entuziast al republicanismului de dreapta. Pentru a întări formula partidului, Reagan l-a ales drept candidat la vicepreşedinţie pe George Bush, pe care îl învinsese în cursa pentru nominalizare. Pe măsură ce campania electorală prezidenţială din 1980 se apropia de final, Reagan constata că pierduse ascendentul pe care îl avusese asupra preşedintelui Carter pe parcursul celei mai mari părţi a campaniei. Cîteodată Reagan părea ambiguu şi evaziv în discursurile pe care le-a ţinut în timpul campaniei, dar calităţile sale oratorice şi frazele răsunătoare, alcătuite cu grijă, au fost suficiente pentru a cîştiga majoritatea alegătorilor nedecişi în ultima săptămînă de campanie. Reagan a promis o revitalizare a politicii interne, a economiei americane, a politicii externe. Apelul lui la reconstrucţie era la fel de puternic ca cel al lui Franklin Delano Roosevelt din 1932.

Mai erau şi alţi factori mai profunzi, de durată. Schimbările demografice şi nemulţumirea tineretului american faţă de cultura politică predominantă demonstrau clar că cei în vîrstă reprezentau o forţă în creştere. Alături de revigorarea religioasă, aceasta a produs un electorat care sprijinea foarte mult genul de conservatorism al lui Reagan în care se simţea o uşoară nuanţă de nostalgie. În mod bizar, la alegerile prezidenţiale din 1980, dreapta religioasă avea să-l prefere pe Reagan, care era divorţat şi se ducea rareori la biserică, în locul preşedintelui Carter, un creştin adevărat şi un om cu credinţă sinceră. Această stare de lucruri se datora în mare măsură capacităţii sale de prezentare şi abilităţilor politice înnăscute. Reagan ştia instinctiv ce este necesar în politică. Tiparele de migraţie care au făcut să crească rapid populaţia din sud-vestul Statelor Unite au îmbunătăţit şi ele poziţia lui Reagan. California reprezenta baza puterii de unde Reagan îşi lansase cursa către Casa Albă, în 1980.

Reagan ştia că a cîştigat alegerile de la 4 noiembrie înainte să se închidă urnele. Şi Carter ştia acest lucru şi a recunoscut alegerile. Reagan o obţinut 44 000 000 de voturi populare, în timp ce Carter numai 35 000 000, dar, la Colegiul Electoral, victoria lui Reagan a fost zdrobitoare. În timp ce Carter a obţinut 49 de voturi, Reagan a obţinut aproape de zece ori mai multe: 489. Carter a reuşit să cîştige numai în Districtul Columbia şi în şase state, inclusiv statul său natal, Georgia. Victoria lui Reagan a fost masivă, dar şi profund îngrijorătoare. Numai 53% din electorat a venit să voteze la alegerile prezidenţiale din 1980. Din cauza intervenţiei unui al treilea candidat (John Anderson), Reagan abia a reuşit să-şi asigure majoritatea votului popular şi a fost ales, de fapt, de mai puţin de o treime dintre cei care aveau drept la vot. Slaba participare la vot era o caracteristică importantă a peisajului politic al Statelor Unite şi, cu toată euforia victoriei din 1980, Reagan şi alţi cîţiva au recunoscut importanţa şi pericolul acesteia. Este de remarcat, în special, că majoritatea celor care nu au votat făceau parte din clasa muncitoare. În unele părţi din New York, participarea la vot a fost sub 20%.

Acest lucru putea fi pus, în parte, pe seama genului de politică practicat de Partidul Democrat. Captivat tot mai mult de conservatorismul economic, Partidul Democrat nu mai părea interesat de susţinerea oamenilor aflaţi la baza societăţii. Această percepţie a subminat şi mai mult sprijinul pentru guvernul federal în rîndurile clasei muncitoare, pe umerii căreia apăsase cel mai greu povara războiului din Vietnam şi care fusese deziluzionată de Watergate. Pentru o secţiune amplă a electoratului, nu părea să mai conteze pentru ce partid votează – pentru secţiunile cele mai sărace ale populaţiei nu era nici o diferenţă. De aceea, misiunea de a-l vota pe preşedinte, pe membrii Camerei Reprezentanţilor şi ai Senatului revenea tot mai mult clasei de mijloc. Întrucît acest proces a continuat în anii următori,

democrația americană a fost în permanență subminată. Cu toate acestea, erau puțini cei preocupați de această problemă la începutul mandatului lui Reagan, în ianuarie 1981.

Drumul pe care-l parcursese Reagan spre culmea puterii fusese lung și sinuos. Crescuse în Illinois. Era fiul lui Jack și Nelle Reagan și mai avea un frate mai mare. Jack era vînzător într-un magazin de pantofi, democrat și ardent susținător al drepturilor egale pentru americanii de culoare. În timpul recesiunii, după ce încercase fără succes să se implice în vînzarea cu amănuntul a încălțămintei, Jack a ajutat la distribuirea ajutoarelor pentru săraci, în timp ce soția sa lucra într-un magazin de îmbrăcăminte. La vîrsta de paisprezece ani, Ronald Reagan a obținut primul loc dintr-o serie lungă și foarte diferită de locuri de muncă, în calitate de ziler pe un șantier de construcții și ca supraveghetor pentru protecția muncii. Această a doua ocupație s-a datorat în mare măsură fizicului său – era puternic și bine clădit, iar în timpul liceului și-a dovedit din plin talentele sportive. La Colegiul Eureka a reușit să se întrețină parțial singur, datorită unei burse ca membru al echipei de fotbal. Încă de la această vîrstă fragedă, Reagan a manifestat interes pentru politică și a jucat un rol de frunte în organizarea unei greve la Colegiul Eureka, pentru a protesta împotriva reducerilor din programa de învățămînt. A absolvit în 1932 luîndu-și diploma în economie și sociologie. La sfîrșitul anului era crainic la un post de radio din Iowa. Lucrînd la două posturi de radio din Iowa între 1932 și 1937, Reagan și-a început cariera în domeniul show-business-ului în calitate de comentator sportiv. În 1937 a ajuns la Hollywood. În următorii douăzeci și șapte de ani avea să joace în peste 50 de filme, printre care *Knute Rockne – All American*, un film despre un antrenor de fotbal, în care Reagan a fost distribuit în rolul unui jucător celebru. Nu era de regulă actorul principal, ci al doilea după acesta și cu chipul lui frumos nu a fost aproape niciodată

distribuit în roluri negative. Nu a făcut filme mari, dar erau în mare măsură producţii care creau o atmosferă calmă, liniştitoare. În general, binele învingea răul. Pe platoul filmului *Brother Rat*, Reagan a cunoscut-o, în 1938, de actriţa Jane Wyman şi doi ani mai tîrziu erau căsătoriţi. În 1941 li s-a născut o fiică, apoi au adoptat şi un băiat, dar au divorţat trei ani mai tîrziu.

Pe toată perioada războiului, Reagan a continuat să facă filme instructive. În ciuda fizicului său şi a dorinţei indubitabile de a lupta, avea vederea slabă, ceea ce nu i-a permis să facă serviciul militar. Reagan protesta pentru că era obligat să joace roluri secundare, în timp ce unii dintre colegii lui actori de la Hollywood, printre care Jimmy Stewart, jucau roluri mai strălucitoare şi mai vizibile în producţiile grandioase. După război, cariera lui Reagan a căpătat o latură mai politică. Deşi a continuat să facă filme, a fost şi preşedinte al Asociaţiei Actorilor Ecranului între 1947 şi 1952 şi apoi, din nou, între 1959 şi 1960. În această calitate a încercat să asigure condiţii de lucru mai bune pentru actori, iar în 1947 s-a prezentat în faţa Comitetului Camerei Reprezentanţilor pentru Activităţi Antiamericane. Reagan s-a alăturat eforturilor Comitetului de a-i identifica pe comuniştii din industria filmului, dar s-a străduit, în acelaşi timp, din răsputeri să-i salveze pe cei care fuseseră acuzaţi pe nedrept. În 1948, Reagan l-a sprijinit pe Harry Truman pentru realegere şi s-a identificat tot mai mult cu Partidul Democrat.

Reagan s-a recăsătorit în 1952. Noua lui soţie era tot actriţă, pe numele ei Nancy Davis, cu care a jucat împreună în filmul *Hellcats of the Navy*. În acelaşi an, li s-a născut o fetiţă. Şase ani mai tîrziu cuplul a mai avut un băiat. La începutul anilor '50, Reagan s-a implicat tot mai mult în domeniul televiziunii şi în 1954 a devenit personajul principal al serialului *General Electric Theater*. Contractul lui stipula că trebuie să-şi petreacă mai multe săptămîni în fiecare an vorbind în diverse uzine ale companiei

General Electric din întreaga țară. În timpul acestor discuții, Reagan s-a afirmat ca un ferm susținător al spiritului întreprinzător și al reducerii rolului statului. Astfel, acesta s-a îndepărtat treptat de democrați și s-a apropiat de republicani. Fiind încă oficial democrat, Reagan i-a susținut pe Eisenhower în 1952, și pe Richard Nixon, în 1960. Și asta în ciuda faptului că, în urmă cu zece ani, în California, îl sprijinise pe candidatul democrat împotriva lui Nixon la alegerile pentru Senatul SUA. În 1962, Reagan s-a înscris oficial în Partidul Republican, sprijinindu-l pe Barry Goldwater în alegerile prezidențiale din 1964. În ciuda înfrîngerii lui Goldwater, Reagan și-a întărit propria poziție în cadrul partidului, pentru că apelul său televizat de strîngere a fondurilor pentru campania lui Goldwater a avut un mare succes. Pe această bază, Reagan a candidat la funcția de guvernator al statului California și a cîștigat în mod convingător. A fost reales în acest post în anul 1970.

În ciuda retoricii sale republicane din perioada cît a fost guvernator, Reagan a aprobat creșteri ale impozitelor și cote mai înalte de cheltuieli. În California s-a cheltuit mult mai mult pentru școli și pentru programele de sănătate mintală. În același timp, s-a început reforma asigurărilor sociale, s-a micșorat numărul de beneficiari al acestora, dar s-a mărit suma alocată acelora care au rămas pe liste. De la baza lui din California, Reagan a început să planifice să candideze la președinție încă de la sfîrșitul anilor '60. În atmosfera tumultuoasă din 1968 a pierdut nominalizarea în favoarea lui Nixon. La alegerile din 1976, Reagan a avut o evoluție foarte bună, învingîndu-l pe Gerald Ford la cîteva dintre alegerile primare, dar, în cele din urmă, nu a reușit să cîștige nominalizarea cu o diferență relativ mică: 117 voturi. În 1980, șansa i-a surîs, în sfîrșit.

Faptul că bărbatul care cîștigase nominalizarea republicană în 1980 și apoi și cursa pentru Casa Albă era un fost actor de

cinema a fost o sursă de amuzament în multe cercuri politice. Cariera de actor a lui Reagan fusese destul de ştearsă şi unii observatori comentau spunînd că s-ar putea ca şi preşedinţia lui să fie la fel de modestă. Cu toate acestea, în simplitatea acestuia se afla şi originea atracţiei pe care o exercita asupra electoratului. În politică, atît în cea externă, cît şi în cea internă, Reagan vedea lucrurile foarte simplu, erau decizii bune şi decizii proaste, corect versus greşit, bine versus rău. Pentru Reagan, deciziile politice erau aproape întotdeauna tranşante: alb sau negru – fără nici un fel de nuanţe confuze de gri. Simplitatea scenariului politic cu care se confrunta Reagan în 1980 se potrivea cu pregătirea lui de actor de la Hollywood şi, prezentînd deciziile pe care trebuia să le ia America drept simple, în esenţă, era un personaj care genera o stare de linişte unei ţări care se simţea încă marcată de problema războiului din Vietnam şi scandalul Watergate. America voia să aibă un nou set de iluzii în care să creadă: că lumea era organizată, iar politica internaţională, o luptă a binelui împotriva răului; că preşedintele va fi şi onest, şi competent. Şi cine altul putea să dea naştere mai bine noilor iluzii decît un fost actor profesionist? Revista *Time*, proclamîndu-l pe Reagan omul anului în 1980, a sesizat perfect această stare de spirit:

> Dacă ar fi să luăm toate calităţile lui Reagan – detaşarea, cunoaşterea de sine, vocea profundă, înfăţişarea plăcută – şi să le proiectăm la Casa Albă, am obţine o preşedinţie excelentă pentru un film uşor. Nu este nici o insultă. Cele mai bune filme uşoare, chiar dacă nu sînt foarte sofisticate din punct de vedere artistic, sînt adesea cele care ne-au impresionat cel mai mult, pentru că ne impresionează în mod direct prin personaje sincere, conflicte morale simple şi o conversaţie idealizată... Preşedintele, care rămîne

deasupra certurilor, dar este capabil să incite poporul, este genul de preşedinte cu care sînt realizate filmele uşoare. După mai mulţi ani de *Vînătorul de cerbi* şi *Toţi oamenii preşedintelui*, poate că povestea lui Ronald Reagan este exact ceea ce şi-a dorit şi a comandat ţara.

În timp ce simplitatea înfăţişării lui Reagan era atrăgătoare pentru mulţi dintre americani, erau şi unii îngrijoraţi. Un observator comenta în momentul alegerii lui: „Noul preşedinte abordează lumea cu o atitudine filozofică de bază, care reprezintă un pas înapoi faţă de anii '50, cînd puterea americană era supremă, şi care ar putea să se împiedice de realităţile mai complexe ale anilor '80" (Smith, 1980, p. 99). Timpul avea să ne spună dacă, în cazul lui Reagan, simplitatea se va dovedi o virtute sau un viciu.

Reagan a continuat să vorbească simplu şi direct oamenilor şi în discursul său inaugural, care a dat tonul pentru restul preşedinţiei lui. Aici el a reiterat multe dintre temele campaniei sale. Regan a spus poporului, în special, că:

> Intenţia mea este să micşorez dimensiunile şi influenţa sistemului federal şi să cer recunoaşterea distincţiei dintre puterile acordate guvernului federal şi cele rezervate statelor sau poporului. Tuturor trebuie să li se reamintească faptul că nu guvernul federal a creat statele; statele au creat guvernul federal. Acum, pentru a nu exista nici o neînţelegere, vă aduc la cunoştinţă că nu am intenţia să desfiinţez Guvernul. Dar vreau să-l pun la treabă – să muncească cu noi, nu deasupra noastră; să stea alături de noi, nu să călărească în coasta noastră. Guvernul poate şi trebuie să ofere oportunităţi, nu să le netezească; să asigure productivitatea, nu s-o strivească.

Retorica lui Reagan era ceea ce mulţi americani doreau să audă. Ea sugera că, deşi se va pune un nou accent pe politica externă şi pe apărare, nu se va produce o revenire la zilele preşedinţiei imperiale. America va fi respectată în problemele internaţionale, dar se va manifesta reţinere în exercitarea puterii americane în străinătate, în timp ce acasă birocraţia federală avea să scadă şi mai mult.

Pentru a duce la îndeplinire această agendă îndrăzneaţă, Reagan avea nevoie de un Cabinet puternic. Echipa pe care a alcătuit-o în primele două zile ale preşedinţiei sale era compusă din cîteva personaje remarcabile. Primul Secretar de Stat al lui Reagan a fost Alexander Haig, a cărui carieră a înflorit în timpul lui Richard Nixon. Înainte de a pleca de la Casa Albă, în 1982, pentru a lăsa locul lui George Shultz, Haig a fost un personaj dominant. Părerile contemporanilor despre Haig erau foarte variate: „Pentru unii, este un magician strălucit, un diplomat şi un geniu organizatoric. Pentru alţii, este omul care manipulează fără milă. Dar toţi erau de acord cu atribuirea a trei calităţi: Haig este ambiţios, harnic şi loial" (Smith, 1980, p. 188). Ca membru al echipei lui Nixon din perioada Watergate, Haig a trezit mînia mai multor membri ai Congresului, refuzînd să depună mărturie în faţa comitetelor Congresului. După demisia lui Nixon, Ford l-a numit pe Haig comandant al NATO. În iunie 1979, a demisionat din acest post şi a făcut un turneu prin toată ţara în timpul căruia a strîns sume considerabile pentru cauza republicană. Alegerea de către Reagan a lui Haig ca Secretar de Stat arăta modul în care noul preşedinte intenţiona să se înconjoare de miniştri cu experienţă şi capabili pentru a prelua o parte cît mai mare din povara Executivului. Această prioritate este vizibilă şi în numirea lui Caspar Weinberger ca Secretar la Apărare. În timpul celui de-al doilea război mondial, Weinberger participase la acţiunile din Pacific, după ce fusese respins la vizita medicală atunci cînd dorise să intre în Forţele Aeriene

Canadiene pentru a participa la Bătălia pentru Anglia în 1940. Ca şi Haig, Weinberger fusese numit de Nixon în această funcţie. Lucrînd ca director adjunct al Oficiului pentru Management şi Buget, Weinberger avea o experienţă îndelungată în privinţa bugetului de apărare şi, în timpul lui Carter, Weinberger a insistat pentru acordarea unor alocaţii mai mari pentru apărare, pentru a face faţă pericolului reprezentat de Uniunea Sovietică. Un alt fost membru al Administraţiei Nixon, William Casey, a fost numit Director la CIA. În timpul campaniei lui Reagan pentru preşedinţie, Casey a jucat un rol-cheie în conducerea campaniei, dar şi-a dobîndit şi reputaţia unei anumite lipse de abilităţi diplomatice în munca cu oamenii. A fost, de asemenea, printre cei care l-au convins pe fostul preşedinte Gerald Ford să candideze ca vicepreşedinte al lui Nixon în campania din 1980. De asemenea, un alt om al lui Nixon în funcţia de consilier al preşedintelui pentru probleme de securitate naţională, Richard Allen, lucrase în calitate de consilier pentru politică externă al lui Nixon, înainte ca acesta să devină preşedinte şi să-l înlocuiască cu Kissinger. Allen avea reputaţia de a fi adeptul liniei dure de dreapta în politica sa externă şi de apărare.

Unii dintre cei pe care Reagan i-a numit în alte funcţii erau mai puţin cunoscuţi. De exemplu, William French, procurorul general, era un prieten apropiat al preşedintelui. French fusese unul dintre suporterii lui Reagan încă din anii '60. Donald Regan, iniţial numit Secretar al Trezoreriei, era mai curînd un om de pe Wall Street decît din Washington, iar Jeanne Kirckpatrick, ambasadorul american la Naţiunile Unite, era profesor de ştiinţe politice, simpatizantă a democraţilor pînă cînd Ronald Reagan, impresionat de cunoştinţele ei de politică externă, şi-a exercitat farmecele asupra ei. Primul Cabinet al lui Reagan avea în componenţă cîteva personalităţi importante şi spunea cîte ceva despre modul în care Reagan intenţiona să conducă Administraţia prezidenţială. Subordonaţii lui erau

împuterniciţi să controleze propriile sfere de activitate şi să transpună în practică temele ample pe care le subliniase Reagan în timpul campaniei electorale. Reagan avea intenţia să realizeze ceea ce era de fapt o minirevoluţie, şi pentru aceasta avea nevoie de oameni devotaţi, cu experienţă şi implicaţi în munca lor. Evenimentele aveau să demonstreze că Reagan alesese într-adevăr oamenii potriviţi pentru respectivele funcţii.

Imaginea de preşedinte a lui Reagan a reflectat rareori atitudinea lui faţă de gestionarea problemelor Guvernului. În ciuda dorinţei lui de a-i lăsa pe membri Cabinetului să-şi controleze diferitele sfere de activitate, Reagan proiecta o imagine care arăta că este cel care controlează evenimentele. În timp ce Eisenhower cu „generalităţile cu patru stele" încerca să lase impresia că este mai presus şi dincolo de detaliile fine ale guvernării, Reagan încerca să-şi menţină o imagine de dinamism şi de persoană aflată la cîrma problemelor. Pentru a face acest lucru, folosea diferite tehnici de inducere în eroare. Anecdotele şi glumele pot fi şi ele de folos pentru a se răspunde la întrebări profunde, şi fondul povestirilor despre Reagan este aproape nelimitat. Unul dintre prietenii intimi ai lui Reagan a povestit ulterior:

> Obişnuia să spună o poveste despre o familie cu doi copii. Unul era pesimist în tot ce făcea; celălalt copil vedea totul într-o lumină strălucitoare şi fericită. Aşa că părinţii i-au dus pe copii la un psihiatru. Acesta i-a instalat pe copii în camere separate. Pesimistul era într-o încăpere cu jucării nou-nouţe; optimistul a fost pus într-o încăpere plină cu bălegar de cal. După cîteva ore, doctorul i-a dus pe părinţi în fiecare dintre cele două camere. Ulterior, l-au găsit pe copilul pesimist plîngînd şi spunînd că nu ştiu ce jucărie nu funcţionează. Cînd au deschis uşa de la camera în care se afla celălalt copil, l-au găsit rîzînd şi mutînd bălegarul dintr-un

loc în altul. Aşa că l-au întrebat: „Ce faci aici?" Iar el a răspuns: „Ei bine, trebuie să fie şi un cal pe aici" (Strober şi Strober, 1998, p. 58).

Uneori imaginea publică a lui Reagan părea o continuă înşiruire de povestiri şi anecdote, dar acestea îl făceau să fie îndrăgit de oameni şi puteau fi folosite pentru a-i impresiona pe jurnalişti. În plus, calităţile sale oratorice îţi tăiau respiraţia şi captivau publicul. Era un om amabil şi drăguţ, ceea ce însemna că, după părerea alegătorilor, i se puteau trece cu vederea multe defecte sau greşeli. Dacă Reagan dorea să menţină imaginea după care el era conducătorul, era un actor suficient de bun pentru a face acest lucru. În acele ocazii, în care spectacolul nu era aşa de rafinat cum ar fi trebuit să fie, şi publicul sesiza că Reagan era numai persoana care stătea în prima linie, poporul SUA era dispus să-l ierte pentru aceasta.

Primele luni ale Administraţiei Reagan au fost umbrite de încercarea de asasinat împotriva preşedintelui din 30 martie 1981. Reagan a fost împuşcat în piept în faţa unui hotel din Washington, înainte ca asasinul să fie pus la pământ şi dezarmat. Atacatorul lui era John Hinckley, un fan înfocat al filmului din 1976, *Şoferul de taxi*. Dar tentativa de asasinat a fost repede transformată într-o altă glumă pentru a înfrumuseţa mitul lui Reagan. O istorioară a făcut imediat ocolul capitalei. Se povestea că, în timp ce era transportat de urgenţă la spital, Reagan îşi exprimase speranţa ca doctorii să fie toţi republicani. Au urmat apoi alte glume, inclusiv aceea conform căreia chirurgul care l-a operat pe Reagan a jurat că fizicul acestuia era cu adevărat remarcabil şi avea pieptul unui bărbat cu douăzeci de ani mai tînăr. După operaţie, Reagan s-a vindecat repede şi s-a întors în viaţa publică, ceea ce a pus definitiv capăt problemei asasinatului. Însă glumele pe seama acestui subiect şi sfîrşitul fericit al tentativei de asasinat a lui

Hinckley împotriva președintelui au minimalizat în mod deliberat gravitatea rănii lui Reagan din martie 1981. Era cît pe-aici să moară, iar glumele pe seama președintelui aveau drept scop să calmeze publicul american, în sensul că actuala guvernare va continua să-și exercite funcția, iar poporul nu va rămîne cu un președinte mutilat și neputincios. Existau probabil anumite comentarii și în legătură cu vîrsta președintelui. Nevoia de a sublinia seriozitatea situației și de a da asigurări poporului american în legătură cu starea sănătății președintelui avea să devină una din caracteristicile permanente ale președinției lui, mai ales mai tîrziu, cînd a fost nevoie să fie supus mai multor operații de cancer, un blocaj al căilor urinare și polipi intestinali. În martie 1981, personalul de la Casa Albă a făcut față într-un mod deosebit de înțelept unei situații care putea fi foarte periculoasă și, pe tot parcursul președinției avea să se continue difuzarea știrilor referitoare la sănătatea președintelui, gîndindu-se la consecințele politice.

Relația cu presa în problema tentativei de asasinat comisă de Hinckley a fost atît de eficientă, încît atenția publicului a fost distrasă de la unele din mișcările nefaste ale politicii interne a lui Reagan. Economia americană se afla în dificultate de peste un deceniu în momentul în care Reagan și-a preluat funcția. Eforturile lui Ford și Carter de a rezolva problema stagnării economice combinate cu inflația fuseseră ridiculizate în anii '70. Reagan s-a decis să rezolve problema într-alt fel. Ca și omologul său conservator, Margaret Thatcher, care fusese aleasă prim-ministru al Marii Britanii în 1979, Reagan s-a gîndit că economia trebuie să fie eliberată de intervenția Guvernului. Reagan considera că întreprinzătorii erau forța motrice a economiei americane și aceștia trebuia să aibă posibilitatea să primească cea mai mare recompensă pentru străduaniile lor. Reagan considera că lipsa veniturilor federale va fi una de scurtă durată, deoarece o

prosperitate în creştere va fi urmată de o libertate economică mai mare şi o creştere tot mai accentuată a veniturilor Guvernului. Reagan, la fel ca şi Thatcher, era influenţat de deţinătorul premiului Nobel pentru economie, Milton Friedman, care considera că cea mai bună cale de gestionare a unei economii este prin intermediul ofertei, şi nu prin cel a cererii, favorizată de doctrinele dezvoltate de economistul britanic John Maynard Keynes. Doctrina Keynes, conform căreia guvernul trebuie să fie pregătit să intervină atunci cînd economia este în dificultate prin împrumuturi pentru a investi bani în ea, avusese o influenţă importantă asupra gestiunii prezidenţiale de la Franklin Roosevelt încoace, care a realizat banii federali pentru a crea milioane de locuri de muncă în timpul recesiunii. Adoptarea de către Reagan a principiilor monetare ale lui Friedman semnala un moment de cotitură important pentru doctrinele care se aflau la baza activităţii prezidenţiale.

În primele luni ale Administraţiei Reagan, s-a renunţat la dispozitivele de control al preţului la ţiţei şi s-au elaborat planurile pentru o reformă fundamentală a sistemului de impozitare. Reformele propuse de preşedintele Reagan au fost atît de radicale, încît mulţi se întrebau dacă va putea convinge Congresul să le accepte. Şi apoi a urmat tentativa de asasinat împotriva preşedintelui comisă de Hinckley, ceea ce a făcut ca popularitatea lui Reagan să crească fulminant. Acest lucru a fost suficient pentru mulţi dintre democraţi ca să-i facă să voteze alături de republicani pentru ca Reagan să poată aplica reformele sistemului de impozitare. Legea impozitului pentru recuperarea economică, promulgată de Reagan la 4 august 1981, urma să scadă veniturile federale cu 737 milioane de dolari pe parcursul a cinci ani. Impozitele pe venitul personal au fost reduse în mod drastic cu 25% per total. Impozitul mare, pe care Reagan îl vedea ca pe o piedică pentru investitori, a fost redus de la 70% la 50%. Cu

toate acestea, în timp ce impozitele au fost reduse, cheltuielile federale nu au scăzut. Echipa campaniei lui Reagan a supraestimat sumele care puteau fi scoase din bugete, insistînd asupra cîştigului în eficienţă şi în eradicarea corupţiei. În plus, cheltuielile militare au sporit considerabil, pentru că Reagan practica o politică externă foarte îndrăzneaţă. Aceasta a avut drept rezultat creşterea împrumuturilor guvernamentale, ceea ce i-a făcut pe unii să-l supranumească pe Reagan „Preşedintele cărţii de credit", avînd o factură foarte mare în aplicarea politicii sale, factură pe care vor trebui s-o plătească generaţiile viitoare. Politica economică a lui Reagan a contribuit la producerea unei recesiuni puternice în 1982, dar în anul următor, pe măsură ce gîndurile sale se îndreptau către realegerea în funcţia de preşedinte, economia s-a revigorat.

În această situaţie se poate vorbi şi despre noroc, pentru că efectele sociale ale politicii interne a lui Reagan au fost foarte severe. După o scădere a preţurilor pe termen scurt în 1982–1983, care l-a silit pe Reagan să mărească impozitele prin Legea echităţii impozitării şi a responsabilităţii fiscale din 1982, economia a început să se revigoreze. Dar, pe cînd cei bogaţi au beneficiat din plin de pe urma reducerii impozitelor, alimentînd piaţa bursieră în creştere, cei săraci au început să trăiască din ce în ce mai rău. Cei bogaţi se desfătau în cheltuieli nelimitate şi lăcomie, alimentate de creditele avantajoase, iar Wall Street părea să devină din ce în ce mai puternic, prin diverse răscumpărări şi fuzionări ale unor companii şi corporaţii, în timp ce sectoarele cele mai sărace ale societăţii erau penalizate trebuind să plătească pentru toate acestea. Statutul bunăstării sociale a trebuit micşorat, iar peste 400 000 de oameni au fost privaţi de ajutorul pentru programul destinat copiilor dependenţi, care urmărea să ajute familiile sărace. Sute de mii de cetăţeni americani au aflat, de asemenea, că nu mai aveau dreptul la Medicaid.

Numărul persoanelor fără adăpost care trăiau pe străzi a început să crească, alimentînd, împreună cu iminenţa epidemiei de SIDA şi cu escaladarea continuă a problemei drogurilor, o deteriorare permanentă a vieţii în Statele Unite. Deşi Reagan susţinea că reformele lui aveau ca scop revenirea la conceptul original de stat al bunăstării sociale, aşa cum fusese gîndit de Franklin Roosevelt, retragerea ajutorului acordat unor familii nu lăsa impresie bună în comparaţie cu consumul exagerat al clasei de mijloc din America. Din punct de vedere economic, reformele lui Reagan au avut succes, dar recompensarea celor bogaţi şi penalizarea celor săraci au creat o oarecare nemulţumire în unele cercuri. În plus, cheltuielile excesive, la care contribuia şi computerizarea de pe Wall Street, au culminat cu o prăbuşire a Bursei în 19 octombrie 1987, care amintea de cea din octombrie 1929. De fapt, în conformitate cu indicele Dow Jones al cotaţiei bursiere a celor mai mari companii din America, anul 1987 a fost unul cu mult mai rău decît 1929. Înţelepciunea politicii economice a lui Reagan, la fel ca şi a modelului său, Calvin Coolidge, a fost pusă sub semnul întrebării de o criză economică, care a făcut milioane de oameni mai săraci. Cu toate acestea, mai bine sau mai rău, Reagan a reuşit să obţină ceea ce-şi dorea, şi anume a trecut legile prin Congres şi a efectuat schimbarea. Aceasta a fost adevărata lui realizare, deoarece în 1980 erau mulţi oameni care credeau că zilele preşedinţiei active apuseseră de mult. Un distins comentator a adus un omagiu realizărilor lui Reagan într-o analiză făcută la începutul mandatului său: „Preşedinţia lui Reagan se evidenţiază prin fermitatea ideologică a şefului Executivului, prin propensiunea lui de a acţiona conform principiilor sale şi prin succesul în acţiunile sale, precum şi prin consecinţele succeselor sale în transformarea ideologiei în politică" (Greenstein, 1983, p.4).

Dacă realizările pe plan intern ale lui Reagan au fost puse

sub semnul întrebării o dată cu trecerea timpului, puțini americani contestă succesul politicii sale externe. Politica internă a fost fără îndoială importantă pentru Reagan, dar probabil că cea externă îl interesa mult mai mult. În politica externă, în special în relațiile cu Uniunea Sovietică, președintele vedea șansa de a urma o politică simplă, lipsită de ambiguități, asemănătoare cu scenariul unui film ușor. La sfîrșitul anilor '70, exista percepția, mai ales în rîndul aripii de dreapta a politicii americane, că rușii cîștigaseră un avantaj important față de Statele Unite. În 1980, continuînd să se reabiliteze în calitate de om de stat mai în vîrstă, Richard Nixon scria în *Războiul real:*

> Uniunea Sovietică este în momentul de față țara expansionistă cel mai puternic înarmată din cîte a cunoscut vreodată istoria, și ritmul de dezvoltare a armamentelor ei este aproape de două ori mai mare decît cel al Statelor Unite. Nu este nici un mister în ceea ce privește intențiile viitoare ale sovieticilor. Liderii de la Kremlin nu doresc război, dar doresc să cucerească lumea. Și se mișcă rapid spre ocuparea poziției care le va permite să obțină ceea ce vor (Nixon, 1980, p. 3).

Pentru Reagan, sovieticii puteau fi prezentați ca fiind „cei răi", în timp ce americanii erau „cei buni". Era un domeniu unde lucrurile puteau fi prezentate foarte tranșant: alb și negru – binele împotriva răului. Într-un discurs rostit în fața Camerei Comunelor din Marea Britanie la 8 iunie 1982, Reagan descria Uniunea Sovietică ca pe un „Imperiu al răului":

> Într-un anume sens, Karl Marx avea dreptate. Sîntem astăzi martorii unei mari crize revoluționare, o criză în care cerințele ordinii economice intră în conflict direct cu cele ale ordinii

politice. Dar criza are loc nu în Occidentul liber, nemarxist, ci în patria marxism-leninismului, în Uniunea Sovietică. Uniunea Sovietică este cea care merge împotriva sensului istoriei, refuzîndu-le cetăţenilor ei libertatea şi demnitatea umană. Ea se află şi într-o mare criză economică. Rata creşterii produsului naţional a scăzut în continuu din anii '50 încoace şi este acum mai puţin de jumătate din cît era atunci. Dimensiunile acestui eşec sînt uluitoare: o ţară în care o cincime din populaţie se ocupă cu agricultura nu este în stare să asigure singură hrana populaţiei. Dacă nu ar fi existat sectorul privat, insignifiantul sector privat tolerat de agricultura sovietică, ţara ar fi putut fi în pragul foametei.

Reagan era decis să pună capăt războiului rece, dar nu cu ajutorul acelui gen de negocieri pe care le plănuiseră Eisenhower şi Kennedy. Reagan dorea să cîştige războiul rece. În termeni militari, acest lucru fusese considerat imposibil de imaginat în ultimii cincizeci de ani, dar Reagan credea că victoria poate fi obţinută într-un alt fel. Economia SUA putea fi folosită pentru a purta războiul rece, angajînd Uniunea Sovietică într-o cursă a înarmărilor pe care, din punct de vedere strategic, aceasta nu-şi putea permite s-o piardă, dar pe care, din punct de vedere economic, nu era capabilă să o cîştige. Astfel, în timpul lui Reagan, Statele Unite au început o accelerare importantă a dezvoltării forţelor nucleare şi convenţionale. Apoi, în martie 1983, Reagan a anunţat Iniţiativa de Apărare Strategică, numită Războiul stelelor, care urmărea crearea unui sistem de rachete antibalistice prin folosirea laserelor şi a rachetelor bazate în spaţiu, alături de muniţia lansată din aer şi de la sol. Prin realizarea acestui sistem, Statele Unite ar fi putut fi capabile să cîştige o înfruntare nucleară cu sovieticii. Aceasta ameninţa să submineze întreaga bază a politicii de descurajare nucleară şi

să confere Statelor Unite un avantaj strategic decisiv. Uniunea Sovietică trebuia să răspundă acestei ameninţări. Din punct de vedere economic şi politic, nu era bine situată pentru a putea răspunde. Economia sovietică se afla în dificultate, deoarece războiul din Afganistan continua, iar regimul suferise din cauza unei conduceri ineficiente după moartea lui Leonid Brejnev, la 10 noiembrie 1982, şi a înlocuitorului acestuia, Iuri Andropov, la 9 februarie 1984. Reagan continua să crească presiunea împotriva Uniunii Sovietice.

În politica sa faţă de Uniunea Sovietică, Reagan a avut posibilitatea să facă uz de retorica sa impresionabilă; în politica sa faţă de alte state de pe glob, a manifestat preferinţă pentru o acţiune fermă. În 1981, pe cînd guvernul din El Salvador era ameninţat de gherilele comuniste, Reagan a trimis ajutoare şi consilieri care să ajute regimul, a sprijinit şi gherilele anticomuniste contras, care luptau împotriva regimului sandinist din Nicaragua. CIA a preluat un rol de frunte în organizarea rezistenţei. Ajutorul acordat forţelor contras a provocat complicaţii diplomatice în America Centrală şi în diverse alte ţări din regiune, care se temeau că amestecul american în problemele lor interne ar putea duce la un conflict mai amplu. Mulţi congresmeni se temeau, de asemenea, ca Statele Unite să nu fie implicate într-un alt conflict în junglă.

Şi mai dramatică a fost autorizarea de către Reagan a intervenţiei militare americane pentru rezolvarea problemelor din Zona Caraibelor şi a Mediteranei. În 1983, acesta a decis să invadeze insula Grenada după instalarea unui guvern radical de stînga, sprijinit de cubanezi. Considerînd că noul guvern reprezintă o ameninţare pentru securitatea SUA şi îngrijorat fiind de soarta studenţilor americani care studiau acolo, Reagan a ordonat unui grup de atac al puşcaşilor marini să ocupe insula. Naţiunile Unite, Commonwealth-ul britanic şi America Latină

erau consternate de utilizarea forței împotriva unui mic stat insular. Dar poporul american era de-a dreptul încîntat și a aprobat gestul lui Reagan. Ocuparea Grenadei a fost o dovadă a hotărîrii președintelui, iar victoria SUA a arătat că America poate fi din nou mîndră de armata sa. La fel, decizia lui Reagan de a bombarda Libia, considerată un stat care încuraja terorismul internațional, a fost un succes politic și militar. Răul a fost pedepsit într-un mod care permitea desfășurarea forțelor militare ale SUA. Aceste incidente, combinate cu retorica lui Reagan și dorința de a face uitate pentru totdeauna eșecurile din anii '70, au dat naștere mișcării patriotice care a amplificat adevăratele dimensiuni ale resurecției puterii americane. Faptul că America putea sărbători invadarea încununată de succes a unei mici insule din Caraibe, ca și cînd ar fi fost o reeditare a debarcărilor din Normandia, era legat mai mult de impactul Vietnamului și a umilinței crizei ostaticilor din Iran decît de natura adevărată a realizării Corpului de Marină al Statelor Unite. De asemenea, bombardarea unei țări din lumea a treia, chiar dacă era înarmată de Uniunea Sovietică, reprezenta o manifestare de forță a unei superputeri. Aceste acțiuni au ajutat la crearea iluziei că armata americană s-a redresat cu succes după ce încrederea în ea însăși primise atîtea lovituri din partea Vietnamului. În afara Americii, operațiunea a fost aspru criticată. America a reușit să oprească rezoluția Națiunilor Unite de condamnare a invaziei în Grenada numai recurgînd la dreptul său de veto în Consiliul de Securitate. În Marea Britanie, America a fost condamnată pentru că se decisese să atace un membru liber al Commonwealth-ului britanic, fără a avea nici măcar bunul-simț de a informa mai înainte guvernul britanic.

În realitate, acțiunile din Grenada și Libia au fost bine venite pentru a distrage atenția de la umilirea forței militare americane în alte zone de pe glob. În 1982, forțele armate ale Israelului au invadat Libanul în încercarea de a pune capăt

folosirii acestuia de către gherilele Organizației pentru Eliberarea Palestinei (OLP). Din punct de vedere militar, a fost o operațiune încununată de succes, dar pe plan politic a însemnat un adevărat dezastru. OLP a fost expulzată din Liban, dar acesta a devenit gazda unor nenumărate grupări islamice fundamentaliste sprijinite de Iran sau Siria, antiisraeliene și antiamericane. Acțiunile teroriste au sporit considerabil, și America a devenit ținta unor noi atacuri ale teroriștilor. Ca urmare a retragerii parțiale a forțelor israeliene și a inserării trupelor americane, franceze și italiene de menținere a păcii, baza marină din Beirut a devenit ținta fundamentaliștilor islamici. O mașină sinucigașă cu bombă a pătruns în clădirea care adăpostea sediul pușcașilor marini, la 23 octombrie 1983, ucigînd 240 de oameni. Cîteva luni mai tîrziu, Reagan a anunțat că pușcașii marini vor părăsi Beirutul, care a căzut în anarhie. Grupările islamice au transformat orașul în capitala terorismului mondial și pe străzile acestuia americanii erau răpiți și ținuți închiși ca o încercare de a exercita presiuni asupra Statelor Unite. Retorica lui Regan și armata americană nu au putut face nimic pentru a-i elibera pe ostatici.

În 1984, publicul american a avut posibilitatea de a-l judeca pe Reagan. În campania sa electorală pentru al doilea mandat, Reagan a promis să continue același gen de politică pe care îl aplicase între anii 1981 și 1984. Totuși, tensiunile aflate la baza politicii lui Reagan erau tot mai vizibile, chiar și atunci cînd vicepreședintele Walter Mondale a fost numit oponentul democrat la președinție. În timp ce Reagan își menținea retorica împotriva unui guvern mare și a impozitelor ridicate, cheltuielile lui pentru armată însemnau că startul campaniei pentru realegerea lui a coincis cu faptul că a fost silit să semneze Legea reducerii deficitului, care mărea considerabil impozitele. Partidul Democrat a continuat să fie văzut ca fiind partidul adept al impozitelor mari, în parte și pentru că în

discursul lui de acceptare a funcției, Mondale a spus poporului american că existența impozitelor mai mari este necesară, indiferent cine se va afla la Casa Albă. După ce promulgase deja o lege care mărea impozitele cu peste 50 miliarde dolari, Reagan a promis că nu va mai aproba nici un fel de alte măriri ale acestora. A condus permanent în fața lui Mondale pe tot parcursul campaniei. Deși Mondale și-a ales o femeie, pe Geraldine Ferraro ca partener de campanie, în parte și pentru a-și atrage votul femeilor. În ziua alegerilor era clar că Reagan a primit, cu 59% din voturi, aprobarea covîrșitoare a electoratului. Victoria lui Reagan din 1980 la Colegiul electoral fusese zdrobitoare, dar rezultatele din 1984 erau și mai sugestive: 525 de voturi față de 13 ale lui Mondale. Popularitatea lui Reagan era atît de mare, încît s-a constatat și o ușoară creștere, pînă la 53%, a numărului celor care au hotărît să meargă la vot. Se părea că politica lui Reagan era bună pentru țară și pentru democrația americană.

În timpul celui de-al doilea mandat al său, Reagan a început să fie mai interesat din ce în ce mai mult de politica externă. La 10 martie 1985, liderul sovietic Konstantin Cernenko a murit. Acesta îl înlocuise pe Andropov. În februarie 1984 și în 1985 Uniunea Sovietică se afla în fața unei crize la nivel de conducere. Succesiunea rapidă a liderilor după moartea lui Brejnev din 1982 însemna că problemele tot mai numeroase cu care se confrunta regimul nu fuseseră atacate. Pe lîngă criza economică, care însemna că Uniunea Sovietică nu se afla în situația de a putea răspunde ritmului accelerat al dezvoltării forțelor militare americane impus de Reagan, popoarele subjugate din Europa Răsăriteană începuseră din nou să se agite. Chiar și în rîndurile ierarhiei foarte conservatoare din Uniunea Sovietică se recunoștea faptul că ceva trebuie făcut. Primul lucru era să se realizeze o ruptură cu trecutul prin numirea unui om relativ tînăr în locul lui Cernenko.

Conducerea comunistă l-a numit pe Mihail Gorbaciov în această funcţie, care şi-a anunţat foarte curînd intenţia de a reforma sistemul sovietic. Procesul de reformă presupunea, printre altele, să încerce să pună capăt cheltuielilor falimentare ale războiului rece. După o întrevedere iniţială la Geneva, în noiembrie 1985, Reagan şi Gorbaciov au continuat să se întîlnească sporadic pentru a discuta limitarea folosirii armamentelor. În 1986, cei doi bărbaţi s-au întîlnit din nou în Islanda, unde au discutat despre scăderea masivă a arsenalelor nucleare ale celor două ţări. Din păcate, aceste scăderi s-au lovit de faptul că Reagan nu era dispus să sacrifice Iniţiativa de Apărare Strategică pentru nici un fel de acord. Reagan considera că Iniţiativa fusese cea care îi adusese pe sovietici la masa tratativelor şi nu-şi putea permite să renunţe la influenţa pe care o putea exercita pe baza acesteia. În ciuda eşecului negocierilor, în 1987 Gorbaciov şi Reagan au căzut de acord asupra diminuării arsenalelor nucleare cu rază medie de acţiune în ambele ţări. Un an mai tîrziu, au început discuţiile cu privire la reducerea numărului rachetelor balistice intercontinentale. Cei doi şefi de stat realizaseră foarte mult în domeniul controlului armamentelor, dar ceea ce era încă şi mai important era faptul că programul de reformă al lui Gorbaciov, forţat în parte de atitudinea fermă a lui Reagan împotriva comunismului, a dus încet la colapsul intern. În acest fel, conducerea sovietică a fost obligată să permită un val tot mai puternic de schimbări în cadrul blocului comunist. În 1988, trupele sovietice au fost evacuate din Afganistan, iar în Europa Răsăriteană procesul schimbării se accelera tot mai mult. Într-un stil demn de filmele uşoare în care jucase Reagan, duşmanul fusese învins.

În timp ce în relaţiile ruso-americane succesul părea tot mai evident, în alte zone ale lumii tensiunea creştea. Cea mai mare provocare pentru Reagan avea să fie Orientul Mijlociu, şi eşecul politicii lui în această regiune avea să ducă la expunerea

naturii preşedinţiei lui. Chiar şi după eliberarea ostaticilor din Iran, terorismul din Orientul Mijlociu a continuat să scoată în evidenţă slăbiciunile puterii americane. În iunie 1985, un avion al companiei TWA a fost deturnat între Atena şi Roma. Avionul a fost silit să aterizeze la Beirut, iar poporul american a fost pus în situaţia de a urmări neputincios cum a fost ucis un pasager american al avionului, şi ceilalţi au fost ţinuţi ostatici. America era neputincioasă în faţa acestei situaţii, deşi în cele din urmă pasagerii au fost eliberaţi. Răpitorii s-au ascuns în suburbiile Beirutului, unde alţi americani erau ţinuţi captivi de către teroriştii islamici. Apoi, în octombrie 1985, Leon Klinghoffer, un pasager american, a fost ucis în mod brutal pe cînd vasul italian *Achille Lauro* a fost deturnat în largul coastelor Egiptului. În cele din urmă, vasul a fost predat autorităţilor egiptene în schimbul plecării în siguranţă din Egipt. Egiptenii au permis teroriştilor să plece cu avionul din Egipt în Tunisia, dar avionul a fost silit să aterizeze pe baza americană Sigonella din Italia de către avioanele aflate pe un portavion. La Sigonella însă au fost arestaţi. Evenimentele din Marea Mediterană arătau că teroriştii erau cu ochii aţintiţi asupra politicii americane în Orientul Mijlociu.

Apoi, în 1986, la Beirut s-au făcut afirmaţii conform cărora Administraţia a fost implicată în vînzări secrete de arme către Iran. În schimbul lor, americanii speraseră că iranienii vor convinge grupurile fundamentaliste islamice din Liban să elibereze ostaticii americani. Aceşti ostatici fuseseră luaţi la întîmplare de pe stradă şi ţinuţi închişi în condiţii inumane în diferite colţuri ale oraşului. Vînzarea de arme către Iran, care avea mare nevoie să-şi refacă armata după încheierea războiului cu Irakul, venea în directă contradicţie cu politica publică a Administraţiei, care susţinea că nu va negocia niciodată cu răpitorii. După aceea, a ieşit la iveală faptul că aceasta era numai jumătate din poveste şi că vînzările de arme către Iran fuseseră folosite şi pentru finanţarea rebelilor

contras care intenționau să răstoarne regimul comunist din Nicaragua. În centrul acestor evenimente se afla lt.-col. Oliver North, ofițer în Corpul Pușcașilor Marini.

North, colaborator al Consiliului Securității Naționale, conducea o rețea de operațiuni sub acoperire de la Casa Albă. North credea că numai canalizînd ajutorul către contras îndeplinea dorința președintelui de a sprijini forțele anticomuniste din întreaga lume. Din experiența sa de luptă din Vietnam, North știa ce înseamnă să fii dezamăgit de politicieni și era hotărît să nu-i dea de gol pe oamenii pe care îi considera luptători pentru libertate. În memoriile sale reflecta astfel:

> Începînd din 1984, am făcut tot ce am putut ca să-mi mențin încrederea în două grupuri la care țineam foarte mult și a căror soartă fusese pusă de președintele Reagan în fruntea agendei sale: ostaticii noștri din Liban și forțele contras. În timp ce lucram frenetic pentru cele două grupuri, îmi dădeam seama că eram motivat și de propria mea mîndrie și ambiție. Indiferent cît de grea sau de solicitantă era misiunea, eram convins că pot să-i fac față. Știam că, dacă aceste misiuni vor fi încununate de succes, numai o mînă de oameni vor ști vreodată ceea ce am realizat. În mod paradoxal, eram mîndru chiar și de acest lucru (North, 1991, pp. 405–406).

Dar exista o problemă legată de acordarea ajutorului pentru forțele contras. Congresul se opusese sprijinului Administrației pentru forțele contras, iar Amendamentele Boland adoptate în 1982 și 1986 restricționaseră permanent acordarea de ajutor gherilelor anticomuniste. Amendamentele Boland datorau foarte mult spectrului Vietnamului și mai puțin Legii puterilor de război. Prin interzicerea acțiunii prezidențiale în politica externă, erau poate și ele neconstituționale. Dar continuînd să ajute forțele

contras, North şi Administraţia ignorau legea şi dorinţele Congresului. North nu acţionase de unul singur: operaţiunea fusese aprobată de Robert MacFarlane, consilier pentru securitatea naţională, şi de amiralul John Poindexter, care îl înlocuise.

Directorul CIA, William Casey, ştia şi el de această operaţiune. În *Memoriile* sale, Nancy Reagan povesteşte că William Casey era bolnav la vremea respectivă, suferind de o tumoare pe creier care avea să-i aducă moartea în mai 1987. Ea se întreaba dacă nu cumva judecata acestuia fusese afectată de boală, dar Casey ar fi putut fi afectat şi de rapoartele despre starea ostaticilor care ajunseseră pe biroul lui. În special detaliile despre torturarea şi apoi uciderea lui Bull Colby, şeful postului CIA din Beirut, care căzuse în mîinile teroriştilor, probabil că l-au convins pe Casey că era corect să încerce să-i elibereze pe ostaticii de acolo prin orice mijloace. Secretarul pentru Apărare, Caspar Weinberger, şi Secretarul de Stat, George Shultz, aveau cunoştinţă amîndoi de vînzările de arme şi îşi exprimaseră dezaprobarea, iar Shultz ameninţase chiar cu demisia. Cu toate acestea, a fost unul dintre rarele momente în care Departamentul de Stat şi Departamentul Apărării erau de acord într-o problemă de politică externă. Shultz şi Weinberger aveau mereu păreri divergente faţă de aproape toate aspectele de politică externă ale ţării, astfel că afacerea Iran-Contra a fost pusă în umbră de probleme mai mari şi, în felul acesta, a putut trece neverificată.

În momentul în care a izbucnit scandalul, poporul american se temea că se va descoperi un nou caz Watergate. Administraţia încălcase legea, subminase Congresul şi negociase cu puterea care era autoarea umilirii din 1979 în legătură cu ostaticii din Iran. Noul activism al preşedinţiei, iluzoriu sau nu, părea din nou periculos. Reagan făcuse atît de mult pentru a crea aparenţa unei preşedinţii renăscute, încît amploarea reacţiei publice la

afacerea Iran-Contra, aşa cum a ajuns aceasta să fie numită, era una disproporţionată în comparaţie cu infracţiunea comisă. Poindexter a demisionat din funcţie, iar North a fost demis. Robert MacFarlane a încercat, fără reuşită însă, să se sinucidă, iar, între timp, opinia publică aştepta dovada finală că Ronald Reagan fusese şi el implicat în operaţiune. La fel ca şi în cazul Watergate, oamenii îşi spuneau că este numai o chestiune de timp pînă cînd Reagan va fi demascat drept instigator al întregii poveşti. Dar aceste dovezi nu au fost furnizate niciodată.

Se înţelegea însă din ce în ce mai mult că Reagan nu ştia foarte bine tot ceea ce se petrecea în subsolurile de la Casa Albă. Acest lucru era greu de acceptat pentru publicul american care era mereu sceptic:

> Cei mai mulţi americani pur şi simplu nu puteau să creadă că un preşedinte, orice ar fi el, poate fi atît de ignorant în ceea ce priveşte politica şi acţiunile propriului guvern. Nu puteau înţelege cum Reagan uitase dacă autorizase sau nu primele vînzări de arme sau cum putuse să semneze nişte documente fără să ştie despre ce este vorba în ele, sau cum se poate să nu fi ştiut preşedintele de planul lui North de a deturna fonduri pentru armele destinate forţelor Contras. Percepţia lor fundamentală despre preşedinţia americană se formase de-a lungul unei tradiţii de peste o jumătate de secol pînă în zilele lui Franklin Roosevelt... Fiecare şef al Executivului de la FDR ... fusese, mai mult sau mai puţin, un activist care a îndrumat personal cursul politicii externe şi a stabilit agenda Legislativului pentru problemele interne. Dar Ronald Reagan ne trimitea înapoi, prin atitudinea sa, la epoca de dinainte de Roosevelt. Modelul lui era Calvin Coolidge... Reagan era la liceu în timpul lui Coolidge, a cărui abordare de tipul *laissez-faire*

îl marcase profund pe viitorul președinte. Un gest oarecum semnificativ fusese acela că, la puțin timp după ce s-a mutat la Casa Albă, a cerut ca portretul lui Truman din camera cabinetului său să fie înlocuit cu cel al lui Coolidge (Schieffer și Gates 1989, p. 303).

Dacă prin instinct Reagan era un președinte de tipul *laissez-faire,* care s-a decis să ascundă acest lucru din respect pentru înclinațiile activiste ale poporului american, afacerea Iran-Contra a arătat că în al doilea mandat acesta a fost tot mai detașat de activitatea Guvernului. Biograful oficial al lui Reagan explică:

> În 1986, Reagan devenise atît de lipsit de curiozitate și viața lui ca președinte atît de repetitivă (cu excepția unor momente speciale, ca cel de la Reykjavik, care îl solicitau foarte mult mai ales intelectual), că atunci cînd m-am dus să-i iau un interviu mi-am amintit de instantaneul realizat în metrou în 1943 (ochii încruntați, privirea care parcă te întreba: Ce fac eu aici?) a unui actor al ecranului între efectuarea a două duble. În astfel de momente, un consilier pentru Securitate Națională putea să-i spună foarte bine că era vorba despre o „altă acțiune sub acoperire", în ajutorul „luptătorilor pentru libertate", și că o anexă la Boland I îi dădea puteri depline să o autorizeze în calitate de Comandant Suprem. În timp ce spunea acest lucru, probabil că-și deșurubase deja pe jumătate capacul stiloului, rugîndu-l să semneze. Așa a fost. Cu șase ani mai înainte, omul lui Mitterand rezumase elegant acest lucru: „O voință formidabilă, bazată pe o înțelegere mediocră a faptelor. Așa cum se întîmplă adesea în politică, ignoranța a susținut puterea" (Morris, 1999, pp. 615–616).

Morris a mai făcut şi alte speculaţii afirmînd că preşedintele, suferind poate de primele simptome ale bolii Alzheimer cu care avea să fie diagnosticat, ducea o politică de conservare a energiei sale mintale. Astfel, implicarea lui în scandalul Iran-Contra a avut loc în momentul în care preşedintele era un fel de pilot automat. În *Memoriile* sale, North afirma că, deşi i se relatase preşedintelui operaţiunea de acoperire pentru a-i ajuta pe ostatici şi forţele Contras, aceasta nu însemna obligatoriu că preşedintele „era conştient" de ceea ce se întîmpla. Conferinţele de presă din perioada crizei au fost surprinzătoare şi era limpede că preşedintele nu conducea în totalitate Casa Albă şi nici nu era în toate facultăţile sale. Poporul american vedea acum că Reagan nu este un supraom, aşa cum crezuse întotdeauna. Popularitatea acestuia a scăzut dramatic atunci cînd a fost dezvăluită slăbiciunea şi lipsa de stabilitate a mitului.

La începutul anului 1987, un comitet comun al Camerei şi al Senatului a început să cerceteze afacerea Iran-Contra. Audierile televizate au scos la iveală o întreagă reţea de ilegalităţi, dar Oliver North a reuşit să-şi apere aşa de bine operaţiunile, că publicul a început să ţină tot mai mult cu colonelul, care invoca adesea patriotismul ca principiu călăuzitor al acţiunilor sale. North a întors situaţia în favoarea sa şi, evident, şi a Administraţiei, deşi Reagan a creat o imagine jalnică, repetînd mereu „Nu-mi aduc aminte". Ca urmare a afacerii Iran-Contra, şase membri ai Administraţiei au fost în cele din urmă condamnaţi. Oliver North a fost condamnat numai pentru trei acuzaţii relativ minore, deşi fusese acuzat şi de alte nouă delicte mult mai serioase. Acesta a făcut apel, iar ulterior acuzaţiile au fost retrase. Pe tot parcursul procesului şi după aceea, North a continuat să creadă că vînzarea de arme în schimbul ostaticilor a fost un lucru corect care trebuia făcut:

S-a încheiat cu un eşec, dar aceasta nu înseamnă că nu a meritat să încercăm. Dacă am fi reuşit, nu numai că toţi ostaticii s-ar fi întors acasă, dar s-ar fi deschis şi relaţii noi cu o ţară care este în continuare importantă pentru securitatea noastră. Dar n-am reuşit. Nu numai că nu am reuşit să stabilim o legătură cu moderaţii din Iran, dar am subminat şi o politică valabilă şi bine stabilită de a nu face concesii teroriştilor... Recunosc că sînt răspunzător pentru iniţiativele din Iran, dar cred în continuare că salvarea unei vieţi – sau încercarea de a o face – este mai importantă decît respectarea unei politici. Iniţiativa noastră legată de situaţia din Nicaragua a fost una mai clară şi, cel puţin pentru mine, nu reprezenta o problemă morală deosebită. Pînă cînd Congresul şi-a reluat finanţarea pentru Contras, am reuşit să ne îndeplinim misiunea dată de preşedinte: să menţinem rezistenţa în viaţă, trup şi suflet (North, 1991, p. 406).

Apărarea hotărîtă de către North a schimbului Iran-Contra l-a făcut pe acesta să scape de închisoare. Numai amiralul Poindexter, care obstrucţionase justiţia şi minţise Congresul, a ispăşit o pedeapsă cu închisoarea, dar chiar şi aceea a fost una scurtă, de numai şase luni. În timp ce criza era în continuă desfăşurare, oamenii făceau speculaţii în legătură cu modul în care va reuşi Reagan să supravieţuiască – dar el a supravieţuit, scăderea popularităţii sale a fost numai de scurtă durată. Aceasta s-a datorat şi felului în care a tratat Reagan criza, mărturisind foarte sincer că nu-şi aminteşte ce s-a întîmplat. Astfel crima lui era una a omisiunii, nu a comiterii. Nu controlase Casa Albă atît de riguros cum ar fi trebuit s-o facă, dar nici nu comisese vreun delict.

Electoratul a rămas confuz după acest episod. Reagan părea acum puternic şi slab în acelaşi timp, inteligent, dar

tulburat. Confuzia opiniei publice era rezultatul inevitabil al contrastului dintre realitatea şi iluzia preşedinţiei lui Reagan. Dar cel puţin povestea preşedinţiei lui a continuat să respecte scenariul unui film uşor. În cea mai bună tradiţie a genului, viteazul puşcaş marin lansase un atac disperat pentru a-şi salva şeful rănit exact în momentul în care duşmanul se pregătea să-l ucidă. Era emoţionant ca film de cinema poate, nu însă şi pentru un guvern ca cel american.

Ar fi poate uşor să spunem că episodul Iran-Contra este o bilă neagră neînsemnată însă în dosarul lui Reagan. S-ar putea afirma că politicienii, poporul şi presa au reacţionat exagerat faţă de această problemă. Reacţia exagerată a fost şi ea o dovadă a succesului lui Reagan în refacerea prestigiului şi autorităţii preşedintelui. Fred Greenstein afirma la începutul anului 1983:

> În 1980, legile care presau preşedinţia şi schimbările extralegale din instituţii şi practici subminaseră serios capacitatea Preşedinţiei de a-şi exercita influenţa. Reagan şi echipa lui au schimbat părerea conform căreia preşedinţii deveneau din ce în ce mai incapabili (Greenstein, 1983, p. 6).

La începutul Administraţiei sale, Reagan a reuşit să spargă tiparul aparent inevitabil al puterii şi autorităţii prezidenţiale a căror popularitate era în scădere. Scandalul Iran-Contra ameninţa să anuleze tot ceea ce făcuse Reagan pentru reabilitarea instituţiei prezidenţiale, deşi unii membri ai Administraţiei au încercat să minimalizeze importanţa poveştii legate de eliberarea ostaticilor. De exemplu, George Shultz a afirmat:

> Iran-Contra a atras foarte mult atenţia, firește. Dar eu cred că este vorba de prea multă atenţie. Nu este vorba de un caz ca Watergate. Watergate avea un element putred. Ceea

ce au făcut oamenii – chiar şi lucrurile pe care le-au făcut Casey şi ai lui – le-au făcut pentru că aceştia credeau că acţionează în interesul Statelor Unite (Strober şi Strober, 1998, p. 575).

Este adevărat că afacerea Iran-Contra nu era una de amploarea afacerii Watergate, dar Shultz se grăbea probabil să facă uitat acest episod. Şi Nixon credea că acţionează în interesul statului atunci cînd a încălcat legea. Oliver North nu avea nici un monopol al patriotismului ca motivaţie pentru delictele sale. În plus, prejudiciul adus de Watergate corpului politic american a fost acela că Iran-Contra a redeschis rănile vechi şi temerile foarte reale legate de puterea Executivului generată de anii preşedinţiei lui Nixon. Din 1981 încoace, Reagan realizase un miracol politic, vindecînd unele dintre cicatricele din anii '60 şi '70 şi arătînd poporului american că Preşedinţia poate fi făcută să funcţioneze, în pofida dubiilor exprimate de lumea academică americană. Dar afacerea cu schimbul de arme în locul ostaticilor a demonstrat că miracolele sînt adesea numai nişte aranjamente şi planuri bine executate. Aşa cum nota un comentator după scandal:

> John F. Kennedy a fost asasinat. Lyndon B. Johnson a fost împins să se pensioneze din cauza nemulţumirii poporului faţă de războiul din Vietnam. Richard Nixon s-a scufundat din cauza scandalului Watergate, demisionînd în faţa unei posibile puneri sub acuzare. Gerald R. Ford a fost condamnat pentru iertarea acordată predecesorului său. Jimmy Carter a eşuat în apele puţin adînci ale Iranului. Cinci preşedinţi, cinci preşedinţii terminate prematur. Timp de aproape şase ani, Ronald Wilson Reagan părea destinat să rupă acest şir, să fie unul dintre acei rari politicieni

binecuvîntaţi cu stabilitate, atît de admiraţi de Machiavelli, care să se identifice cu scopul naţional. Dar apoi a venit seria de evenimente pentru care nimeni nu a fost în stare să inventeze un nume mai eufonic decît afacerea Iran-Contra (Apple, 1987, p. x).

Afacerea Iran-Contra a atras încă o dată atenţia asupra slăbiciunii sistemului prezidenţial. Purtarea unui război secret în spatele Congresului ne ducea înapoi, la zilele preşedinţiei imperiale, dar de data aceasta era chiar şi mai rău. În loc să fie preşedintele cel care a ignorat dreptul Congresului de a declara şi de a purta război, un locotenent-colonel al puşcaşilor marini îşi arogase singur dreptul de a lupta împotriva comunismului. În realitate, armata stabilise cum trebuie să fie atinse obiectivele de politică externă şi, în faţa unei astfel de activităţi, preşedinţia civilă indolentă a devenit complicea unor delicte substanţiale.

Ca orice actor, Reagan a fost dezolat de criticile poporului la adresa rolului său. Preşedintele a devenit retras şi deprimat cînd publicul s-a întors împotriva lui. În februarie 1987, unii membri ai personalului de la Casa Albă se întrebau dacă nu ar trebui să fie înlocuit cu vicepreşedintele Bush, pentru că Reagan părea incapabil sau lipsit de dorinţa de a rezolva problemele guvernării. Într-adevăr, unul dintre membrii personalului lui Reagan a elaborat un document pentru o tranziţie de urgenţă invocînd Amendamentul Douăzeci şi Cinci, aliniatul patru, care se referă la incapacitatea preşedintelui de a mai lua decizii. Reagan a fost ţinut sub observaţie foarte atentă în luna martie, dar cum starea lui nu părea să se deterioreze mai mult îngrijorarea a dispărut pentru un timp. După ce a trecut furtuna politică, soarta lui Reagan s-a îmbunătăţit, la fel şi imaginea lui şi capacitatea sa de a rezolva problemele statului. Şi-a reluat rolul în viaţa

națională, dar președinția lui suferise o lovitură de pe urma căreia nu s-a mai putut reface niciodată.

Afacerea Iran-Contra a subliniat faptul că președinția era în continuare sub asediu și că neîncrederea publicului american față de guvernul său putea fi trezită din nou în orice moment. Slăbiciunea fundamentală a guvernării americane ca urmare a evenimentelor din Vietnam și a afacerii Watergate a fost demonstrată încă o dată și, într-adevăr, Congresul a folosit scandalul Iran-Contra ca pe o bună ocazie pentru a diminua și discredita și mai mult puterea prezidențială. În 1987, Congresul a adoptat o măsură pentru a întări Legea Case-Zablocki care cere președintelui să notifice Congresului semnarea oricărui acord internațional. Remarcînd faptul că în ultimii cincisprezece ani legea fusese ocolită sau ignorată, Congresul a votat sistarea fondurilor pentru orice acord care nu se conformează cerințelor Legii Case-Zablocki.

Impactul a fost limitat, deoarece acordurile internaționale care nu îndeplinesc statutul de tratate au devenit o parte componentă a vieții diplomatice, iar mișcarea în vederea întăririi Legii Case-Zablocki a avut o importanță simbolică care i-a depășit valoarea de dispozitiv de verificare a puterii prezidențiale. Ea a arătat că astfel Congresul rămînea ferm decis să țină Președinția sub control, chiar dacă cel care era în funcția aceasta era un orator desăvîrșit și un personaj atît de dinamic ca Reagan.

Lunile care au urmat după izbucnirea scandalului Iran-Contra au reprezentat nivelul cel mai scăzut pe care îl atinsese președinția lui Reagan. Aceasta s-a încheiat cu retragerea lui Reagan la capătul celor două mandate. Economia americană avea probleme mari ca urmare a scăderi prețurilor acțiunilor din „lunea neagră", 19 octombrie 1987, și aceasta a mai adăugat și un element financiar la sentimentul că Reagan nu făcuse ceea ce promisese. Menținuse atîta timp iluzia că este superom: un om

care putea să facă Preşedinţia să funcţioneze după episodul Watergate într-un mod care să întrunească asentimentul alegătorilor. Dar invadarea Grenadei şi bombardarea Libiei au arătat că America dorea şi era în stare încă o dată să-şi afirme cu succes puterea militară. Afacerea Iran-Contra a scos la iveală o latură extrem de puţin plăcută a Administraţiei Reagan. Ea arăta, în contrast cu retorica şi imaginea lui de scenă, un preşedinte care nu conducea Casa Albă. În public, vorbea dur cu teroriştii; în particular, vorbea blînd cu aceştia şi le oferea recompense, fie chiar şi indirect. În anumite privinţe, cazul Iran-Contra a arătat că realizările lui Reagan au reprezentat un triumf al retoricii şi al stilului asupra substanţei – al iluziei asupra realităţii. Impozitele au scăzut, dar au crescut apoi din nou, iar scăderile acestora s-au realizat pe seama unui deficit federal în creştere. Multe dintre succesele lui Reagan nu erau decît puţin mai mult decît nişte miraje construite de echipa de presă şi imagine a preşedintelui. Reagan era actorul din faţă care spunea replicile. Şi cu toate acestea, într-o ţară construită pe mituri, Reagan a realizat mult. A redat poporului Statelor Unite sentimentul de încredere în sine şi convingerea că Vietnamul şi cazul Watergate ţineau definitiv de domeniul trecutului. A contribuit, de asemenea, la destabilizarea Uniunii Sovietice şi a stimulat schimbările din Europa Răsăriteană. Pentru aceste realizări, atît cele reale, cît şi cele imaginare, Reagan a fost cu adevărat un mare preşedinte SUA. După părerea lui Oliver North:

> Va fi probabil nevoie de aproape o sută de ani pentru ca Reagan să fie privit ca unul dintre cei mai mari preşedinţi ai ţării datorită realizărilor lui. A început să reducă dimensiunea şi costurile prezenţei Guvernului în vieţile noastre, a ajutat la eliberarea spiritului de întreprindere din această ţară şi la distrugerea Imperiului Răului. Şi a făcut-o al naibii de bine (Strober şi Strober, 1998, p. 578).

Reagan a găsit o modalitate de a face Preşedinţia să funcţioneze după cazul Watergate. Preşedintele trebuia să aibă hotărîrea lui Truman, gravitatea lui Eisenhower, şarmul şi umorul lui Kennedy, succesul legislativ al lui Johnson, precum şi onestitatea şi moralitatea lui Carter. Reagan a reuşit să combine toate aceste trăsături şi calităţi într-un spectacol aproape perfect. Era greu să urmezi la preşedinţia SUA după el.

9

GEORGE H.W. BUSH

Preşedintele are un mare succes, dar lumea nu-l iubeşte

Atunci cînd George Bush a preluat preşedinţia în 1989 s-a confruntat cu o problemă deosebit de dificilă. Ronald Reagan fusese un preşedinte care se bucurase de o popularitate fantastică şi realizase enorm pentru refacerea încrederii americanilor în ei înşişi şi în instituţia Preşedinţiei. Demonstrase că reţinerea în utilizarea puterii prezidenţiale putea fi îmbinată în mod clar cu gestionarea eficace a afacerilor naţiunii, mai ales în urmărirea politicii externe americane. Reagan fusese un preşedinte radical, care a aplicat un program de dreapta în reformarea politicii interne şi a făcut faţă Uniunii Sovietice. În multe privinţe avusese un succes remarcabil, oprise scandalul Iran-Contra şi, cu toate acestea, multora li se păruse că fusese vorba de un triumf al stilului asupra substanţei. Actorul devenit politician avea totdeauna pregătită o vorbă de duh sau o glumă, iar personalul de la Casa Albă era cel pe care se bizuia întotdeauna pentru a se ocupa de politica de detaliu. Reagan era omul din linia întîi pentru Administraţie, dar, în acelaşi timp, acesta a realizat foarte mult

pentru a da tonul şi a imprima direcţia politicii prezidenţiale, avînd încredere că subordonaţii lui că vor juca fiecare rolul care îi revenea. Dar, cu toate succesele lui, puterea lui Reagan de a controla evenimentele a fost uneori mai mult o iluzie decît o realitate. Afacerea Iran-Contra a dezvăluit slăbiciunea metodei de conducere a lui Reagan: subordonaţilor li se permitea uneori să facă ceea ce aceştia presupuneau că dorea preşedintele, nu ceea ce îi autorizase, de fapt, să facă. Sistemul Reagan era atît o sursă de putere, cît şi una de slăbiciune.

George Bush, vicepreşedintele lui Reagan şi succesorul lui evident în cel de-al doilea mandat, era decis ca, dacă va deveni preşedinte, să acţioneze într-un mod mult mai tradiţional. Aceasta ar fi însemnat o preşedinţie puternică, dar mult mai reţinută. Politica prezidenţială avea să fie restrînsă ca arie de acţiune, dar în mod clar să devină eficientă în practică. Eficacitatea politicii avea să fie combinată cu onestitatea şi transparenţa. Dar aici exista o potenţială problemă. Instinctul îi spunea lui Bush că trebuie să se distanţeze de tipul de preşedinţie a iluziei care făcuse parte din succesul lui Reagan. Ar fi riscat un eşec politic, deşi nu exista nici un dubiu cu privire la succesul formulei lui Reagan. Preşedinţia care a rezultat în cele din urmă din conflictele dintre aceste forţe diferite a întrunit o serie de paradoxuri neaşteptate. Realizările lui Bush au fost considerabile, dar acesta nu a avut abilitatea sau înclinaţia de a le prezenta în aşa fel încît să cîştige adulaţia publicului. Deşi Bush avea să devină preşedinte după încheierea preşedinţiei imperiale, era în multe privinţe chintesenţa preşedinţiei imperiale şi un aprig luptător al războiului rece. Dosarul lui în problemele interne – mai exact, interesul lui pentru acestea – a fost complet pus în umbră de preocupările sale pentru politica externă. În chestiunile interne, s-a străduit în special să menţină politica lui Reagan, dîndu-i însă un aspect mai blînd. Bush nu

dorea să aibă inițiative majore, ci numai să adapteze mai bine politica republicană la situația din anii '80. Dar în problemele externe a fost remarcabil de activ. În cei patru ani ai mandatului său, Statele Unite au purtat război de două ori. Bush a fost martor al prăbușirii comunismului în Europa Răsăriteană și a înregistrat o victorie militară strălucită în operațiunea „Furtună în Deșert". Cu toate acestea, poporul american a rămas complet indiferent la stilul și conținutul președinției lui, și Bush avea să fie învins în alegerile prezidențiale din 1992. Se atrăgea din nou atenția, dacă mai era nevoie, asupra faptului că poporul american nu va accepta ceea ce numim noi o președinție imperială, indiferent cît de multe succese ar înregistra aceasta. Poporul prefera iluzia unei politici externe puternice în locul realității războiului și iluzia succesului în locul celui real.

George Bush s-a născut într-un cartier din Boston, în iunie 1924. Era fiul lui Prescott Bush, un bancher care a reprezentat statul Connecticut în Senat între 1952 și 1963. George Bush provenea dintr-o familie privilegiată și și-a făcut studiile în particular pînă în 1942, cînd s-a prezentat voluntar în serviciul Marinei Militare a Statelor Unite ca pilot. A participat la 58 de misiuni cu avionul în Pacific și o singură dată a fost doborît. În 1945 s-a căsătorit cu Barbara Pierce, cu care a avut șase copii. După război, Bush s-a înscris la Yale și a absolvit trei ani mai tîrziu, în 1948, obținînd o diplomă în economie. A avut nevoie de ceva timp pentru a-și începe o carieră, dar, după ce a lucrat ca șef de depozit și vînzător, în 1950 a contribuit la întemeierea Companiei Bush-Overby din Texas. Compania făcea afaceri cu terenuri conținînd petrol și gaze, iar, în 1953, Bush a devenit cofondator al Companiei Zapata Petroleum. Zapata a preluat Compania Bush-Overby. În 1954, s-a format o filială a Companiei Zapata, Compania Zapata Offshore, care producea instalații pentru sonde. Bush a fost președinte al

companiei din 1956 pînă în 1964, iar ulterior, preşedinte al Consiliului de administraţie. În 1958, Zapata Offshore Company a devenit complet independentă, iar Bush şi-a vîndut partea de acţiuni din companie zece ani mai tîrziu. Succesele remarcabile în afaceri l-ar fi putut îndemna pe Bush să meargă pe urmele tatălui său, Prescott Bush, care era partener într-o mare casă de investiţii. Dar George şi-a ales propria cale. Era un autodidact, cu tot startul lui privilegiat în viaţă.

Şi totuşi, Bush a călcat pe urmele tatălui său într-o privinţă importantă: aceea a carierei în Congres. În 1964, Bush a cîştigat nominalizarea republicană pentru a fi ales în Senatul Statelor Unite din partea statului Texas. Deşi Bush a pierdut, a fost considerat semnificativ faptul că a reuşit să cîştige 43,5% din voturi în curtea preşedintelui democrat, Lyndon Baines Johnson. La prima lui candidatură pentru Congres, Bush s-a afirmat ca republican de dreapta: s-a opus drepturilor civile şi a susţinut retragerea Statelor Unite din Naţiunile Unite, dacă China ar fi fost acceptată ca membru. După 1964, Bush şi-a îndreptat atenţia de la Senat către Camera Reprezentanţilor, iar în 1966 a fost ales din partea Houston-ului. În 1970 a părăsit Camera Reprezentanţilor pentru a încerca să fie ales din nou în Senat. Cu toate acestea, întrucît se opunea conservatorului democrat Lloyd Bentsen, Bush nu a reuşit să cîştige, deşi avea sprijinul personal al lui Nixon.

În ciuda acestui insucces, cariera politică a lui Bush a luat startul în momentul în care Nixon l-a numit şef al delegaţiei americane la Naţiunile Unite. Aici, Bush a înregistrat un succes major atunci cînd a reuşit să obţină reducerea contribuţiei financiare a Statelor Unite acordate Naţiunilor Unite. Misiunea lui Bush a fost extrem de dificilă, dată fiind importanţa politicii externe pentru Administraţia Nixon şi complicaţia rezultată din faptul că şi Nixon, şi Kissinger jucau un rol de excepţie în această politică.

Nixon simţea în mod evident faptul că Bush este unul dintre cei mai loiali şi mai demni de încredere subordonaţi ai săi, numindu-l în 1973 preşedintele Comitetului Naţional Republican. În mijlocul scandalului Watergate, Bush şi-a demonstrat loialitatea, dar şi sentimentul de onoare şi responsabilitate. În vara anului 1974, Bush era pe deplin convins că Nixon indusese în eroare Congresul şi poporul american şi că nu cooperase la investigaţii. De aceea, în ziua de 7 august i-a cerut preşedintelui să demisioneze, iar Nixon a făcut acest lucru în ziua imediat următoare. După Nixon, ascensiunea politică a lui Bush a continuat. Din octombrie 1974 pînă în decembrie 1975, la cererea sa, Bush a fost şeful misiunii de legătură a Statelor Unite cu China. După aceea, din ianuarie 1976 pînă în 1977, a fost şeful Agenţiei Centrale de Investigaţii, încercînd să restabilească încrederea în Agenţie după investigaţiile efectuate de Congres în legătură cu abuzul de putere.

La sfîrşitul anilor '70, Bush se gîndea serios să candideze la preşedinţie. Se simţea pregătit şi capabil să concureze pentru cea mai înaltă demnitate în stat, pentru că întreaga lui viaţă fusese pentru acesta o perioadă de pregătire. Funcţia de şef al CIA, misiunea de la ONU şi cea din China îi oferiseră posibilitatea să acumuleze o experienţă externă considerabilă. Pregătirea sa în domeniul industriei petrolului şi succesul său ca om de afaceri îi asigurau experienţa necesară în problemele economice. Era suficient de bogat şi avea o formă fizică corespunzătoare pentru a face faţă rigorilor unei campanii prezidenţiale. În ianuarie 1977, Bush a demisionat din funcţia de şef al CIA pentru a se pregăti în vederea alegerilor din 1980. Din ianuarie 1977 pînă în mai 1979, cînd şi-a anunţat candidatura, Bush şi-a organizat campania. La alegerile primare din 1980 s-a prezentat bine, dar Ronald Reagan a făcut-o şi mai bine. La un an după ce îşi anunţase candidatura,

în mai 1980, Bush s-a retras din cursa pentru Casa Albă, iar la Convenţia Republicană Naţională din 1980 a fost numit vicepreşedinte. Nu se putea nega faptul că Bush, prin originea şi pregătirea lui, era mai mult decît potrivit pentru această misiune. În timp ce Reagan avea retorică şi replici tăioase, Bush avea experienţa necesară pentru a înţelege şi a executa toate subtilităţile complicate ale politicii.

După ce echipa Reagan-Bush l-a învins în 1980 pe Jimmy Carter, Bush a demonstrat în repetate rînduri că este cel mai calificat pentru funcţia supremă, lucrînd cu multă loialitate ca vicepreşedinte. Una din consecinţele tentativei de asasinat din 30 martie 1981 a lui John Hinckley împotriva preşedintelui a fost faptul că Bush a preluat temporar rolul prezidenţial. Reagan se baza într-o măsură considerabilă pe vicepreşedintele lui, numindu-l în fruntea Grupului pentru Situaţii Speciale din Consiliului Securităţii Naţionale. După tentativa de asasinat, Bush a ajutat tot mai mult la conducerea Casei Albe, iar vicepreşedintele l-a înlocuit pe preşedinte în numeroasele sale deplasări în străinătate. Bush era atît de loial, încît în unele cercuri era acuzat că îşi schimbă propriile opinii pentru a se potrivi cu cele mai dure ale lui Reagan, dar Bush şi-a ignorat criticii. Reagan şi Bush reprezentau cu adevărat o echipă din punct de vedere politic, punctele lor forte completîndu-se reciproc. Publicul american a realizat acest lucru şi, în 1984, echipa a fost realeasă pentru un al doilea mandat. În iulie 1985, Reagan a suferit o operaţie chirurgicală, iar Bush a fost desemnat în mod oficial ca preşedinte în exerciţiu. În ciuda afacerii Iran-Contra, echipa Reagan-Bush a avut atît de mult succes, încît în octombrie 1987 nimeni nu a fost surprins în momentul în care Bush a anunţat că va candida pentru preşedinţie în anul 1988. La sfîrşitul celui de-al doilea mandat al lui Reagan, Bush a organizat o campanie electorală cu fonduri de peste 11 milioane de dolari.

La alegerile prezidenţiale din 1988, Bush a avut de dus o luptă dură mai întîi ca să-şi asigure nominalizarea din partea Partidului Republican, iar apoi pentru a-l învinge pe candidatul democrat. În timpul pregătirii pentru alegeri, a fost acuzat pe nedrept de presă că îi lipseşte o identitate aparte faţă de preşedintele precedent şi că are deficienţe de carismă şi putere morală. În calitate de candidat la preşedinţie, Bush s-a confruntat cu mai multe dezavantaje politice. Nu se putea sprijini pe nici un fel de bază naturală de putere, pentru că nu avea nici o afinitate cu nici o zonă geografică în mod deosebit şi nu era considerat reprezentant sau susţinător al unei anumite secţiuni a societăţii americane. Lăsa o impresie de om stîngaci şi ţeapăn pe podium şi, ceea ce era şi mai important, la televiziune. Avea relaţiile necesare în presă şi o echipă de campanie care să refacă echilibrul – fostul preşedinte Nixon îi era alături pentru a-l consilia pe Bush în timpul campaniei sale şi, de asemenea, i se putea adresa şi lui Kissinger pentru a cere sprijin. La începutul campaniei sale electorale, Bush a lăsat o impresie slabă, iar Reagan, dînd dovadă de o oarecare ambivalenţă faţă de vicepreşedintele lui, a aşteptat aproape pînă în ultimul moment confirmarea candidaturii lui Bush. La reuniunea din Iowa, Bush a ieşit numai al treilea, cu un descurajant procent de 19% din voturi, în urma candidatului Partidului Republican, Robert Dole, care a obţinut 37%, şi a televanghelistului Robertson cu 25%. Dar de la acest procentaj scăzut, sprijinul pentru Bush a început să crească pe măsură ce echipa lui de campanie a început să acţioneze. Poporul american a apreciat loialitatea lui Bush faţă de Reagan. Bush nu avea de gînd să ia partea preşedintelui numai pentru că acest lucru era favorabil din punct de vedere politic. Recunoscînd că „lucrurile nu sînt perfecte", Bush îşi exprima speranţa că putea să îmbine continuarea succesului economic cu dezvoltarea unei Americi mai blînde, mai puţin dure. Recunoaşterea faptului că se simţea

nevoia unei schimbări se potrivea cu loialitatea continuă față de Reagan, ceea ce lăsa o impresie foarte bună asupra electoratului. La alegerile primare din New Hampshire, Bush a reuşit să cîştige cu 38% din voturi, căci Chuck Yeager, pilot de încercare şi veteran, Ted Williams, jucător de base-ball din echipa Red Sox din Boston şi candidatul prezidenţial al Partidului Republican din 1964, Barry Goldwater, au fost invitaţi să participe la campania electorală a lui Bush şi să-i sprijine candidatura. Dole şi alte speranţe ale republicanilor au rămas mult în urma lui.

Cîştigînd nominalizarea republicană pentru Bush şi lansînd campania propriu-zisă, echipa acestuia a încercat să convingă publicul american că vicepreşedintele avea calităţi nedezvăluite încă. Bush a dat dovadă de tărie morală, o anumită carismă, afirmîndu-şi chiar independenţa faţă de Reagan. Dar chiar şi aşa, confruntat cu provocarea rivalului său democrat, Michael Dukakis, Bush a recurs la o campanie negativă. Despre Dukakis se vorbea în mod frecvent că este liberal şi se subînţelegea că acesta va fi blînd cu infracţionalitatea şi dur cu contribuabilii. Caracterizarea făcută de Bush lui Dukakis, „guvernatorul liberal din Massachusetts", era repetată ca un laitmotiv. Era ceva mecanic, dar avea totuşi efectul de a sublinia atitudinea lui Dukakis în privinţa criminalităţii şi faptul că nu avea experienţă în guvernarea federală, mai ales în domeniul politicii externe. În acelaşi timp, Bush promitea alegătorilor americani că nu va mări povara impozitelor, inventînd expresia: „Citiţi pe buzele mele: fără impozite noi". În multe privinţe, campania din 1988 a însumat starea generală din politica americană. În politică nu se mai vorbea despre probleme: era vorba despre personalităţi. Bîrfele şi zvonurile deveniseră mai importante decît dezbaterea politică. Originea şi pregătirea lui Bush pentru misiune nu contau: ceea ce conta era care din cele două echipe ale candidaţilor va putea

aduce cele mai multe prejudicii opoziţiei. În ultimă instanţă, Bush a obţinut victoria în alegerile prezidenţiale din 1988 cu o marjă foarte redusă. Bush a cîştigat cu 53% din voturi, dar, dacă alţi cîţiva alegători în număr de peste un milion din cîteva state-cheie ar fi votat pentru Dukakis, democraţii şi nu republicanii ar fi cîştigat alegerile. În state precum Pennsylvania şi Illinois, Bush a obţinut victoria cu numai un modest 51%. Ceea ce este încă şi mai grav, numai 49,1% din alegătorii americani au mers la vot, ceea ce înseamnă că, de fapt, numai 26,8% din toţi alegătorii au votat pentru ca George Bush să ajungă la Casa Albă. Democraţia americană se afla în declin. Profunda deziluzie a alegătorului american era vizibilă, în schimb soluţia pentru această apatie era mai puţin clară. Secţiuni ample ale opiniei publice din SUA ajunseseră la concluzia că, indiferent pe cine ar vota, nu ar fi nici o diferenţă prea mare pentru viaţa lor. Mulţi americani se simţeau excluşi din procesul politic al propriei lor ţări. Politica era jocul altcuiva, iar sistemul politic era condus în beneficiul altora.

O dată ales şi în ciuda promisiunii de a aduce oameni noi în guvern şi de a merge dincolo de anii Reagan, Bush şi-a alcătuit o Administraţie care conţinea foarte puţine persoane din afara cercurilor de la Washington. Cu toate acestea, s-au iscat anumite controverse în legătură cu alegerea lui John Tower, fost senator de Texas, ca Secretar pentru Apărare. Tower fusese discreditat din cauza unor diverse acuzaţii referitoare la viaţa lui publică şi profesională. Nominalizarea lui a fost, aşadar, respinsă de Congres. Deşi persoanele-cheie din Administraţia lui Bush erau cît se poate de familiare, Bush a numit cel puţin un număr important de femei în posturi federale, inclusiv pe Elizabeth Dole, care fusese Secretar pentru Transporturi în timpul lui Reagan.

Puzzle-ul pe care avea să-l reprezinte preşedinţia lui Bush

pentru viitorii istorici a fost rezumat foarte inteligent de revista *Time* din ianuarie 1991, cînd a acordat premiul de bărbat al anului „celor doi George Bush". Unul era comandantul suprem, decis şi arbitru al politicii naţionale externe, care intenţiona să stabilească o nouă ordine în lume prin intervenţiile în Panama şi în Golf; celălalt era acela care eşuase complet în încercarea de a surmonta dificultăţile interne din America. Revista *Time* considera că acelaşi om nu poate da dovadă de o asemenea forţă într-un domeniu şi de o astfel de slăbiciune în altul.

În domeniul politicii interne, Bush avea să înregistreze realizări modeste. Reforma bancară, legislaţia referitoare la puritatea aerului, reforma legilor referitoare la imigrare, extinderea programului de învăţămînt preşcolar *Head Start* şi o creştere fără prea mare entuziasm a salariului minim pe economie – acestea au fost realizările lui, care nu pot fi considerate importante. Însă cel puţin Legea drepturilor civile din 1991, care facilitase obţinerea de compensaţii financiare pentru muncitorii discriminaţi la locul de muncă, a reprezentat un pas înainte. Dar ceea ce a pus în umbră tot programul intern al lui Bush a fost problema deficitului federal. După ce a tergiversat programele interne, menţinînd în acelaşi timp cheltuielile pentru armată, Bush a fost în cele din urmă obligat să accepte, în 1991, că impozitele vor trebui să crească, în ciuda promisiunii sale electorale că nu va introduce impozite noi. Reducerea programelor federale a dus la o deteriorare a condiţiilor interne în mai multe oraşe, şi în aprilie – mai 1992, în Los Angeles, au avut loc o serie de revolte. Imaginile jafurilor şi ale violenţelor păreau să pună în lumină eşecul Administraţiei Bush în rezolvarea problemelor interne. Unii americani aveau impresia că pe Bush îl interesau mai mult evenimentele din străinătate decît cele din centrul oraşului Los Angeles.

Era fără îndoială adevărat că pregătirea şi interesele lui

Bush îl făceau pe acesta să caute calea spre o preşedinţie dominată de politica externă, dar era influenţat şi de situaţia din Washington şi de evenimentele din întreaga lume. Bush a ajuns la preşedinţie într-un moment în care comunismul se prăbuşea în întreaga Europă Răsăriteană. Era silit să facă faţă provocărilorpuse în faţa politicii şi a puterii americane de către America de Sud şi Orientul Mijlociu. Încheierea războiului rece a dat naştere unei serii întregi de probleme de politică externă, care, dacă erau ignorate sau rezolvate prost, aveau potenţialul de a produce situaţii chiar mai periculoase decît vechiul conflict dintre Est şi Vest. Bush a fost obligat să-şi dedice o mare parte din timp acestor evenimente importante de pe scena mondială. Dar mai erau şi alte motive pentru care Bush a căutat succesul în politica externă. Avînd în vedere că politica internă se afla într-un impas din cauza forţei reprezentate de Partidul Democrat în Congres, politica externă oferea singurul domeniu de activitate neîngrădit şi şansa unuia spectaculos. În timp ce căuta diverse căi de a ieşi din starea de neputinţă internă, Bush a folosit politica externă ca mijloc pentru a-şi construi reputaţia de preşedinte. Un analist politic nota:

> Preşedintele a depăşit opoziţia democrată din Congres mai mult printr-o poziţionare inteligentă decît printr-o presiune politică. Confruntat cu o înfrîngere în privinţa acordării de ajutor pentru forţele Contra, a îmbrăţişat poziţia oponenţilor săi. În privinţa protecţiei mediului şi a sprijinului federal pentru îngrijirea copiilor, s-a mutat către aripa de centru. În privinţa reducerii ratelor impozitelor la cîştigurile de capital, acolo unde se părea că există posibilitatea obţinerii unei victorii, a fost dispus să lupte şi a fost cît pe ce să cîştige. Conducere prezidenţială fermă s-a limitat la arena internaţională, unde, în pofida unui Congres activ şi în plină afirmare, Executivul a avut capacitatea de iniţiativă şi influenţă (Wildavsky, 1991, p. 296).

Astfel, succesul sau eşecul preşedinţiei Bush avea să fie determinat de succesul în domeniul afacerilor externe din cauza unor motive politice, a unor raţiuni personale şi a încheierii războiului rece. Bush era, fără îndoială, încîntat să accepte această provocare şi să aibă posibilitatea de a reînvia anumite elemente ale imaginii preşedinţiei imperiale.

Europa era centrul primului val de probleme cu care se confrunta Administraţia Bush. În 1989, revoluţia lui Gorbaciov a însemnat că ruşii nu mai erau dispuşi sau nu mai erau capabili să impună comunismul în Europa Răsăriteană cu armele. Drept urmare, în 1989, un val de revoluţii a cuprins ţările care se aflau dincolo de cortina de fier. Bush putea să stea liniştit şi să se bucure de victoria finală a americanilor în războiul rece, dar procesul schimbării necesita o gestionare foarte atentă a procesului. Recunoaşterea noilor guverne est-europene trebuia să fie analizată prin prisma modului în care America va reacţiona faţă de regimurile emergente. În primul rînd, Bush trebuia să menţină o relaţie strînsă şi funcţională cu Gorbaciov. În 1989, cei doi şefi de stat s-au întîlnit în largul coastelor insulei Malta. Şase luni mai tîrziu, s-au întîlnit la Washington pentru a discuta problema relaţiilor comerciale şi cea a Germaniei reunificate. Apoi, la 18 august 1991, Gorbaciov a fost înlăturat de la putere de un grup de personalităţi militare şi politice, care se opuneau continuării reformei, iar Bush a angajat toată puterea cuvîntului Americii în readucerea la putere a liderului sovietic. Reacţionînd la apelurile lui Boris Elţîn, preşedintele Federaţiei Ruse, el a refuzat să recunoască noul guvern sovietic, şi, la 21 august, lovitura de stat a eşuat. Cu toate acestea, puciul a determinat cele mai multe dintre cele cincisprezece republici sovietice să-şi declare independenţa. Republice baltice – Lituania, Letonia şi Estonia – au devenit state independente, în timp ce majoritatea celorlalte republici au format o federaţie de state fără legături

prea strînse între ele, numită Confederaţia Statelor Independente. Naşterea Confederaţiei a marcat sfîrşitul Uniunii Sovietice şi încheierea războiului rece, deşi chestiunea modului în care să se reacţioneze la problemele economice de mediu şi militare ale noilor republici a continuat să obsedeze Administraţia Bush. Preşedintele american operase scăderi masive în arsenalele nucleare chiar şi înainte de lovitura de stat. În iulie 1991, el a semnat Tratatul de Reducere a Armelor Strategice (START I) şi a anunţat lumii întregi că America îşi va distruge armele nucleare tactice de pe scenele din Europa şi Asia, iar comandamentul strategic al aerului va fi scos de sub alertă permanentă. Gorbaciov a ordonat, de asemenea, reduceri ale arsenalului sovietic. Lovitura de stat l-a convins pe Bush că trebuie să continue procesul de reducere a armamentelor, deşi, ţinînd seama de deficitul masiv al bugetului federal, era motivat şi de imperativele finanţelor naţionale. Cu puţin timp înainte ca Bush să părăsească preşedinţia, în ianuarie 1993, el a mai adăugat la aceste realizări considerabile din domeniul relaţiilor Est-Vest şi semnarea Tratatului START II, prin care Statele Unite şi Uniunea Sovietică promiteau că pe parcursul deceniului următor îşi vor reduce cu două treimi în arsenalele lor armele nucleare cu rază lungă de acţiune.

Al doilea domeniu important al Administraţiei Bush a fost legat de America Latină. La 20 decembrie 1989, Bush a autorizat o invazie americană în Panama, după ce guvernul din această ţară declarase război Statelor Unite şi începuse să-i ameninţe pe militarii şi civilii americani din ţară. Intervenţia americană în Panama din anul 1989 a fost neobişnuită, dar, pe de altă parte, totuşi tipică.

Neobişnuită prin faptul că scopul intervenţiei a fost să-l înlăture pe generalul Manuel Noriega, şeful guvernului panamez, care fusese acuzat de trafic cu droguri de către Marele Juriu

din Miami şi Tampa în 1988; tipică prin faptul că acest gen de ingerinţă în problemele interne ale altor state americane fusese una din trăsăturile caracteristice ale politicii externe a SUA încă de pe vremea lui Theodore Roosevelt. Dar Preşedinţia străbătuse un drum lung de atunci. Analizînd intervenţia SUA în Panama pe fundalul excursurilor de politică externă în America Latină şi în zona Caraibelor, care fuseseră efectuate de Roosevelt, Taft şi Wilson, ne putem forma o imagine eronată. Invazia americană reuşită din decembrie 1989, în care au fost angajaţi 24 000 de oameni din care 23 au murit, trebuie să fie analizată pe fundalul situaţiei post-Vietnam, în care Carter nu reuşise să-i elibereze pe ostaticii din Iran, iar Reagan întreprinsese acţiuni împotriva Libiei şi a Grenadei. Noriega a fost în final prins în timpul operaţiunii, după ce s-a ascuns în ambasada Vaticanului, şi în 1992 a fost condamnat într-un tribunal american pe baza a opt capete de acuzare legate de traficul de droguri şi şantaj. Operaţiunea a fost foarte bine primită şi înţeleasă ca o demonstraţie de forţă a lui Bush în cadrul războiului declarat de acesta împotriva drogurilor. După invadarea Republicii Panama, Bush a organizat o întîlnire la nivel înalt în Columbia, la 15 februarie 1990, cu şefii guvernelor din Peru, Bolivia şi Columbia. Cu imaginea încă vie în minte a trupelor americane care invadaseră Republica Panama, şefii guvernelor celor mai mari ţări producătoare de droguri din America Latină au semnat un acord prin care afirmau că vor încerca să reducă producţia de stupefiante pe teritoriul lor. Bush era din nou puternic şi se bucura de un succes deplin.

După invazia din Panama, rolul lui Bush de comandant suprem a fost subliniat încă o dată de evenimentele din Orientul Mijlociu. La 2 august 1990, Irakul a invadat Kuweitul. Saddam Hussein, dictatorul irakian, era din ce în ce mai disperat şi ajunsese, practic, la faliment din cauza costurilor implicate de

războiul împotriva Iranului, din septembrie 1980 pînă în august 1988. Ambele părți înregistraseră aproximativ un milion de victime, iar daunele materiale provocate infrastructurilor erau considerabile. Irakul era aproape în totalitate dependent de exporturile de petrol, ca element fundamental al economiei sale. În timpul războiului, diversele regimuri din Golf, inclusiv cele din Kuweit, acordaseră Irakului împrumuturi pentru a-l ajuta în lupta împotriva Iranului. Hussein era nemulțumit de faptul că, după război, creditorii începuseră să ceară achitarea împrumuturilor. El avea sentimentul că Irakul purtase acel război în numele întregii regiuni, împotriva valului de islamism fundamentalist pe care mullahii de la Teheran sperau să-l poată răspîndi pe tot globul. Se simțea jignit acum de faptul că Irakul era silit să plătească împrumuturile de care avusese nevoie pentru a purta acest război. În plus, era nemulțumit și de faptul că, de exemplu, Kuweitul nu respecta restricțiile asupra producției de petrol impuse de OPEC. Aceasta avea drept urmare scăderea prețului petrolului și, în consecință, a potențialelor cîștiguri pentru economia irakiană. Hussein avea din ce în ce mai mult sentimentul că țările occidentale și celelalte cărora Irakul le datora sume mari de bani se vor alia pentru a sili Irakul să-și restructureze economia. Întrucît aceasta ar fi însemnat fără îndoială o mutare a accentului de pe cheltuielile militare pe infrastructura economică a țării, Hussein a sesizat iminența unei amenințări la adresa puterii lui. El își datora poziția actuală armatei sale și orice reducere a cheltuielilor militare ar fi putut avea drept rezultat răsturnarea lui de la putere de către generali sau ar fi putut diminua capacitatea armatei de a face față unei revolte populare sau a unui atac din partea Iranului. Confruntat cu probleme delicate, Hussein a încercat să intimideze Kuweitul pentru a-l obliga să-și restrîngă producția de petrol, și, pentru a rezolva problema falimentului economiei irakiene, prin anularea plății împrumuturilor existente și acordarea de ajutor financiar.

În iulie şi la începutul lui august 1990, Departamentul de Stat şi Pentagonul erau pe deplin conştiente de concentrarea de forţe militare din sudul Irakului, dar credeau că Hussein nu va face decît să facă zgomot cu săbiile, fără să le utilizeze. Avertismentele transmise de americani lui Saddam erau destul de voalate pentru a nu-l jigni pe liderul unui regim văzut drept principalul obstacol în calea fundamentalismului islamic care se răspîndea în Orientul Mijlociu. Saddam era un tiran şi călăul propriului popor. Tratamentul aplicat de acesta populaţiei de kurzi din nordul ţării a inclus folosirea gazelor lacrimogene şi represaliile sistematice. Cu toate acestea, Saddam dădea semne că ar fi prooccidental, cel puţin prin recentele achiziţii de arme, şi rămîne un eretic în ochii Teheranului.

Hussein ştia că atacul lui împotriva Kuweitului va pune fel de fel de dileme în faţa politicii externe americane. Pe de o parte, pericolul la adresa aprovizionării cu petrol reprezentat de ocuparea Kuweitului nu putea fi ignorată. Pe de altă parte, Saddam înţelegea foarte bine ce valoare are el în Occident, în calitate de scut împotriva fundamentalismului islamic. În plus, orice atac împotriva Kuweitului era o încălcare gravă a dreptului internaţional, dar vor risca oare americanii să aibă pierderi serioase de vieţi omeneşti pentru a elibera Kuweitul? După încheierea războiului rece, vor prefera Statele Unite să sacrifice principiile Naţiunilor Unite de dragul unei rezolvări paşnice a problemei? Şi, în plus, e drept că regimul irakian era o dictatură, dar şi guvernarea lui Al Sabbahs din Kuweit îşi avea criticii ei. Hussein s-a gîndit că toate acestea vor condiţiona reacţia Occidentului.

Atitudinile conflictuale care au fost generate de ocuparea Kuweitului de către Irak în ziua de 2 august 1990 însemnau că acesta va fi considerat un moment definitoriu în istoria sistemului internaţional. Lumea mai fusese confruntată cu momente similare

în trecut: atacul Italiei asupra Abisiniei din 1935 şi reocuparea de către Germania a regiunii Rinului în 1936 au reprezentat dileme la fel de grave pentru democraţii occidentali. Lipsa unei reacţii eficiente la provocările lui Hussein era văzută de membrii generaţiei războiului, din care făcea parte şi Bush, drept o şansă ratată de a evita cel de-al treilea război mondial. La 2 august, Bush a ştiut că se confruntă cu un moment definitoriu al preşedinţiei sale şi al istoriei sistemului internaţional din 1945 încoace. Era în joc credibilitatea Statelor Unite, a lumii occidentale şi a Naţiunilor Unite.

Reacţia lui Bush a fost imediată şi lipsită de echivoc. În ziua invaziei, acesta a declarat în mod public că „agresiunea nu va reuşi". În ciuda îngrijorării lui cu privire la costurile implicate de orice operaţiune militară şi nefiind sigur dacă va reuşi să obţină suficient sprijin din partea Congresului, Bush a angajat Statele Unite într-un curs care nu se putea încheia decît cu eliberarea Kuweitului sau umilirea SUA. Dacă diplomaţia şi informaţiile americane de dinainte de 2 august reprezentaseră un eşec prin faptul că nu reuşiseră să preîntîmpine invadarea Kuweitului, ele au fost fără egal după aceea. La Naţiunile Unite s-a obţinut o unanimitate nemaiîntîlnită. ONU a funcţionat aşa cum speraseră cei mai ambiţioşi fondatori ai ei din 1945, identificînd şi înfruntînd agresiunea. Aceasta a fost o realizare remarcabilă a diplomaţiei SUA: În mod deosebit, James Baker, Secretarul de Stat, a făcut eforturi mari pentru a se asigura că Uniunea Sovietică nu se va opune intervenţiei conduse de America în regiune. Baker şi Bush au alcătuit o coaliţie pentru a se opune agresiunii irakiene. Coaliţia a inclus ţări diferite, de la aliaţi tradiţionali, ca Marea Britanie, la ţări arabe precum Siria şi Egiptul, în ciuda faptului că legăturile Americii cu Israelul erau la fel de importante pentru modelul de conducere al lui Bush. America a condus lumea aşa cum a făcut-o numai rareori. În 1988, Bush fusese criticat pentru că ar fi un om lipsit de carismă. În 1990 era capabil să prezinte un dosar

al intervenţiei care s-a bucurat de un nivel remarcabil de sprijin nu numai în Statele Unite, ci şi în întreaga lume.

În zilele de 6-7 august, la aproximativ patru zile după invazie, forţele avansate ale Americii au început să sosească în Arabia Saudită. Prima lor misiune era să ocupe poziţii în apropierea frontierei cu statul Kuweit, pentru a împiedica orice incursiune a Irakului în teritoriul saudit. La 22 august, preşedintele a dat ordin de mobilizare a forţelor de rezervă ale SUA. În luna septembrie, acumularea de forţe a continuat, iar Bush era acum convins că Uniunea Sovietică nu se va opune invadării Kuweitului aflat sub ocupaţie, astfel încît a proclamat existenţa unei noi ordini mondiale: o lume în care naţiunile pot să coopereze pentru a face faţă ameninţărilor comune la adresa securităţii lor, o lume care să nu fie sfîşiată în aşa măsură de divergenţe religioase sau ideologice, încît sistemul internaţional să nu mai opereze în mod eficient. În discursul lui cu privire la starea naţiunii din 1991, Bush a descris noua ordine mondială ca una în care diversele naţiuni se apropie una de alta în efortul lor comun de a realiza aspiraţiile universale ale omenirii: pacea şi securitatea, libertatea şi supremaţia legii. Bush considera că „o astfel de lume merită lupta noastră şi merită viitorul copiilor noştri". În cuvîntarea lui cu privire la noua ordine mondială, preşedintele încerca să modeleze acea viziune despre viitor la care se pricepea atît de bine Reagan. Lui Bush îi lipseau însă acele calităţi mesianice de care dispunea predecesorul său pentru a-i entuziasma pe susţinătorii lui. Poporul american era convins, şi asta numai pe jumătate în cel mai bun caz, de viziunea măreaţă a liderului său şi se întreba cît ar putea să-i coste aceasta în vieţi omeneşti şi bani.

Lunile care au urmat după consolidarea iniţială a poziţiilor din Arabia Saudită au fost marcate de o escaladare militară continuă şi de epuizarea eforturilor făcute pentru a convinge Irakul să părăsească de bunăvoie Kuweitul, precum şi de

pregătirea terenului politic în vederea unui atac militar împotriva Irakului.

La 29 noiembrie, ONU a votat rezoluţia 678, care îi conferea lui Bush autoritatea de a folosi forţa pentru îndepărtarea armatei irakiene din Kuweit. Preşedintele a dat Irakului termen pînă la 15 ianuarie 1991 pentru a respecta dorinţa Naţiunilor Unite. Între timp, trebuia să se asigure că şi Congresul, care era tot mai îngrijorat, va aproba acţiunile sale. Rezultatul unei dezbateri de două zile, respectiv 10–12 ianuarie, i-a dat aprobarea cu o marjă foarte redusă pentru recurgerea la forţă în Irak. Camera Reprezentanţilor a aprobat intervenţia cu 250 de voturi contra 183, dar votul din Senat a fost mult mai strîns: 52 la 47. În perioada premergătoare votului în Congres, Bush făcuse foarte mult pentru a-i enerva pe congresmeni. Escaladarea militară din Golf fusese începută şi realizată cu foarte puţină implicare din partea Congresului. Deşi Bush era cît se poate de conştient de greşelile comise de Johnson în Vietnam, era totuşi pregătit să-şi exercite împuternicirile în calitate de comandant suprem într-un mod liberal:

> Bush şi consilierii săi au împins lucrurile pînă la limita extremă în privinţa primatului prezidenţial în cazurile de război. Au pus mult mai multă greutate pe clauza comandantului suprem în Constituţie decît se putea accepta în mod rezonabil şi au argumentat în mod fals că rezoluţiile ONU aveau preemţiune faţă de responsabilităţile constituţionale ale Congresului. Mai mult chiar, nu se putea spune despre această criză că intra în dreptul constituţional al preşedintelui „de a respinge orice atac neaşteptat". Situaţia nu era comparabilă, să spunem, cu cea din timpul crizei rachetelor din Cuba, cînd era absolută nevoie de luarea unei decizii rapide. Războiul cu Irakul a început la patru luni şi jumătate

după invadarea Kuweitului, deci existase suficient timp pentru consultări cu Congresul. Dar Administrația a încălcat drepturile Congresului și este îndoielnic faptul că atacul împotriva Kuweitului a reprezentat într-adevăr un atac la adresa intereselor americane, așa cum au pretins președintele și purtătorii săi de cuvînt (Mervin, 1998, p. 196).

Deși în cele din urmă s-a cerut Congresului să aprobe decizia prezidențială de a purta război împotriva Irakului în conformitate cu rezoluția ONU, această decizie a fost marginală. Există dovezi pentru a presupune că Bush era gata să autorizeze eliberarea Kuweitului cu sau fără sprijinul Congresului. Președintele SUA credea că este mai bine să se întreprindă o acțiune rapidă și hotărîtă decît să se angajeze America într-o luptă pe termen lung care ar fi adus în față spectrul Vietnamului. Avea sentimentul că trebuie să ducă acest război și să-l cîștige rapid, iar în cazul în care Congresul i-ar fi stat în cale ar fi fost cu atît mai rău pentru el. Preocupările lui Bush au fost exacerbate și de faptul că 56 de membri ai Congresului au încercat însă fără succes să determine Curtea Supremă să decidă că președintele nu poate porni o acțiune împotriva Irakului fără o declarație de război pe baza Constituției.

Atacul militar împotriva Irakului a început la 16 ianuarie cu focuri trase de rachetele de croazieră împotriva apărării antiaeriene și a posturilor de comandă și control din Irak. Pe parcursul următoarelor cinci săptămîni, Irakul a fost supus unor bombardamente dure timp de 24 de ore din 24, destinate a distruge potențialul militar și a-l forța pe Saddam să se retragă din Kuweit, după cum se spera. Dictatorul irakian a refuzat să se supună, gîndindu-se că sprijinul opiniei publice americane pentru operațiune va scădea, la fel ca și în cazul Vietnamului,

atunci cînd forţele americane vor începe să înregistreze pierderi omeneşti în timpul atacurilor terestre. Atacul a început la 24 februarie, şi, într-o operaţiune care a confirmat dezvoltarea tehnologică şi eficienţa maşinii de război americane, forţele armate extrem de numeroase ale Irakului au fost anihilate. Campania terestră nu a durat mai mult de o sută de ore, iar pierderile de vieţi omeneşti din rîndurile aliaţilor au fost minime. Au fost ucişi o sută treizeci şi şapte de americani, dar această cifră trebuie comparată cu cele peste 100 000 de victime din rîndurile irakienilor. Kuweitul a fost eliberat, iar Bush a triumfat.

După eliberarea Kuweitului, în Statele Unite s-au conturat două stări de spirit: prima era un sentiment de eliberare, generat de costul neaşteptat de mic al victoriei; a doua era un sentiment de satisfacţie. Era vorba de mîndria pentru succesul forţelor armate ale SUA, dar şi sentimentul că America nu se putea aştepta la nimic altceva. Era aproape ca şi cînd, după anii de retorică ai lui Reagan, de istorie aproape cinematografică a existenţei americane şi de mîndrie patriotică abia născută, caracterul remarcabil al victoriei nu era apreciat la justa sa valoare. Ceea ce sesiza America era mai degrabă *Războiul din Golf,* filmul, şi nu realităţile unui succes militar şi politic uluitor, la înălţimea oricăror altora similare din istoria lumii.

Singurul aspect al Războiului din Golf care nu se ridică la înălţimea meritelor Administraţiei este reprezentat de urmările acestuia. Încurajaţi la revoltă împotriva regimului lui Saddam, kurzii din Irakul de Nord şi arabii din mlaştinile din Sud s-au ridicat împotriva regimului de la Bagdad. În războiul civil care a urmat, regimul lui Saddam s-a dovedit a fi surprinzător de puternic. Kurzii şi arabii au fost învinşi, iar tot ce a putut să facă Occidentul a fost să construiască refugii bine păzite în nordul Irakului pentru a-i proteja pe kurzi, combinate cu zone de interdicţie a survolului în Nord şi în Sud pentru a se limita

activităţile armatei irakiene împotriva minorităţilor etnice ostile, opuse lui Saddam. Pentru mulţi observatori, era ca şi cînd kurzii şi arabii ar fi fost trădaţi de Occident. Şi mai evident era faptul că Saddam continua să rămînă la putere şi continua să domnească prin violenţă şi teroare. Astfel, natura victoriei din Golf a fost pusă imediat sub semnul întrebării de evenimentele politice ulterioare.

Puţini sînt cei care au recunoscut complexitatea problemelor cu care se confrunta Bush în urma Războiului din Golf. Idealul public romantic al Americii în război îndemna la un marş glorios cu tancuri spre Bagdad pentru a-l aduce pe dictator în faţa tribunalului, la crearea unei infrastructuri democrate şi la transformarea ţării într-un loc sigur pentru investiţiile capitaliştilor din diferite corporaţii. Dar politica regiunii l-a silit pe Bush să pună capăt războiului cu puţin înainte de ceea ce ar fi putut constitui o victorie deplină. Pericolele implicate de înlăturarea lui Saddam de la putere, inclusiv prăbuşirea Irakului şi înaintarea islamismului militant din Iran, au fost factorii de care Bush a trebuit să ţină seama atunci cînd a stabilit modul în care va purta războiul. Pericolele nemulţumirii opiniei publice din ţările arabe şi din Rusia, depăşirea mandatului ONU – toate acestea s-au adăugat la grijile lui, la fel ca şi soarta prizonierilor aliaţi de război, în cazul în care Bagdadul ar fi fost ameninţat. În timpul războiului, preocupările preşedintelui au fost periculos de complexe, dar după aceea părerea la care a ajuns poporul american a fost mult mai simplistă – Bush se oprise înainte de a obţine victoria finală, lăsînd la putere un dictator antiamerican. Această opinie era foarte dăunătoare şi, imediat după Războiul din Golf, euforia a cedat locul unui cinism tot mai pronunţat. Unii observatori considerau că Bush reuşise să smulgă un eşec politic, iar contrastul cu anii lui Reagan era izbitor. În anii '80, acţiunile împotriva Libiei şi a Grenadei, combinate cu retorica sa deosebită, îi permiseseră lui Reagan

să creeze iluzia că Statele Unite combăteau cu succes forţele răului. Într-adevăr, în anii '90, Bush combătuse cu succes forţele răului întruchipate în tirania lui Saddam Hussein, dar realitatea din Orientul Mijlociu era în mod inevitabil mai puţin aproape de perfecţiune decît iluzia creată de Reagan.

Bush a demonstrat că este capabil să rezolve problemele grave generate de o lume în rapidă schimbare, dar a arătat, în acelaşi timp, că este slab atunci cînd este vorba de exploatarea lor din punct de vedere politic, dînd dovadă în acelaşi timp şi de o deosebită lipsă de viziune. Noua ordine a lumii despre care vorbea acesta era o invenţie retorică pentru care nu avea destulă imaginaţie pentru a o transforma în realitate. Ştia să se descurce în situaţii de criză, dar nu putea modela mediul internaţional în aşa fel încît să se ajungă la schimbări fundamentale. Daniel Franklin şi Robert Shepard au rezumat în felul următor dificultăţile întîmpinate de Bush în timpul mandatului său:

> George Bush şi-a consacrat cea mai mare parte a energiei sale în timpul mandatului său de politică externă. Nu a făcut un secret din faptul că prefera provocările de la nivel internaţional în locul celor din politica internă. Mandatul său a fost marcat de două evenimente internaţionale: dezintegrarea imperiului sovietic şi efortul multilateral pentru evacuarea forţelor irakiene din Kuweit. Ambele evenimente au dus la creşterea prestigiului Statelor Unite în întreaga lume, ambele demonstrînd că preşedintele SUA are un excelent talent de a conduce ţara în situaţii complexe. Bush s-a dovedit un adevărat maestru în privinţa încurajării răspîndirii democraţiei în Europa Răsăriteană şi în statele care făcuseră parte cîndva din Uniunea Sovietică fără a irita în mod inutil Kremlinul... Iar în timpul Războiului din Golful Persic a demonstrat un talent remarcabil în

alcătuirea unei coaliții, precum și abilitatea de a gestiona o operațiune militară complexă. Cu toate aceste succese formidabile, Bush mai trebuie să elaboreze o strategie clară pentru a se ocupa de noua ordine internațională. Abia de acum încolo urmează să articuleze tipul de ordine convenabil pentru Statele Unite și interesele SUA în perioada de după războiul rece (Barilleux și Stuckey, pp. 165–166).

În perioada imediată războiului rece, ar fi însemnat să-i cerem totuși prea mult lui Bush dacă ne-am fi așteptat ca acesta să elaboreze o nouă strategie. Rezolvarea diferitelor crize generate de încheierea războiului rece a fost o realizare în sine. În mijlocul prăbușirii unei ideologii, al destrămării unei superputeri și al căderii regimurilor ei clientelare din Europa de Răsărit, politica externă a SUA a reprezentat un succes răsunător. Bush a abordat tranziția de la războiul rece la pace cu îndemînarea perfectă a unui om care fusese toată viața sa în centrul evenimentelor politice. În Orientul Mijlociu, el a repurtat o remarcabilă victorie militară și diplomatică, dar pentru poporul american a continuat să fie o dezamăgire. La încheierea războiului, Saddam era încă la putere la Bagdad, iar nevoia de a face ceva pentru a-i salva pe kurzi și pentru a-i ajuta pe arabii din mlaștini însemna că plecarea forțelor americane nu putea fi nici rapidă și nici eroică. Bush nu a înțeles că poporul american dorea ca realitatea politică și militară a Războiului din Golf să urmeze intriga unor filme de la Hollywood. Scenariul trebuia să fie simplu – o victorie decisivă și o întoarcere acasă în triumf. Bush avea să abordeze campania electorală din 1992 convins fiind că America nu putea să nu-l realeagă în această funcție supremă în stat. Tot ceea ce trebuia să facă acesta era să le reamintească americanilor de succesele politicii sale externe și de victoria din Golf. Cu toate acestea,

pentru cei mai mulţi americani, *Războiul din Golf,* filmul, era o peliculă reuşită, stricată însă de un sfîrşit indecis. Încă şi mai important era probabil faptul că, în momentul alegerilor din 1992, acest film avea tot mai puţin succes la public. Electoratul dorea acum să vadă că la Casa Albă se manifestă interes pentru ceea ce îl interesa pe el cel mai mult: bunăstarea economică a americanilor. La începutul anilor '90, poporul american continua să tînjească după ceea ce le oferise Reagan: o iluzie ieftină a măreţiei, combinată cu realitatea prosperităţii, cel puţin pentru clasa de mijloc americană, care cuprindea cea mai mare parte a unui electorat aflat în continuă scădere. George Bush nu le oferise nici una, nici alta. Nu se pricepea la iluzii, iar opiniei publice nu-i plăcea o realitate care era mai puţin decît perfectă. Bush credea în preşedinţia simplă, sinceră, tradiţională, dar nu asta era ceea ce îşi dorea acum electoratul american. În timpul succesorului lui George Bush se va constata o întoarcere la stilul şi la preşedinţia conştientă de propria imagine pe care le elaborase Reagan şi pe care alegătorii o preferau tot mai mult în detrimentul problemelor politice reale.

10

BILL CLINTON

Rîde o țară întreagă

Alegerile prezidențiale din anul 1992 au marcat un moment de cotitură în istoria Președinției americane. La alegeri participau trei candidați cu pregătire și dosare foarte diferite: George Bush, erou de război, președinte în exercițiu, învingător în Golf; Bill Clinton, rivalul lui democrat din Arkansas, și Ross Perot, miliardarul care considera că poporului american merită să i se ofere o alternativă nouă în locul politicii neevoluate a republicanilor contra democraților, ce avea din ce în ce mai puțin succes în Statele Unite. Bush reprezenta generațiile care fuseseră la președinție din 1945 încoace. Meritele lui ca erou de război îi confereau o atractivitate similară cu cea a lui Eisenhower sau a lui Kennedy. Clinton și candidatul lui la vicepreședinție, Al Gore, aveau în jur de patruzeci de ani și reprezentau generația baby boom de după război. În timpul campaniei, aveau să se pună întrebări cu privire la motivul pentru care Clinton nu ar fi participat la războiul din Vietnam și să se facă aluzii la faptul că acesta ar întreține relații extraconjugale. Pentru a complica și mai mult situația, Clinton va trebui să

răspundă şi la acuzaţiile conform cărora în tinereţe fumase marijuana. Clinton a ocolit cu abilitate aceste întrebări stînjenitoare, în timp ce Bush s-a concentrat asupra politicii sale externe triumfătoare, ignorînd în mare măsură economia exact în momentul în care aceasta interesa în cel mai înalt grad electoratul. Campania lui Bush a fost marcată şi de sciziunile din interiorul Partidului Republican, precum şi de incapacitatea maşinii republicane de a-şi da seama că declinul continuu al identificării alegătorului cu partidele politice, în situaţia în care personalitatea înlocuia politica, necesita tactici de campanie noi, implicînd grupuri de interese şi un feedback continuu cu privire la mutaţiile şi modificările din starea de spirit a populaţiei. Părinţii Fondatori elaboraseră o Constituţie în care Preşedinţia, prin Colegiul Electoral, putea fi eliberată de influenţa electoratului. Acum aceasta nu mai conta: în 1992 tehnologia şi autorii schimbărilor puteau să-i determine pe candidaţii la preşedinţie să se teamă de cele mai trecătoare capricii ale poporului. În campania din 1992, echipa lui Clinton a ţinut seama de schimbările care se petreceau în America şi a răspuns în mod corespunzător, pregătind, pe parcurs, un nou stil de campanie.

Vîrsta şi natura campaniei lui Clinton sugerau ceva absolut nou; campania lui Bush sugera aceeaşi politică de stil vechi. Dacă Bush se prezenta ca membru al aceleiaşi generaţii care prezidase în timpul preşedinţiei imperiale, Clinton făcea parte din generaţia care o îngenunchease în anii '60 şi '70. Existenţa unui al treilea candidat la preşedinţie în persoana lui Perot, care contesta ordinea stabilită, arată că preşedinţia americană ajunsese într-un moment de cotitură al istoriei sale. Rămînea de văzut în ce va consta această cotitură. Rezultatul acestei campanii de alegeri a confirmat faptul că în politica SUA se produsese o mutaţie importantă. Clinton a cîştigat alegerile cu 370 de voturi în Colegiul Electoral, susţinute de 44 909 889 de voturi populare

față de cele 168 ale lui Bush în Colegiu și 39 104 545 de voturi populare. Democrații ajungeau din nou la Casa Albă pentru prima oară după 12 ani.

Era o victorie răsunătoare. În martie 1991, un sondaj de opinie organizat de revista *Time* constatase că Bush avea un rating de 90% în preferințele electoratului. Doar în cîteva luni situația se schimbase radical. Vechea generație era respinsă, și în locul ei o nouă generație era salutată la Casa Albă. Era un fapt destul de semnificativ, dar cu adevărat uluitoare a fost performanța lui Ross Perot. El nu a obținut nici un vot la Colegiul Electoral, însă a primit 19 742 267 de voturi populare. Înainte mai fuseseră trei candidați la președinție, dar Perot era diferit de aceștia prin platforma politică a campaniei sale. Perot nu susținea segregarea sau drepturile statelor, care reprezentaseră prin tradiție platforma celui de-al treilea candidat din 1948 încoace. În schimb, el a pus sub semnul întrebării însăși natura politicii prezidențiale și tipul de candidat la președinție desemnat de partidele mari. Faptul că aproximativ 20 de milioane de americani au fost dispuși să sprijine o astfel de platformă era dovada existenței un grad suficient de mare de nemulțumire față de sistemul politic american actual.

În multe privințe, alegerile s-au axat pe problema stilului de conducere. Stilul de conducere al lui Bush era perceput ca fiind puternic în politica externă, dar slab în economia internă. Calitățile de conducător ale lui Clinton erau cu mult mai îndoielnice. Existau multe întrebări cu privire la viața lui personală și se considera că acesta avea puțină experiență în funcția de conducere. Nu avea experiență nici în domeniul politicii externe. Cu toate acestea, el părea să ofere ceva nou pentru epoca de după războiul rece. Generația baby boom îl considera drept unul de-ai lor, iar Clinton părea să fie conștient de dificultățile economice cu care se confrunta America. Bush lăsa impresia că nu le cunoaște sau nu-i pasă de acestea. În același

timp, Perot era văzut de o mare parte din electorat drept un lider carismatic şi capabil. Era popular deoarece venea din afara sistemului politicii americane. Şi Clinton exercita o atracţie oarecum asemănătoare. Chiar dacă era un politician cu experienţă, acesta se afla însă în afara cercurilor de la Washington.

Clinton s-a născut la Hope, în Arkansas, la 19 august 1946. Pe cînd era foarte tînăr, în vara anului 1963, l-a cunoscut pe preşedintele Kennedy, un eveniment asupra căruia lobiştii pro-Kennedy aveau să atragă atenţia mereu. O parte din imaginea politică a lui Clinton fusese construită în jurul identificării lui cu Kennedy: era prezentat drept democratul tînăr, omul din afară, bărbatul care triumfase împotriva destinului potrivnic, omul care părea să prevestească zorii unei ere noi, care promitea să menţină America puternică şi să asigure creşterea nivelului de trai al cetăţenilor americani. Alte posibile asemănări între cei doi bărbaţi, mai ales cele referitoare la atitudinea lor faţă de femei, erau trecute sub tăcere. În tinereţe, Clinton studiase la Universitatea din Georgetown, unde obţinuse o diplomă în studii internaţionale. În plus, lucrase pentru senatorul William Fulbright din Arkansas. Senatorul democrat fusese preşedintele Comisiei pentru politică externă a Senatului şi jucase un rol major în votarea Rezoluţiei Golfului Tonkin în Senat. Ulterior, a devenit un oponent important al Războiului din Vietnam. În parte şi datorită muncii sale alături de Fulbright, Clinton era şi el împotriva războiului. În 1969, s-a înrolat în Corpul de Instructori al Ofiţerilor de Rezervă de la Universitatea din Arkansas, unde era înscris la Facultatea de Drept. Aici Clinton a avut noroc, pentru că, deşi era disponibil pentru serviciul militar în Vietnam, la loteria recrutării a tras un număr mare şi nu a fost solicitat. În 1970, Clinton s-a mutat la Facultatea de Drept de la Universitatea Yale, unde a cunoscut-o pe viitoarea lui soţie, Hillary Rodham. Amîndoi au absolvit în 1973: Clinton s-a dus să predea la Facultatea de Drept de la

Universitatea din Arkansas; Hillary a plecat la Washington, unde a lucrat pentru personalul de la Camera Reprezentanților în timpul realizării actului de acuzare împotriva lui Nixon. În munca lor, Clinton pentru Fulbright, și Hillary pentru personalul Camerei, amîndoi și-au adus o mică contribuție la prăbușirea președinției imperiale. S-au căsătorit în 1975, după ce, între timp, Clinton candidase deja pentru Congres în Arkansas, pierzînd cu foarte puțin în favoarea republicanului John Paul Hammerschmidt.

În 1976, anul bicentenarului, Clinton a fost ales procuror general al statului Arkansas. Doi ani mai tîrziu, în vîrstă de numai treizeci și doi de ani și cu 63 % din voturi, a cîștigat cursa pentru a deveni guvernator al statului Arkansas. Administrația lui a fost notabilă pentru reformele din domeniul învățămîntului și al asigurărilor sociale. În 1980 își înstrăinase însă suficienți alegători din Arkansas ca să piară alegerile pentru postul de guvernator în favoarea republicanului Frank White. Clinton s-a întors la practica avocaturii din Little Rock, Arkansas, pînă în 1982, cînd a cîștigat din nou postul de guvernator. A rămas în acest post pînă cînd a fost ales președinte. În 1991, într-un sondaj de opinie realizat printre guvernatori, a fost declarat cel mai eficient guvernator în domeniul asigurărilor sociale, al învățămîntului și al reformelor economice de mare succes. Această aprobare i-a oferit o trambulină foarte utilă de la care să pornească cursa pentru președinție.

Povestea despre modul în care Clinton și-a asigurat nominalizarea democraților și a pornit să cîștige cursa pentru Casa Albă face parte astăzi din folclorul politic modern. Acuzat de viclenie în privința unor proiecte de lege, de a fi fumat marijuana și de a fi avut o legătură extraconjugală cu cîntăreața Gennifer Flowers de la un club de noapte, Clinton a reușit totuși să cîștige alegerile din 3 noiembrie 1992 împotriva unui

preşedinte în exerciţiu, despre care se credea că are un avantaj de necontestat în sondajele de opinie. Drumul lui Clinton spre Casa Albă a fost satirizat într-un mod foarte inteligent în filmul *Primary Colors* din 1998, cu John Travolta în rolul guvernatorului din Sud, înclinat spre relaţii amoroase, care evitase recrutarea pentru războiul din Vietnam. Victoria neaşteptată a lui Clinton şi întoarcerea în 1980 la Casa Albă a primului preşedinte democrat după 12 ani a făcut din acesta un simbol al sfîrşitului secolului al XX-lea. Nu era Jack Kennedy, dar într-o anumită lumină ar fi putut trece drept el.

Însă cu adevărat fascinant în legătură cu preşedinţia lui Clinton este faptul că, deşi a durat două mandate, retrospectiv privind lucrurile, pare să fi suferit un uşor declin din 1992, adică din momentul în care a fost ales pentru prima dată. În timpul primului său mandat a trebuit să facă faţă unor probleme deosebit de dificile în politica internă, dar în ciuda lor a intrat în campania pentru realegere în 1996 cu o poziţie de lider incontestabilă în sondajele de opinie. Oponentul lui republican, Robert Dole, reprezenta din nou vechea ordine răsturnată în 1992. Rănit în timpul celui de-al doilea război mondial, avea în urma sa o distinsă carieră în Congres, iar în 1976 fusese nominalizat în calitate de coleg de campanie al lui Gerald Ford. Ulterior, încercase de două ori fără succes să obţină nominalizarea Partidului Republican pentru preşedinţie. Întrucît în 1996 economia americană era prosperă, Dole trebuia să facă faţă unei curse dificile. Îi era, de asemenea, destul de greu să demonstreze alegătorilor că, în ciuda vîrstei sale, putea face faţă dinamismului lui Clinton. Pentru a da strălucire şi mai ales o vigoare tinerească campaniei lui Dole a fost adus Jack Kemp, congresman republican, fost membru al Administraţiei Bush şi, ceea ce era şi mai important, fost jucător de fotbal american în echipa Buffalo Bills. Însă, în momentul în care Dole s-a împiedicat şi a căzut de pe podium în mulţime, în timpul uneia dintre şedinţele lui publice,

mulți au văzut în aceast lucru ceva simbolic. Unul din colaboratorii lui Clinton avea să scrie mai tîrziu:

> Dole și-a asigurat nominalizarea... dar nu a putut să dezvolte nici un fel de energii. Cînd a încercat să profite de poziția lui de lider al majorității pentru a adopta reduceri populiste de impozite și pentru a-l obliga pe Clinton să-și exprime dreptul de veto, democrații l-au ținut la podeaua Senatului... Apoi a încercat să-și revigoreze campania demisionînd din Senat. Deși în discursul său de adio a folosit cea mai mișcătoare retorică a campaniei, beneficiile ei politice nu s-au făcut simțite. În timpul campaniei electorale părea pierdut, aproape trist, un om bolnav de dorul după Colina Capitoliului (Stephanopoulos, 1999, p. 415).

În ciuda promisiunii de a opera reduceri importante ale impozitelor, Dole nu a putut să-l depășească electoral pe Clinton. La 5 noiembrie, Clinton a ieșit învingător cu 379 de voturi la Colegiul Electoral față de cele 159 ale lui Dole. Președintele cîștigase 49% din voturile populare, Dole 41%, iar Perot, care a candidat din nou, doar 8%. Prezența la vot a fost foarte redusă: de doar 49% din populația cu drept de vot. Președintele fusese ales de o minoritate dintr-o minoritate. Statutul de președinte al unei minorități nu era de invidiat, iar electoratul i-a complicat și mai mult situația, alegînd majorități republicane în ambele Camere. La doi ani după realegere, Congresul va încerca să-l pună sub acuzare și, deși a supraviețuit acestei situații, s-a confruntat cu un mare deficit de credibilitate în fața poporului american pe parcursul ultimilor doi ani ai mandatului său. Președinția lui Clinton, ultima din secolul al XX-lea, avea să confirme faptul că,

indiferent cît de prezentabil este titularul, oficiul prezidenţial, din diferite motive, decăzuse într-un fel de semineputinţă. Poporul american îşi dorea un preşedinte care să-i ofere iluzii de măreţie de care să se poată agăţa, dar dacă nu avea aşa ceva, s-ar fi mulţumit şi cu un management competent al economiei şi cu o politică externă precaută.

Cea mai mare parte a dificultăţilor politice întîmpinate de Clinton derivau dintr-o tendinţă continuă către dreapta în rîndurile electoratului american de după 1992. La alegerile de mijloc de mandat din 1994, după ce planurile ambiţioase ale lui Clinton de a rezolva problema asigurărilor de sănătate se loviseră de suficientă opoziţie pentru a fi abandonate, s-a constatat o înclinare a balanţei către republicani, care promiteau reducerea impozitelor în loc să-i ameninţe pe alegători că guvernul federal va cheltui banii pentru ei. Apelul făcut de republicani la electorat în 1994 se baza pe promisiunea „Noului Contract cu America", pe care îl vor implementa dacă vor fi aleşi. Contractul cu America era îndreptat parţial spre întărirea statului federal, pe reducerea reglementării de către guvern şi pe acordarea unei mai mari autonomii americanilor de rînd prin micşorarea impozitelor, ceea ce le-ar fi dat posibilitatea acestora să păstreze mai mulţi bani pentru ei. Contractul era un atac la adresa guvernului federal şi a puterii prezidenţiale. El încerca să readucă Statele Unite la ceea ce republicanii vedeau drept un fel de epocă premodernă, în care activismul prezidenţial era limitat. Contractul prevedea mai exact o serie de măsuri cum ar fi: un amendament pentru a obliga guvernul federal să se gospodărească în limitele bugetului său; o nouă legislaţie pentru a-i ţine în frîu pe criminali, inclusiv construirea mai multor închisori şi introducerea pedepsei cu moartea pentru infractorii violenţi; reforma sistemului de asigurări sociale; o protecţie mai mare pentru copii, inclusiv obligativitatea plăţii alocaţiei pentru copii; reduceri ale

impozitelor pe familie pentru a consolida familia ca bază a societăţii; creşterea limitelor de cîştiguri ale cetăţenilor în vîrstă; diminuarea reglementărilor guvernamentale care afectează întreprinderile mici; reformarea sistemului judiciar; impunerea unei limite legale cu privire la numărul de ani în care deputaţii şi senatorii îşi pot reprezenta circumscripţia electorală în Congres. Într-un interval de o sută de zile de la cîştigarea controlului în Congres, republicanii trecuseră prin acesta douăzeci şi şase de proiecte de lege, încercînd să pună în aplicare Contractul cu America. Dintre acestea însă, numai patru au devenit legi. Cele mai importante au fost legile cu privire la creşterea cheltuielilor de apărare şi o nouă lege penală care impunea pedepse mai mari împotriva celor care agresează copii şi a autorilor de pornografie. În realizarea acestui progres, republicanii din Congres au avut o atitudine partizană. În noiembrie şi decembrie 1995 s-au produs întreruperi ale guvernării ca urmare a tacticii lor. Anumite părţi neimportante ale guvernului au fost închise, în încercarea republicanilor de a exercita presiuni asupra lui Clinton pentru a-l determina să demisioneze. Însă populaţia americană îi învinuia mai mult pe republicani decît pe Clinton pentru inconvenientele suferite. Valul republican s-a făcut simţit ajutîndu-l pe Clinton să obţină un al doilea mandat.

Deşi încă un element al Contractului a fost transformat în lege, după realegerea lui Clinton, în 1996, fervoarea revoluţionară a republicanilor a părut să treacă. Partidul Republican a evoluat din nou către centru-dreapta. Dorinţa republicanilor de a reduce în mod radical importanţa guvernului federal şi de a-l determina să se amestece mai puţin în viaţa oamenilor de rînd nu fusese împărtăşită de poporul american în măsura în care se aşteptaseră aceştia. În ciuda realegerii sale pentru cel de-al doilea său mandat la Casa Albă, Clinton a avut o agendă

legislativă moderată din partea republicanilor. Încă înainte de realegerea sa, în august 1996, Clinton şi-a dat acordul pentru o legislaţie care să pună capăt sistemului de asigurări sociale stabilit de Franklin Roosevelt. Responsabilitatea grijii pentru săraci a fost transferată statelor, cărora li s-au transferat şi fondurile federale. În plus, în cadrul noii scheme, nici o familie nu avea voie să beneficieze de ajutor social mai mult de cinci ani şi se avea în vedere ca adulţilor să li se ceară să muncească în termen de doi ani de la începutul perioadei de primire a acestui ajutor. În al doilea mandat, cînd Madeline Albright a fost numită Secretar de Stat, prima femeie care deţinea această funcţie, Clinton a manifestat o uşoară orientare către dreapta.

După realegere, s-a subliniat şi o altă mişcare, care începuse să se dezvolte încă din 1994. Politica externă a început să cîştige tot mai mult teren în detrimentul politicii interne. În anumite privinţe, era un rezultat firesc al sistemului mandatelor prezidenţiale. În 1994, Clinton îşi urmărise agenda internă cu maximă eficienţă. Schimbarea de orientare era o reacţie la succesul republicanilor şi la Contractul cu America, ceea ce însemna că agenda internă era stabilită în mare parte de un Congres de dreapta. Şi, deşi cea mai mare pare a Contractului republican cu America era orientat spre politica internă, el conţinea şi un atac explicit la adresa politicii externe a lui Clinton. Actul de Revitalizare a Securităţii Naţionale elaborat de republicani promitea o revigorare a apărării naţionale. El recunoştea faptul că, din 1992, forţa armatei americane se diminuase şi intenţiona să schimbe această tendinţă. De asemenea, promitea să reafirme angajamentul faţă de programul Războiul stelelor şi să extindă Organizaţia Tratatului Atlanticului de Nord. A fost atacată politica trupelor SUA în operaţiunile ONU şi legea cerea să se pună capăt plasării trupelor SUA sub comanda ONU. Lucrul cel mai interesant dintre toate era acela că legea cerea

respingerea Legii puterilor de război din 1973, deoarece, după părerea republicanilor, ea aducea atingere capacității președintelui de a-și exercita rolul de comandant suprem. Așadar, în timp ce republicanii criticau politicile unui președinte democrat, căutau în același timp să confere viitorilor șefi de stat mai multă libertate de acțiune. Actul de Revitalizare era, în parte, o recunoaștere a faptului că echilibrul puterii se înclinase prea mult în defavoarea președintelui ca urmare a războiului din Vietnam și a neîncrederii generate de scandalul Watergate. Ca și multe alte părți ale Contractului cu America, nici acest act nu a devenit lege.

Actul de revitalizare a securității naționale a fost în mare măsură o reacție la complexitatea și schimbările din politica externă și militară care avuseseră loc după 1992. Afacerile internaționale de la vremea respectivă erau într-o stare de confuzie generală. O dată cu încheierea războiului rece, vechiul șablon familiar al relațiilor Est-Vest dispăruse și era nevoie de o nouă orientare în politica externă americană. Bush începuse să definească această direcție prin noua sa ordine mondială, dar abia Clinton a reușit să construiască ceva pe baza victoriei sale din Golf. Totuși nu se putea avea încredere în faptul că poporul american, care era perfect conștient de încheierea războiului rece, își va juca rolul ce îi revenea în misiunea edificării noii ordini mondiale. Pentru populația Americii era clar că războiul fusese cîștigat și venise timpul ca președintele să se concentreze asupra problemelor interne. Sfîrșitul războiului rece însemna pace, iar publicul american își manifestase „entuziasmul" pentru apelul lui Bush la edificarea noii ordini mondiale prin faptul că votase împotriva lui și îl eliminase de la Casa Albă. Singura problemă era că lumea se afla acum într-o situație chiar mai periculoasă decît în momentul de apogeu al războiului rece. Situația necesita exercitarea unei

politici externe prezidențiale forte; poporul american credea că, o dată cîștigat războiul rece, era foarte bine dacă activismul președinției va fi mai redus.

În Europa, comunismul și tensiunea Est-Vest controlaseră ura etnică și națională, care data de peste o mie de ani. O dată cu sfîrșitul comunismului și al războiului rece, aceste tensiuni au ieșit la suprafață. Cehoslovacia s-a divizat în două state, iar fosta Uniunea Sovietică și Iugoslavia în mult mai multe. Regimurile din Polonia, Albania și România, precum și restul Europei Răsăritene s-au confruntat cu o mulțime de probleme, încercînd să-și transforme țările în economii de piață. Aceasta a dat naștere unor dificultăți economice și sociale majore, mai ales în Rusia, care și-a menținut puternice forțe nucleare și convenționale. Clinton a dat noilor regimuri din Europa de Est considerabile încurajări verbale și le-a ajutat astfel, permițîndu-le să folosească experiența și competența SUA. Dar ele aveau de fapt nevoie de numerar în valută forte. Situația semăna cu cea cu care se confruntase Truman în 1947. Cincizeci de ani mai tîrziu nu mai putea exista nici un Plan Marshall, în ciuda faptului că s-ar fi putut ca economiile din Europa de Est să se prăbușească, iar o mișcare fascistă sau comunistă ar fi putut prelua puterea într-unul din state, sau ar fi putut fi vîndute arme nucleare, chimice sau biologice din arsenalele prost supravegheate ale fostului bloc comunist. Politica americană față de noile regimuri s-a caracterizat printr-o naivitate periculoasă și prin subestimarea pericolelor care se ascundeau dincolo de imaginea de suprafață. De exemplu, politica externă americană a investit foarte mult în personalitatea lui Boris Elțîn, care în iunie 1991 a devenit președintele Federației Ruse. Boala de inimă a lui Elțîn și o serie de dificultăți din interiorul Rusiei au frînat cursul spre democrație și economie de piață, generînd probleme sociale, colaps economic și probleme politice. Printr-o înțelegere comună, Elțîn a fost, în cea mai mare parte a

preşedinţiei lui, un om inactiv la conducerea ţării, iar comportamentul său a dat naştere uneori la îngrijorare şi amuzament. Dar pentru că nu a oferit bani pentru a ajuta la restructurarea economiei ruse, Clinton a trebuit să se bazeze pe Elţîn. Însă aceasta nu era o bază chiar foarte sigură pe care America să-şi construiască politica faţă de Rusia.

Deoarece trebuia să construiască totul pe fundamentul unei politici faţă de Europa Răsăriteană care fusese pus de George Bush, Clinton era copleşit tot timpul şi de moştenirea lăsată de victoria lui Bush în Războiul Golfului. Procesul de pace din Orientul Mijlociu primise un nou avînt ca urmare a acestei victorii, şi, în 1993, primul-ministru al Israelului, Yitzak Rabin, şi liderul Organizaţiei pentru Eliberarea Palestinei, Yasser Arafat, au reuşit să realizeze un acord prin care palestinienilor li se dădea dreptul de a se autoguverna în Israel. Administraţia Clinton a jucat un rol important în medierea înţelegerii, şi preşedintele avea să consacre ulterior eforturi considerabile menţinerii acordurilor de pace din Orientul Mijlociu, atunci cînd izbucnirile de violenţă dintre Israel şi Palestina de la sfîrşitul anului 1996 ameninţau cu prăbuşirea acordului. Dar dacă Războiul din Golf pregătise drumul către un acord în problema palestiniană, acesta lăsase situaţia din Irak încă şi mai problematică. Saddam Hussein, liderul irakian, se menţinea la putere şi era hotărît să sfideze voinţa comunităţii internaţionale şi a Statelor Unite. Faptul că nu respectase acordul de armistiţiu din 1991 l-a determinat pe Clinton să autorizeze lovituri aeriene împotriva ţintelor militare din Irak în septembrie 1994 şi din nou în vara anului 1996. Refuzul lui Saddam de a coopera cu inspectorii ONU pentru armamente, care investigau în Irak dimensiunea programelor de înarmare, mai ales în ceea ce priveşte capacităţile nucleare, chimice şi biologice, punea probleme grave în faţa stabilităţii regiunii şi a conceptului de nouă ordine mondială. Loviturile aeriene nu au costat vieţi

omeneşti americane, dar nici nu au fost foarte eficiente. Saddam a continuat să împiedice realizarea investigaţiilor ONU cu privire la programele irakiene de dezvoltare a armelor de distrugere în masă, iar America nu era dispusă să rişte vieţile personalului său pentru a-l pedepsi pe acesta într-un mod eficient. Loviturile aeriene nu erau decît o pedeapsă blîndă pentru comportamentul său. Omnipotenţa şi, în acelaşi timp, neputinţa SUA erau uimitoare. Contribuabilul american îl echipa pe soldatul său cu cele mai scumpe şi mai destructive arme din lume, dar poporul american nu era dispus să rişte pierderea acestor oameni. Ca urmare a atacurilor aeriene din 1996, Clinton a început un război de amploare redusă împotriva lui Saddam. Loviturile aeriene împotriva ţintelor militare, mai ales împotriva apărării antiaeriene, au continuat la o scară mică şi dezamăgitoare pînă la sfîrşitul mandatului său prezidenţial. Cele mai multe nu au fost prezentate însă în mass-media.

Faptul că America nu dorea să rişte viaţa oamenilor săi a marcat politica externă americană şi în alte zone de pe glob, mai ales în Haiti şi Somalia. În 1993, Clinton a acordat sprijin american premierului ales în mod democratic, Jean Bertrand Aristide, care fusese înlăturat de armată. Acţiunile lui Clinton erau motivate în parte de un exod tot mai mare de refugiaţi din Haiti, care porneau pe mare în fel de fel de ambarcaţiuni în încercarea de a ajunge în Florida. Atît timp cît ordinea nu avea să fie restabilită în Haiti, probabil că haitienii ar fi continuat să încerce să intre în Statele Unite, numai pentru ca puţini dintre ei, cei mai norocoşi, să fie culeşi de paza de coastă şi înapoiaţi în Haiti sau duşi la baza americană Guantanamo din Cuba. Pe cei mai puţin norocoşi îi aştepta moartea prin înec în apele Mării Caraibelor. Motive umanitare, practice şi ideologice l-au obligat atunci pe Clinton să preia iniţiativa în legătură cu Haiti. Restaurarea democraţiei de acolo era în concordanţă cu

convingerile Americii cu privire la propria misiune în lume şi ar fi putut preîntîmpina tragediile umanitare din Haiti şi de pe Ocean, ale căror costuri ar fi trebuit să fie suportate parţial de Departamentul Apărării American. În 1994, Clinton a obţinut o rezoluţie ONU care îi permitea să recurgă la folosirea forţei pentru a-l reinstala la putere pe fostul preşedinte haitian. Pe această bază, Clinton ameninţa cu folosirea puterii militare americane împotriva generalilor din Port au Prince. Confruntaţi cu perspectiva invadării, generalii i-au permis fostului preşedinte Jimmy Carter să vină în ţară şi să stea de vorbă cu ei. La 15 octombrie, Carter îi convinsese pe generali să renunţe la putere. Trupele au primit permisiunea de a ateriza, ceea ce au şi început să facă din 19 septembrie; Aristide a fost readus la putere şi influenţa armatei a fost anulată. La 31 martie 1995, ocupaţia americană s-a încheiat şi menţinerea păcii a fost încredinţată forţelor ONU sub comanda unui general american. Operaţiunea a reprezentat un succes considerabil. Dar, între timp, Robert Dole, viitorul rival republican al lui Clinton la alegerile prezidenţiale din 1996, a declarat în mod deschis că reinstaurarea la putere a lui Aristide nu merita sacrificarea nici unei vieţi americane şi că populaţia SUA dorea mai multă precauţie în folosirea trupelor sale în străinătate. Dole nu făcuse decît să exprime un sentiment împărtăşit de mulţi americani, dar, date fiind importanţa şi experienţa sa, vocea lui reprezenta un semnal de alarmă deosebit de puternic.

Zelul misionar al politicii externe este parţial răspunzător pentru rezolvarea problemei din Haiti, dar aceasta a dus şi la un episod mult mai puţin reuşit în dosarul Administraţiei Clinton. La începutul anilor '90, Somalia, stat din estul Africii, era bîntuită de foamete şi de războiul civil dintre clanurile rivale înarmate. În ciuda acestei foamete, care a avut ca urmare moartea a peste 100 000 de somalezi, eforturile internaţionale de alinare a suferinţelor s-au dovedit ineficiente. Luptele dintre

diferitele miliţii somaleze făceau ca distribuirea alimentelor şi a ajutoarelor să fie periculoasă şi uneori chiar imposibilă. Aceasta îl determinase pe Bush să lanseze la 4 decembrie 1992 operaţiunea „Refacerea Speranţei" care consta în utilizarea puterii militare americane în vederea continuării efortului de ajutorare. Forţele americane au început să sosească în Somalia la 9 decembrie. Acest angajament a reprezentat o nefericită moştenire lăsată succesorului lui Bush. Trupele ONU se aflaseră în conflict cu forţele clanurilor şi acelaşi lucru li se întîmplase şi trupelor americane. În timpul unei operaţiuni din centrul oraşului Mogadisho împotriva forţelor lui Mohammed Farah Aidid, mai mulţi americani au fost ucişi, iar trupurile lor mutilate au fost prezentate pe străzi într-o paradă. Imaginile televizate ale soldaţilor americani morţi au schimbat în mod decisiv orientarea opiniei publice împotriva războiului. Somalezii nu aveau decît să-şi poarte războiul lor civil, să se descurce cu luptele între facţiuni şi cu foametea: o sută sau chiar şi o sută de mii de somalezi morţi nu meritau moartea nici unui singur american – aceasta părea să fie părerea generală. Aidid ştia că, după Vietnam, America nu mai era dispusă să plătească nici un preţ în vieţi omeneşti pentru succesul politicii externe sau a vreunei iniţiative militare. În octombrie 1993, Congresul a început să dezbată operaţiunile din Somalia. Pentru a face faţă criticilor publice, Clinton a reacţionat stabilind o dată limită pentru retragerea forţelor americane din Somalia. Puterea militară americană fusese umilită. Somalia prezentase mai multe dileme pentru Clinton. Intervenţia militară fusese rezultatul unor intenţii bune, iar la scară globală numărul de morţi din rîndurile americanilor fusese cu mult depăşit de cel al vieţilor omeneşti salvate prin ajutoarele acordate împotriva foametei. Opinia publică sprijinise la început operaţiunea „Refacerea Speranţei", dar numărul morţilor din rîndul americanilor o făcuse ulterior

să se întoarcă împotriva ei. Opinia publică americană părea deosebit de instabilă, îngreunînd exercitarea unei conduceri prezidenţiale puternice în acest domeniu.

Clinton s-a confruntat cu aceeaşi problemă în legătură cu luptele care au urmat după dezintegrarea Iugoslaviei din 1991. În iunie 1991, Republicile Croaţia şi Slovenia s-au desprins de Iugoslavia şi au devenit state independente. Ca reacţie la luptele dintre Serbia, care alături de Muntenegru a continuat să reprezinte Iugoslavia, şi Croaţia, sîrbii din Republica Bosnia-Herţegovina au început un război de cucerire împotriva musulmanilor bosniaci şi a croaţilor. Luptele de pe întreg teritoriul fostei Iugoslavii au avut drept rezultat numeroase atrocităţi, mai ales în Bosnia, unde sîrbii au folosit o tactică a terorii pentru a purifica etnic comunităţile musulmane din teritoriile revendicate de sîrbi. La cincizeci de ani după holocaustul împotriva evreilor, o altă populaţie minoritară era exterminată. Întrucît orice parte ar fi intervenit în lupte ar fi riscat pierderi umane foarte grave şi un angajament fără sfîrşit în regiune, Clinton, NATO şi Comunitatea Europeană au preferat să-şi amintească de morţii de acum cincizeci de ani decît să întreprindă acţiuni militare pentru a pune capăt agresiunii sîrbe. Şi aceasta în ciuda faptului că, în timpul campaniei sale, Clinton vorbise de recurgerea la forţă pentru restabilirea ordinii în Bosnia. După ce a devenit preşedinte, lucrurile s-au schimbat, pentru că acesta îşi dădea seama mai bine de pericolele din ţară, cît şi de cele din străinătate. Limitele impuse puterii prezidenţiale erau tot mai clare din punctul de vedere al Biroului Oval. Clinton ameninţa că va lua măsuri, dar ştia că Americii, de fapt, nu-i pasă. Nu existau nici un fel de interese americane vitale în fosta Iugoslavie. Totuşi, Administraţia Clinton a ajutat la medierea unei păci între diferitele grupuri etnice din Bosnia. Acordul de pace de la Dayton a fost iniţiat la baza aeriană Wright-Patterson, la 21

noiembrie 1995, şi semnat, la Paris, la 14 decembrie. Acordul a adus pace într-o ţară zguduită de conflicte, şi trupele SUA aveau să fie folosite pentru respectarea Acordului, deşi ura etnică însemna că pacea nu putea fi menţinută uşor. Aproximativ 20 000 de americani au venit în Bosnia în cadrul Forţei de Menţinere a Păcii, organizată de NATO, care număra în total 60 000 de persoane. În tot acest timp, deşi poporul american a fost revoltat de atrocitatea sîrbilor, acesta s-a manifestat în mod clar împotriva unei intervenţii militare americane pe scară largă. Astfel de angajări riscau să compromită agenda internă a lui Bill Clinton. Preşedintele era conştient de faptul că societatea americană fusese sensibilizată de războiul din Vietnam. Iar Clinton nu dorea ca Bosnia să-i submineze programul de reforme interne.

Şi, într-adevăr, pericolele implicate de eşecul în combaterea intenţiilor agresive ale dictatorilor au fost subliniate dramatic chiar şi după ce pacea s-a instalat în Bosnia. Politologii au afirmat adesea că titularii funcţiei de preşedinte din perioada 1945–1970 au fost expuşi unei situaţii care ar putea fi numită sindromul München: acesta consta în convingerea că, dacă Statele Unite nu reacţionează împotriva actelor de agresiune internaţională, dictatorii se vor simţi încurajaţi în tendinţele lor expansioniste. Lipsa de reacţie faţă de agresiunea sîrbă din Bosnia de la începutul anilor '90 a condus, în 1998, la încercările sîrbilor de a purifica etnic regiunea Kosovo din Republica Sîrbă, care era populată în special de musulmani de origine etnică albaneză. Kosovo este leagănul identităţii sîrbe. El prezintă importanţă din motive istorice, religioase şi economice, şi, din 1980, sîrbii recurseseră din ce în ce mai mult la forţă pentru a-i reprima pe albanezii din Kosovo. La începutul anilor '90, formaţiunile de gherilă din Armata de Eliberare din Kosovo au contestat controlul regiunii de către poliţie, unităţile paramilitare şi armata sîrbă. În 1998, în timp

ce locuitorii din Kosovo își escaladau eforturile militare, sîrbii au decis să rezolve problema recurgînd la tactica purificării etnice, care funcționase atît de bine în Bosnia. La mijlocul lui martie 1998, mii de refugiați plecau din Kosovo și ajungeau în Macedonia și în Albania. Occidentul l-a avertizat pe liderul sîrb Slobodan Milošević să înceteze campania de crime. Dar după războiul din Bosnia, Milošević se îndoia de posibilitatea unei acțiuni din partea Occidentului și, abia la 24 martie, cînd NATO a lansat primele atacuri aeriene, sîrbii au înțeles că amenințarea împotriva lor era ceva mai mult decît un bluf. Cu toate acestea, forțele conduse de americani au avut nevoie de 80 de zile pentru a asigura retragerea sîrbilor din Kosovo. Poporul american se temea în mod evident de un război terestru, iar sondajele de opinie arătau că Bill Clinton va obține foarte puțin sprijin pentru o astfel de misiune. Tocmai de aceea, Milošević a preferat să se mențină pe poziție și să aștepte ca armata americană să înregistreze un număr mare de victime care ar fi determinat retragerea Americii. Cu excepția pierderii unui avion american și a capturării a trei soldați americani, nu au existat alte victime, dar Milošević a făcut dovada unei înțelegeri profunde a slăbiciunii politicii militare și a politicii externe americane. Abia la 3 iunie, cînd generalii lui – care se temeau de invadarea de către NATO a regiunii Kosovo – l-au sfătuit să înceteze războiul, Milošević a fost în cele din urmă de acord să pună capăt prezenței militare sîrbe în Kosovo. Cu toate acestea, lecția pe care o dăduse comportamentul lui Milošević nu putea fi ignorată. Statele Unite nu acceptau existența unor victime omenești pentru urmărirea scopurilor politicii externe americane. Forțele Statelor Unite fuseseră considerate slabe de către dictatorul balcanic.

Afacerile externe îi ofereau lui Clinton șansa de a-și disimula neputința de pe plan intern, dar oportunitățile erau ratate de imposibilitatea Casei Albe de a crea iluzia binelui,

sub forma puterii militare americane omnipotente, care învingea răul reprezentat de conducătorii războiului din Serbia şi Somalia. Şi mai rău era faptul că slăbiciunea lui Clinton ca preşedinte avea să fie subliniată şi în alte feluri. Scandalurile continuau să-i asalteze pe preşedinte şi pe Prima Doamnă a Americii. În 1993, s-a pornit o investigaţie cu privire la anumite nereguli financiare, care ţineau de implicarea soţilor Clinton într-o investiţie nereuşită în Arkansas – aşa-numita afacere Whitewater. Actul eticii guvernării, o lege votată sub influenţa scandalului Watergate, crease Oficiul Procurorului Special, a cărui denumire a fost schimbată în 1988, devenind Oficiul Consilierului Independent. Oficiul trebuia să cerceteze orice acuzaţie de conduită financiară incorectă împotriva persoanelor oficiale în funcţii înalte, iar în 1994 Consiliul a fost solicitat să investigheze afacerea Whitewater. Cercetările au trenat luni de zile fără să ducă nicăieri, dar şi fără să se renunţe la acestea. Eforturile Consilierului Independent au stabilit că Hillary Clinton fusese implicată în anumite aspecte juridice ale înţelegerii Whitewater, însă nu exista nici o dovadă că ar fi acţionat în mod ilegal. Dar, chiar şi aşa, suspiciunea de corupţie se menţinea. Apoi, la 20 ianuarie 1998, Casa Albă a aflat că *Washington Post* intenţiona să publice un reportaj în care se susţinea că preşedintele ceruse unui colaborator să-i mintă pe avocaţi în legătură cu un dosar mai vechi, cel al Paulei Jones. În 1994, aceasta introdusese o acţiune civilă împotriva lui Clinton, în care susţinea că fusese hărţuită sexual de actualul preşedinte în timpul cînd acesta fusese guvernator în Arkansas. În ciuda respingerii în repetate rînduri de către Clinton a acuzaţiei de comportament indecent şi a eforturilor sale de a scăpa de urmărire penală, motivînd că o persoană particulară nu putea să deschidă dosar împotriva unui preşedinte în exerciţiu, cercetările au continuat. Acuzaţiile de comportament indecent la adresa lui Clinton erau analizate şi de consilierul

independent Kenneth Starr, care, pe lîngă faptul că răspundea de investigaţia cazului Whitewater, studia şi alte probleme, cum ar fi acuzaţia de folosire incorectă a dosarelor FBI. Se părea că dosarul Jones şi investigaţiile Starr ajunseseră într-un impas – aceasta pînă în 20 ianuarie, cînd cotidianul *Washington Post* a publicat articolul respectiv.

În acea seară, Clinton a negat vehement acuzaţiile, dar aceasta nu a împiedicat ziarul să reia povestea şi a doua zi. În articolul respectiv se afirma că Bill Clinton avusese o relaţie intimă cu o angajată a Casei Albe, pe nume Monica Lewinsky, o femeie în vîrstă de douăzeci şi ceva de ani. În faţa avocaţilor din cazul Paula Jones, preşedintele negase că ar fi fost implicat în relaţii extraconjugale cu angajate federale sau ale statului. Mai mult chiar, se afirma că preşedintele îi ceruse Monicăi Lewinsky să mintă în legătură cu relaţia lor pentru a evita o situaţie neplăcută şi pentru a nu alimenta procesul Paulei Jones. După ce acuzaţiile au fost negate în repetate rînduri de către Clinton, acestea au culminat cu vestita lui declaraţie publică: „Nu am avut relaţii sexuale cu această femeie, Miss Lewinsky". Dar afirmaţiile lui Clinton nu au fost suficiente pentru a împiedica acuzaţiile împotriva lui să ajungă în jurisdicţia Oficiului Consilierului Independent, care s-a ocupat de declaraţiile Monicăi Lewinsky.

La 11 septembrie 1998, raportul Comisiei Kenneth Starr despre cazul Lewinsky a fost publicat pe Internet şi a dezvăluit faptul că preşedintele începuse o relaţie cu Monica Lewinsky, la 15 noiembrie 1995, şi că întreţinuse relaţii intime cu aceasta de mai multe ori. Relaţia fusese una întîmplătoare şi se încheiase în decembrie 1997. Raportul cuprindea 453 de pagini şi conţinea detalii sexuale, deoarece Clinton încercase să se ascundă sub definiţia strict legală a comportamentului sexual. Din punct de vedere strict juridic, era posibil ca preşedintele Clinton să fi avut dreptate atunci cînd a susţinut că nu întreţinuse

relaţii sexuale „cu femeia aceea, Miss Lewinsky." Dar din punct de vedere moral, pentru ţară, relaţia lor fusese şi una de natură sexuală. Dezvăluirea afacerii Lewinsky a fost deosebit de umilitoare pentru Preşedinţie: Clinton minţise în faţa Cabinetului său, a naţiunii, a prietenilor şi a familiei cu privire la natura reală a relaţiei lui cu tînăra femeie. Dintr-o dată, lumea a putut să citească cele mai intime detalii ale vieţii preşedintelui. Starr considera că această afacere prezenta motive pentru a-l pune sub acuzare pe Bill Clinton şi pentru a cere demiterea sa. El a enumerat unsprezece posibile capete de acuzare, inclusiv faptul că acesta minţise sub jurămînt în cazul Paula Jones, minţise în faţa Marelui Juriu în legătură cu relaţia lui cu Monica Lewinsky, obstrucţionase justiţia, încercase să influenţeze potenţialii martori şi abuzase de autoritatea sa constituţională pentru a nu coopera în investigaţii.

Afacerea Lewinsky a arătat şi cît de singur era preşedintele atît în lupta lui publică cît şi pe plan personal. Relaţia lui Clinton cu Monica Lewinsky era într-o foarte mică măsură bazată pe sex. Întîlnirile lor initme au fost puţine la număr şi la intervale lungi, ţinînd seama de durata relaţiei, şi absolut nesatisfăcătoare pentru nici unul dintre parteneri. Dar Clinton avea nevoie de Monica Lewinsky din punct de vedere emoţional. În faţa ei se putea descărca, putîndu-i împărtăşi deciziile neplăcute cu care se confrunta acesta ca preşedinte. Elementul sexual al relaţiei lor nu era decît o altă formă de eliminare a stresului provocat de funcţia pe care o deţinea. Cei mai mulţi oameni au glumit pe seama relaţiei dintre Clinton şi Monica Lewinsky, dar ei nu-şi pot imagina ce înseamnă să fii preşedinte. Episodul Lewinsky a scos la iveală genul de tensiune în care trăieşte preşedintele, a subliniat izolarea şi frămîntările acestuia. Dar funcţia pe care o ocupa Clinton a fost atît de mult ridiculizată încît oamenii au preferat să rîdă de el şi nu au manifestat nici cea mai mică urmă

de simpatie. În biografia sa despre relația lui Clinton cu Monica, autorul britanic Andrew Morton a subliniat un aspect neglijat al afacerii Lewinsky:

> Departe de a se folosi de ea ca de un simplu obiect sexual pe care apoi să-l arunce, președintele, în vîrstă de cincizeci de ani, se pare că avea o nevoie mult mai profundă de această fată de numai douăzeci de ani și ceva. Pe măsură ce lunile treceau, Monica a ajuns să-l cunoască pe bărbatul care se afla în spatele măștii publice, un personaj trist, chinuit de îndoieli, luptînd cu un sentiment de vinovăție, cu profunde nevoi emoționale și, în ultimă instanță, foarte vulnerabil și singur. Politicianul care cînta la saxofon noaptea tîrziu ca să-și alunge singurătatea prefera la un moment dat să pună mîna pe telefon și s-o caute pe Monica Lewinsky (Morton, 1999, p. 83).

La 19 decembrie 1998, Camera Reprezentanților a votat punerea sub acuzare a lui Clinton. La acuzația că Bill Clinton mințise sub jurămînt în fața Marelui Juriu, Camera a votat împotriva lui Clinton cu 228 de voturi la 206, cinci democrați votînd de partea republicanilor. Al doilea și al treilea articol al actului de acuzare, în care Clinton era vinovat pentru sperjur în cazul Paula Jones și de abuz de putere prin încercarea de a-i împiedica pe colaboratorii săi să depună mărturie în fața Marelui Juriu, au fost respinse cu 221 de voturi la 212. Urma acum ca Senatul să se pronunțe dacă Clinton să fie sau nu demis din funcție. În timp ce continuau pregătirile pentru procesul care trebuia să înceapă la 7 ianuarie 1999, Clinton trebuia să decidă ce să facă mai departe. Știa că țara și, o dată cu ea, lumea occidentală vor fi aruncate într-un vid de putere din cauza procesului de la Senat. În timpul afacerii Watergate, Nixon

avertizase că procedura demiterii președintelui implica pericole grave pentru Statele Unite. După ce a decis să demisioneze, Nixon a reflectat că nu ar fi fost corect să lase țara să treacă prin procesul de demitere a președintelui: „aș fi un președinte cu jumătate de normă" (Woodward și Bernstein, 1976, p. 441). Dar în 1999, Clinton nu se simțea obligat să procedeze așa cum făcuse Nixon și să demisioneze pentru a cruța țara, iar Congresul era dispus să riște pericolele unei demiteri. Acest lucru se reflecta într-un mod neplăcut asupra ambelor părți.

Procesul a fost asaltat de manevre politice și de argumentări juridice complexe, precum și de convingerea tot mai puternică cu privire la faptul că încercarea de demitere a lui Clinton va eșua dacă nu vor fi suficienți senatori democrați de partea republicanilor. Și, astfel, poporul american aștepta cu nerăbdare luarea unei decizii. Procedurile din Senat se prelungeau și s-au extins pînă în februarie, iar sentimentele celor mai mulți dintre americani au fost exprimate de Richard Llamas, un martor la proces, care s-a ridicat în picioare de la galeria unde stătea și a strigat: „Pentru numele lui Dumnezeu, votați o dată și terminați!" Senatul s-a conformat acestei cereri în ziua de vineri, 12 februarie. Nu au existat însă suficiente voturi pentru ca Bill Clinton să fie demis din funcție și existau semne clare că mulți senatori republicani erau tot mai îngrijorați de faptul că poporul american vedea totul ca pe o șaradă ieftină prezentată în fața țării de Partidul Republican însetat de răzbunare. La primul articol cu privire la sperjur, Clinton a fost achitat cu 54 de voturi la 46, 9 republicani votînd împreună cu democrații, și la al doilea, care se referea la acuzația de obstrucționare a justiției, președintele a înregistrat 50 de voturi la 50, 5 republicani votînd alături de democrați. Investigațiile Comisiei Starr au costat 40 de milioane de dolari, au zguduit țara și, în cele din urmă, nu au reușit să determine demiterea președintelui. Asemeni unei piese de pe Broadway,

afacerea Lewinsky fusese una dramatică, dar, în acelaşi timp spectaculoasă, însă, în cele din urmă, cu toate costurile implicate nu a reuşit să se transforme într-un mare succes, iar publicul s-a plictisit de ea. Un lucru era însă sigur: afacerea Lewinsky va fi sursa de inspiraţie pentru o viitoare producţie cinematografică de la Hollywood, iar studioul va prezenta fără îndoială rolul Congresului în aşa fel încît să repare, în versiunea cinematografică, ceea ce fusese greşit în realitate.

Încercarea de demitere a preşedintelui Clinton a pus din nou în discuţie problema puterii prezidenţiale. Nici un alt preşedinte nu-şi văzuse pînă atunci detaliile cele mai personale ale vieţii intime aduse în faţa publicului american. Nici un alt preşedinte american nu mai fusese umilit în felul acesta de detaliile pornografice ale Raportului Starr. În mijlocul investigaţiei, Casa Albă afirmase că elaborarea articolelor de acuzare împotriva preşedintelui reprezenta o încercare de lovitură de stat împotriva poporului american din partea Partidului Republican, care dorea să anuleze rezultatele a două sesiuni de alegeri prezidenţiale. Republicanii l-au urmărit pe Clinton cu un zel de kamikaze, deşi au suferit ei înşişi prejudicii importante din această cauză. La alegerile din noiembrie 1998, republicanii au fost surprinşi să constate că nu se descurcă deloc bine, iar pierderile republicanilor l-au obligat pe Newt Gingrich să demisioneze din funcţia de preşedinte al Camerei. Pentru Clinton, demisia ar fi fost opţiunea cea mai simplă. L-ar fi cruţat de multă pierdere timp, de necazuri şi mai ales de bani. La sfîrşitul procesului, familia Clinton avea datorii în valoare de 8 milioane de dolari, reprezentate de cheltuielile de judecată. Aceştia aveau să-l mai ţină pe Clinton la Casa Albă încă doi ani. Democraţii puteau pretinde că au obţinut un fel de victorie din problema demiterii, dar numai în sensul că ei au suferit cele mai puţine prejudicii. Însă Congresul nu era deloc încîntat de

acest episod. Publicul american a manifestat un sentiment de profundă şi foarte îngrijorătoare plictiseală faţă de evenimentele de pe Colina Capitoliului. Dacă poporul american nu era emoţionat nici de cea de-a treia încercare din istoria Americii de demitere a unui preşedinte, atunci ce l-ar fi putut interesa? S-a demonstrat încă o dată apatia publicului faţă de politica naţională şi ipocrizia unora dintre acuzatorii lui Clinton din Congres, care erau ei înşişi departe de a duce o viaţă model. Bob Livingston, preşedintele ales al Camerei Reprezentanţilor, a fost silit să demisioneze, după ce s-au răspîndit zvonuri legate de activităţile lui extraconjugale, cercetate de revista *Hustler*. Alţi trei republicani de marcă au fost siliţi să recunoască faptul că întreţineau şi ei acest gen de relaţii în timpul acestor luni de investigaţii în scandalul Monicăi Lewinsky. În ochii americanilor de rînd, politica naţională era denigrată de revelaţiile care se succedau una după alta. În timpul afacerii Watergate, *Washington Post* jucase un rol-cheie în dezvăluirea neregulilor prezidenţiale: la sfîrşitul anilor '90, politica naţională era un subiect potrivit pentru publicaţiile „de scandal".

Situaţia actuală amintea foarte mult de ceea ce se întîmplase în urmă cu douăzeci de ani. Nixon fusese demascat ca fiind un mincinos, şi acelaşi lucru se întîmplase acum şi cu Bill Clinton. Nixon avea multe merite ca preşedinte – la fel şi Clinton. În timpul Administraţiei lui, bugetul a trecut de la deficit la surplus şi numărul de americani care trăiau din ajutorul social a scăzut considerabil. Atît Nixon, cît şi Clinton aveau să rămînă în memoria oamenilor din cauza scandalurilor în care fuseseră implicaţi. Dar existau şi diferenţe importante. La începutul anilor '70, Nixon putea să extindă războiul din Vietnam şi să ordone bombardarea Hanoiului de Crăciun. La sfîrşitul anilor '90, Clinton nu îndrăznea să rişte nici măcar viaţa unui singur soldat american. În anii '70, miza internaţională era mult prea mare

pentru ca Nixon să se comportate altfel decît o făcuse în ceea ce priveşte politica externă a SUA. În anii '90, miza politică internă era prea importantă pentru ca Bill Clinton să se comporte altfel decît într-un mod circumspect. Şi ceea ce este încă şi mai dramatic – afacerea Watergate i-a şocat pe americani, ale căror convingeri referitoare la puterea şi probitatea prezidenţială au fost spulberate de atitudinea machiavelică a lui Nixon faţă de oponenţii regimului său. În cazul afacerii Lewinsky, naţiunea n-a făcut altceva decît să rîdă de postura în care se afla şeful Executivului american. Amîndoi preşedinţii au comis greşeli, dar Nixon a rămas respectat şi de temut în unele cercuri, în timp ce Clinton a fost privit ca un personaj caraghios. Declinul continuu al Preşedinţiei după 1974 a fost deosebit de evident în comparaţiile care se puteau face între atitudinea poporului american din 1974 şi cea din 1999.

Refacerea imaginii prezidenţiale începută de Ford şi Carter, continuată apoi de Reagan pînă la dezastrul Iran-Contra, a fost numai parţială şi tranzitorie. Se pare că poporului american nu-i păsa. Indiferenţa sa faţă de sistemul politic era atît de mare, încît în anii '90 preşedintele SUA a putut fi ales cu voturile a numai un sfert din electorat, care privea conducerea politică a ţării cu un dispreţ cu greu disimulat. Superioritatea maşinii electorale şi nu superioritatea candidaţilor era cea care decidea în alegerile prezidenţiale, iar accentul pus pe personalitate devenise un concurs de frumuseţe, în care cele mai reuşite cosmetizări asigurau succesul deplin. Electoratul era mult mai interesat de problemele interne. Starea economiei americane conta mai mult decît orice altceva. Aceasta îl costase pe George Bush Casa Albă, în 1992, şi tot aceasta făcuse ca electoratul să fie dispus să-l ierte pe Clinton în mijlocul afacerii Lewinsky. Era de aşteptat ca politicienii să mintă sau să disimuleze, cum spusese Clinton. Poporul american era dispus

să accepte acest lucru. Ceea ce nu putea accepta era incompetența în rezolvarea problemelor economice de care depindea existența lor, probleme care îi făcuseră pe Ford, Carter și Bush vulnerabili, în pofida relativelor succese ale președinției lor. Poate că poporul american nu știa, dar, în disprețul său față de politicieni și de Președinție, se orienta înapoi, către modelul de putere prezidențială din secolul al XIX-lea. Sarcina primordială a oricărui președinte era să nu facă nimic greșit, iar dacă aceasta însemna să ratezi șansa de a face cu puțin activism ceva corect nu conta. Chiar și în ultimele luni ale Administrației Clinton, cînd atenția presei s-a mutat de la președinte la posibilii succesori ai acestuia din ianuarie 2001, s-a văzut că istoria se repetă. În timp ce electoratul se îndrepta către dreapta, principalul candidat al republicanilor, George Bush jr., fiul fostului președinte al SUA, era asaltat de acuzațiile că s-ar fi eschivat de la participarea la războiul din Vietnam datorită influenței tatălui său și că, în tinerețe, ar fi consumat cocaină. Dar acest lucru nu a avut importanță decît pentru mass-media, care era în căutare de reportaje senzaționale. În anul 2000, americanii se împăcaseră în cea mai mare parte cu gîndul că toți candidații la președinție trebuie să fie discreditați într-o chestiune de viață. Electoratul înțelesese că speranțele legate de președinție puteau proiecta iluzia unei măreții, așa cum se întîmplase cu Reagan și Clinton, dar, mai devreme sau mai tîrziu, iluzia va fi spulberată de realitățile precum livrarea armelor Iranului sau episodul Lewinsky. După părerea publicului, personalități ca Washington, Jefferson, Lincoln și chiar Truman și Eisenhower erau personaje descinzînd dintr-o epocă de aur, de mult apusă, și exista poate și părerea neexprimată că singurii președinți buni erau cei deja decedați.

11

GEORGE W. BUSH

Un conservator războinic plin de compasiune

Cel de al 43-lea preşedinte al Statelor Unite ale Americii, ajuns în poziţia de cel mai important om de stat de pe planetă, GEORGE W. BUSH a preluat această funcţie începînd din 20 ianuarie 2001. Campania sa s-a bazat pe următoarele propuneri reformatoare: modernizarea şcolilor publice din America, transformarea sistemului naţional de apărare, scăderea taxelor, îmbunătăţirea serviciilor de siguranţă socială şi a celor medicale, încurajarea organizaţiilor religioase şi comunitare să colaboreze cu Guvernul pentru ajutorarea americanilor nevoiaşi etc.

Experienţa cîştigată ca guvernator al statului Texas, unde a dobîndit reputaţia de conservator atent cu predilecţie la politica socială dusă după principiile restrîngerii guvernului, valorizării responsabilităţii personale, unităţii familiale şi controlului local.

George W. Bush s-a născut la 6 iulie 1946 în New Haven, Connecticut, şi a crescut în Midland şi Houston, Texas. A absolvit Universitatea Yale în 1968 şi a efectuat stagiul militar ca pilot de luptă pe un F-102 în Garda Naţională Aeriană Texas. În 1975 a

intrat la Harvard pentru un Master în Administrația Afacerilor. După absolvire s-a întors în Midland unde și-a început cariera în domeniul afacerilor energetice. După ce a contribuit la succesul campaniei electorale a tatălui său din 1988, s-a asociat cu un grup de parteneri și a cumpărat clubul echipei de baseball Texas Rangers în 1989.

A condus în parteneriat Texas Rangers pînă în momemtul alegerii sale ca guvernator, în 8 noiembrie 1994, obținînd 53,5% din voturi. A devenit al treilea guvernator din istoria Texasului ales pentru a patra oară consecutiv. A fost votat în 3 noiembrie 1998 de peste 68% din electorat.

Inițiativele politice ale președintelui Bush au vizat diminuarea ratelor pentru toți cei care plătesc o taxă pe venituri, majorarea salariilor și sporirea avantajelor militarilor americani și s-a angajat într-o încercare de consolidare a siguranței sociale și a asistenței medicale. Apelul său către americani vorbește despre o nouă eră a responsabilității în SUA:

> Americanii trebuie să fie „cetățeni, nu spectatori; cetățeni, nu subiecte; cetățeni responsabili în serviciul comunității – o națiune de mare caracter". Atacurile de la 11 septembrie au schimbat America, iar cuvintele lui Bush au fost: „misiunea noastră de acum constă în durere și mînie".

După evenimentele tragice de la 11 septembrie 2001, președintele Bush a declarat război terorismului și a stabilit ca priorități victoria asupra acestuia și libertatea umană. În prezent, armata Statelor Unite și numeroșii săi aliați luptă pentru eliberarea poporului din Afganistan de sub regimul taliban controlat de Al Qaeda.

Mii de teroriști au fost prinși sau uciși și numeroase acțiuni ale lor subminate în întreaga lume. Unul dintre momentele de

victorie l-a reprezentat prinderea liderului irakian Saddam Husein. Citîndu-l pe preşedinte, „naţiunea noastră – această generaţie – va înlătura ameninţările violente care ne întunecă poporul şi viitorul. Vom atrage lumea întreagă în această cauză, prin eforturile şi curajul nostru. Nu vom obosi, nu vom ezita şi nu vom da greş".

Preşedintele Bush este căsătorit cu Laura Welch Bush, fostă profesoară şi bibliotecară, şi are două fete gemene, Barbara şi Jenna. Familia Bush mai are alături şi un cîine, Barney, şi o pisică, India.

Poziţia sa, erodată prin implicarea SUA într-un război ce a generat *adversităţi* şi confuzie în rîndul populaţiei chemată să voteze, este astăzi ameninţată şi de contestări din ce în ce mai vehemente pe plan internaţional. Cu toate acestea, fermitatea, abilitatea de a convinge, calităţile de lider ale lui G.W. Bush îl recomandă ca fiind cea mai importantă figură politică a momentului istoric actual.

CONCLUZII

Puterea prezidențială la moment de răscruce

În anii '60, în momentul de apogeu al preşedinţiei imperiale şi în plin război rece, Gene Roddenberry a relatat un episod din serialul *Star Trek* extrem de sugestiv pentru ceea ce vedea el ca viitor al Statelor Unite. În acest episod, echipajul navei *Enterprise* vizitează o planetă împărţită între două rase preindustriale aflate în război, Comm şi Yang. Este clar că lumea Comm (a comuniştilor) şi cea Yang (a yankeilor) fusese distrusă în mare parte din cauza unui război catastrofal, purtat cu multe secole în urmă. Locuitorii Yang şi pierduseră aproape complet identitatea, dar Declaraţia de Independenţă şi steagul cu stele şi dungi rămăseseră obiecte sacre. Pasaje din Declaraţia de Independenţă erau declamate de oameni care nu ştiau ce semnificaţie au cuvintele, cu excepţia faptului că sînt sacre şi trebuie venerate şi respectate. La aproape patruzeci de ani distanţă de acel episod din Star Trek, viziunea lui Roddenberry despre viitor rămîne impresionantă. Nu a avut loc un război cu urmări catastrofale, dar atitudinea unor oameni faţă de

Constituție și politica SUA este de fapt cea a populației Yang față de Declarația de Independență. Constituția rămîne un document sacru, dar tot ceea ce consfințește ea, mai ales sistemul politic american, se află în criză. În anii '70 Președinția nu se bucura de încredere. Nici în anii '90 situația nu era cu totul diferită, dar în plus era și ridiculizată, și un număr important de americani o considerau lipsită de importanță pentru viața lor. Participarea electoratului la alegerile prezidențiale ajunsese la un nivel îngrijorător de scăzut, ca în cazul lui Clinton în 1996, astfel că un președinte putea să fie ales cu un număr foarte redus de voturi. Obținînd mai puțin de 50% din voturi, Clinton fusese ales de o minoritate. Dacă ne mai gîndim și la faptul că o minoritate importantă din cetățenii americani nu sînt înregistrați, implicațiile democrației americane devin cutremurătoare.

Temeliile pe care se sprijină democrația americană se prăbușesc. Iluziile folosite de președinți pentru a-și ascunde activitățile și cele despre istoria prezidențială întreținute de lumea academică au jucat un rol vital în acest proces. Joan Hoff spunea în timpul primului mandat al lui Clinton:

> Se pare că am permis să se creeze un tip de președinție postmodernă dincolo de controlul cetățeanului. De ce?... În primul rînd, pentru că, la un anumit nivel, sistemul politic american moștenit de pe vremea lui Andrew Jackson, din secolul al XIX-lea, funcționează mai puțin democratic ca oricînd. În al doilea rînd, deoarece de la cel de-al doilea război mondial încoace, din mai multe motive, președinția este o versiune romantică a celei moderne, modelată în mare măsură de istorici și politologi, iar aceștia, împreună cu ziariștii care sînt de acord cu ei... impun o imagine deformată opiniei publice (Hoff, 1994, p. 13).

Dacă democraţia participativă pare să dispară în Statele Unite, cum poate SUA acţiona ca un campion al democraţiei la nivel internaţional? Pentru lumea exterioară, America nu mai este o democraţie, ci o oligarhie competitivă, în care o elită politică, socială şi economică nebuloasă concurează pentru a vedea care dintre ei va deveni preşedinte.

Apariţia aşa-numitelor clanurilor conducătoare, cum ar fi cel al familiilor Bush sau Kennedy, pare a fi ceva simptomatic. Poporul american este alcătuit din nişte spectatori deziluzionaţi, iar viitorul se prefigurează a fi şi mai sumbru. În septembrie 1999, o anchetă realizată de Project Vote Smart, înfiinţat în 1990 ca reacţie la criza democraţiei americane, a constatat că numai 65% dintre tinerii americani între optsprezece şi douăzeci şi cinci de ani intenţionau să se înscrie pe listele de vot. Numai 45%, adică mai puţin de jumătate din tineretul Americii, aveau intenţia fermă de a deveni membri activi ai unei democraţii participative. Ancheta a mai constatat că aproape un sfert din tinerii americani nu are încredere în nici un nivel de sistem politic american şi că neîncrederea faţă de guvernul federal era aproape totală. Lipsa de încredere dintre Preşedinţie şi popor a fost subliniată şi în timpul campaniei pentru alegerile prezidenţiale din anul 2000 prin ameninţarea de a deveni o acţiune împotriva agenţiilor guvernului federal, acuzate că în anii '80 îi ajutaseră pe capii mafiei drogurilor din America de Sud să importe cocaină în Statele Unite. Aceşti capi ai mafiei drogurilor, ale căror operaţiuni fuseseră, se pare, sprijinite de Agenţia Centrală de Informaţii (CIA), de Departamentul Justiţiei şi altele, îi ajutaseră, la rîndul lor, pe rebelii Contra din Nicaragua şi de aici rezultase un consum excesiv de cocaină din Statele Unite, care a contribuit la slăbirea comunităţilor cu populaţie de culoare. Efectul colateral al acestei situaţii fusese menţinerea existenţei ghetourilor. Faptul că un preşedinte şi guvernul fe-

deral pot fi acuzați de asemenea crime este într-adevăr sugestiv cu privire la slăbirea Statelor „Unite". Imposibil de învins pe cîmpul de luptă, Statele Unite par să se dizolve încet din interior, pentru că neîncrederea macină credința în instituțiile care le-a adus cîndva măreția. Și lucrul cel mai rău este că această neîncredere nu este lipsită de rațiune. Dovezile furnizate de diverse agenții guvernamentale sugerează, într-adevăr, că în anii '80 traficanții de droguri au fost sprijiniți în diverse grade de guvernul federal. Iar aceasta deschide o fascinantă „cutie a Pandorei". Oare Reagan, care pe atunci era președinte, știa ce se întîmplă în numele poporului american? Iar în calitate de vicepreședinte al lui Reagan, cu răspunderi speciale pentru problemele legate de informații, George Bush sr. fusese și el implicat în operațiunile traficanților? Dar Bill Clinton, în calitate de guvernator de Arkansas, știa că statul lui era folosit ca bază de aterizare pentru avioanele care transportau droguri din America de Sud? Implicațiile sînt, într-adevăr, foarte grave, dar, chiar dacă în cele din urmă se va afla că nu se poate întocmi nici un fel de dosar în acest scandal, încrederea opiniei publice în Președinție și în guvernul federal s-a erodat și mai mult. Imaginea politicii americane care se desprinde din aceste acuzații este profund tulburătoare. Așa cum afirma observatorul britanic al scenei politice americane William Rees Mogg, în publicația *Times,* din 13 septembrie 1999: „Hollywood-ul și Internet-ul le spun americanilor că în realitate există o singură instituție, un monstru cu două capete, unul democrat, și altul republican."

Există și personalități americane proeminente care doresc să sublinieze această imagine a Statelor Unite, de monstru cu două capete. Starul hollywoodian Warren Beatty a îndemnat publicul său din Beverly Hilton, la 29 septembrie 1999, „să vorbească cu voce tare poporului pentru care nu vorbește nimeni" și a afirmat că nu prea ai ce alege dintre cele două mari

partide. De asemenea, a declarat că Partidul Democrat era „înrobit de bani" şi că era interesat mai mult de profit decît de popor, îl preocupau investiţiile, dar nu şi mediul înconjurător". Conducerea Partidului Democrat a fost atacată pentru că „făcea negocieri politice care lăsau în urma lor 100 de milioane de americani". În cuvîntarea lui Beatty era implicită noţiunea că alegătorul american era neputincios şi decepţionat.

Această deziluzie şi neîncredere însemna că Preşedinţia nu mai poate funcţiona în mod eficient. Harry Truman avusese probabil dreptate cînd afirmase că puterea Preşedinţiei avea capacitatea de a asigura conducerea morală, de a convinge şi mai puţin de a obliga. Preşedinţia imperială a folosit coerciţia faţă de popor pînă cînd acesta a refuzat să se mai lase manipulat, şi, în acest proces de revoltă, relaţiile dintre conducători şi cei conduşi s-au deteriorat pînă într-un punct în care refacerea încrederii dintre ei nu mai putea fi decît o iluzie. Va exista întotdeauna o afacere Iran-Contra, Whitewater sau un scandal Lewinsky, care să dovedească opiniei publice americane că neîncrederea ei în preşedinte este justificată. Întrucît şefii de stat şi-au pierdut unul după altul autoritatea de a conduce şi au fost obligaţi să fie deosebit de circumspecţi faţă de modul în care şi-au condus politica externă şi militară, poporul SUA s-a îndreptat înapoi, în mod instinctiv, spre imaginea unei preşedinţii care are grijă de popor şi o apără. Poporul doreşte mai degrabă un preşedinte care să nu facă nimic rău decît un preşedinte care face unele lucruri bine, iar altele greşit. Şi aici avem de-a face cu un paradox: poporul american a avut, în general, tendinţa de a sprijini preşedinţia de tip activ, iar consensul popular i-a situat printre cei mai mari preşedinţi pe cei mai activi. Însă în condiţiile de la sfîrşitul anilor '90, poporul american vedea puţine perspective pentru existenţa unei preşedinţii decente de la ambele aripi ale instituţiei şi prefera să fie mai degrabă lipsit total de preşedinţie decît să cadă victimă deficienţelor acesteia.

În revolta împotriva puterii prezidenţiale şi în orientarea înapoi, către preşedinţia de tip paternist, a fost foarte uşor să se uite de ce a apărut, de fapt, preşedinţia modernă. Şi a fost, de asemenea, uşor să se treacă cu vederea faptul că, fără genul de preşedinţie creat de Roosevelt şi Truman, Statele Unite şi chiar întreaga lume liberă ar fi căzut în mîinile comunismului după cel de-al doilea război mondial. Întrucît bazele puterii britanice fuseseră distruse de cele două războaie mondiale, rolul de conducător a revenit Statelor Unite şi preşedintelui acestora. După ce au fost uitate unele nedreptăţi, cum ar fi cele din timpul audierilor McCarthy, pierderile din Coreea şi Vietnam şi conştiinţa sigură a faptului că Statele Unite au cîştigat războiul rece, este foarte uşor să subestimăm sau subevaluăm ameninţarea reprezentată de Uniunea Sovietică. În 1945, SUA se confruntau cu o putere condusă de Iosif Stalin, care ucisese milioane de cetăţeni din propria ţară din motive ideologice. În 1921, economia rusă înapoiată era distrusă. În 1945 însă, era a doua după Statele Unite în ceea ce priveşte producţia industrială. La sfîrşitul celui de-al doilea război mondial, Statele Unite se confruntau cu o putere ce copleşise maşina de război germană, care controla Europa Răsăriteană şi care avea Europa Occidentală la bunul său plac. Această putere demonstrase că este gata să sacrifice milioane de vieţi omeneşti în numele unui avantaj strategic sau tactic şi era foarte pricepută în utilizarea subversiunii interne şi a ameninţărilor militare externe pentru a-şi asigura propriile interese. Ameninţarea la adresa SUA era puternică şi insidioasă. Preşedintele Statelor Unite şi succesorii acestuia trebuia să aleagă: fie să facă faţă acestei ameninţări, fie să lase evenimentele să-şi urmeze cursul.

În cea mai mare parte a anilor '40 şi '50, SUA au reprezentat singurul obstacol între Europa Occidentală şi înaintarea comunismului. În Asia, la fel, Statele Unite au

reprezentat bariera dintre regimurile postbelice din Coreea de Sud, Thailanda, Japonia etc. şi expansionismul comunist. Trebuia să se facă faţă ameninţării de la Berlin la Tokio, dar aceasta costa vieţi omeneşti, de la Inchon la Pleiku şi mai departe. Lucrul acesta a fost înţeles de Truman şi de preşedinţii care au urmat imediat după el. În timpul desfăşurării războiului rece, Preşedinţia a devenit o instituţie mai puternică, pentru că şi Statele Unite au devenit mai puternice. Supremaţia la nivel mondial şi provocările globale cereau o conducere puternică acasă, în Statele Unite, şi sporirea politicii externe a Preşedinţiei. Modernizarea crescîndă şi viteza tot mai mare a armelor moderne însemnau, de asemenea, alte provocări pentru rolul de comandant suprem al preşedintelui. Respectarea strictă a Constituţiei era dificil de realizat cu atît de multe pericole care veneau din toate părţile, pornind de la posibilitatea unui atac nuclear sovietic, la conflictele armate cu rază limitată, pînă la războaiele purtate de alţii, cum a fost cazul eşecului din Golf. În secolul al XVIII-lea, natura războiului permitea ideea conform căreia Congresul poate declara război unui duşman din Statele Unite. La sfîrşitul secolului al XX-lea, nu mai era timp să se recurgă la procedurile constituţionale corecte şi, în nici un caz în împrejurările războiului termonuclear, nu se mai putea cere Congresului să formuleze declaraţia de război. Statele Unite au trebuit să se adapteze lumii în schimbare de după 1945 şi acelaşi lucru a făcut şi Preşedinţia.

Dar, pe măsură ce sprijinul pentru războiul rece a scăzut treptat în Statele Unite în anii '60 şi '70, preşedinţia s-a simţit asediată şi a încercat să ducă o luptă din ce în ce mai nepopulară. Cei care l-au adus pe Nixon la Casa Albă îşi aveau originea în scurgerea de informaţii de la Pentagon, iar preşedinţia lui Nixon a început să meargă prost atunci cînd a încercat să încheie o pace onorabilă în Vietnam, în timp ce poporul american îşi

dorea pacea aproape cu orice preț. Războiul rece a modificat imaginea președinției, făcînd-o mai puternică și transformînd-o într-o omniprezență în viața oamenilor din cea mai mare parte a lumii. În anii '70, opinia publică americană a conchis că, făcînd bilanțul, schimbările nu fuseseră unele în bine.

Dar ce s-ar fi întîmplat dacă Truman și succesorii lui nu ar fi înfruntat amenințarea care venea din partea Uniunii Sovietice? Ce s-ar fi întîmplat dacă războiul rece nu ar fi fost purtat, iar Statele Unite ar fi urmat o politică izolaționistă? Nici nu ne putem gîndi la consecințe. La fel ca și în cazul întrebării „Ce s-ar fi întîmplat dacă naziștii ar fi cîștigat cel de-al doilea război mondial?", răspunsul la unele probleme de istorie alternativă sînt prea înspăimîntătoare pentru a ne putea gîndi la ele. Prețul preîntîmpinării acestor rezultate alternative trebuia să fie plătit în vieți omenești. Nu exista alternativă și au existat costuri ascunse. Unul dintre acestea a fost puterea sporită a Executivului. Merită să notăm faptul că în timp de război, în mod invariabil, Executivul dobîndește mai multă putere față de Legislativ. În Anglia, după primul război mondial se constată o mare concentrare de putere în mîinile guvernului, mai ales în mîinile primului-ministru, David Lloyd George. Membrii Parlamentului și-au pus întrebarea dacă Lloyd George, prin inovațiile administrative, cum ar fi Secretariatul primului-ministru și Secretariatul Cabinetului, nu submina autoritatea celorlalți miniștri și chiar a Parlamentului. Astfel de inovații erau vitale pentru a da posibilitatea structurilor guvernamentale existente să facă față provocărilor războiului și ale perioadei tulburi de după război. În Statele Unite, crearea de către Truman a structurii a ceea ce s-a numit ulterior „statul securității" a permis SUA să facă față provocărilor războiului rece, dar a generat, în același timp, o mulțime de suspiciuni.

După primul război mondial a avut loc o revoltă împotriva lui Lloyd George, în Marea Britanie, şi împotriva procesului de centralizare a puterii pe care se părea că îl reprezintă acesta, ceea ce a dus la înlăturarea acestuia în 1922. În Statele Unite, revolta împotriva centralizării puterii în mîinile preşedinţiei a durat mai mult, dar a fost totuşi eficientă. O dată cu demisia lui Nixon, era preşedinţiei imperiale a luat sfîrşit, deşi cîte ceva din ecourile sale a mai reverberat în timpul lui Bush. Imaginea autorităţii prezidenţiale a fost serios afectată de scandalul Watergate, iar autoritatea morală a preşedinţiei a fost grav subminată. Provocările din partea Congresului, cum ar fi Actul Puterilor de Război au ştirbit puterea prezidenţială. Tulburare, derivă şi un sentiment de neputinţă – acestea au fost consecinţele inevitabile ale dezastrului final din Vietnam. Administraţiile Ford şi Carter au fost condamnate la mediocritate istorică chiar înainte de a începe mandatul.

Ronald Reagan ştia că libertatea costă vieţi omeneşti, dar mai ştia şi că opinia publică americană nu dorea să plătească astfel lupta împotriva comunismului. Aşa că a combătut comunismul cu dolarii contribuabililor, o doză mare de retorică şi acţiuni militare la scară mică. A împins Uniunea Sovietică în cursa înarmărilor, care avea s-o ducă la faliment, a asigurat poporului american măreţia sa şi a redat armatei SUA încrederea în sine prin acţiuni limitate în Libia, Grenada şi Panama. Operaţiunea „Furtună în Deşert" din 1991 a realizat reabilitarea puterii militare americane, care devenise evidentă în timpul lui Reagan. Dar în acest moment războiul rece se apropia de sfîrşit şi era tot mai puţină nevoie de genul de preşedinţie a securităţii naţionale, care fusese înfiinţată de Truman şi continuată de succesorii săi. Preşedinţia lui Clinton, la fel ca şi cea a lui Ford şi Carter, a fost asaltată de o serie de dificultăţi din cauza condiţiilor în schimbare. Dar economia

mergea bine, iar Pax Americana domnea în cea mai mare parte a lumii, astfel că ceea ce a pus în primejdie preşedinţia au fost libidoul şi afacerile lui Clinton.

Viitorul preşedinţiei după Clinton este unul problematic. Pentru opinia publică americană se pare că nu există probleme presante, care să necesite o conducere executivă puternică. Neîncrederea în instituţia politică, mai ales în Preşedinţie şi în guvernul federal, este evidentă pretutindeni. Unii comentatori au crezut chiar că procesul în care Clinton a fost implicat a marcat o lovitură de stat a Congresului împotriva Preşedinţiei. Ziaristul britanic Andrew Sullivan spunea în articolul său din *Sunday Times*, din ziua de 13 decembrie 1998:

> După încheierea războiului rece, punerea sub acuzaţie a preşedintelui Clinton ar putea marca o tranziţie. Este dorinţa Congresului de a pune mîna pe putere. Acum, cînd existenţa lumii libere nu mai depinde de omul din Biroul Oval, Congresul nu se mai simte dator să ia în serios puterea deţinută de acesta. Ne întoarcem la sfîrşitul secolului al XIX-lea, cînd preşedintele nu se ocupa decît accidental de politica ţării, iar rolul lui... a fost redus aproape la o funcţie ceremonială.

Ruşii nu se pregătesc să ocupe New York-ul, iar economia este una în creştere. Motorul economiei lumii merge înainte încet în ciuda dificultăţilor economice din alte părţi ale globului. Fără genul de probleme care fac necesară o preşedinţie puternică, poporul american îşi poate permite să-şi vadă liderii umiliţi şi ridiculizaţi. Dar problema este dacă clasa politică americană îşi poate permite să asiste la adîncirea prăpăstiei dintre conducători şi cei conduşi. În loc să-şi pună această întrebare, instituţia preferă să se angajeze în dispute interne, în

timp ce poporul se întoarce împotriva ei. Raportul Starr a fost probabil cea mai mare umilire pe care a suferit-o vreodată un preşedinte american. Congresul are sentimentul că se poate delecta cu procedura punerii preşedintelui sub acuzare. Se povesteşte că Nero se distra în timp ce Roma ardea. În anii '90, poate că Washingtonul nu ardea, dar este clar că întreaga instituţie se distra cum putea. Dar poate că există chiar acum pericole care se dezvoltă şi nu sînt vizibile pentru comentatori şi cu care Statele Unite se vor confrunta. În secolul al XXI-lea, naţiunea se poate confrunta cu pericolele pe care încă nu le prevede, pericole care ar putea copleşi o ţară a cărei vigilenţă s-a relaxat după ce se înlăturase ameninţarea comunistă a războiului rece. Şi invers, o nouă mare ameninţare ar putea uni poporul, făcîndu-l să accepte revenirea la o conducere prezidenţială activă şi fermă. Aceste pericole ar putea copleşi Statele Unite exact în momentul în care SUA se simt cît se poate de puternice după războiul rece.

În timpul procesului lui Clinton, unii comentatori britanici şi-au pus întrebarea dacă Statele Unite vor putea să mai joace rolul de superputere. În articolul său din *Sunday Times*, din 10 ianuarie 1999, Robert Harris spunea:

> Îndeplinirea rolului de superputere necesită tocmai exercitarea acelor calităţi care sînt cel mai mult ameninţate acum în America: un Executiv puternic şi un popor unit. Şi mai este nevoie şi de altceva: de disponibilitatea de a accepta pierderile de vieţi omeneşti şi faptul că America, în mod cu totul de înţeles, nu mai este pregătită să plătească acest preţ – este un motiv de a pune sub semnul întrebării rolul global pe termen lung al SUA.

Harris susţinea că America a început să se complacă în această situaţie – un simptom clasic al decadenţei imperiale

subliniat şi în lucrarea lui Gibbon *Decăderea şi prăbuşirea Imperiului Roman.* Ameninţările care se dezvoltă la adresa intereselor Statelor Unite pot fi diferite şi greu de evaluat, dar ele sînt reale. Catastrofa mediului oferă o varietate de scenarii de coşmar cu care SUA s-ar putea confrunta după anul 2004. Ţările care au format fosta Uniune Sovietică ar putea reprezenta o mulţime de pericole financiare şi militare la adresa intereselor americane. Orientul Mijlociu şi terorismul intern rămîn un pericol mereu actual. Şi, în sfîrşit, economia ar putea suferi o implozie la fel de spectaculoasă ca cea din 1929, cînd Franklin D. Roosevelt a avut nevoie de o îndemînare politică cu totul aparte pentru a reînvia conducerea prezidenţială eficace şi pentru a găsi o cale către stabilitate. Indiferent pe care dintre aceste pericole le-ar confrunta America, un lucru este sigur: poziţia preşedinţiei a fost atît de puternic subminată în ultimii ani secolului al XX-lea, încît pericolul va trebui să atingă punctul de criză înainte de a putea fi abordat în mod eficient. Numai atunci cînd poporul american se va confrunta cu un dezastru la fel de grav ca marea recesiune, va exista din nou voinţa politică de a se acorda sprijin unei acţiuni prezidenţiale puternice.

O altă temă de dezvoltare a politicii americane la sfîrşitul secolului al XX-lea a fost declinul sprijinului pentru internaţionalismul liberal. A fi acuzat la sfîrşitul anilor '80 de liberalism era echivalentul acuzaţiei de comunism din anii '50. Şi, ceea ce este încă şi mai grav, în anii '90 mulţi membri ai Partidului Republican se întrebau dacă America trebuie să continue să plătească preţul necesar pentru a fi apărătorul lumii. S-a constatat o scădere considerabilă a sprijinului Partidului Republican pentru continuarea implicării SUA în activitatea Naţiunilor Unite şi o dorinţă tot mai pronunţată ca America să aplice o politică internaţională bazată numai pe interesele americane. Dovada schimbării radicale a politicii interne şi

externe americane a devenit spectaculoasă la mijlocul lui octombrie 1999, cînd Congresul a refuzat să ratifice Tratatul de interzicere a testelor nucleare care fusese deja semnat de Clinton. Destinat să oprească proliferarea armelor nucleare, prin interzicerea testării lor, Tratatul a fost respins de Congresul dominat de republicani. Cîţiva observatori britanici au dat vina pe influenţa scandalului Lewinsky asupra politicii americane. În articolul său din *Times,* din 16 octombrie, Ben Macintyre spunea:

> Nemulţumindu-se cu efectul deja nefericit pe care îl avusese asupra culturii politice şi populare, Monica Lewinsky subminează acum stabilitatea globală, ridică spectrul unei curse a armelor nucleare, îşi asmute ţara împotriva celor mai apropiaţi aliaţi şi ajută la reunirea pentru prima dată – de la Tratatul de la Versailles încoace, votat cu 80 de ani în urmă – a celor mai puternice forţe americane împotriva respingerii unui acord internaţional. Monica a distrus politica clasei de mijloc din America. În ianuarie anul trecut, Clinton a prezentat o agendă politică amplă în discursul cu privire la starea naţiunii, dar astăzi avem puţine perspective să obţinem un compromis creator cu Congresul pe probleme cum ar fi comerţul, politica externă, bugetul, învăţămîntul sau programele sociale. Ultimele 14 luni ale lui Clinton în această funcţie vor fi o poveste despre zgomot şi furie, în care legislativul nu va face nimic sau va face foarte puţin. Politicile partizane au compromis rolul mondial al Americii. Woodrow Wilson a fost detestat de republicanii care au preluat Congresul în 1918 şi au refuzat să ratifice Tratatul de la Versailles, astfel încît Statele Unite nu au putut face parte din Liga Naţiunilor. Această decizie a avut consecinţe profunde în

lumea întreagă, aşa cum ar putea avea şi respingerea din această săptămînă a tratatului referitor la interzicerea testelor nucleare. Dar diferenţele faţă de situaţia din 1918 sînt şi ele sugestive: Tratatul de la Versailles a fost respins după una dintre cele mai mari dezbateri intelectuale şi morale ale secolului şi după un război cu semnificaţii majore; tratatul referitor la interzicerea testelor nucleare a fost respins în grabă şi furie, după deliberări sumare şi după lupta legată de scandalul cu iubita preşedintelui.

Efectul internaţional al respingerii tratatului cu privire la interzicerea testelor nucleare a fost într-adevăr foarte grav. Jurnalistul britanic Will Hutton scria în ziarul britanic *Observer,* proclamînd sfîrşitul erei internaţionalismului liberal care fusese o trăsătură caracteristică a tuturor administraţiilor din 1945 încoace. El i-a avertizat pe aliaţii Americii:

> SUA nu au ratificat tratatul referitor la minele terestre. Nu vor accepta nici autoritatea Curţii Penale Internaţionale. Nu au acceptat cifrele-ţintă pentru reducerea emisiilor poluante nici la Rio, nici la Kyoto. Au lansat rachete de croazieră în mod unilateral împotriva unor ţinte din Afganistan şi Sudan şi nu au încercat să se justifice în nici un fel prin dreptul internaţional. Nu vor face front comun pentru reglementări financiare mai stricte. Au devenit tot mai avide în disputele comerciale. Refuzul Senatului de a ratifica tratatul nu a fost decît ultima dintr-un şir de manifestări cît se poate de periculoase din cadrul unei tendinţe tot mai puternice de la Reagan încoace. SUA devin neprietenoase. Pentru mulţi englezi, lucrul acesta este greu de acceptat. Statele Unite au fost un ajutor bun şi de nădejde în lupta Occidentului împotriva fascismului

şi apoi a comunismului. Ne-au garantat securitatea, şi-au ţinut pieţele deschise pentru bunurile noastre şi au stabilit ritmul revoluţiilor sociale care au definit epoca noastră. Ideea că America se aşază în mod clar de partea răului în relaţiile sale internaţionale este de neconceput. Aceştia sînt aliaţii noştri, prietenii şi vorbitorii aceleiaşi limbi ca şi cea vorbită de noi; îi simţim ca un fel de prelungire a noastră. Acum însă trebuie să ne revizuim urgent această opinie. SUA sînt o ţară străină. Şi, deşi propriul ei angajament faţă de o Constituţie neimperială o face să nu fie mulţumită să accepte acest lucru, mai este şi o putere imperială în mijlocul unui imperiu global. De la prăbuşirea Uniunii Sovietice, armata, finanţele, puterea corporatistă şi tehnologică a SUA nu mai are egal; poate să facă absolut tot ce vrea şi în condiţiile pe care le doreşte.

În timp ce America şi politica ei externă par să se schimbe, omenirea priveşte cu îngrijorare şi teamă ceea ce se întîmplă. Izolaţionismul şi o preşedinţie fără forţă par să fie rezultatele probabile ale acestei întoarceri spre dreapta din politica americană.

Îndemnat de sentimentul meu de disperare crescîndă, am făcut o călătorie la Chicago, în februarie 2000. Voiam să fac abstracţie de părerile istoricilor, ale politologilor şi ziariştilor şi să văd care este părerea poporului american. Aflînd care este scopul vizitei mele în America, ofiţerul de la emigrare de pe aeroportul O'Hare mi-a amintit că Chicago şi statul Illinois jucaseră un rol important în istoria prezidenţială, exact ceea ce mă făcuse să aleg acest oraş drept prima destinaţie. Situat la convergenţa drumurilor politice, Chicago era un bun punct de observaţie din care să fac un instantaneu al opiniei

publice. Aşa cum indică plăcile de înmatriculare ale vehiculelor, Illinois este locul de naştere al lui Lincoln, omul care a salvat Uniunea. În vremuri mai apropiate de noi, la 3 noiembrie 1948, ziarul *Chicago Daily Tribune* a devenit vestit prin faptul că a proclamat în mod greşit învingerea lui Truman de către Dewey, iar la 26 septembrie 1960, dezbaterea televizată Kennedy – Nixon fusese transmisă din acest oraş. Succesul lui Kennedy în dezbatere a oferit un impuls campaniei sale, care ulterior s-a dovedit imposibil de oprit, deşi mai tîrziu s-au făcut unele afirmaţii cum că maşina democrată din Chicago era foarte ocupată cu umplerea urnelor de vot cu mii de documente frauduloase. În august 1968, oraşul a fost zguduit de convulsii datorate violenţei din afara Convenţiei Democrate. În anul următor a început procesul celor şapte din Chicago, cînd Abbie Hoffman, Jerry Rubin, Tom Hayden şi alţii au fost judecaţi pentru că incitaseră la revoltă în anul precedent. Procesul şi demonstraţiile zilnice din oraş simbolizau divizarea crescîndă a societăţii americane din cauza războiului din Vietnam. Un sfert de milion de bărbaţi şi femei din Chicago şi din împrejurimile acestuia aveau să lupte în conflictul din Vietnam, iar 964 de locuitori ai oraşului Chicago aveau să moară în Asia de Sud-Est în timpul războiului. Chicago era o mărturie a situaţiei grele a preşedinţiei din anii '70. La 9 august 1974, *Tribune* a scos o ediţie specială în care publica transcrierea integrală a benzilor de la Watergate, pe care Nixon fusese silit să le predea. Ziarul republican *Tribune* cerea ca Nixon să fie pus sub acuzare sau să demisioneze, pentru că susţinerea lui Dicky cel poznaş scăzuse considerabil în Illinois şi în Vestul Mijlociu. Evenimentele din Chicago de după demisia lui Nixon păreau, de asemenea, să indice o atitudine generală a istoriei naţionale

de cinism față de președinție și, poate, și față de politicieni. Chicago oferea un punct de vedere important pentru a face cunoștință cu opinia publică americană contemporană.

Înarmat numai cu un reportofon, mi-am petrecut timpul rătăcind prin orașul acoperit de zăpadă și legînd cîte o conversație ici și acolo, încercînd să înțeleg ce părere are americanul de rînd (dacă există așa ceva) despre președinție. Imaginea a fost copleșitor de tristă. Femeia care vindea ziare în apropiere de birourile cotidianului *Chicago Sun-Times* a fost foarte încîntată să stea de vorbă cu mine:

> Lumii bune nu-i pasă de președinție. Și de ce ar face-o? Nu fac decît să fie împușcați sau bruscați. Și cum să faci față unei asemenea analize a vieții tale private? Și oricum sînt cu toții corupți. Poți să-mi spui numai unul care nu are sau nu a avut o amantă? Ai citit chestia aia despre Jefferson și amanta lui negresă? Vă spun eu, așa a fost de la bun început.

Nu știa dacă va mai merge la vot la alegerile viitoare, deși votase la fiecare din alegerile anterioare. Comentariul ei după care „lumea bună" nu-și bate capul cu președinția era o temă pe care am auzit-o mereu în zilele următoare. Rămînea neclar însă ce anume face „lumea bună" în loc să fie interesată de funcțiile publice. În ciuda afirmațiilor președinților, nimeni nu era dispus să creadă în integritatea lor morală și în faptul că nu vor mai minți opinia publică americană. Amploarea cinismului alegătorilor era copleșitoare și deprimantă. În ciuda tehnicilor de campanie politică din Statele Unite care deveneau tot mai sofisticate și mai prompte în reacții, candidații lăsau impresia că sînt lipsiți de valorile fundamentale pentru orice

politician – capacitatea de a convinge şi de a cîştiga încrederea oamenilor.

Unele dintre persoanele intervievate de mine erau mai puţin interesate de personalităţi şi mai mult de echilibrul constituţional:

> Pe noi, preşedintele nu ne interesează nici cît o ceapă degerată. El se ocupă de problemele de politică externă. Oamenii din Vestul Mijlociu consideră că acestea sînt lucruri care nu au cum să ne intereseze prea mult. Pe noi ne frămîntă ce legi aprobă Congresul, ce se întîmplă la nivelul statului şi în Comitatul Cook din Illinois. Poate că cei din New York sînt mai interesaţi de problemele acestea.

Am abordat cu asistenta mea personală şi cu alţii posibilitatea unei reforme. Era de părere că nu e nevoie de nici o reformă politică, deşi recunoştea că în sistem există deficienţe clare.

> Atît timp cît oamenii au dreptul să voteze sînt fericiţi. Acesta este lucrul cel mai important în această ţară – oportunitatea şi egalitatea în faţa legii. Sigur că nu există o egalitate reală, dar faptul că principiul egalităţii este consfinţit prin lege este un simbol foarte important. Oamenii pot să recurgă la sistemul juridic pentru a-şi apăra drepturile. La fel se întîmplă şi cu Preşedinţia. Numai pentru faptul că oamenii nu votează pentru ea nu înseamnă că nu-i interesează. Poate că există un anumit grad de apatie, dar, în funcţie de probleme şi de candidaţi, lucrul acesta se poate schimba foarte repede. Sistemul funcţionează foarte bine, şi dacă oamenii decid să nu voteze asta face parte din mentalitatea libertăţii americane.

Într-o anumită măsură pot fi de acord cu ea. Dacă eşti membru al clasei americane de mijloc, care are un nivel de trai atît de ridicat la mijlocul anilor '90 datorită dezvoltării economice, atunci poate că te complaci în această situaţie şi este de înţeles. Nu există nici un fel de probleme politice presante şi dat fiind că toţi candidaţii de frunte la preşedinţie au politici în mare parte asemănătoare, poate că nici nu mai contează cine devine preşedinte. Economia se va dezvolta mai departe sub privirile atente ale lui Alan Greenspan. Dar dincolo de clasele de mijloc se află acele sectoare ale societăţii a căror implicare în dezvoltarea economică a anilor '90 a fost, în cel mai bun caz, periferică. „Scuzaţi-mă, domnule, veţi vota la alegerile prezidenţiale de la sfîrşitul acestui an?" l-am întrebat eu pe un negru ce vindea fructe oamenilor care treceau cu maşina printr-o intersecţie foarte aglomerată. Mi se părea că acesta este un om care încearcă să trăiască visul american. În acest om care se ducea la angrosist şi cumpăra fructe pentru a le vinde ulterior cu un profit am crezut că îl găsisem pe omul care încerca să ajungă undeva, pornind de la zero. Poate că era aşa, dar răspunsurile lui la întrebările legate de sistemul politic american m-au pus pe gînduri. Avea intenţia să voteze, dar nu ştia pe cine, nu părea să ştie cine candidează şi nici nu ştia despre ce probleme este vorba în campania electorală. Dar era sigur că va merge să voteze. Dată fiind lupta dusă de afroamericani pentru dreptul la vot, era un fel de datorie pentru el să voteze. I-am dat cîţiva dolari şi l-am lăsat să se agite mai departe în mijlocul circulaţiei şi să-şi vîndă fructele celor care se îndreptau grăbiţi spre centrul oraşului.

Votul lui – sau poate chiar toate voturile – nu va schimba nimic, dar trebuia să voteze oricum. Am auzit aceeaşi poveste

de la un homeless, care nu era înregistrat pe listele pentru vot. Părea resemnat cu situaţia lui în viaţă şi considera că reforma socială prin sistemul politic era o imposibilitate. „Aşa a fost tot timpul şi aşa va fi întotdeauna, nu se va schimba nimic niciodată. Oamenii cu bani, aceştia sînt cei care conduc ţara şi asta mă cam exclude pe mine." Un alt exemplu interesant de depolitizare a celor mai sărace pături ale populaţiei din America mi-a fost oferit de femeia afroamericană, care m-a înghesuit în zona Universităţii din Chicago ca să-i dau doi dolari pentru a lua autobuzul spre casă. I-am dat cu plăcere banii, gîndindu-mă că trebuie să aibă picioarele la fel de îngheţate ca şi mine de atîta umblat prin zăpadă. Părea bine îmbrăcată, de fapt, chiar mai bine îmbrăcată decît mine. Cu ghetele mele vechi din armată şi paltonul suedez din armată arătam ca o versiune grăsună a lui Travis Bickle, fără tunsoarea lui serioasă. Dar în timp ce vorbeam cu ea am văzut în ochii ei efectul drogurilor. Privirea ei era lipsită de viaţă şi asta nu numai din cauza frigului. Trupul ei plîngea după sufletul pierdut din el. Şi cînd a început să vorbească despre politică mi-am dat seama cît era de pierdută: „Sigur că am de gînd să votez. Cred că pe Bob Dole." N-am avut inima să-i spun că Bob al ei nu candida la preşedinţie de data aceasta.

Pe măsură ce mă apropiam de sfîrşitul şederii mele în SUA, am fost cuprins de o tristeţe reală. Nu găsisem pe nimeni care să exprime vreo speranţă în legătură cu preşedinţia şi sistemul politic american, în general. Mă gîndeam că la cei tineri, la cei care încă nu aveau vîrsta necesară pentru a vota, voi găsi antidotul pentru cinismul care părea să fie generalizat. Pe cînd mergeam pe Strada 57, am auzit pe cineva vorbind engleza britanică. Era o familie cu o mamă de origine britanică şi se îndreptau spre o librărie. M-am luat după ei şi am legat o

conversaţie cu aceştia. Şi ciudat, fuseseră în vizită în ţinutul meu din Anglia anul trecut. Femeia mi-a confirmat multe din cele pe care le auzisem mai înainte: „Cei buni nu candidează, funcţia este prea mare pentru oricare din ei". Le-am întrebat pe fiicele doamnei dacă vor vota atunci cînd vor avea dreptul. Mi-au spus că da, dar, la fel ca şi una din persoanele intervievate de mine anterior, numai pentru că femeile luptaseră atît de mult pentru a obţine dreptul la vot. Sesizînd probabil dezamăgirea mea în faţa unui alt răspuns negativ, fiica mai mare, care avea doisprezece sau treisprezece ani, m-a întrebat de ce sînt nemulţumit. Accentul ei era cea mai bizară combinaţie de engleză britanică şi americană pe care o auzisem vreodată. Era cu adevărat produsul a două culturi: una era a mea, cealaltă, cea pe care o studiam. În faţa acestei întrebări, i-am spus ceea ce constatasem în zilele precedente. Am fost realmente surprins de reacţia ei. În loc să ridice pur şi simplu din umeri, mi-a spus că ea personal avea speranţe. Lucrurile puteau să meargă mai bine şi credea că aceasta ar marca o diferenţă semnificativă. Nu se gîndea să candideze la preşedinţie sau să intre în politică pentru a-şi scuti familia de suferinţe inevitabile, dar dorea să devină ziarist. Credea sincer că va putea face ceva şi dorea ca eu să ştiu acest lucru şi s-o cred. Într-un gest de-a dreptul mişcător, mi-a strîns mîna cu putere şi m-a îmbrăţişat. Probabil că reprezentam un tablou bizar, un profesor universitar englez de 150 kg şi 33 de ani strîns în braţe de o adolescentă subţirică. Nici acum nu ştiu de ce a făcut lucrul acesta, dar mi-am dat seama că aici era vorba de o înţelegere profundă. Undeva în sufletul acestei fete şi al altor mii ca ea, exista posibilitatea unui viitor mai luminos şi mai puţin cinic.

În seara aceea am luat masa cu un grup de oameni de

ştiinţă americani şi am discutat despre experienţele mele cu un profesor cam de şaizeci de ani. Poate pentru că era expert în budism, părerile lui coincideau cu cele ale tinerei fete pe care o cunoscusem în librărie ceva mai devreme. Aveau în comun aceeaşi vigoare tinerească şi încredere în schimbare. Speram să am şi eu aceeaşi atitudine pozitivă dacă voi ajunge la această vîrstă. „Tinere, te-ai întîlnit cu al doilea optimist în ziua aceasta." Era un adevărat democrat, credea în Clinton şi în Al Gore. Credea în Preşedinţie, credea că ea poate să facă bine, avea mare încredere în puterile ei. Sufletul lui nu părea să poarte cicatricele de la Watergate, Vietnam, Iran-Contra sau Zippergate. Acestea erau clar de domeniul trecutului în ceea ce îl priveşte şi îmbrăţişa prezentul şi viitorul cu o încredere şi bucurie aproape copilărească prin frumuseţea, puterea şi simplitatea ei. Preşedinţia şi sistemul prezidenţial funcţionau.

Ajungînd în dimineaţa următoare la O'Hare m-am simţit mult mai fericit decît cu douăzeci şi patru de ore înainte. Găsisem speranţa pe străzile Americii. Şi undeva, înghesuit într-un colţ al terminalului de al American Airlines, se afla o tăbliţă care spunea că aeroportul internaţional O'Hare fusese numit astfel după numele lui Edward Butch O'Hare, care doborîse cinci avioane japoneze în 1942. Primise din partea Congresului Medalia de Onoare pentru faptele lui, după care în anul următor fusese dat dispărut în misiune. Această aducere aminte a idealismului şi sacrificiului american dintr-o epocă mai timpurie era ciudat de liniştitoare pentru un vizitator din partea cealaltă a Oceanului. Era un ecou puternic din vremurile cînd oamenii fuseseră la fel de cinici cu privire la capacitatea preşedinţiei şi a sistemului politic de a asigura reforma şi de a face faţă provocărilor cu care se confrunta America. Roosevelt dăduse oamenilor speranţă atunci cînd

se aflau în abisul recesiunii şi, sprijinit de curajul unui O'Hare şi al altora, îi condusese la victorie în cel de-al doilea război mondial. Urcîndu-mă în avion, aveam sentimentul că, datorită idealismului şi bunului-simţ fundamental al poporului american, precum şi a incredibilei rezistenţe a preşedinţiei pe parcursul a peste două sute de ani, Statele Unite, într-un mod ironic britanic, vor continua să se descurce cu orice fel de probleme cu care vor fi confruntate în secolul al XXI-lea.

Bibliografie selectivă

SURSE PRIMARE

Apple, R. W., „Introduction", la *The Tower Commission Report*, Bantam, New York, 1987

Benn, Tony, *Diaries 1973–1976*, Arrow, Londra, 1989

Benn, Tony, *Diaries 1980–1990*, Arrow, Londra, 1994

Beschloss, M. R., *Taking Charge: The Johnson White House Tapes, 1963–1964*, Simon & Schuster, Londra, 1997

Carter, J., *Keeping Faith: Memoirs of a President*, University of Arkansas Press, Fayetteville, 1995

Collins, J., *Imbalance of Power: An Analysis of Shifting US, Soviet Military Strengths*, Presidio Press, California, 1978

Dean, J., *Blind Ambition*, Simon & Schuster, New York, 1976

Eisenhower, D. D., *The White House Years – Mandate for Change 1953–1956*, Heinemann, Londra, 1963

Eisenhower, D. D., *The White House Years – Waging Peace:*

1956–1961, Doubleday & Company Inc., New York, 1965

Ferrell, R. H., *Off the Record: The Private Papers of Harry S. Truman*, University of Missouri Press, Columbia, 1980

Glennon, J. P., *Foreign Relations of the United States, 1958–1960*, vol. I, Vietnam, United States Government Printing Office, Washington, 1986

Glennon, J. P., *Foreign Relations of the United States, 1964–1968*, vol. I, Vietnam, *1964*, United States Government Printing Office, Washington, 1992

Hechler, K., *Working with Truman: A Personal Memoir of the White House Years*, University of Missouri Press, Columbia, 1996

Johnson, L. B., *The Vantage Point: Perspectives of the Presidency 1963–1969*, Weidenfeld & Nicolson, Londra, 1972

Kissinger, H., *Years of Renewal*, Weidenfeld & Nicolson, Londra, 1999

Kutler, S. I., *Abuse of Power: The New Nixon Tapes*, The Free Press, New York, 1997

LaFantasie, G. W., *Foreign Relations of the United States, 1964–1968*, vol. II, Vietnam, January – June 1965, United States Government Printing Office, Washington, 1996

MacGregor Burns, J., *To Heal and to Build: The Programs of President Lyndon B. Johnson*, McGraw-Hill, New York, 1968

McNamara, R. S., *In Retrospect: The Tragedy and Lessons of Vietnam*, Random House, New York, 1995

Mailer, N., *Miami and the Siege of Chicago*, Penguin, New York, 1968

Mailer, N., *The Presidential Papers*, Panther, St. Albans, 1976
May, E. R. şi Zellikow, P. D., *The Kennedy Tapes: Inside the White House during the Cuban Missile Crisis*, The Belknap Press of Harvard University, Massachusetts, 1997
Miller, M., *Plain Speaking: An Oral Biography of Harry S. Truman*, Coronet Books, Londra, 1974
Morris, R., *Richard Milhous Nixon: The Rise of an American Politician*, Henry Holt & Co., New York, 1990
Nixon, R. M., *The Memoirs of Richard Nixon*, Book Club Associates, Londra, 1978
Nixon, R. M., *The Real War*, Warner, New York, 1980
North, O., *Under Fire: An American Story*, HarperCollins, Londra, 1991
Reagan, N., *My Turn: the Memoir of Nancy Reagan*, Weidenfeld & Nicolson, Londra, 1989.
Ruane, K., *The Vietnam Wars*, Manchester University Press, Manchester, 2000
Schultze, G., *Turmoil and Triumph: My Years as Secretary of State*, Charles Scribner, New York, 1993
Starr, K., *Report: the Findings of Independent Counsel Kenneth W. Starr*, Public Affairs, New York, 1998
Stephanopoulos, G., *All Too Human: A Political Education*, Hutchinson, Londra, 1999
Strober, G. S. şi Strober, D. H., *Nixon: An Oral History of His Presidency*, Harper Perennial, New York, 1994
The White House Transcripts: Submission of Recorded Presidential Conversations to the Committee on the Judiciary of the House of Representatives by President Richard Nixon, Bantam Books, New York, 1974
Toledano, R., *One Man Alone. Richard Nixon*, Funk & Wagnalls, New York, 1969

Truman, Harry S., *Memoirs*, 2 vol., Doubleday, New York, 1955–1956
Truman, Margaret, *Harry S. Truman*, William Morrow, New York, 1973
Warren, R. P., *All the King's Men*, Prion, Londra, 1999
Wofford, H., *Of Kennedys and Kings. Making Sense of the Sixties*, Farrar Straus Giroux, New York, 1980
Woodward, H., Bernstein, C., *The Final Days*, Secker & Warburg, Londra, 1976

SURSE SECUNDARE

Aitken, J., *Nixon: A Life*, Weidenfeld & Nicolson, Londra, 1993
Alexander C. C., *Holding the Line: The Eisenhower Era, 1952–1961*, Indiana University Press, Bloomington, 1975
Ambrose, S. E., *Eisenhower*, 2 vol., Simon & Schuster, New York, 1983–1984.
Ambrose, S.E., *Nixon*, 3 vol., Simon & Schuster, New York, 1987–1991
Ambrose, S. E., „The Presidency and Foreign Policy", în *Foreign Affairs*, iarna 1991–1992, pp. 120–137
Ambrose, S. E. şi Brinkley, D. G., *Rise to Globalism: American Foreign Policy since 1938*, Penguin, New York, 1997
Barilleaux, R. J. şi Stuckey, M. E., *Leadership and the Bush Presidency: Prudence or Drift in an Era of Change?*, Praeger, Westport, 1992
Bates, M., *The Wars We Took to Vietnam: Cultural Conflict*

and Storytelling, University of California Press, Berkeley, 1996

Bernstein, J., Guns or Butter: *The Presidency of Lyndon Johnson,* Oxford University Press, New York, 1996

Beschloss, M., *Mayday: Eisenhower, Krushchev and the U-2 Affair*, Harper & Row, New York, 1986

Beschloss, M., *Kennedy v. Krushchev: The Crisis Years 1960–1963*, Faber & Faber, Londra, 1991

Bischof, G. şi Ambrose, S. E., *Eisenhower: A Centenary Assessment*, Louisiana State University Press, Baton Rouge şi Londra, 1995

Bourne, P. G., *Jimmy Carter: A Comprehensive Biography from Plains to Postpresidency*, Scribner, New York, 1997

Brandon, H., *The Retreat of American Power*, The Bodley Head, Londra, 1972.

Brendon, P., *Ike: The Life and Times of Dwight D. Eisenhower*, Secker & Warburg, Londra, 1987

Brogan, H., *Kennedy*, Longman, Harlow, 1996

Buzzanco, R., *Vietnam and the Transformation of American Life*, Blackwell, Massachusetts, 1999

Cannon, J., *Time and Chance: Gerald Ford's Appointment with History*, University of Michigan Press, Ann Arbor, 1998

Caridi, R.J., *The Korean War and American Politics: The Republican Party as a Case Study*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1968

Caro, R. A., *Years of Lyndon Johnson*, 2 vol., Knopf, New York, 1982–1990

Chang, L. şi Kornbluh, P., *The Cuban Missile Crisis 1962*, The New Press, New York, 1992

Chomsky, N., *Rethinking Camelot: JFK, the Vietnam War, and US Political Culture*, Verso, Londra, 1993
Cunliffe, M., *American Presidents and the Presidency*, Fontana, Londra, 1972
Dallek, R., *Lyndon Johnson and His Time 1961–1973*, Oxford University Press, Oxford, 1998
Davis, V., *The Post Imperial Presidency*, Transaction Books, New Brunswick, 1980
Donovan, R. J., *Conflict and Crisis: The Presidency of Harry S. Truman*, University of Missouri Press, Columbia, 1996
Donovan, R. J., *Tumultuous Years: The Presidency of Harry S. Truman*, 1949–1953, Norton, New York, 1982
Emery, F., *Watergate: The Corruption and Fall of Richard Nixon*, Jonathan Cape, Londra, 1994
Evans, H., *The American Century*, Jonathan Cape, Londra, 1998
Fink, G., *The Carter Presidency: Policy Choices in the Post-New Deal Era*, University of Kansas Press, Kansas, 1998
Fursenko, A. şi Naftali, T., *One Hell of a Gamble: Krushchev, Castro, Kennedy and the Cuban Missile Crisis, 1958–1964*, John Murray, Londra, 1997
Garson, R. şi Bailey, C., *The Uncertain Power: A Political History of the United States since 1929*, Manchester University Press, Manchester, 1990
Giglio, J., *The Presidency of John F. Kennedy*, University of Kansas Press, Kansas, 1991
Glad, G., *Jimmy Carter: In Search of the Great White House*, Norton, New York, 1980
Goldman, M. S., *Richard M. Nixon, The Complex President*, Facts on File Inc., New York, 1998

Greenstein, F., *The Reagan Presidency: An Early Assessment*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore, 1983
Halberstam, D., *The Best and the Brightest*, Random House, New York, 1977
Hamby, A., *Harry S. Truman and the Fair Deal*, D. C. Heath, Massachusetts, 1974
Hamby, A., *Man of the People: A Life of Harry Truman*, Oxford University Press, New York, 1995
Hamilton, N., *JFK: Reckless Youth*, Arrow, Londra, 1987
Harrison, R., *State and Society in the Twentieth Century America*, Addison Wesley Longman, Londra, 1997
Hastings, M., *The Korean War*, Michael Joseph, Londra, 1987
Hayden, T., *Trial*, Jonathan Cape, Londra, 1971 (prima ediţie, 1970)
Haynes, R.F., *The Awesome Power: Harry S. Truman as Commander in Chief*, Louisiana State University, Baton Rouge, 1973
Hersh, S., *The Dark Side of Camelot*, HarperCollins, Londra, 1998
Hess, S., *Organizing the Presidency*, The Brookings Institution, Washington, 1976
Hoff, J., *Nixon Reconsidered*, HarperCollins, New York, 1994
Hughes, R., *American Visions: The Epic History of Art in America*, A. A. Knopf, New York, 1997
Irwin, R., *The Loneliest Campaign: The Truman Victory of 1948*, New American Library, New York, 1948
Johnson, H. B., *Sleepwalking through History – America in the Reagan Years*, W. W. Norton, Londra, 1991
Kaufman, B. I., *The Presidency of James Earl Carter*, University of Kansas Press, Lawrence, 1993

Kessler, R., *Inside the White House*, Simon & Schuster, New York, 1996
King, A. (editor), *The New American Political Sytem*, American Enterprise Institute, Washington, 1978
Kissinger, H., *Diplomacy*, Simon & Schuster, Londra, 1994
Koenig, Louis (editor), *The Truman Administration: Its Principles and Practice*, New York University, New York, 1956
Kolko, G., *Vietnam: Anatomy of War 1940–1975*, Unwin, Londra, 1986
Lacey, M. J. (editor), *The Truman Presidency*, Cambridge University Press, Cambridge, 1991
LaFeber, W., *The American Age: United States Foreign Policy at Home and Abroad since 1750*, Norton & Co., Londra, 1989
Lasky, V., *JFK: The Man and the Myth*, Macmillan, New York, 1963
Levantrosser, W. F., *Harry S. Truman: the Man from Independence*, Greenwood, Connecticut, 1986
McCoy, D. R., *The Presidency of Harry S. Truman*, University of Kansas Press, Kansas, 1990
McCullough, D., *Truman*, Simon & Schuster, New York, 1992
McDonald, F., *The American Presidency: An Intelectual History*, University of Kansas Press, Kansas, 1994
Martel, G., *American Foreign Relations Reconsidered, 1890 – 1993*, Routledge, Londra, 1994
Medland, W. J., *The Cuban Missile Crisis of 1962: Needless or Necessary*, Praeger, New York, 1988
Mervin, D., *Ronald Reagan and the American Presidency*, Longman, Londra, 1990

Mervin, D., *George Bush and the Guardianship Presidency*, Macmillan, Basingstoke, 1998

Morris, E., *Dutch: A Memoir of Ronald Reagan*, HarperCollins, Londra, 1999

Morris, E., *Jimmy Carter: American Moralist*, University of Georgia Press, Atena, 1996

Morton, A., *Monica's Story*, Michael O'Mara Books Limited, Londra, 1999

Moynihan, D., *Secrecy: The American Experience*, Yale University Press, New Haven, 1998

Muslin, H. L. şi Jobe, T. H., *Lyndon Johnson: The Tragic Self: A Psychohistorical Protrait*, Insight Books, New York, 1991

Nalty, B. C., *The Vietnam War*, Smithmark, New York, 1996

Neustadt, R. E., *Presidential Power with Reflections on Johnson and Nixon*, John Wiley, New York, 1976

Pach, C. J. şi Richardson, E., *The Presidency of Dwight D. Eisenhower*, University of Kansas Press, Kansas, 1991

Palmer, D. R., *Summons of the Trumpet*, Presidio, California, 1978

Parmet, H. S., *Richard Nixon and His America*, Smithmark, New York, 1990

Paterson, T. G., *Meeting the Communist Threat: Truman to Reagan*, Oxford University Press, Oxford, 1988

Paterson, T. G. (editor), *Kennedy's Quest for Victory: American Foreign Policy, 1961–1965*, Oxford University Press, New York, 1989

Pemberton, W. E., *Harry S. Truman: Fair Deal and Cold Warrior*, Twayne, Boston, 1989

Primary Colors, Universal Studios, 1998

Ready, George, *The Twilight of the Presidency,* World Publishing, New York, 1970
Richardson, H., *The Presidency of Dwight D. Eisenhower*, University of Kansas Press, Kansas, 1991
Schaller, M., *Reckoning with Reagan: America and its President in the 1980s*, Oxford University Press, New York, 1992
Schandler, H. Y., *The Unmaking of a President: Lyndon Johnson and Vietnam*, Princeton University Press, Princeton, 1977
Schell, J., *The Time of Illusion*, Vintage Books, New York, 1976
Schieffer, B. şi Gates, G., *The Acting President*, E. P. Dutton, New York, 1989
Schlesinger, A. M., *The Bitter Heritage: Vietnam and American Democracy 1941 – 1966*, André Deutsch, Londra, 1967
Schlesinger, A.M., *The Imperial Presidency,* André Deutsch, Londra, 1974
Schlesinger, A.M., *The Cycles of American History,* André Deutsch, Londra, 1987
Seymour-Ure, C., *The American President*, Macmillan, Basingstoke, 1982
Shaw, M., *Roosevelt to Reagan: The Development of the Modern Presidency*, C. Hurst & Company, Londra, 1987
Shesol, J., *Mutual Contempt: Lyndon Johnson, Robert Kennedy and the Feud that Defined a Decade*, W.W. Norton & Company, New York, 1997
Sidey, H., *John F. Kennedy: Portrait of a President*, André Deutsch, Londra, 1964
Skowronek, S., *The Politics Presidents Make: Leadership from John Adams to George Bush*, Harvard, Massachusetts, 1993

Smith, H., *Reagan: the Man, the President*, Pergamon Press, New York, 1980
Sorensen, T., *Kennedy*, Hodder & Stoughton, Londra, 1965
Steinberg, A., *The Man from Missouri: the Life and Times of Harry S. Truman*, Putnam, New York, 1962
Strober, D. H. şi Strober, G. S., *Reagan: The Man and His Presidency*, Houghton Mifflin, New York, 1998
Swanson, S., *Chicago Days. 150 Defining Moments in the Life of a Great City*, Contemporary Books, Illinois, 1997
Tower, J., *The Tower Commission Report*, Bantam Books, New York, 1987
Underhill, R., *FDR and Harry: Unparalleled Lives*, Praeger, Connecticut, 1996
Vidal, G., *Empire,* André Deutsch, Londra, 1987
Whelan, R., *Drawing the Line: The Korean War 1950–1953*, Faber & Faber, Londra, 1990
White, M. J., *Kennedy: The New Frontier Revisited*, Macmillan, Londra, 1990
White, M. J., *The Cuban Missile Crisis*, Macmillan, Londra, 1996
White, T. H., *America in Search of Itself: The Making of the President 1956–1980*, Jonathan Cape, Londra, 1983
Whittaker, D., *United Nations in the Contemporary World*, Routledge, Londra şi New York, 1997
Wildavsky, A., *The Beleaguered Presidency*, Transaction Publishers, New Brunswick, 1991
Wills, E.S., *A Necessary Evil: A History of American Distrust of Government,* Simon & Schuster, London, 1999
Wintle, J., *The Vietnam Wars*, Weidenfeld & Nicolson, Londra, 1991
Wright, S., *Meditations in Green*, Abacus, Londra, 1985

Cronologia preşedinţilor americani

George Washington

1789–1797

John Adams

1797–1801

Thomas Jefferson

1801–1809

James Madison

1809–1817

James Monroe

1817–1825

John Adams

1825–1829

Andrew Jackson

1829–1837

Martin Van Buren

1837–1841

William Henry Harrison

1841

James Buchanan

1857–1861

John Tyler

1841–1845

Abraham Lincoln

1861–1865

James Polk

1845–1849

Andrew Johnson

1865–1869

Zachary Taylor

1849–1850

Ulysses S. Grant

1869–1877

Millard Filmore

1850–1853

Rutherford B. Hayes

1877–1881

Franklin Pierce

1853–1857

James Garfield

1881

Chester Arthur

1881–1885

William H. Taft

1909–1913

Grover Cleveland

1885–1889

Woodrow Wilson

1913–1921

Benjamin Harrison

1889–1893

Waren Harding

1921–1923

Grover Cleveland

1893–1897

Calvin Coolidge

1923–1929

William McKinley

1897–1901

Herbert Hoover

1929–1933

Theodore Roosevelt

1901–1909

Franklin D. Roosevelt

1933–1945

Harry Truman

1945–1953

Jimmy Carter

1977–1981

Dwight Eisenhower

1953–1961

Ronald Reagan

1981–1989

John F. Kennedy

1961–1963

George H.W. Bush

1989–1993

Lyndon Johnson

1963–1969

William J. Clinton

1993–2001

Richard Nixon

1969–1974

George W. Bush

2001-prezent

Gerald Ford

1974–1977

OFERTA DE CARTE A TRUSTULUI EDITORIAL LIDER

Editurile: ORIZONTURI, LIDER, JURIDICĂ, ŞTIINŢELOR MEDICALE, ŞTIINŢELOR AGRICOLE, ŞTIINŢELOR SOCIALE ŞI POLITICE, SIRIUS,

I. SERIA CULTURĂ GENERALĂ

J. F. Pépin,	**GHID DE CULTURĂ GENERALĂ** (368 pag. / 198000lei)
F. Braunstein	**RĂDĂCINILE CULTURII OCCIDENTALE** (288 pag. / 148000 lei)
Michael H.Hart	**100 DE PERSONALITĂŢI DIN TOATE TIMPURILE CARE AU INFLUENŢAT EVOLUŢIA OMENIRII** (384 pag. / 198000 lei)
Anca Balaci	**DICŢIONAR MITOLOGIC GRECO-ROMAN** (368 pag. / 109000 lei)
Philippe Gaudin	**MARILE RELIGII** (464 pag. / 158000 lei)
Larousse	**CRONOLOGIA UNIVERSALĂ** (608 pag. / 191000 lei)
Marcel Bordet	**ISTORIA ROMEI ANTICE** (400 pag. / 148000 lei)
Ray Spangenburg, Diane K. Moser	**ISTORIA ŞTIINŢEI** vol. 1 (256 pag. / 98000 lei)
	ISTORIA ŞTIINŢEI vol. 2 (256 pag. / 98000 lei)
	ISTORIA ŞTIINŢEI vol. 3 (224 pag. / 118000 lei)
	ISTORIA ŞTIINŢEI vol. 4 (256 pag. / 138000 lei)
F. Braunstein	**ISTORIA CIVILIZAŢIILOR** (304 pag / 148000 lei)
N. A. Kun	**LEGENDELE ŞI MITURILE GRECIEI ANTICE** (544 pag. / 170000 lei)
Richard Tames	**JAPONIA** (384 pag. / 137000 lei)
Alex Hellemans	**ISTORIA DESCOPERIRILOR ŞTIINŢIFICE** (592 pag. / 278000 lei)
Arthur F. Jones	**INTRODUCERE ÎN ARTĂ** (336 pag. / 98000 lei)
John Simmons	**100 CEI MAI MARI SAVANŢI AI LUMII** (384 pag. / 180000 lei)
Harold C. Schonberg	**VIEŢILE MARILOR COMPOZITORI** (608 pag. / 290000 lei)
Vahé Zartarian	**MARILE CIVILIZAŢII** (304 pag. / 160000 lei)
Pierre Miquel	**16 EVENIMENTE CRUCIALE ALE ISTORIEI** (192 pag. / 140000 lei)
Jean Prieur	**MISTERELE REÎNCARNĂRII** (288 pag. / 198000 lei)
Carol Groneman	**NIMFOMANIA** (336 pag. / 198000 lei)

II. SERIA LUCRĂRI LEXICOGRAFICE

Ioan Lăzărescu	**DICŢIONAR GERMAN-ROMÂN; ROMÂN-GERMAN** (624 pag. / 168000 lei)
Voichiţa Ionescu	**DICŢIONAR LATIN-ROMÂN** (224 pag. / 60000 lei)

III. SERIA BESTSELLERURI INTERNAŢIONALE

Alicia Dujovne Ortiz	**PASIUNEA CONTELUI TOULOUSE-LAUTREC** (272 pag. / 148000 lei)
Barbara T. Bradford	**PUTEREA UNEI FEMEI** (368 pag. / 148000 lei)
	VIAŢA MERGE ÎNAINTE (368 pag. / 148000 lei)
	UN ALT ÎNCEPUT (368 pag. / 148000 lei)
	UN VIS ÎMPLINIT (336 pag. / 148000 lei)
	REVEDERE LA PARIS (352 pag. / 158000 lei)
Barbara Delinsky	**O TAINĂ DIN TRECUT** (336 pag. / 148000 lei)
	ÎNTÎLNIRE ÎN ALASKA (208 pag. / 118000 lei)
	TREI DORINŢE (368 pag. / 148000 lei)
	APE TULBURI (432 pag. / 168000 lei)

Barbara Delinsky	**JOCUL IUBIRII** (416 pag. / 169000 lei)
	SFIDEAZĂ-ŢI SOARTA (336 pag. / 189000 lei)
Colleen McCullough	**TIM** (352 pag. / 128000 lei)
Cristofer Fowler	**ATRACŢIE FATALĂ** (448 pag. / 128000 lei)
Danielle Steel	**SUBSTITUIREA** (272 pag. / 128000 lei)
	DULCE-AMAR (464 pag. / 120000 lei)
	POVESTEA UNEI VIEŢI (256 pag. / 128000 lei)
	NUNTĂ ÎN STIL HOLLYWOODIAN (416 pag. / 168000 lei)
	VULTURUL SINGURATIC (352 pag. / 159000 lei)
	CĂLĂTORIA (368pag. / 188000 lei)
Douglas Kennedy	**IDENTITĂŢI FURATE** (416 pag. / 152000 lei)
Elizabeth Adler	**MAI DEVREME SAU MAI TÎRZIU** (384 pag. / 137000 lei)
	TOTUL SAU NIMIC (336 pag. / 158000 lei)
	ACUM ORI NICIODATĂ (496 pag. / 142000 lei)
	SECRETELE TRECUTULUI (336 pag. / 149000 lei)
Elizabeth Thornton	**NEÎNCREDERE** (352 pag. / 158000 lei)
Emmanuel Roblès	**NORMA** (288 pag. / 118000 lei)
Erich Segal	**SINGURA IUBIRE** (272 pag. / 138000 lei)
Gayle Lynds	**ACŢIUNEA MASCARADA** (464 pag. / 159000 lei)
	MOZAIC (560 pag. / 169000 lei)
	MAREA SCHIMBARE (544 pag. /175000 lei)
G.M. Zamfirescu	**MAIDANUL CU DRAGOSTE** (416 pag. / 160000 lei)
Harold Robbins	**MIRAJUL PUTERII** (432 pag. / 128000 lei)
Irving Wallace	**FĂRĂ SCRUPULE** (464 pag. / 148000 lei)
Jacqueline Briskin	**SINGURUL SECRET** (560 pag. / 178000 lei)
Jackie Collins	**SEDUCŢIE FATALĂ** (416 pag. / 168000 lei)
	INTRIGI FAMILIALE LA HOLLYWOOD (464 pag. / 159000 lei)
	VIAŢĂ DUBLĂ (464 pag. / 178000 lei)
	INFIDELITĂŢI LA HOLLYWOOD (448 pag. / 198000 lei)
James Patterson	**JACK & JILL** (416 pag. / 128000 lei)
	ŞOARECELE ŞI PISICA (432 pag. / 138000 lei)
	MAREA RATARE (384 pag. / 137000 lei)
Jayne Ann Krentz	**CASA OGLINZILOR** (352 pag. / 188000 lei)
Joseph Finder	**ORA ZERO** (480 pag. / 168000 lei)
Jude Deveraux	**SĂ NU-ŢI PIERZI SPERANŢA** (352 pag. /168000 lei)
Judith Krantz	**TOP MODEL** (400 pag. / 148000 lei)
	VOI CUCERI MANHATTANUL (608 pag. / 168000 lei)
Judith Lennox	**OBSESIA UNEI IUBIRI** (544 pag. / 118000 lei)
Justin Scott	**IUBIRE TRĂDATĂ** (480 pag. / 138000 lei)
Kenneth Royce	**PE URMELE LUI IUDA** (336 pag. / 120000 lei)
KC Ellis	**PARRY HOTTER** (240 pag. / 120000 lei)
Kristin Hannah	**REGĂSIRE** (288 pag. / 198000 lei)
Leona Blair	**DE PARTEA ÎNGERILOR** (416 pag. / 128000 lei)
	ÎMPLINIRI (416 pag. / 128000 lei)
Linda Howard	**CAPCANA** (336 pag. / 168000 lei)
	LA VÎNĂTOARE DE BĂRBAŢI (336 pag. / 159000 lei)
Lloyd C. Douglas	**MARELE PESCAR** (416 pag. / 148000 lei)
Lucien Bodard	**VĂDUVA LUI MAO** (576 pag. / 119000 lei)
Lucinda Edmonds	**FĂRĂ TINE** (432 pag. / 118000 lei)
Lynda La Plante	**BELLA MAFIA** (560 pag. / 158000 lei)
Madeleine Brent	**PIATRA CAPRICORNULUI** (448 pag. / 128000 lei)
	LACRIMA LUI BUDDHA (448 pag. / 128000 lei)
Malika Oufkir, Michèle Fitoussi	**PRINŢESA CAPTIVĂ** (384 pag. / 148000 lei)
Max Seydlitz	**ANOTIMPURILE LUPILOR** (512 pag. / 138000 lei)
Mary Higgins Clark	**ENIGME** (368 pag. / 137000 lei)
	FĂRĂ SCĂPARE (288 pag. / 168000 lei)
	REVELAŢIA (336 pag. / 148000 lei)
Michael Connelly	**PISTE FALSE** (416 pag. / 159000 lei)
Michael Crichton	**PRADA** (448 pag. / 174000 lei)
	PRIZONIERII TIMPULUI (560 pag. / 188000 lei)

Michael Hartland	**ANUL SCORPIONULUI** (432 pag. / 128000 lei)
Nelson DeMille	**JOCUL LEULUI** (688 pag. / 138000 lei)
	MISIUNE INGRATĂ (752 pag. / 240000 lei)
Nora Roberts	**DIN NOU ÎMPREUNĂ** (336 pag. / 169000 lei)
Odile Weuleresse	**TEODORA, curtezană şi împărăteasă** (368 pag. / 149000 lei)
Paul-Loup Sulitzer	**ÎNVINGĂTOAREA** (448 pag. / 128000 lei)
	COPILUL CELOR ŞAPTE MĂRI (480 pag. / 138000 lei)
	DINASTIA O'HARA (496 pag. / 128000 lei)
Patricia Rice	**APROAPE PERFECT** (352 pag. / 178000 lei)
Paullina Simons	**DINCOLO DE PASIUNE** (496 pag. / 148000 lei)
Peter Driscoll	**URMĂRIRE ÎN DEŞERT** (400 pag. / 128000 lei)
Philip Shelby	**JOCURI MURDARE** (376 pag. / 128000 lei)
	ATAC LA PREŞEDINTE (416 pag. / 137000 lei)
Robert Ludlum	**ŢINUTUL MAGIC** (512 pag. / 168000 lei)
	MANUSCRISUL LUI CHANCELLOR (512 pag. / 188000 lei)
	COMPLOTUL GENERALILOR (672 pag. / 210000 lei)
	DRUMUL SPRE OMAHA (592 pag. / 198000 lei)
	DRUMUL SPRE GANDOLFO (352 pag. / 168000 lei)
	PROIECTUL HADES (480 pag. / 198000 lei)
	DECEPŢIA LUI PROMETEU (544 pag. / 198000 lei)
	CERCUL MATARESE (532 pag. / 168000 lei)
	NUMĂRĂTOAREA INVERSĂ MATARESE (544 pag. / 168000 lei)
	PROTOCOLUL SIGMA (560 pag. / 199000 lei)
	DIRECTIVA JANSON (640 pag. / 240000 lei)
	TRĂDAREA LUI TRISTAN (480 pag. / 240000 lei)
Robert Ludlum, Philip Shelby	**CASSANDRA COMPACT** (400 pag. / 178000 lei)
Robert Ludlum, Gayle Lynds	**OPŢIUNEA PARIS** (480 pag. / 188000 lei)
Sandra Brown	**ALIBIUL** (592 pag. / 158000 lei)
	SITUAŢIE LIMITĂ (256 pag. / 118000 lei)
	CĂUTĂRI PERICULOASE (448 pag. / 148000 lei)
	INVIDIE (496 pag. / 142000 lei)
	SEDUCŢIE (208 pag. / 128000 lei)
	ASCULTĂ-ŢI INIMA! (416 pag. / 178000 lei)
	CONFIDENTA NOPŢII (432 pag. / 163000 lei)
Sheila O'Fianagan	**DINTR-O DATĂ SINGURĂ** (448 pag. / 148000 lei)
Sylvia Nasar	**O MINTE SCLIPITOARE** (544 pag. / 175000 lei)
Susan Howatch	**DOMENIUL PENMARRIC** (688 pag. / 158000 lei)
	ÎNGERUL INFERNULUI (336 pag. / 128000 lei)
	ARISTOCRAŢII, DISPARIŢIE MISTERIOASĂ (448 pag. / 168000 lei)
Sam şi Bettina Giancana	**30 DE SECUNDE** (448 pag. / 178000 lei)
Tamara McKinley	**ULTIMUL VALS AL MATILDEI** (512 pag. / 153000 lei)
Thomas Harris	**DRAGONUL ROŞU** (400 pag. / 159000 lei)
	DUMINICA NEAGRĂ (352 pag. / 178000 lei)
Winston Graham	**POVESTE UITATĂ** (320 pag. / 71000 lei)
	MARNIE (368 pag. / 128000 lei)

IV. SERIA CARTE DIVERSĂ

James Van Praagh	**MESAJE DE DINCOLO DE MOARTE** (304 pag. / 128000 lei)
Mircea Enăchescu	**DETECTIVUL PARTICULAR – O profesie de mare viitor** (288 pag. / 118000 lei)
Nicolae Străvoiu	**DRESAJUL CÎINELUI DE VÎNĂTOARE** (400 pag. / 217000 lei)
Harry Harris	**REVOLUŢIA CHELSKI** (432 pag. / 150000 lei)
Valter Curzi	**MANUAL DE CHIROMANŢIE** (176 pag. / 148000 lei)

V. COLECȚIA ROMANTICA

Amanda Quick	**INELUL DE ADIO** (320 pag. / 168000 lei)
	MEANDRE (368 pag. /178000 lei)
	MEDUZA ALBASTRĂ (368 pag. / 159000 lei)
Barbara Delinsky	**IMPULS IREZISTIBIL** (256 pag. / 128000 lei)
	CAPRICIILE DESTINULUI (384 pag. / 168000 lei)
Catherine Cookson	**ADEVĂRATA DRAGOSTE** (432 pag. / 148000 lei)
Elizabeth Adler	**NICIODATĂ NU E PREA TÎRZIU** (272 pag. / 148000 lei)
Elizabeth Thorton	**ÎMPOTRIVA RAȚIUNII** (336 pag. / 168000 lei)
Jude Deveraux	**TENTAȚIE** (336 pag. / 158000 lei)
	PENTRU TOTDEAUNA (288 pag. / 137000 lei)
	ÎMPREUNĂ PENTRU TOTDEAUNA (288 pag. / 168000 lei)
Madeleine Brent	**COMOARA BLESTEMATĂ** (448 pag. / 128000 lei)
Mary Balogh	**PREȚUL NESOCOTINȚEI** (416 pag. / 128000 lei)
	MAI MULT DECÎT AMANTĂ (336 pag. / 140000 lei)
	NU SÎNT AMANTA NIMĂNUI (320 pag. / 178000 lei)
Adolphe D'Ennery	**DOUĂ ORFELINE** (176 pag. / 128000 lei)

VI. MARI PERSONALITĂȚI ALE ISTORIEI

Anton Joachimsthaler	**SFÎRȘITUL LUI HITLER** (400 pag. / 118000 lei)
Dmitri Volkogonov	**LENIN – O** nouă biografie (576 pag. / 128000 lei)
	TROȚKI – Eternul radical (528 pag. / 128000 lei)
Homeric	**LUPUL MONGOL** – Viața lui Gengis-Han (480 pag. / 108000 lei)

VII. TITANI AI LITERATURII UNIVERSALE

Nathaniel Hawthorne	**DIAVOLUL DIN MANUSCRIS** (400 pag. / 122000 lei)
Wilkie Collins	**FEMEIA ÎN ALB** (640 pag. / 148000 lei)
André Maurois	**CLIMATE** (288 pag. / 148000 lei)
Anne Brontë	**NECUNOSCUTA DE LA WILDFELL HALL** (560 pag. / 168000 lei)
Charles Dickens	**MARTIN CHUZZLEWITT**
	vol. 1 (544 pag. / 115000 lei); vol. 2 (544 pag. / 115000 lei)
Joseph Conrad	**AGENTUL SECRET** (352 pag. / 128000 lei)
W.S.Maugham	**JULIA, LIZA DIN MAHALAUA LAMBETH** (400 pag. / 148000 lei)
Samuel Butler	**ȘI TU VEI FI ȚĂRÎNĂ** (480 pag. / 158000 lei)
Maurice Druon	**CONTESA** (192 pag. / 138000 lei)

INTEGRALA CRONIN

A. J. Cronin	**FRUMOASA GRACIE** (176 pag. / 128000 lei)
	SUB STELE (688 pag. / 198000 lei)
	GRAN CANARIA (400 pag. / 178000 lei)
	CITADELA (464 pag. / 168000 lei)
	CASTELUL PĂLĂRIERULUI (592 pag. / 191000 lei)

INTEGRALA CLAVELL

James Clavell	**SHŌGUN** vol. 1 +2 (1664 pag. / 448000 lei)
	TAI-PAN vol. 1 +2 (1664 pag. / 388000 lei)
	GAI-JIN vol. 1 +2 (1664 pag. / 524000 lei)
	KING RAT (480 pag. / 229000 lei)
	NOBILA CASĂ vol. 1 +2 (1404 pag. / 549000 lei)
	VÎRTEJUL vol. 1 +2 (1664 pag. / 400000 lei)

VIII. CAPODOPERE ALE SECOLULUI XX

Graham Greene **MIEZUL LUCRURILOR** (400 pag. / 168000 lei)
John Braine **DRUMUL SPRE ÎNALTA SOCIETATE** (288 pag. / 148000 lei)
VIAŢA ÎN ÎNALTA SOCIETATE (288pag. / 148000 lei)
Michel de Saint Pierre **MILIARDARUL** (368 pag. / 148000 lei)

IX. PAGINI DIN ISTORIA LUMII

Eric Hobsbawm **SECOLUL EXTREMELOR** (704 pag./ 148000 lei)

X. CARTE MEDICALĂ

F. Mihălţan, R. Ulmeanu **BRONHOPNEUMOPATIA CRONICĂ OBSTRUCTIVĂ** (272 pag. / 128000 lei)
Stanley L. Wiener **DIAGNOSTICUL DIFERENŢIAL ÎN DUREREA ACUTĂ** (698 pag. / 633000 lei)
Colectiv **PRIMUL AJUTOR ÎN STĂRILE DE URGENŢĂ PÎNĂ LA SOSIREA MEDICULUI** (416 pag. / 163000 lei)
Traian Ataman **CHIRURGIA OTOLOGICĂ** (432 pag. / 306000 lei)
F. D. Mihălţan **TULBURĂRILE RESPIRATORII DIN TIMPUL SOMNULUI** (320 pag. / 186000 lei)
Colectiv **DICŢIONAR MEDICAL ILUSTRAT** (632 pag. / 848000 lei)
Colectiv **HARRISON PRINCIPII DE MEDICINĂ INTERNĂ** Ediţia a 14-a (1090 pag. /200000 lei)
Richard M. Stone **TESTE DE AUTOEVALUARE ŞI RECAPITULARE HARRISON**, Ediţia 14 (336 pag. / 400000 lei)
Valentin Iftenie **MEDICINA LEGALĂ** (336 pag. / 251000 lei)
Jacques Wallach **INTERPRETAREA TESTELOR DE DIAGNOSTIC** (1328 pag. / 699000 lei)
Colectiv **HARRISON MANUAL DE MEDICINĂ** Ediţia a 15-a (1200 pag. / 800000 lei)

XI. CARTE JURIDICĂ

Valentin Iftenie, Alexandru Boroi **INFRACŢIUNILE DE LOVIRE ŞI VĂTĂMARE A INTEGRITĂŢII CORPORALE SAU A SĂNĂTĂŢII** Cadrul juridic, aspecte medico-legale (176 pag. / 164000 lei)
Marin Voicu **CURTEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI** (336 pag. / 128000 lei)
Constantin Brânzan **AVOCATUL POPORULUI – O** instituţie la dispoziţia cetăţeanului (432 pag. / 110000 lei)
Mioara-Ketty Guiu **ELEMENTUL SUBIECTIV ŞI STRUCTURA INFRACŢIUNII** (144 pag. / 109000 lei)
Smaranda Dobrescu, Mihai Şeitan **NOUTĂŢI ADUSE DE ACTUALUL COD AL MUNCII** (176 pag. /120000 lei)
Ştefan Daneş, Vasile Papadopol **INDIVIDUALIZAREA JUDICIARĂ A PEDEPSELOR** (512 pag. / 300000 lei)
Dorin Ciuncan **LIBERAREA PROVIZORIE PE CAUŢIUNE ŞI SUB CONTROL JUDICIAR** (208 pag. /180000 lei)

XII. CARTE SOCIALĂ ŞI POLITICĂ

Valeriu Râpeanu	**N. IORGA, M. ELIADE, N. IONESCU** – Polemici, controverse, elogii (336 pag. / 128000 lei)
Paul-Marie de La Gorce	**ULTIMUL IMPERIU** (256 pag./ 128000 lei)
Lee M. Silver	**CLONAREA UMANĂ** – Un şoc al viitorului (368 pag. / 128000 lei)
Vasili Mitrokhin, Chistopher Andrew	**ARHIVA MITROKHIN** (576 pag. / 278000 lei)
Pierre Lorrain	**INCREDIBILA ALIANŢĂ RUSIA-STATELE UNITE** (368 pag. / 125000 lei)
Vasile Paul, Ion Coşcodaru	**CENTRELE DE PUTERE ALE LUMII** (pag.256 / 120000 lei)
André Gamblin	**ECONOMIA LUMII 2004** (360 pag. / 299000 lei)

XIII. BIOGRAFII CELEBRE

Constantin Gane	**TRECUTE VIEŢI DE DOAMNE ŞI DOMNIŢE** vol. I (624 pag. / 134000 lei); vol. II (624 pag. / 134000 lei)
Frank McLynn	**PRIN ABISURILE MINŢII. VIAŢA LUI JUNG** vol. I (400 pag. / 119000 lei)
	UN GURU AL EPOCII MODERNE. VIAŢA LUI JUNG vol. II (400 pag. / 119000 lei)
Lion Feuchtwanger	**GOYA** (544 pag. / 148000 lei)
André Maurois	**POETUL REBEL** – Viaţa lui Shelley (256 pag. / 128000 lei)
Michael White	**LEONARDO** (400 pag. / 168000 lei)
Hannah Pakula	**ULTIMA ROMANTICĂ** – Viaţa Reginei Maria a României (552 pag. / 240000 lei)
Pierre de Nolhac	**MARCHIZA DE POMPADOUR** (272 pag. / 138000 lei)
André Maurois	**VIAŢA LUI CHATEAUBRIAND** (400 pag. / 131000 lei)
A.K. Tolstoi	**IVAN CEL GROAZNIC** (336 pag. / 135000 lei)

XIV. THRILLER

Kenneth Royce	**FIUL AMBASADORULUI** (320 pag. / 128000 lei)

XV. MEMORIA SECOLELOR

Claude Mossè	**PROCESUL LUI SOCRATE** (192 pag. / 68000 lei)

XVI. LAUREAŢI AI PREMIULUI NOBEL PENTRU LITERATURĂ

John Steinbeck	**JOIA DULCE** (320 pag. / 130000 lei)
François Mauriac	**CĂILE MĂRII** (256 pag. / 128000 lei)
William Golding	**PIRAMIDA** (272 pag. / 128000 lei)
Winston Churchill	**ISTORIA AMERICII** (544 pag. / 249000 lei)

ULTIMELE APARIŢII

Luanne Rice	**O VARĂ DE NEUITAT** (384 pag. / 178000 lei)
Robert Ludlum	**CODUL ALTMAN** (528 pag. / 258000 lei)
Mary Higgins Clark	**ESCROCHERIA** (320 pag. / 188000 lei)
Dean Koontz	**NIMIC NU E ÎNTÎMPLĂTOR** (672 pag. / 238000 lei)
Iris Johansen	**LANŢUL MINCIUNILOR** (352 pag. / 168000 lei)
Neil Somerville	**ZODIACUL CHINEZESC – 2005** (400 pag. / 178000 lei)
Richard Marcinko, John Weisman	**FORŢA SPECIALĂ ALFA** (400 pag. / 178000 lei)
Martin Cruz Smith	**GORKI PARK** (448 pag. / 199000 lei)
Lucinda Edmonds	**UN SECRET TERIBIL** (480 pag. / 199000 lei)
P.-J. Franceschini, Pierre Lunel	**CALIGULA** (304 pag. / 178000 lei)
Barbara Delinsky	**ENIGMA VĂDUVEI** (336 pag. / 178000 lei)

CARTEA PRIN POŞTĂ

Puteţi primi cartea dorită chiar în momentul apariţiei ei, cu o reducere substanţială de preţ, prin comandă, la adresa:

B-dul Libertăţii nr. 4, bl. 117, et. 3, ap. 7, sector 4,
cod 040128, Bucureşti
Tel: 337.30.67; 0744.530.970; 0723.335.197;
fax: 337.48.22;
e-mail: lider@fx.ro

Cititorii care solicită carte prin poştă devin automat membri ai **CLUBULUI CĂRŢII LIDER**, beneficiind de următoarele facilităţi:

1. Editura suportă cheltuielile de expediţie prin poştă a cărţilor comandate. În termen de o săptămînă de la data comenzii, solicitantul va primi prin poştă, la domiciliul său, cărţile dorite (comandă de minim trei exemplare) cu plata ramburs.
2. Reducerea preţului de vînzare cu: 10% pentru fiecare comandă de minim trei cărţi, 12% pentru comenzile ce depăşesc cinci cărţi, 15% la comenzile de cel puţin zece cărţi.
3. Livrarea cărţilor cu prioritate.
4. Comanda anticipată pentru cărţile în curs de apariţie.
5. Asigurarea materialelor informative: cataloage şi liste de apariţii.
6. Posibilitatea de a comanda cărţi on-line la adresa:

www.trustul-lider.ro

Editura îşi rezervă dreptul de a actualiza preţurile.